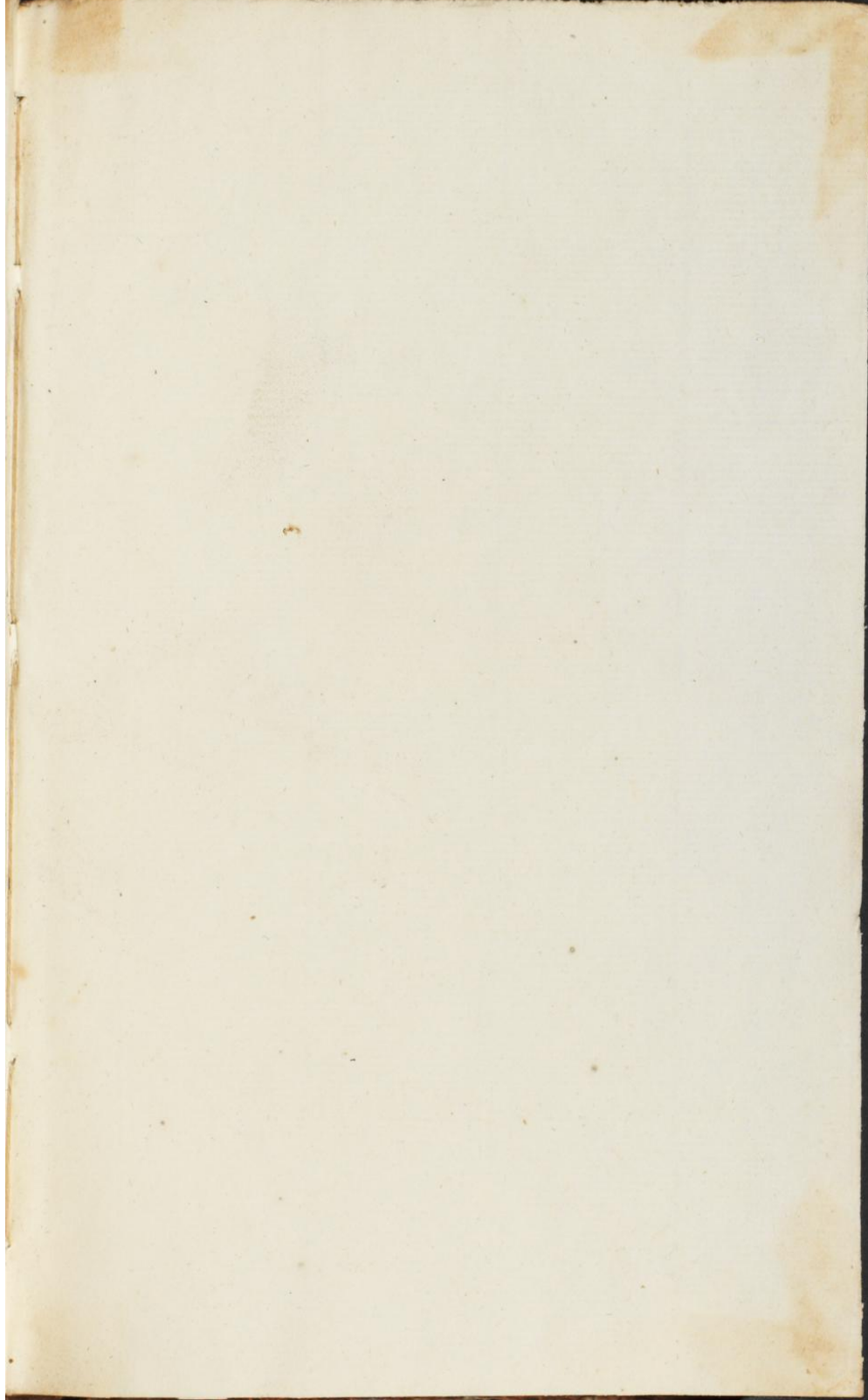

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 15 Kupferstichen

Nicht ausleihbar

VADERLANDSCH
S WOORDENBOEK.

XXVIII. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXVIII. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

ACHT-EN-TWINTIGSTE DEEL.

S — T.

MET KAARTEN, PLAATEN EN POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART,

M D C C X C I I.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

DOOR HERRN J. VAN DER KAMM
VERZAMELT

Rara
Nederl. g. 364
22

JACOBUS KOK
LANDS
STADT-
BIBLIOTHEEK
ACHTEN-DELIJGSTE DEEL

— 2 —

DEEL ACHTENDE, WAARIN DE PORTRETTEN

43. g. 243

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALDART
M D C C X L I I I

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

STEE.

STEENWYK, (HENDRIK VAN) een Nederlandsch Kunstschilder, dus genoemd naar zijne Geboorteplaats, in welke hij, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, ter wereld kwam. De beroerten in de Veréénigde Gewesten bewoogen hem zijn Vaderland te verlaaten, om elders, ter beoeffeninge der Kunst, een stiller en vreedzaamer verblijf te zoeken. Dit vondt hij te *Frankfort*, alwaar hij zijnen overigen leeftijd sleet, en, in den Jaare 1603, zijne dagen eindigde. Zijne neiging bepaalde zich inzonderheid tot het schilderen in het kleit van Vergezigten in Kerken; in de behandeling daar van slaagde hij zeer gelukkig. HENDRIK VAN STEENWYK hadt eenen Zoon, die insgelijks de Kunst oeffende, en in den zelfden trant als zijni Vader schilderde. Hij hadt zijn verblijf genomen te *Londen*, alwaar zijne stukken van zijne Koninklijke Majesteit gheetig gezogt, en rijklijk betaald wierden. De Jonge STEENWYK liet, bij zijn overlijden, eene Weduwe naa, die insgelijks de Schilderkunst verstonde, en, naa haar Mans overlijden, na *Amsterdam* mede der woon vertrokken zijnde, daar mede den kost won.

Zie DE PILES, *Vie des Peintres.*

STEENWYKERWOLT, een Dorp en Schoutampt, in de Provincie van *Overijsel*, onder het Landdrostampt van *Vollenhove*, en niet verre van de Stad *Steenwijk* gelegen. De Kerk was reeds van ouds vermaard, als zijnde aan den H. ANDREAS toegewijd. Tegenwoordig wordt zij, ten behoeve der Hervormden, van eenen eigen Leeraar bediend, Gedurende het merkwaardig beleg van de Stad *Steenwijk*, boven verhaald, heeft dit Dorp zeer veel geleeden.

XXVIII. DEEL.

F f f f f f f

STEE

2 STEGGERDEN, STEIN, (*Het Land van*) enz.

STEGGERDEN, een Dorp, in *Friesland*, onder het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf-Westende*, in welke het vijftig Stemmen uitbrengt. De legging van dit Dorp is niet onvermaakelijk, niet verre van de rivier *de Linde*, genoegzaam in het midden van tamelijk goede Bouw- en Weilanden. De Kerk is 'er zonder Toren, en staat een weinig buiten het Dorp. Voormaals plagt in de nabuurschap veel Turf gegraven te worden; doch, zints het vergraaven der Veenen, is deeze bron van den welvaart der Dorpelingen merklijk opgedroogd.

STEIN, (*Het Land van*) eene Heerlijkheid, in *Holland*, strekkende, ten Zuiden, langs den Yseltroom, tot aan het Land van *Oudewater*. Volgens opgave in de Verpondingslijsten beslaat de Heerlijkheid ruim vijfhonderdvierënzeventig Morgens en honderd Roeden gronds. Om en bij de dertig Huizen staan hier en daar verspreid. Reeds in den aanvang der *Twaalfde Eeuwe* was deeze Heerlijkheid bekend, eerst als een eigendom des Biscchops van *Utrecht*, en vervolgens van de Kerk van *Oudmunster*, aan welke zij, met 's Pausfen bewilliging, ten geschenke wierdt opgedraagen. Zedert kwam zij nu en dan in andere handen, ook in die van het Geslacht van *BLOIS VAN TRESLONG*. *JAN VAN TRESLONG*, Kanunnik in het Kapittel van *Oudmunster te Utrecht*, verkogt haar, in den Jaare 1438, voor achtëntwintighonderd *Rhijnfche Guldens*, aan de *Stad Gouda*; welke 'er, tot heden toe, eigenaares van gebleeven is. In het *Land van Stein* lag, eertijds, het Klooster van *Reguliere Monniken Emmaus*, in 't welk de vermaarde *Rotterdammer*, *DESIDERIUS ERASMUS*, het Geestlijk gewaat heeft gedraagen.

STELLA, (*FRANÇOIS MARTINI*) een *Brusfelaar*, bij de naa-
komeelingschap gedenkenswaardig, om zijne trouwhartigheid in het volvoeren van den last der *Algemeene Staaten*, in den Jaare 1576 hem opgedraagen. Ten tijde als men de grondslagen van het gebouw der *Vrijheid* hadt geleid, en aan de optrekking van hetzelfde arbeidde, zocht men allerwege bouwstoffen. *Friesland* en *Groningen*, dagt men, met reden, zouden

den, aan het pas begonnen gestigt, veel stevigheids en luisters bijzeten. Tot het doen van dien overwinst wierdt een man van beleid en moed vereischt. STELLA bezat beide hoedanigheden. Hem zonden, diensvolgens, de Algemeene Staaten na Groningen. Zijn last hieldt in, te beproeven, of niet het Krijgsvolk aldaar tot het aannemen van de Gendefte Pacificatie of Bevrediging zou kunnen overgehaald worden. Van wegen den Spaanschen Koning was thans aldaar GASPER ROELES, Heer van Billy, met het hoogste bewind bekleed. Na ijverig op zijn gezag, en uit de komst van STELLA eenigé vermindering daar van vreezende, deedt hij hem straks in hegtenis neemen, en vervolgens strengelijk pijnigen, om aldus agter het geheim zijner zendinge te koomen. Doch STELLA, hoe zeer gefolterd, liet zich geen enkel woord ontvallen, zangaande 't oogmerk zijner komste, dan 't geen hij van den beginne hadt aangekondigd, te weteen, om de Wethouderschap der Stad tot het bijwoonen van eenen algemeenen Dagvaart te nodigen. Dit niettegenstaande wierdt hij, door den Heer VAN BILLY, in hegtenis gehouden. Nu hadt hij tijd tot peinzzen op middelen, om aan de inzigten zijner lastgeevenen te voldoen; welke hij, hoe onwaarschijnlijk hem daar toe de kans stondt, geenzins uit het oog verloor. STELLA hadt ontdekt, dat de Krijgsknegten, in het ontvangen van hunne soldij, eene aanzienlijke somme ten agter waren, en dat, ten dier oorzaake, onder hen geen klein ongenoegen heerschte. Dit bragt hem op den inval, om, door middel der Soldaaten, die hem bewaarden, en vervolgens ook door den Geneesmeester, welke hem bediende, te beproeven, of niet een goed deel der Bezettinge, onder belofte van volle betaaling der agterstallige soldije, tot de zijde der Staaten zoude kunnen overgehaald worden. Boven verwagting gelukte hem dit middel. Binnen korten tijd hadt hij drie Vaandels, bestaande uit vierhonderdvijffig man, tot zo verre gewonnen, dat zij gezamenlijk afspraak maakten, om den Spaanschen Bevelhebber, Heer VAN BILLY, in verzekering te neemen. De goede uitflag, welke deeze onderneeming bekroonde, bewoog andere Knegten, om zich van hunne Hoplieden te verzekeren. Terstondt hier op ontloefde men STELLA uit zijne hegtenisse, die

F f f f f f 2

VOORIS,

4. STELLINGWERF, STELLINGWERF-OOSTEINDE.

voorts, eerst der Bezettinge, en vervolgens der Wethouderschap den eed afnam aan de Algemeene Staaten; waar op hij straks na *Brusfel* wederkeerde, om 'er in eigen perfoon den goeden uitflag zijner onderneming te boodschappen.

Zie GER. DUMBAR, *Anales*.

STELLINGWERF. De twee Friese Grietenijen, van welke wij vervolgens zullen spreken, waren, van ouds, onder deezzen naam in een gesmolten. Het Distrikt legt in het Zuid- of liever Zuidwestlijkste gedeelte van *Friesland*, stootende tegen de grenzen van *Overijssel* en *Drenthe*. De Opgezeeten van dit Gewest zijn, in de aloude Geschiedenissen, zeer vermaard, als hebbende zich, boven andere, gekweeten in het kloekmoedig voorstaan der Friese Vrijheid en Geregtheden. In 't eerst schijnt *Stellingwerf* onderscheiden geweest te zijn, in gedaante en Regeeringsform, van de overige distrikten in dien oord, bij den naam van Grietenijen bekend. Het wierdt beheerd door zekere Overheden, *Stellingen* genaamd; onder welke benaaming de Dorpregters, nog heden ten dage, aldaar bekend zijn. Van de aloude eenheid des Distrikts getuigt nog heden het Wapen der twee Grietenijen, zijnde een Dier van zonderlinge gedaante, in welke men geene andere verandering heeft gemaakt, dan dat het Dier in 't eene Wapen na den regter-, en in het andere na den linker kant ziet. De verdeeling van het Distrikt, en deszelfs vereeniging met de *Zeyenwouden*, viel voor onder de Bourgondische Regeering. Zints dien tijd heeft men het Landschap verdeeld in Oost- en Weststellingwerf, of *Stellingwerf-Oosteinde*, en *Stellingwerf-Westende*.

STELLINGWERF-OOSTEINDE, dus genaamd, van wegens hare legging ten aanzien van de andere helft des Distrikts, is, in rang, de negende Grietenij in het Kwartier van *Friesland*, de *Zeyenwouden* genaamd. Zij is eene der uiterste grenspaa- len der Provincie, als stootende, ten Oosten en ten Zuiden, aan het Landschap *Drenthe*. Om de grenscheiding te bepa-

len,

ten, en dus eenige geschillen, welke zomtijds reezen, te voorkomen, heeft men, in den Jaare 1733, eenen aanvang gemaakt met het graaven van een nieuwen Sloot of Greppel; in den Jaare 1737 leide men daar aan de laatste hand. *Stellingwerf-Oosteinde* bestaat, veelal, uit een hoogen zandartigen grond, hier en daar, vooral in den omtrek der Dorpen, tot Weid- en Bouwlanden aangeleid, en elders met geboomte beplant, 't welk, zo wel als de Landerijen, den eigenaaren goede Inkomsten aanbrengt: behalven dat het eene voegzaame gelegenheid tot jaagen geeft. Daarenboven bestaat een goed gedeelte der Grietenije uit onvergraavene hooge Veengronden, welke den bezitseren, in tijd en wijle, aanzienlijke voordeelen zullen bezorgen, en die daarom van te meer waarde zijn, om dat de grond onder dezelve, naa dat de Turf vergraaven is, tot Weid- of Bouwlanden kan worden aangeleid. Voorts telt men, in deeze Grietenij, tien Dorpen; zij zijn, in hunnen rang, de volgende: *Oude-Berkoop*, *Nieuwe-Berkoop*, *Makkinga*, *Donkerboek*, *Haula*, *Oosterwolve*, *Voohtete*, *Appelsche*, *Langedijk* en *Elslo*. Alle deeze Dorpen worden door vier Hervormde Leezers bediend. Men telt 'er tweehonderdvierënzeventig Stemmen.

STELLINGWERF-WESTEINDE, hoewel de laatste in rang, is, nogthans, de vermogendste Grietenij van het boven genoemde Friesche Kwartier *de Zevenwouden*. Zij legt insgelijks op de grenzen der Provincie, als stootende, niet alleen tegen het Landschap *Drenthe*, maar ook tegen de Provincie *Overijsel*. De uitgebreidheid van dit Distrikt vinden wij, in de lengte, op bijkans zeven, en in de breedte op ruim twee uren gaans begroot. Veel laager, doorgaans, is de grond van deeze dan van de voorgaande Grietenij; zij bestaat deels uit Weiden en Hooilanden, deels uit Turflanden. Hier en daar, alwaar de grond hooger is, ontmoet men veel geboomte, van Wild en Gevogelte rijklijk voorzien. De rivier *de Linde*, in de voorgaade Grietenij ontsprongen, loopt door deeze, en scheidt dezelve in twee ongelijke deelen; het kleinste van welke, zijnde het Zuidelijkste, den naam van *Stroomkant* voert. De volgende twintig Dorpen, die men 'er telt, bre-

FFFFF 3

gen

gen te zamen zevenhonderd eenennegentig Stemmen uit: *Brijl, Noordwolde, Finkega, Steggerden, Peperga, Blesdijk, Nije Holtgade, Olde Holtgade, Wolvega, Sonnega, Oude Trijne, Nije Trijne, Spangen, Scherpenzeel, Monnikebuuren, Oude Lemmer, Nije Lemmer, Nije Holtwolde, Olde Holtwolde en Ter Idzerd.* Van niet meer dan zeven Leeraars worden alle deeze Dorpen bediend. Daarenboven vindt men 'er slegts ééne Statie van Roomschegezinden.

STELLINGWERF, (AUKE) bekleedde den post van Luitenant-Admiraal van *Friesland*, in den Jaare 1665, en was, als zodanig, tegenwoordig in het ongelukkig gevegt, onder den Luitenant-Admiraal-Generaal, JACOB, *Baanderheer van en tot Wasfenaar*, tegen de *Engelschen* gehouden, op den dertienden Janij, in 't welk hij, dapper voor het Vaderland strijdende, door een Kogel wierdt weggenomen.

STELLINGWERF, (NICOLAAS) Pensionaris van *Medenblik*, was een der zes Staatsleden, welke, in den Jaaren 1650, op het eigendynkelijk en wederregtelijk bevel van Prinse WILLEM DEN II, in hegtenis genomen, en vervolgens na de Staatsgevangenis 't *Huis te Loevestein* wierden overgevoerd. Men weet, dat hij, naa een korten tijd zittens, zijn ontslag kreeg, mids zich onthoudende van de Regeering, en, naa 's Prinzen overlijden, in zijnen post hersteld wierdt; met nevensgaande verklaring, dat de Regeering zijner Stad hem hieldt voor een getrouw liefhebber des Vaderlands, die in 't geen de Prins in hem kwalijk hadt genomen, alleenlijk zijnen last gevolgd was.

STENIS, (HENDRIK KORNELIS) voerde 's Lands Schip van Oorlog *het Huis in 't Bosch*, en was daar mede, in den Jaare 1751, na de Middelandfche Zee gestevend. In de maand December wierdt hij van een zwaaren storm beloopen, die hem tegen de *Moorsche Kust* dreef, en zijn schip deedt te bersten slooten. Na genoeg in het zelfde oogenblik wedervoer dit lot aan een Hollandsch Koopvaardfchif. Van de honderdtweeëndertig Koppen, welke Kapitein STENIS aan
boord

boord hadt, lieten niet meer dan vijf hun leeven in de Golven. Hoewel 'er het lijf hebbende afgedraagen, deerlijk was, nogthans, de toestand der overigen, toen het aanbreekende daglicht hun verkondigde, dat zij, zonder voorraad van levensmiddelen, zich aan het dorre strand der *Moorsche* Kust bevonden. Naa eenig beraad, besloot men, den weg na *Ceuta* in te slaan. Derwaarts optrekkende, wierden ze ontmoet en gevangen genomen van eenen hoop *Mooren*, die hen vervolgens na het Kasteel dreeven, en in den Paerdestal opsloten. Naakt schudde men hen aldaar uit, en gaf hun, ter versterkinge, een zwart oneerbaar broodtje, met eene teuge waters daar toe. Eenigen meerderen troost ontvingen de rampzaligen, 's anderendaags, van den Bevelhebber van *Tetuan*, welke, voor den Kapitein en verdere Scheepshoofden, paerden en muilezels bezorgd hebbende, den uitgehongerden hoop na de gemeide Vesting voerde. Behalven den smaad en spot, die de Schipbreukelingen hier van de *Mooren* bejegende, moesten ze zich de vernedering getroosten, van gestopt te worden in eene gevangenhof beneden den grond, in 't welk zij, langs eenen Ladder, nederdaalden. Zelf de Kapitein STENIS moest zijn volk derwaarts verzellen. Doch hij vertoefde slegts een korten tijd; op voorspraak van den *Engelschen* Konful ging hij, met zestien man, over in eene beter Gevangenis, alwaar hun, van de Christen Kooplieden, eenige ververschingen bezorgd wierden. Naa eenigen tijd zuchtens in den bangen Kerker, wierdt Kapitein STENIS met al zijn Volk tot een zwaaren arbeid verweezen; onder welken niets anders hen konde opbeuren, dan de hoop op verlossing, welke zij te gemoete zagen. Niet ijdell was deeze hoop. De Konfuls der Algemeene Staaten, FRANÇOIS en LOUIS BUTLER, zetteden, in de maand November des Jaars 1752, te *Tetuan* voet aan land, om over de losing te handelen, en wierden 'er met agting ontvangen. Van de boven gemelde ontkoomenen aan de Schipbreuke, waren 'er nu nog honderdnegen in leeven; de andere negentien waren door ziekte, mishandeling of moord gestorven. Behalven deeze, kwijnden hier nog in slaavernij eenenveertig rampzaligen, in den Jaare 1732 tot dien staat gedoomd. Naa lang onderhandelens wierdt men 't

F f f f f f f 4

eens

eens omtrent den Losprijs, voor driehonderdachttienduzend negenhonderd vierënvijftig Guldens, behalven nog eenig geld, ten geschenke voor de Mooren. Nog dien zelfden dag wierdt den rampzaligen hunne Verlossing aangekondigd, en geschiedde de uitwisseling, op de volgende wijze. De gelosten traden in de Sloepen van zijne Marokkaansche Majesteit, en staken van land na een der Hollandsche Oorlogschepen, aldaar gekoomen om hen af te haalen. In het zelfde oogenblik staken de Hollandsche Sloepen, met het Losgeld beladen, van boord. Ter halver wege ontmoeten elkander de Vaartuigen, en gingen de Vrijgekogten in de Sloepen, de Lospenningen in de Barken over. In de maand Februarij des Jaars 1753 bereikten zij het Vaderland, alwaar Kapitein STENIS, in 's *G. aavenhage*, aan de Algemeene Staaten, voor de toegebrachte Verlossing, in zijnen eigen en zijner lotgenooten naam, zijne dankbetuiging ging afleggen.

Zie *Nederl. Jaarboeken*, 1753.

STERKENBURG, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier van 't sticht van *Utrecht*, ten Westen van *Driebergen* gelegen, in haare uitgestrektheid driehonderddertien Morgens Lands bevattende. Bij de laatste opneeming telde men 'er veertien Huizen.

STERKENBURG, (*'t Huis*) een zeer aanzienlijk gebouw, insgelijks in het Overkwartier van het Sticht gelegen, gestigt, naar men wil, door GYSBERT VAN WULVEN, Ridder, Oom van ERNST VAN WULVEN, Ridder, die voor den stigter van het *Huis Hartenbroek* bekend staat. Hij leefde omtrent het midden der dertiende Eeuwe, waar omtrent insgelijks de tijd der bouwinge moet geplaatst worden. Uit dit Geslagt wierdt ERNST VAN STERKENBURG, in den Jaare 1402, en vervolgens naar hem, in den Jaare 1418, zijn Zoon GYSBERT VAN STERKENBURG met dit Huis beleend; die het, vervolgens, in den Jaare 1456, opdroeg aan zijne Dogter CATHARINA VAN STERKENBURG, geshuwd aan WYNAND VAN YZENDOORN, op wiens

Zoon

ZOON WILLEM VAN YZENDOORN, in den Jaare 1473, de be-
 leening afdaalde. Deeze, kinderloos gestorven zijnde, hadt
 tot erfgenaam en opvolger ERNST VAN YZENDOORN, in den
 Jaare 1483, die het, in den Jaare 1539, aan zijnen Zoon en
 Opvolger naaliet. Inmiddels was het Huis, op den zevenen-
 twintigsten October des Jaars 1536, door de Heeren Staaten
 's Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hoffede pleg-
 tig erkend geworden. Van den laatstgemelden bezitter kwam
 het Huis eerst op zijne Dogter ODA, en vervolgens op eene
 tweede Dogter MACHELTE VAN YZENDOORN. Door haar huwe-
 lijk bragt deeze het over, in den Jaare 1565, in het Geslagt
 van ASEWYN, door 't huwelijk van eene van welks Vrouwe-
 lijke naazaaten, in den Jaare 1648, *Sterkenburg* in het Ge-
 slaght van MATENES kwam, in den persoon van GYSBERT VAN
 MATENES, Heere van *Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen*
 en *Ter Does*. Sedert kwam het gestigt, eerst in het Geslagt
 van MAMUCHET, naderhand in dat van WESTREENEN, bij welk
 het, volgens berigt, nog heden ten dage bezeeten wordt.
 Het Huis *Sterkenburg* is leentoeurig aan het Graaffschap *Zut-
 sen*. Op den eersten Augustus des Jaars 1618, wierdt AN-
 TONY ASEWYN, wegens deeze Ridderhoffstad, in het Lid der
 Heeren Edelen des Lands van *Utrecht* beschreeven. Hij over-
 leedt op den tweeden Februarij des Jaars 1646. Sints dien
 tijd hebben wij geen voorbeeld van beschrijvinge van eenigen
 Eigenaar, in de Vergadering van 's Lands Staaten, aangetrof-
 fen. *Sterkenburg* is thans een fraai, meerendeels nieuw ge-
 bouw.

Zie *Usrechtsch Plakaatboek*.

STEVENS, (JAN WILLEMSZON) een rampzalig voorbeeld van
 dweeperij, en om de buitenspoorigheden en euveldaaden,
 diensvolgens gepleegd, naar verdienste gestraft. Hij was,
 meent men, de Zoon eens Priesters van *Roermonde*, en een
 medgezel dier muitemaakers, welke het befaamde Koninkrijk
 te *Munster* wilden oprigten. Zijn plan was, de verstrooide
 overblijfsels van het Munstersche Rijk te verzamelen. Zijn
 broeder JAKOB diende hem daar in tot helper en handlaager.

FFFFF 5

JAN

tiendruzend
 eenig geld,
 dag wierdt
 n geschied-
 elosten tra-
 eit, en sta-
 ren, aldaar
 oogenblik
 belaaen,
 r de Vaar-
 e Loopen-
 des Jaars
 STENIS, in
 de toege-
 ten naam,
 1753,
 verkwar-
 tebergen
 Morgens
 men 'er
 gebouw,
 gestigt,
 t, Oom
 ger van
 ent het
 de tijd
 wierdt
 volgens
 STRA-
 in den
 n STER-
 wiens
 Zoon

JAN STEVENS gaf voor, dat, volgens eene Godlijke Openbaaring, hem geschied, de leere der Dooperen, van alle andere, de zuiverste, en hij gesteld was om dezelve te verkondigen, Geene andere Overigheid, dan die deeze leere beleeft, moest men voor wettig houden. De Pausgezinden moesten, derhalven niet gespaard worden. Volgens hem zoude het Rijk van 't nieuw Jeruzalem, binnen korten tijd, opgerigt, en het land, 't welk bij de onregtzinnig gevoelenden wierdt bezeeten, door de regtzinnigen bemagtigd worden; even gelijk de *Israëlitzen*, eertijds, de *Kanaäniten* uit hunne bezittingen en goederen verdreeven hadden. Voorts gaf hij verlof aan de zijnen, om 'zo veele Vrouwen, als hun lustte, te mogen trouwen; om welke en zich zelve te onderhouden, hij voorts het rooven en steelen voor geoorlofd verklaarde; waar toe hij zich vervolgens als een voorwendzel bediende, dat de goederen deezer aarde aan CHRISTUS en diens waare leerlingen toebehoorden. Zeer sterk drong hij op deeze geoorloftheid van steelen. Door de menschelijke wetten, zeide hij, waren de tijdelijke bezittingen onregtvaardig verdeeld. Hierom wilde God, dat hij dezelve naar de regels van regtvaardigheid onder de zijnen zoude verdeelen, den rijken, 't geen ze te veel hadden, ontnemen, en het den armen, dat is, zijnen aanhangeren, geeven. Veele schroomlijke gevolgen hadt deeze steelensgezinde leere. Veele adellijke Kasteelen en Huizen van vermogende Landzaaten wierden, bij nacht, door het eerloos geboefte, geplonderd, ook zomtijds menschen vermoord. De landen van *Kleef*, *Gulik* en *Gelder* waren het rooneel deezer snoodheden. Niemand bijkans agtte zich veilig, naa dat JAN STEVENS eene bende van bijkans driehonderd roovers aan zijnen koord hadt gekreegen. Vijf jaaren lang duurden deeze gruweligheden; wanneer zij, ten grooten deele, een einde namen, naa dat men het hoofd der dweepzieke plonderaaren, te *Dinxlaken*, in 't Land van *Kleef*, in hegtenis hadt genomen. Hier zat hij tot in den Jaare 1579, leevende in grooten overvloed en weelde, onder eene groote menigte Vrouwen, die hem telkens verzelden. Door rijklijke handvulling en deelgenootschap aan zijnen wellust en weelde, konde hij zijne oppassers ligt tot zagtheid lenigen. Eene

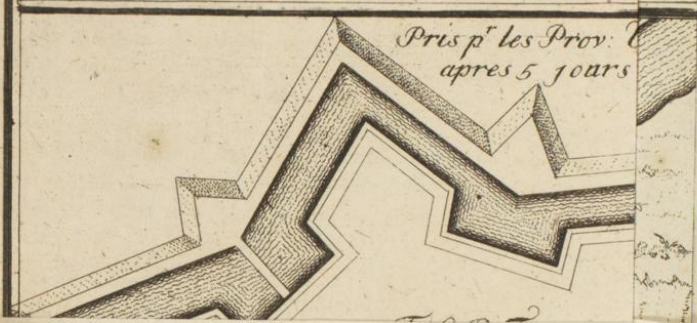
Dog-

—
stap
lijst,
moet
stren
en t
ml,
en,
e li
en en
de
ogen
vort
ne
de
sta
tot
lij,
ter
en.
gan
h,
gen
en
toer
hin
ter
re
ter
ing
de,
de
op
de
de
de
de
de

St STEVENSWAERT, een Eiland eynde
Gelderland, 2 uuren boven Roermond. Is 1633 door le
na gebouwd, tot hinder der Koophandel van de sur
ten teide als Maastricht, Venlo, en Roermond aates.

emba-
ndere,
digen,
moest
alven
au 'c
and,
ten,
e li-
m en
7 de
ogen
orts
toe
de
rlin-
ofd-
hij,
ier-
ar-
een
is,
gen
en
oor
en
iet
si-
rd
ng
e,
ce
g-
e-
te
ke
e,
ne

St STEVENS WAERT, een Eiland en Schans in d. Maas, in Spaan Gelderland. 2 uuren boven Roermond. Is 1633 door de Spaanse Marquis d'Aytona gebouwd, tot hinder der Koophandel van de Vereende Staaten, aen d. Maas ten teide als Maastricht, Venlo, en Roermond aan die Staate overgegeen waren

St STEVENS WERT. Isle et Fort dans la Guelore Esp. entoure de la Meuse, situe a 2 lieues de Roermond. Le Marquis d'Aytona Espagnol le fit bâtir l'An 1633, pour empêcher la Commerce, que les Hollandois firent sur la Meuse lors q^{ue} Maastric, Roermonde et Venlo se rendoient aux Prov. Unies.

Pris p^{ar} les Prov. Unies le 2e d'Octobre 1702
après 5 jours d' trench. Ouv.

Gedruckt by C. ALLARD; met
PRISILEGIE tot AMST.

Papas Geometrici

100 200 300 400 500

Dogter van *Wezel*, CATHARINA genaamd, bragt eindelijk alles aan den dag. Eene van JAN STEVENS VROUWEN, ELSKEN genaamd, die nu tot haare jaaren gekoomen zijnde, haare Dogter ELIZABETH den gewaanden Koning in haare plaats hadt overgegeeven, en nog eene Vrouw en Man, wierden gevangen, en, naa gedaane bekentenis, ter dood gebragt. Men leide nu ook JAN STEVENS voor den Regtbank, daar hij, in 't eerst, alles ontkende, doch, door de bekentenis van anderen overwonnen zijnde, ten vuure wierdt verweezen. Zonder eenige tekenen van berouw, en met groote hardvogtigheid, leedt hij de doodstraffe, te *Kleef*, op den twaalfden Maart des Jaars 1580.

Zie THUANUS; P. J. TWISK *Chronijk*.

STEVENSWAARD, eene Vesting in *Staats Opper-Gelderland*, aan den regter oever der *Maaze*, twee uren gaans boven *Roermond*, op een klein Eilandtje, 't welk door een bogt der Riviere gemaakt wordt. De Wal van *Stevenswaard*, die een kwartier uur gaans in den omtrek haalt, is voorzien van zeven Bolwerken, en van eene Graft en Kontreschapp omringd. Oorspronkelijk was *Stevenswaard* een Dorp en Heerlijkheid. De Markgraaf d'AITONE, met oogmerk om den Hollandschen Scheepvaart en Koophandel langs de *Maaze* te stimullen, deedt het, in den Jaare 1633, versterken. De Vesting bleef in de Spaansche magt, tot in den Jaare 1702, wanneer dezelve door de Bondgenooten bemagtigd, en vervolgens, door den Keizer, de Oppermagt over dezelve aan de Algemeene Staaten wierdt afgestaan. Te *Stevenswaard* staan zeer weinige Huizen, behalven de Kazernen voor de Bezetting, over welke een Kommandeur het bevel voert. Voorts is 'er eene Kerk, en eene Gemeente van Hervormden. De Regeering bestaat, behalven den Heer der Heerlijkheid, uit Schout, zeven Schepens en eenen Sekretaris, alle welke door den Heer worden aangesteld.

STEVERS, (PALAMEDES) een vermaard Nederlandsch Kunstschilder, van Hollandsohe Ouders, in den Jaare 1607, in *En-*

gc-

geland gebooren. Zijn Vader, van geboorte een *Vlaming*, hadt zich al vroeg nedergezet te *Delft*, alwaar hij met het maaken van Kroezen, Koppen en Vaazen, van porphijr, jaspis, agaat en andere gesteenten, den kost won. Zo beroemden naam behaalde hij daar mede, dat zijne vermaardheid kwam ter ooren van Koning *JAKOBUS VAN SCHOTLAND*, die hem voorts ten zijnen Hove nodigde. Terwijl hij aldaar vercoefde, beviel zijne Hulsvrouw in het Kraambed van onzen *PALAMEDES*. Niet lang daar naa keerden zijne Ouders te rug na *Delft*, alwaar hij vervolgens zijnen leeftijd heeft geseeten. Zo groot was zijn vernuft, dat hij, genoegzaam zonder meester, en door de bloote naabootzing der beroemde stukken van den vermaarden *ESAIAS VAN DER VELDE*, ongemeene vorderingen maakte, en, in zijne soort, een meester in de Kunst wierdt. Zijne voornaamste sterkte was gelegen in het schilderen van Veldslagen, en het afbeelden van staande Legers. Wanneer iemand zijne Stukken prees, plagt hij, uit nederigheid en een bezef van 't geen hem nog ontbrak, te zeggen dat hij nog eerst begon. Doch hij wierdt onverhoeds in zijnen loop gestuit door den dood, die hem, in den Jaare 1638, het eenëndertigste zijns ouderdoms, wegrukte.

Zie *HOUBRAKEN*, *Schouwburg*.

STEVIN, (*SIMON*) gebooren te *Brugge*, in *Vlaanderen*, was een der grootste Wis- en Bouwkunstenaaren van zijnen tijd. Hij was de leermeester van Prins *MAURITS VAN NASSAU*, en drong zich zo diep bij hem in gunst, dat hij naderhand tot aanzienlijke waardigheden en ampten wierdt verheven. Niet alleen was hij Opper-Opziener der inkomsten van zijne Doorluchtigheid, maar ook Quartier-Meester Generaal der Legers van den Staat. Ongemeen waren zijne vorderingen in de kennis des Krijgs- en burgerlijke Bouwkunde, doch voornaamelijk ook in de Werktuigkunde. Hij hadt eenen Wagen zamengesteld, die, even als een Schip, door middel van Zeilen, met ongemeene snelheid langs het strand bewoogen wierdt. *HUGO DE GROOT* schreef daar op een fraai Latijnsch gedicht. Zijne

Zijne Werken zijn deels in 't Latijn, deels in 't Fransch, in één stuk in folio uitgegeeven. Hij liet eenen Zoon naa, HENRIK STEVIN genaamd, die Heer van *Alfen*, en insgelijks een goed Wiskunstenaar was.

Zie VALER. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

STIPHOUT, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Kwartier van *Peelland*, in de Meierij van 's *Hertogenbosch*. In de geheele Heerlijkheid telt men ongeveer tachtig Huizen. Het Dorp, een klein uur gaans ten Westen van *Helmont* gelegen, is zeer gering, en van een Kerkje voorzien, welk met Stroot gedekt is. De Kerkleeraar van *Mierlo*, niet verre van daar gelegen, neemt ook hier den dienst waar. Nogthans heeft het zijnen eigen Regtbank, bestaande uit Drosfaard en zeven Schepenen, die door den Heer worden aangesteld. Deeze houdt zijn verblijf op een Kasteel, 't *Huis te Krooy* genaamd, 't welk, hoewel oud, nogthans, door zijne hooge Torens, welke zich boven het geboorte verheffen, van verre eene aanzienlijke vertooning maakt.

STOETWEGEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, ten Zuiden van het Dorp *Zeist*, en in de zelfde Heerlijkheid gelegen. De *Kromme Rhijn* stroomt langs dezelve. Haare uitgebreidheid wordt op ruim vierhonderd Morgens gronds begroot. *Rhijnwijk*, eene Hofstede in de Heerlijkheid gelegen, diende, een geruimen tijd, ter woonplaatze van *Fransche* Geestlijken, van de Orde der *Karthuizers*, die, om dat zij weigerden, de bekende *Bulle, Unigenitus* getiteld, aan te neemen, zich genoodzaakt vonden, hun Vaderland verlaten. *Stoetwegen* bevatte, in den Jaare 1748, twaalf Huizen, en heeft zijnen eigen Schout en Sekretaris.

STOKADE, (NIKOLAAS DE HELT) een Nederlandsch Kunstschilder, gebooren te *Nijmegen*, in den Jaare 1613. Van hem zijn, in zijn Vaderland, bijkans geene Stukken bekend,

naar-

naardien hij zijnen meesten leeftijd meest buitenslands, eerd te *Rome* en *Venetie*, vervolgens in *Frankrijk*, en eindelijk in *Zweden*, heeft gesleeten. Men roemt, onder zijne Kunsttafereelen, een Stuk, verbeeldende de uitdeeling van Koorn door JOZEF, in *Egipte*. 's Mans sterfplaats, zo min als den tijd zijns overlijdens, vinden wij niet aangetekend.

STOKE. (MELIS) Bij het geen wij, op het Artikel MELIS STOKE, Deel XXIII, bl. 23, wegens deezen, naar gelange van zijnen tijd, geleerden Monnik gezegd hebben, moeten wij hier nog voegen, dat hoe hinkenden en kreupelen gang de Regels van 's Mans *Rijm-Kronijk* ook mogen hebben, nogthans mannen van den eersten rang in het Gemeenebest der Letteren, dit Geschrift voor een waardig gedenkstuk der aloude Geschiedenisse beschouwd, en het daarom waardig gekeurd hebben, aan de uitgave en opheldering van hetzelfde hunnen tijd en kunde te besteeden. De eerste uitgave wierdt bezorgd door den geleerden JANUS DOUZA, of JAN VAN DER DOES. Op hem volgde KORNELIS VAN ALKEMADE, die het Werk met zijne Aantekeningen verrijkte, en in den text, naar een betér oorspronkelijke, aanmerkelijke verbeteringen maakte. Niet op éénen dag te noemen zijn ondertuschen, beide deeze uitgaven met die van den geleerden BALTHAZAR HUIDEKOPER, wiens Aantekeningen op de *Kronijk* eenen schat van Vaderlandsche Oudheidkunde bevatten.

STOLP. (JAN) Bij elk, die Geleerdheid, Godsdienst en de Christlijke Leere hoogwaardeert, zal de naagedagenis deezes mans altoos in zegening gehouden worden. Zijne woonplaats was *Leiden*, en de dertiende van October des Jaars 1753 aldaar zijn sterfdag, in hoog geklommen ouderdom. Hij leide een ampteloos leeven, als burger van het Hoogeschool in de gemelde Stad, tot aan het einde zijner dagen. Gedurende zijn leeven was hij bekend, bij de geenen, die met hem een gemeenzaamen omgang hielden, door zijne zucht tot mannelijke geleerdheid, doch bovenal om zijne verstandige Godsvrugt, en ongemeene hoogwaardeering, als een meest dienstig middel om dezeive te bevorderen, van de Christlijke Open-

baa

baaring. Voor 't overige was zijne ongeveinsde Nederigheid oorzaak, dat hij weinig gerugts maakte in de waereld. Mer een hartlijk leedweezen hadt hij altoos aanschouwd de poogingen van zommige zo genaamde Wijsgeeren, ingerigt om de gronden van allen Godsdienst, en met naame ook van den Christlijken, te ondermijnen. Dies was hij op middelen bedagt, om het voortlopend kwaad in zijnen loop te beteugelen. Met zulk eene lofwaardige gezintheid daalde hij ten grave, naa, bij zijn leeven en in gezonde dagen, de gepaste schikkingen, ter bereikinge van zijn doelwit, beraamd te hebben. Te weeten, bij de opening van 's Mans Laatste Wille bleek het, dat hij, uit zijne naa te latene goederen, aan her Leidse Hoogeschool besproken hadt eene somme van tien-duizend Guildens, met bevel om uit de renten deezer hoofdsomme, om de twee jaaren, aan den Schrijver van het best gekeurde antwoord op voorgeselde Prijsvraagen, uit te deelen eenen Gouden Eerepenning, ter waarde van tweehonderdvijftig Guildens. Acht Leden van den Akademischen Senaat benoemde de Heer STOLP tot Uitvoerders van dit gedeelte van zijnen Uitersten Wille, met magt aan de overblijvenden, om het getal der uitgevallenen, 't zij door overlijden of anderszins, aan te vullen. Overeenkomstig het allezins lofwaardig oogmerk des Godvrugtigen Stijgers, moesten de Heeren Vraaggers, die tevens tot Keurmeesters waren aangesteld, hunne Voorstellen bepaalen tot zulke onderwerpen, „ die of den „ grondslag van allen Godsdienst, het bestaan en de volmaakt- „ heden van het oneindig, almagtig, alwijs en algoed Op- „ perweezen, uit de beschouwing van het Heelal, ten kragt- „ tigsten bevestigden; of die de Zedelesen van het Euan- „ gelium, niet alleen in haare redelijkheid, en overeenkomst „ met, maar inzonderheid in haare Voortreffelijkheid boven „ de wetten en pligten, die, zonder de hulp der Openba- „ ringe, uit het licht der Reden gekend worden, in een „ helder daglicht te plaatzen: ten einde op dat derzelver be- „ trekking tot, en haar invloed op de bevordering van de „ gelukzaligheid der menschelijke zamenlevinge, als mede „ van de hoop op een toekomstend beter leeven, daar uit „ opgemaakt, en de Godlijke oorsprong des Christlijken „ Gods-

„Godsdiensts, dus tevens, bij wettigen gevolge, beweezen „wierde.” Om zijne stigting, zo veel mogelijk was, aan derzelve bestemming te doen beantwoorden, begeerde voorts de Heer STOLP, dat lieden van allerlei landaart, en belijders van allerlei gezinthen na den opgehangen Eerprijs zouden mogen dingen, mids zich onthoudende van het doormengen hunner Antwoorden met bespiegelingen, die de Gezintheid, welken zij waren toegedaan, bijzonder kenmerkten.

Geen Nederlander, die werk maakt van de beoeffening van Godsdienst en Zedekunde, is onkundig, dat, zints de oprigting deezer Stigtinge, over de opgegevene Vraagen, een aantal van uitmuntende, geleerde en doorwrochte Verhandelingen door den druk is gemeen gemaakt, welker Schrijvers, 't zij buiten, 't zij hierlanders, den opgehangen Prijs, naar regt en reden, weggedraagen, en alzo de Nederlanders voorzien hebben van wapenrustingen tegen het Ongeloof; waar tegen dit van verre moge schermutzelen, doch waar door aan hetzelfde de moed, om in gefchaarde flagorde te vrijden, moet ontzonken zijn.

Wij moeten hier nog nevens voegen, dat de Heer STOLP, behalven de gemelde somme, nog duizend Guldens hadt besproken, ter bekostiging van den Stempel des Gouden Eerepennings, die keurlijk getekend en door den Stigter zelven met gepaste randschriften voorzien was. Aan de eene zijde ziet men de Godsvrugt, geleidende eenen Jongeling, en dien met de hand wijzende op den Tempel der Gelukzaligheid, op eenen berg gelegen. Op den Voorgrond staat een Altaar, hebbende aan de Voorzijde een brandend Hart, en van boven een geopend Boek, verbeeldende de Euangelien. In den rand leest men: *MONSTRAT ITER, TUTUMQUE FACIT*; dat is: *Zij wijst den weg, en maakt dien zeker.* Onder aan: *PREMIUM ACAD. LEIDENSIS EX LEGATO J. STOLP*; dat is, *Eerprijs van 't Leidensche Hoogeschool, uit het Legaat van J. Stolp.* De Tegenzijde vertoont het zichtbaar Uitspanzel, met Zon, Maan en Starren. Op den Voorgrond zit een Mansbeeld, omringd van Hemelgloobe en andere Werktuigen, dienstig tot het doen van Starrekundige waarneemingen, en houdende eenen Verrekijker in de hand, en daar mede na boven wijzende;

zende; waar op het randfchrift doelt: AUCTOREM MANIFESTAT OPUS; dat is, *het Gewrogt verkondigt den Maaker*. Beneden is eenige ruimte gelaaten, om 'er den naam des bekroonden Schrijvers te graveeren.

Voorts heeft nog de Heer STOLP gewild, dat het overschot der Renté de hoofdsomme van tienduizend Guldens zoude beiteed worden tot den aankoop van goede Schrijvers, die tot verdediging van den Christlijken Godsdienst de pen gevoerd, of van de zulke, welke over de Zedekunde, de Natuurlijke Historie en de Natuurkunde geschreeven hadden, wier Werken aan den Boekschat van Leidens Hoogefchoof nog ontbraken, om in die Verzameling geplaatst te worden.

Zie Voorrede voor Deel I. der Verhandelingen van het Stolpiaansche Leegaat.

STOLWYK, bij zommigen *Stollewijk*, of ook wel *Stolkwijk* genaamd, eene Heerlijkheid en Dorp in Zuidholland, meer bepaaldelijk in de *Krimpenerwaard*, voor een gedeelte aan den Hove en Hoogen Vierfschaar van Zuidholland, voor het ander, doch kleinste gedeelte aan het Baljuwschap van *Belois* onderhoorig. De geheele uitgestrektheid vinden wij op tweeduizend, zeshonderd tweeënzeventig Morgens en vijfenzeventig Roeden Lands begroot. Het getal der Huizen was niet altoos het zelfde. Ongeveer vijftig jaaren geleeden, wierdt het getal op tweehonderdzesenveertig begroot, zijnde zesënveertig meer, dan eene Eeuw te vooren. De Ambagtsheerlijkheid van *Stolwijk* behoorde aan Hun Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, tot in den Jaare 1731, wanneer de Ingelanden, door Koop van de Graaflijkheid, daar van eigenaars wierden. Het Dorp *Stolwijk* is vrij groot, gelijk ook de Kerk; deeze is een drievoudig Kruisgebouw. De Toren was, weleer, zeer hoog en fraai, tot in den Jaare 1717, wanneer, in een zwaaren storm, de Spits daar van afwaide. Voorts is dit Dorp zeer vermaard door de Kaas, welke hier en in de nabuurschap gemaakt, en,

XXVIII. DEEL. Gggggg onder

onder den naam van *Stolksche Kaas*, wijd en zijd wordt verzonden. HALMA en anderen maaken gewag van een zonderling voorval, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe aldaar voorgevallen. Een Boer, of liever een Rietdekker, viel in een zo vasten slaap, dat dezelve eenige maanden, althans verscheiden weeken agter een duurde, zonder dat hij eenige spijsz nuttigde. Het gerugt hier van lokte veele nieuwsgierigen, ook lieden van de Kunst, uit verscheidene oorden, om te verneemen wat 'er van dit zonderling verschijnzel ware. Men bewaakte hem, en nam proeven om hem te doen ontwaaken, door het steeken met spelden en naalden; doch 't welk hij, zonder eenig merkelyk bewijs van pijn te geeven, veelal kon doorstaan. Intusfchen verzekerden andere, dat de slaaper, verlokt door het toebereiden van spijsz nabij ziju bedstede, daar van eischte en hartig at, zonder, evenwel, volkomen wakker te worden. Anderen, daarentegen, hielden staande, dat het geheele geheim bestondt in eene natuurlijke vadzigheid, welker involging hij stelde boven het lijden van veele pijnlijke middelen, te werk gesteld om hem te doen ontwaaken; en dat hij nog meer gestarkt wierdt om voor slaaper te speelen, zints het mededogen zijne Huisvrouw, tot een middel van bestaan, rijklyk de handen vulde.

STOMPWYK, met *Wilsveen* en *Tedingebroek*, is meede door de Stad *Leiden*, ter zelfder tijd als *Zoeterwoude*, van Jonkheer YSBRAND VAN MERODE gekogt en het Verlij daar van aan dezelve gegeven. Onder *Stompwijk* en *Tedingebroek* behoort ook de Zuidzijde van den *Leidschen Dam*, naamlyk, daar de Kerk staat. Indien men onder *Stompwijk* nog eene andere Dorpbuurt moet stellen, zo bestaat dezelve in verscheiden Buitenplaatsjes, en twee rijen Boerewerven, rondsom door Slooten afgescheiden, en gelegen aan den *Stompwijkerweg*. Hier hadt men vooruuaals, gelijk ook nog, ten deele uitgeveende Waterplasfen, waar van een gedeelte is droog gemaakt, zo als insgelijks geschied is onder *Wilsveen*, dat meede eene taamlyke Dorpbuurt, en een net vierkant Kerkje heeft, daar een sierlyk Torentje op staat. De gesteltenis der Landen onder *Stompwijk*, *Wilsveen* en *Tedingebroek* is

Veen-

Veenagtig, doch zo, dat men 'er zeer goed Wei- en Hooftland, als meede tot Teelland, dienen. De Opgezeetenen beflaam hier derhalven meest uit den Landbouw, de Veenerij en Vischerij. Van *Tedingerbroek*, alwaar geen eigenlijk Dorp nog Kerk gevonden wordt, vinden wij gesproken onder de benaaming van *Dingerbroek*, ter zaake van zekker Handvest, door Keizer KAREL DEN V, aan de Stad *Delft*, in den Jaare 1536, gegeven, om eene Vaart door het zelve te mogen graaven na den *Leidschen Dam*, 't welk egter tot deezen tijt toe nog niet geschied is. Ter plaatze evenwel daar dezelve Handvest in haar geheel geleezen wordt, zien wij, dat dit Ambagt genoemd wordt *Tedingerbroek*. *Stompwijk*, *Wilsveen* en *Tedingerbroek* staan te zamen in de Lijst der Verpondingen van 't Jaar 1632, begroot op tweehonderdveertien Huizen. De Morgentalen voor de drie Ambagten staan aangetekend op drieduizendnegenēnzestig Morgens vijfhonderdnegenēnvijftig Roeden, waar van tweeēntwintig Morgens onder de Zoetermeersche Meir behooren, en in de Lijst van 't Jaar 1732, is *Stompwijk* en *Wilsveen* gebragt op tweehonderdvijfenveertig Huizen, waar onder zes Watermolens, en *Tedingerbroek* op honderdelf Huizen. Dit laatstgenoemde Ambagt heeft zijne bijzondere Regeuten; doch *Stompwijk*, *Wilsveen* met den *Leidschen Dam* hebben te zamen de zelfden. De Schout en Sekretaris zijn egter de zelfden over de drie Ambagten. Van deeze allen staat de jaarlijksche verandering aan Burgemeesteren van *Leiden*, die de Verkiezing doen op een Voorstelling van Schout en de Geregten, uit een dubbel getal. Deeze Regenten zijn twee jaaren in dienst, doch de helft gaat jaarlijks af. Het Regtnuis van *Stompwijk* wordt gehouden in een Herberg, alwaar meede de Waag is. Op de Bede van Burgemeesters en Regeerders van *Leiden* en die van Heere WILLEM VAN ALKEMADE, te dier tijt Ambagtsheer van *Zoeterwoude* en *Stompwijk*, is, in den Jaare 1554, door Keizer KAREL DEN V, aan de Verzoekers verleend Bevestiging en Oktroi op zekere Overeenkomst onderling gemaakt, op den eersten September 1548, raakende de Neering en Ambagten, die men in beide Dorpen zou mogen doen, of niet, en, volgens 't welke zij geene Draperijen nog

GGGGGG 2 hand.

handteeringe van Wolle mogten doen; ook wierdt hun het Scheepstimmeren verboden; en geen Brood te verkoopen, dan in deeze Dorpen, of te *Leiden* gebakken. Daarenboven mogten zij geen Zout uit de Schepen verkoopen. Raakende den Dam, die bij *Stompwijk* in den Vliet gelegen is, en die den naam aan het tegenwoordig Dorp van den *Leidschen Dam* gegeven heeft; kan men den tijd niet bepaalen, wanneer dezelve hier gelegd zij; doch het blijkt uit eene Overeenkomst, tusschen WILLEM, *Heer van Naaldwijk en tot Kapelle* en die van *Leiden*, beroerende 't geene aan den overtocht, tusschen *Leiden* en *Delft*, voor de Goederen moest betaald worden, dat hier, al in 't Jaar 1434, op de eene of de andere wijze een Dam geweest zij; en de benaaming van Overtocht geeft genoeg te kennen, dat het een vaste Dam met een Overhaal zal geweest zijn, gelijk 'er nog veelen in *Holland* gevonden worden. Dit blijkt nog klaarder, doordien die van *ter Goude*, zich, in 't Jaar 1491, bezwaard vonden, dat men hier en elders Verlaaten, of Sluizen hadt beginnen te maaken, door welke groote Vaartuigen konden heenen vaaren, tot nadeel van de Tollen, en Vaart van *ter Goude*; waar op zij met die van *Dordrecht*, 't welk zich, ten aanzien van het Stapelregt, door dit Werk, meede benadeeld reekende, hebbende aangespannen, en, na vergeeffsche klagten aan de Rekenkamer, deeze Verlaaten te zamen, in de maand Januarij van 't Jaar 1492, aan stukken geslaagen en de Doorvaart gestuit. Eenige jaaren later, beklaagde zich wederom de Tollenaar van *ter Goude*, bij Regtsgeding aan den Hove van *Holland*, dat men den doortocht van eenige Koopmanschappen van Oosten en Westen toeliet, tot verkorting van 's Konings Tollen; doch de zaak wierdt ten zijnen nadeele uitgeweezen; egter moeten 'er toen geene Verlaaten geweest zijn; om dat 'er, in eene Ordonnantie van den Hove van *Holland* van den vierden November des Jaars 1514, verlot wierdt verleend, om een Duiker, of Sluisje te mogen leggen, aan den *Leidschen Dam* tot gerijf van de Waterloozing van *Rhijnland*. Het Werk van den *Leidschen Dam* schijnt zijn volle beslag gekreegen te hebben, door de vergunning van Keizer KAREL DEN V, in 't Jaar 1536, aan die van *Delft* verleend, volgens

welke

welke zij, binnen den tijd, waar in zij hunne Vaart door *Tedingebroek* nog niet gemaakt hadden, hier midlerwijl twee Verlaaten met een Kolk mogten stellen, om de Schepen met Koorn, Bier en andere Waaren, geladen, bekwaamlijk, zonder kwetzen en bederving, te laten doorvaaren. Op den grond deezer Vergunning, hebben Hoogheemraaden van Delfland aan Burgemeesteren der Stad *Delft*, op den zeventienden October des Jaars 1578, toegestaan en bewilligd het stecken van twee Verlaaten en een Kolk aan den *Leidschen Dam*. Vervolgens kwam hier ook, in den zelfden jaare, de toestemming bij, van Hoogheemraaden van Rhijnland, door een Overeenkomst, die, op den zestienden December, wederzijds wierdt aangegaan; also beide de Kollegien oordeelden, dat de Hoogheemraadschappen, bij Oostenwinden ter eenre, en bij Westenwinden ter anderre zijde, malkanderen zouden kunnen gerieven met waterloozing, of, bij tijden van droogte, met het inlaaten van Water. Bij deeze Overeenkomst wierdt, behalven het stellen der Verlaaten, de lengte van de Kolk bepaald op twintig Roeden, en de wijde op vijf Roeden. Onder de Voorwaarden was wijders vervat: dat de Verlaaten niet beiden te gelijk zouden geopend worden, en ten hoogsten niet meer dan viermaal tusschen nagt en dag; ten zij bij toestemming van beide de Hoogheemraadschappen: de Kolk moest ook met goeden Kaaden en Plaatingen voorzien zijn. Het geheele Werk zou, ten allen tijde, staan ter bezigtiging van beide de Kollegien, en moest altoos goed en volmaakt gehouden worden, op een boete van tien Ponden. Aan de Oosten Westzijden van de Verlaaten zou men een Pelt staan, boven, welk het een Hoogheemraadschap aan het ander geen Water zou mogen toebrengen: Eindelijk zouden ook Hoogheemraaden van Delfland gehouden zijn de Schie aan de Brugte *Overfchie* te doen houden in gewoone wijde en diepte tot bekwaame Waterloozinge. In diervoegte zijn de Verlaaten en Kolk aan den *Leidschen Dam* gemaakt door de Regeering der Stad *Delft*, die hier toe het Regt met eenigen grond gekogt heeft van de Graavinne VAN AREMBERG. Deeze Verlaaten hebben, door de menigvuldige doortogten langs de Trekvaart van *Leiden* op *Delft* en 's *Graavenhage*, den *Leidschen*

□□□□□□□ 3

Dam

Dam tot een uitgestrekt Dorp gemaakt, dat, onder verschetdenerlei Regtsgebied, zeer volkrijk en welbebouwd is, en met regt, om de menigvuldige doortogt van vreemde Lieden, en de Scheepvaart voor een der vermaaklijkste Plaatzten in Holland kan gerekend worden; woonende aldaar veelerlei Handwerks- en Ambagtslieden, en voornaamlijk vindt men 'er aanzienlijke Herbergen, waar in jaarlijks zeer veele Menschen een Vischje koomen eten.

De Kerk van den *Leidschen Dam*, die, gelijk meede de Kerk van *Wilsveen*, onder de Klasfis van *Delft* en *Delfland* staat, is langen tijd als een zamengevoegde Kerk met *Wilsveen* door den zelfden Predikant waargenomen, maar zedert het Jaar 1657, heeft zij een' bijzonderen Predikant gehad.

Het Gebouw is een ruime en sierlijke verhevene Koepel, die, zo wel van verre als van nabij, eene fraaie vertooning maakt. Drie Schoolen zijn 'er onder deeze Geregten, te weeten, twee onder *Stompwijk*; waar van de eene aan den *Leidschen Dam*, en de andere aan de *Zoetermeersche Meir* gevonden wordt. De derde staat onder *Wilsveen*. De Roomschegezinden hebben onder *Stompwijk* eene Staatfie, die door een waereldsch Priester bediend wordt. Hunne andere Staatfie aan, of omtrent den *Leidschen Dam*, behoort onder de Heerlijkheid van de *Veur*. In deeze Geregten leggen geene Adellijke Huizen, doch in *Tedingebroek* zijn, langs de Vaart na *Delft* en den *Hage*, over het Ambagt van *Voorburg*, verscheiden' aanzienlijke Lustplaatzen. Wij voegen hier ten laatsten nog bij, dat *Stompwijk* en *Wilsveen*, ten aanzien van het Waterschap, behooren onder het Hoogheemraadschap van *Rhijnland* en *Tedingebroek* onder het Hoogheemraadschap van *Delfland*.

Stoop, (*Het Huis te*) weleer eene aanzienlijke adellijke Hofstede, in *Rhijnland*, onder de Heerlijkheid *Hazerswoude*, dus genaamd naar het Gestigt, 't welk daar van de stigter geweest is. Zijne aloude gedaante heeft het al lang verlooren, zijnde veranderd in eene Boerenwooning. De zeer dikke muuren van het Gebouw zijn de eenige overblijfsels des alouden luisters.

STORK,

STORK, (ABRAHAM) een beroemd Nederlandsch Kunstschilder, gebooren te *Amsterdam*, in de voorgaande Eeuw, doch in welk jaar daar van, is onzeker. Hij muntte uit, door het Schilderen van beroerde en stille Zeeën, van Schepen en Zeehoofden, vol gewoel van beeldjes, van Steigerschuiten en andere Vaartuigen, opgepropt met Soldaaten en Matroozen, met Kisten en Kooigoed, om 't een en ander aan boord te brengen van de voor anker leggende Schepen. Het gewoel van dit alles wist hij zeer kunstig te verbeelden. Inzonderheid wordt geroemd zijne afbeelding der inhaalinge van den Hertog VAN MARLBOROUGH op den Amstel, in den Jaare 1702, onder een groot gewoel van Boeijers en Binnenjagten. STORK hadt eenen broeder, die zich op den zelfden smaak van schilderen toeleide, doch in denzelven niet zo gelukkig slaagde. Het sterfsjaar van onzen Puikschilder, zo min als dat van zijne geboorte, is ons niet gebleeken. Alleenlijk weeten wij, uit het straks vermelde aangaande den Engelschen Hertog, dat hij in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe zijne kunst nog oeffende.

ZIE HOUBRAKEN.

STORMSPOLDER, in vroegere dagen *Kralingen* genaamd, is een klein Eilandtje, gelegen ten Zuidwesten van de *Krimpenwaard*, langs *Krimpen op den IJsel*, waar van het door een Water wordt afgescheiden. Het Eilandtje, hoewel in zijne omvang niet meer dan negenënvijftig Morgens en tweehonderdzesëntachtig Roeden gronds beslaande, is, nogthans, eene afzonderlijke Ambagtsheerlijkheid. Men heeft 'er eene vermaarde Scheepmaakerij; deeze, met de handwerken en neeringen, daar toe behoorende, geeven, aan het kleine plekje gronds, een aanmerkelijken bloei, en welvaart aan de Opgezeetenen. Deeze behooren, in 't Kerkelijke, onder *Ouderkerk aan den IJsel*.

STOUTENBURG, eene Ambagtsheerlijkheid, gelegen in het Kwartier des Stichts van *Utrecht*, *Eemland* genaamd, omtrent een uur gaans ten Oosten van de Stad *Amersfoort*, aan

G g g g g g g 4

de dus genoemde Barneveldsche Beek. Haare uitgestrektheid vinden wij op achthonderdvier Morgens en driehonderd Roeden begroot. Benevens Schout en Sekretaris, bestaat de Regeering uit twee Burgemeesters en vijf Schepenen. *Stoutenburg* is aan het Gestichte van *Utrecht* leenroerig.

STOUTENBURG. (*Het Huis te*) Hoewel van het van ouds onder deeze naam vermaarde Gestigt geene overblijfsels voorhanden zijn, wordt, nochtans, het geheugen daar van bewaard in een hedendaagsch gebouw, staande, in de boven gemelde Heerlijkheid, op eenen heuvel, rondom in 't geboomte. WOUTER, *Heer van Amersfoort*, was, in den Jaare 1252, de stigter van het oudadelijk Kasteel. Geruimen tijd lieten zich de eigenaars naar het Slot noemen. Meermaalen ook waren 'er de Utrechtsche Bischoppen bezitters van. 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD kocht het Huis, in den Jaare 1615, en drong zijn verzoek, bij de Staten van *Utrecht*, om daar mede beleend te worden, nader aan, met te beweeran, dat hetzelfde, eertijds, aan zijne Voorouderen behoord hadt, en van dezelve aan de Bischoppen van *Utrecht* gekoomen was. Om deeze reden wierdt dan ook de beleening toegestaan aan den Griizen Staatsman, welke, aan eene zijner Zoonen, daar van den titel opdroeg.

STOUTENBURG, (WILLEM VAN OLDENBARNEVELD, *Hr. van*) tweede Zoon van den vermaarden 's Lands Advokaat, diende den Staat als Ritmeester, en was tevens Bevelhebber van *Bergen op den Zoom*. 't Is hier eene voegzaame plaats, waarop wij ons elders beroepen hebben, om verslag te doen van den besaamden aanslag op het leeven van Prinsse MAURITS. De Heer VAN STOUTENBURG was daar van de hoofdaanleider, doch hadt in het heilloos plan mede betrokken zijne Ouder Broeder REINIER, *Heer van Groeneveld*, Luitenant-Houtvester van *Holland* en Heemraad van *Delfland*. Op het Art. GROENEVELD beloofden wij, 's Mans leevensloop op zijnen Doopnaam te zullen verhalen. Dit hebben wij verzuimd; 't welk ons ligt ten goede zal gehouden worden, die bedenkt, hoe 't bijkans bovenmenscheijk zij, in een Werk als het

het onze zich voor misflagen te behoeden. Van de beide broeders, met opzigt tot hun aandeel in de Zamenzweering, en den uitslag des verfoeielijken bedrijs, verkiezen wij derhalven, om tevens ons bovengemeld verzuim te vergoeden, in dit Artikel verslag te doen.

Naa het ontijdig einde van hunnen grijzen Vader, waren de beide broeders ontzet van hunne opgemaelde Ampten en waardigheden. Hunne Vaderlijke goederen, uit welke de Heer VAN STOUTENBURG jaarlijks tweeduizend guldens moest trekken, waren verbeurd verklaard, waar door hij schier het eenige inkoomen miste, welk hem was overgeschooten. Elk, die na Ampten haakte, schuwde het gezelschap der twee Broederen, wier Zwagers, REINIER VAN BREDERODE, Heer van Veenhuizen, en KORNELIS VAN DER MYLE, ieder getrouwd met eene Dochter van den Advokaat, ook niet meer onder 's Lands Edelen beschreeven wierden. Dit alles, gevoegd bij den dood van hunnen ouden Vader, ontfak het gemoed van STOUTENBURG in 't bijzonder dermate, dat hij besloot dit leed te wreeken op Prins MAURITS, dien hij voor de oorzaak daar van aanzag. Ook begreep hij, dat de Prins, den Advokaat, kort voor deszelfs dood, beloofd hebbende, dat hij zijnen kinderen gunstig zijn zou, zo lang zij wel deden, zijn woord niet hieldt; 't welk hem te meer verbitterde. Hierom was hij bedagt op verandering in de Regeering, die hij dagt alleen door 's Prinzen dood te kunnen te wege gebragt worden. Eerlang kreeg hij lieden aan zijn schoer, die, gelijk hij, bij de omwenteling geleeden hebbende, na herstelling haakten. Onder deeze waren de voornaamsten, ADRIAAN ADRIAANZOOON VAN DYK, gewezen Sekretaris van *Bleiswijk*, DAVID KORENWINDER, gewezen Sekretaris te *Berkel*, eene Heerlijkheid der Vrouwen van OLDENBARNEVELD, ADRIAAN VAN DER DUSSEN, gehuwd met eene Dochter van ELIAS VAN OLDENBARNEVELD, Pensionaris van *Rotterdam*, en Broeder van den Advokaat, KORS JANSZOOON VAN ALFEN, Haringkooper te *Rotterdam*, HENDRIK SLATIUS, gewezen Predikant te *Bleiswijk*, en zijn Zwager KORNELIS GERRITZSOON VAN WOERDEN, Schrijnwerker te *Rotterdam*. Onder de medebewustigen vondt men JAN en ABRAHAM BLANSAART, WILLEM JANSZOOON

GGGGGG 5

PAR-

PARTHY en eenige anderen: ook zommige eenvoudige luiden, die, 't geen hun van den aanslag ter ooren was gekoomen, niet geloofd of verfoeid hadden; om dat ze het niet ontdekten, in lijden kwamen. De bovengenoemde perfoonen waren allen Remonstrantsgezind, behalven KORENWINDER en VAN DER DUSSEN, die van de Roomfche Belijdenife waren. De Heer van STOUTENBURG hadt, in den Naazomer des Jaars 1621, een gefprek gehad, te *Leiden*, met den Predikant BERNARDUS DWINGLO, die met KORENWINDERS Zuster getrouwd was, hierop uitlopende, dat 'er goede hoop op de Verlofing was, door verandering in de Regeering. Doch dit gefprek wordt van verfchillende kanten onderscheiden verhaald.

Omtrent deezen tijd liep 'er een gerugt door 't Land, dat de gewezen Sekretarifen van *Hazerswoude*, *Berkel*, *Bleiswijk* en andere Plaatzen zeker getal van Boeren zouden aanneemen, tot het uitvoeren van eenen aanslag, die niet genoemd wierdt. Wat laater viel tufchen den Heer van STOUTENBURG, VAN DYK, KORENWINDER, en VAN ALFEN overleg, om den Prins, van zekeren togt te rug koomende, te *Rozterdam* aan te tasten; doch hier van kwam niets. Men liet egter niet naa elkander tot het ombrengen van den Prinfe op te hitzen. STOUTENBURG fprak 'er geduurig van met zijnen Broeder, den Heere VAN GROENEVELD. Eindelijk wierdt, in 't laatst van 't Jaar 1622, vastgefteld, dat men eenige perfoonen zou huuren, die den Prins te *Rijswijk*, daar hij dagelijks heen reedt, in het op- of aftreden van de Koets, van kant zouden helpen. Doch tot het omkooopen van deeze luiden rekende men zes duizend Guldens noodig te hebben, welke KORENWINDER ligtte op 't geloof van den Heere VAN GROENEVELD, die zich met moeite hadt laten overhaalen om hier in te bewilligen. KLAAS MICHIELSZOON BONTEBAL, gewezen Sekretaris van *Zevenhuizen*, verfchafte tweedulzend guldens, die KLAAS JANSZON VAN ALFEN, gewezen Schout van *Zevenhuizen*, en KORNELIS OLSHOORN, Stiefvader van BONTEBALS Huisvrouwe, opfchooten. De rest van 't geld ontving KORENWINDER van anderen. Deeze gaf de penningen aan VAN DYK, die het Volk tot den aanslag zou omkooopen. VAN DYK ontboodt, in Januarij, te *Bleiswijk* bij zich JAN BLANSAART, Saaij.

Saaijwerker te *Leiden* en Proponent onder de Remonstranten, dien hij te kennen gaf, dat 'er iets in til was, ten voordeele der Remonstranten, en, wat laater, den toeleg op den Prins openbaarde. Voorts gaf hij hem eenig geld, en deedt hem belooven, dat hij zijnen Broeder ABRAHAM BLANSAART en andere Leidenaars in den toeleg zou inwikkelen. De Blansaarts spraken 'er over met WILLEM JANSZON PARTHY; doch hebben naderhand bekend, dat zij niet anders beoogden, dan VAN DYK op te ligten, en geld van hem te trekken. Nogthans trok JAN BLANSAART zedert na den *Hage*, daar hij sprak met VAN DYK, die nevens hem de gelegenheid van *Rijswijk* bezigtigde; doch hij weigerde een Pistooltje of Zinkroertje aan te neemen. Hij keerde hierop na *Leiden*, met belofte van tegen den vierden Februarij wederom in den *Hage* te zullen zijn.

Midterwijl hadt VAN DYK, meer volks tot den aanslag zoevende te werven, KORNELIS GERRITZSOON, Schrijnwerker te *Rotterdam*, den zesëntwintigsten Januarij, ten zijnen huize ontboden, en hem daar kennis gegeven van den aanslag. De Schrijnwerker beloofde 'er de hand toe te zullen leenen, en eenige anderen op te zoeken, welken hij elk honderd of honderdvijftig guldens voornit zou geeven, en nog twee of drie honderd guldens, als zij in den *Hage* zouden komen om 't stuk uit te voeren. De Zuster van den gewezen Predikant van *Bleiswijk*, HENDRIK SLATIUS, was met deezen Schrijnwerker getrouwd. Het gewigtig aandeel, welk deez' persoon in den verfoeielijken aanslag hadt, vordert dat wij hem nader doen kennen. SLATIUS was een der Predikanten, welke, naa het Dordrechtsche Sijnode, uit het Land was gebannen. Hij onthieldt zich eenigen tijd te *Antwerpen*; doch alzo hij een Man van een woeligen en onrustigen aart was, kreeg hij eerlang geschil met de Bestuurders van het Remonstrantsche Genootschap, welken hij naa zijne hand poogde te zetten, en dreigde naa het Vaderland te zullen wederkeeren: gelijk hij vervolgens deedt, en hun veele onaangenaamheden brouwde. Een herooid hoofd en verwarde zinnen, aangezet door eene berooide Beurs, en die door spijt en toorn, tegen de Bestuurders der Remonstrantsche Broederschap, nog meer van hun sel raakten, dreeven hem overstuur in een zee van

ongenoegen, en deden hem haaken na alle winden en stormen, die verandering van zaaken aanbrengen. Ook zocht hij verstand te houden met luiden, die onweer in 't hoofd hadden, en 't volk van morren tot muiten en verderen opstand poogden te brengen; welk oogmerk hij ook met zijne pennezen dienste stondt. In den Zomer des voorgaanden jaars, hadt hij, op 't verzoek van VAN DYK, doch uit naam van anderen, zeker Boekje geschreeven, de *Klaarlichtende Fakkel* genaamd, vervattende verscheiden beschuldigingen tegen den Prins, en, onder andere, dat hij de Muiters te *Utrecht*, in den Jaare 1610, gestijfd hadt. Voorts wierden 'er 's Lands ingezeetenen, met name de Remonstranten, in vermaand, om zich, door hunne handen, en door de verschrikkelijke wapenen hunner handen, te verlossen van den Dwingeland en van den godloozen hoop der tegenwoordige Regenten. Het schrift was te *Gouda* gedrukt en 't geld daar toe door VAN DYK versprekt; voorts hadt men 't in een Ton of half vat ten zijnen huize gebragt, en aldaar begraven. Eenigen meenen dat het zou gediend hebben, om onder het Volk gefrooid te worden, indien de toelag van den Heere VAN STOUTENBURG, om den Prins, van den Veldtocht te rug keerende, buiten 't Land te houden, of te *Rotterdam* van kant te helpen, getukt ware. In de week voor Kerstijd verwoegde hij zich ten huize van STOUTENBURG; hij sprak aldaar zeer slegt van de Remonstrantsche Societeit en van de wanorde, in het stuk des bestuurs heerschende, en gaf te kennen, dat hij voorneemens was tegen Paaschen zich daar van af te zonderen, en te onderstaan of hij gevoegelijk hier te Lande zou kunnen blijven, of zich in andere Landen geneeren. Daar naa uit zijnen Zwager den toelag hebbende vernomen, begaf hij zich, eenige dagen laater, na *Bleiswijk*, om daar met eene donkere *Masa* te prediken: 't geen egter, den Direktoren der Remonstranten, 's Mans onrustigen aart kennende, zeer mishagde. Ten zelfden tijde raakte hij, over den toelag, in gesprek met VAN DYK, die hem, bij 't scheiden, twee dubbate gouden Rijders gaf, welke SLATIUS, onder toezegging zijner hulpe, daar de gelegenheid diende, in dank aannam. SLATIUS woonde nu te *Rotterdam*, daar hem VAN DYK op den eersten Augustus

tus kwam vinden; op hem begeerende, dat hij zijn Agterhuis
 zou leenen, om de Pistoolen, welke men tot den aanslag zou
 noodig hebben, te bewaaren, en eenige andere toebereidzels
 te maaken; waarin SLATIUS bewilligde. Hij was, omtrent
 deezen tijd, om geldzaaken, op de Direkteurs der Remon-
 stranten dermaate verbitterd, dat zommigen hem deeze dreigende taal hoorden uitslaan: „Indien ik tot mijn voorneemen
 „ (zonder het te noemen) kan geraaken, dan zal ik mij aan
 „ de Societeit zo wreken, en de geenen, die mij verongel-
 „ lijkt hebben, zo te bengelen neemen, dat het hun zal heu-
 „ gen.” Ten zelfden tijde was hij, nevens zijnen Zwager
 HORNELIS GERRITZSOON, te *Rotterdam* bezig, om Volk tot
 den aanslag te zoeken. De eersten, welke zij aantroffen, wa-
 ren JAN KLAASZOON uit het *Zuidland*, HERMAN HERMANZSOON
 van *Emden*, en DIRK LEENDERTZSOON van *Karwijk op den*
Rhijn; alle drie Bootsgezellen en te *Rotterdam* woonachtig.
 SLATIUS hielp de eenvoudige menschen bepraaten. Men vraagde
 aan elk, of hij niet genegen ware, een togt te helpen
 doen, tot welvaaren van 't Vaderland. JAN KLAASZOON ant-
 woordde, dat hij zich daar toe wel zoude laten gebruiken,
 als 't wezen konde zonder zwaarigheid. HERMAN HARMANZ-
 SOON zeide, dat hij 't doen wilde als 't eene goede zaak
 was. Men gaf voor dat de togt wel mogt dienen tot verlos-
 sing van de Predikanten, te *Haarlem* gevangen. Ook zeide
 SLATIUS, dat het eene goede zaak was, en zonder gevaar.
 Eenigen verhaalen, dat men daar naa verder opening deedt,
 en hun aanzeyde, dat het was om den Prins VAN ORANJE bij
Rijswijk om te brengen; dat eenige Leidenars het stuk zou-
 den uitvoeren, en dat die van *Rotterdam* alleenlijk op de
 wagt zouden staan, om de anderen te verzekeren, en des
 noods te hulpe te koomen; dat zij, voor dit werk, elk twee
 honderd vijftig of drie honderd guldens zouden genieten, en
 een gedeelte terstond te *Rotterdam* ontvangen. Doch anderen
 meenen, dat deeze drie Bootsgezellen nimmer den rechten
 grond der zaake geweeten hebben. Uit hun Vonnis blijkt,
 dat zij, van den Zwager van SLATIUS eerst aangesproken zijnde,
 en toezegging gedaan hebbende, naderhand begonnen te
 aarzelen, en verzogten gaarne nog iemand anders te willen
 spree-

spree-

spreeken, die hun meer bescheid konde geeven. Waar op SLATIUS, op verzoek van VAN DYK, met hun in gesprek tredende, hun met veele redenen een hart onder den riem stak, en bewoog in 't stuk te bewilligen. Zij ontvingen hier op ieder honderd vijftwintig guldens, en hun wierdt aangezegd, dat zij zich hadden gereed te houden. SLATIUS vraagde aan een der Matroozen, of hij wel met Pistoolen kon omgaan. De andere antwoordde, dat hij nooit een Pistool hadt afgeschooten. Waar op SLATIUS hernam, dat het geen nood mogt, dat hij zich met zijn ander geweer wel zou behelpen. VAN DYK reisde hier op na den *Hage*, om te verneemen na de gelegenheid, hoe de toeleg zou aangelegd en volbragt worden; en van daar weder te *Rotterdam* gekoomen zijnde, zeide hij tot SLATIUS, dat de orde al gesteld was. Hij bragt toen eenig geweer in 't agterhuis van SLATIUS, te weeten, zes Pistoolen, daar onder een klein Pistooltje, 't welk men meent dat gebruikt zou zijn geworden om den Prins te doorschieten, en nog een Vuisthamer; alles in een grooten doek gewonden. KORNELIS GERRITZSOON hielp dit Geweer schoon maaken, met SLATIUS, die, op verzoek van VAN DYK, nog twee Pistoolen kocht. Ook ontving hij van VAN DYK vier dubbele Pistoletten, en vervolgens nog vier of vijf dubbele Rijders, op onderscheiden tijden. Daarenboven gaf VAN DYK aan KORNELIS GERRITZSOON last en geld om Buskruid te koopen, en SLATIUS kocht, op zijn verzoek, een Koffer om 'er het Geweer in te leggen. In die dagen was KORNELIS GERRITZSOON gestadig bezig, in zijns Zwagers Agterhuis, met loot te smelten, en kogels tot de Pistoolen te gieten in zekere Vormen, hem door SLATIUS, die hem hielp, behandigd. Hier droogde men ook het Buskruid.

Midlerwijl begaf zich VAN DYK na *Berkel* en den *Hage*, om KORENWINDER en STOUTENBURG aan te dienen hoe de zaken stonden; en dat de aangenomene gasten des Saturdags, of ten langsten des Zondags, den vierden of vijfden Februarij, in den *Hage* zijn zouden, om den aanslag te volvoeren. Uit den *Hage* vertrok VAN DYK na *Bleiswijk*, daar hij een dag of twee vertoefde. Des Vrijdags, den derden Februarij, liet hij, door een briefje, aan SLATIUS weeten, dat hij den volgende dag

dag te *Rotterdam* meende te koomen, en zo hij, SLATIUS, of zijn Zwager, nog één of twee man tot den aanslag konden bekoomen, dat men die zou aanneemen. KORNELIS GERITSZON raadde, dat men spreken zou met eenen JEROEN EWOUTS, als zeer bekend onder de Schippers en Bootsgezellen. SLATIUS ontboodt dien JEROEN ten zijnen huize, hem vragende, of hij niemand wist, die iets zoude willen avonturen? JEROEN noemde hier op zekeren JAN TAASSEN, dien hij terstond ging haalen en bij SLATIUS bragt. Deeze vraagde aan TAASSEN, of hij willig ware een Exploït met anderen te doen, die toezegging hadden van driehonderd guldens te ontvangen, en vervolgens meer bevoorreed te worden, naar elks gelegenheid: zulks dat hem, TAASSEN, nog dien zelfden dag honderdvijfentwintig guldens zouden worden toegeteld. TAASSEN gaf hier op zijn woord; ook JEROEN EWOUTS: maar deeze zeide, dat hij geen Geld begeerde. VAN DYK, ondertusfchen te *Rotterdam* gekoomen, van SLATIUS het aanneemen dier twee mannen verstaan hebbende, sprak van nog twee op te zoeken. EWOUTS en TAASSEN bragten, daar toe aangezocht, nog twee mannen, PIETER JANSZON BROEK en JAN ENGELEN, die, zonder te weeten waar toe, hunnen dienst toezeiden, en 't geld, daar 't om te doen was, ontvingen.

Onder dat alles waren te *Leiden* eenige gasten ziek, andere onwillig geworden. VAN DYK schreef hier over aan JAN BLANSAART, dat, niettegenstaande deezzen wederspoed, de zaak daarom moest voortgaan. Dat zijn Broeder anderen moest opzoeken; dat de zaak wel zou gelukken. Dat de aangene mene gasten, zonder verzuim, op Saturdag, den vierden Februarij, in den *Hage*, in de Herberg daar Gouda nithangt, moesten bijeen zijn. Dat hij op Zondag daar zoude zijn, en hun geld geeven. Op 't ontvangen van dit briefje, overleiden de Blansaarts met WILLEM PARTHY de zaak, en de zwaarigheid daar in gelegen, en beslooten te zamen, dat ABRAHAM BLANSAART met PARTHY na den *Hage* zou trekken, en VAN DYK wijs maaken, dat ze nog vijf mannen hadden bekoomen, en hem zo bedriegende 't geld ontvangen. Op Saturdag beval de Heer VAN STOUTENBURG, dat KORENWINDER den volgende dag bij hem in den *Hage* zou koomen, en dat hij ondertusfchen

schen

sehen VAN DYK zoude vraagen, of alles in gereedheid was. Op zijn boodschap aan VAN DYK kreeg KORENWINDER tot antwoord, dat hij nog dien avond bij STOUTENBURG meende te zijn, en dat de Gasten gereed waren. Te vooren hadt STOUTENBURG tot KORENWINDER gezegd, dat bij de Bewindhebbers van 't werk goed gevonden was, dat als de Prins zou van kant zijn, men zulks den afgezette Schouten en Sekretarissen en anderen zou laten weten, om met een deel Huislieden in den *Hage* te koomen, die als dan zeker geroep zouden maken: dat 'er wel tweehonderd in den *Hage* waren of koomen zouden, om de verandering te bevorderen. Ook zou KORENWINDER, uit last van STOUTENBURG, eenige personen hebben aangezegd, dat zij, hoorende dat de Huislieden van andere Dorpen na den *Hage* kwamen, met een deel Huislieden van hun gewest zouden volgen. Ook wil men, hadt VAN DYK last om eenige Huislieden, ten deezzen einde, in den *Hage* te doen verschijnen. Aan ieder van deezze Huislieden moest een honderd gulden of twee gegeven worden, uit de goederen, welke men vervolgens mogt verbeurd verklaren. Ook liepen 'er, omtrent deezzen tijd, zeer wilde gesprekken, op het stuk van den toelieg. KORNELIS GERRITZ-
 ZOON zou naderhand beleeden hebben, hoe hij uit zijnen Zwager SLATIUS en VAN DYK hadt verstaan, dat in alle Steden tot de verandering was beslooten, en eenige Wethouders bij 't hoofd zouden gevat worden; dien 't op zijn Advokaats gaan zoude; dat de Remonstranten van meeninge waren, in alle Steden en op de Dorpen, de Regeering te veranderen. Doch dit voorgeeven schijnt zo min geloof te verdienen, als het gerugt, dat Prins FREDERIK HENDRIK eenige kennis van den toelieg hadt, en zich, naa de uitvoering, tot een hoofd van den Aanhang zou hebben opgeworpen of laten gebruiken.

Op den meergemelden Saturday, den vierden February, wierdt door SLATIUS, op last van VAN DYK, die zich wederom te *Rotterdam* verwoegd hadt, zijnen Zwager, midsgaders HERMAN HERMANSZOON, JAN KLAASZOON en DIRK LEENDERTS-
 ZOON, aangezegd, dat zij zich 's anderen daags na den *Hage* hadden te begeeven om den aanslag uit te voeren. KORNELIS
 GER-

GERRITZSOON beval hun, geen ander geweer mede te neemen, dan een Houwertje, dewijl hun in den *Hage* zou worden ter hand gesteld 't geen zij verder mogten noodig hebben. Op dien zelfden dag belastte SLATIUS aan TAASSEN, PIETER JANSZON en EWOUTS, een wagen te huuren, en daar mede na den *Hage* te rijden. EWOUTS eischte van SLATIUS reisgeld; hij zeide geen geld te hebben; maar ziende in zijn Agterhuis een zakje staan, en uit zijn Zwager verstaan hebbende; dat daar geld in was, 't welk hij na den *Hage* zou brengen, nam hij daar uit vijf Rijksdaalders, die hij EWOUTS ter hand stelde: Toen sloot men de Koffer, daar 't geweer in lag, en deedt dezelve op den wagen brengen, daar zij aan JEROEN EWOUTS en zijne twee makkers wierdt toevertrouwd. Bij de Koffer deedt VAN DYK een beslooten briefje aan den Waard in den Helm in den *Hage*, daar hij plagt thuis te leggen, inhoudende dat hij hem eene Koffer zondt; daar boeken en papieren in lagen, die hij in den *Hage* noodig hadt, ter bevordering eener regtszaake: waarom de Waard eene kamer twee of drie dagen voor hem moest open houden.

Dit alles kon, ondertuschen, niet zo heimelijk verrigt worden, of de Huisvrouw van KORNELIS GERRITZSOON, Zuster van SLATIUS, kreeg uit haaren Man kennis van den toefleg; daar zij groote zwaarigheid in vondt, en nacht en dag over kermde. Doch haar Man en Broeder stelden haar gerust: Ja SLATIUS was zo verblind, dat hij nog dien zelfden avond, ten zijnen huize, een maaltijd aanrigtte, daar hij zijnen Zwager en Zuster, en eenige anderen op onthaalde, en men op den goeden uitslag der onderneemingé, of, gelijk anderen willen, op de goede reize van KORNELIS GERRITZSOON; die 's anderendaags na den *Hage* zou vertrekken; lustig rond dronk. Twee Remonstrantische Predikanten, KORNELIS GEESTERANUS en GERARD VELSUS, waren hier toen juist voor een korten tijd tegenwoordig, en deeden een dronk mede; die maakte hen bij veelen verdagt, als of zij deel gehad hadden in den aanslag: waar tegen zij zich, egter, naderhand, genoegzaam verdeedigd hebben.

Des Zondags, den vijftden Februarij, vertrok KORNELIS GERRITZSOON te voet van Rotterdam na *Overstree*, daar hij

de drie Bootsgezellen JAN KLAASZON, HERMAN HERMANZON en DIRK LEENDERTSZON hadt bescheiden, en van waar zij voortreisden na den *Hage*, daar zij tegen den avond aankwamen, en hunnen intrek namen in de Herberg het Zotje, staande in 't Agterom. De andere vier, JAN TAASSEN met zijne Makkers, die de Koffer reeds in den Helm hadden gebragt, hadden op 't Spui, in de Herberg daar Utrecht uithing, hun verblijf genomen. Dien zelfden avond zegt hij VAN DYK in den Helm, zonder hem te vinden; maar eerst des anderendaags, wanneer hij met hem at. Vóór den maaltijd ontving hij van hem acht papiertjes met geld; in elk papiertje vijftien of zestien dubbele Rijders; om aan 't Volk van *Rotterdam* te geeven. Aan deeze gaf hij ieder een papiertje, houdende het achtste voor zich zelven.

Intuschen hadt VAN DYK aan JAN BLANSAART geschreeven, om met zijne bekenden in den *Hage* te koomen. Doch hij zegt zich etliکه dagen te vooren der zaake te onttrekken; willende aan VAN DYK schrijven, dat hij met zijn Broeder ABRAHAM zich niet tot den aanslag wilde laten gebruiken. Maar WILLEM PARTHY raadde dat af, zeggende, dat men de koe zo lang zou melken als zij melk gaf. Met dat oogmerk toog hij met ABRAHAM BLANSAART na den *Hage* (JAN veinsde zich ziek), daar ze VAN DYK dien avond niet vonden. Maar des Zondags sprak BLANSAART hem in den Helm. Men sprak om geld. VAN DYK bescheidde hem tegen Maandag 's morgens om het te ontvangen. Midlerwijl trokken zij na *Leiden*, doch pasten op 't bescheiden uur bij VAN DYK te zijn, hem zeggende, dat ze met nog vijf anderen al twee dagen in den *Hage* geweest waren, en niet langer wilden toeven. VAN DYK berigt hun toen dat het geld gereed was; hun voorts toevoegende, dat zij hem (meenende den Prins) wel moesten waarneemen, en tuschen de stal en koets besluiten; dat zij het met hun beiden en nog één Rotterdammer moesten uitvoeren, hem met Pistoolen doorschieten, en 'er niet uitscheiden voor dat de Ziel 'er uit was. Ten zelfden tijde wierdt hier beslooten, dat men 's anderendaags, op Dingsdag, den zevenden Februarij, den aanslag te *Rijswijk* zou uitvoeren; dat die van *Leiden*, te weten ABRAHAM BLANSAART en PARTHY met

met een Rotterdammer den aanval zouden doen, en dat de andere Leidenaars en Rotterdammers hen ontzetten zouden, in gevalle zij het te kwaad kreegen: waar naa zij allen, over de Tolbrug, na de Veenen, *Noorddorp*, *Pijnaker* of *Berkel* zouden vlugten, 's nachts van elkander scheiden, en elk in zijn huis zoeken te koomen, om geen agterdocht te geeven. Vervolgens wierdt in overleg genomen, of men 't Volk niet op zekere plaatzen in de Duinen bij elkanderen zou doen koomen, om elkander volkoomen te onderregten, trouwe te belooven, en tot kloekmoedigheid te vermaanen. Voorts zou PARTHY eene aanspraak aan de Gasten in de Duinen doen, waar toe hij de stoffe ontleenen zoude uit de *Klaarlichtende Fakkels* van SLATIUS, welk Boekje VAN DYK hem ter hand stelde. VAN DYK schoot hier op geld, gevevende aan ABRAHAM BLANSAART zes papiertjes, om onder zes personen te verdeelen, en 't zevende aan PARTHY, bedraagende te zamen honderdzevenënvijftig Pistoletten en een halve, en schonk hun boyen dien elk nog vier dubbele Rijders, om dat zij, gelijk ze beloofd hadden, eerst op den Prins zouden schieten. Hij noodigde hen daar op 's middags bij zich te eeten; doch zij weigerden het, voorgeevende dat ze bij de andere vijf Gasten (die nergens te vinden waren) weezen moesten: waar op zij zich na de Duinen begaven, de papiertjes openden, en het geld in een Neusdoek knoopten. Tegen den avond keerden ze weder na *Leiden*, in stede van bij 't werk te blijven, en verdeelden onder hen drieën het geld, dat voor zeven gegeeven was. Ten zelfden tijde beslooten zij, om 's anderendaags na den *Hage* te gaan, en den aanslag te openbaaren; doch hier in wierden zij door anderen voorkoomen, gelijk straks blijken zal.

VAN DYK, niet weetende hoe de BLANSAARTS en PARTHY hem bedrogen, ging op dien Maandag naa den middag ten huize van den Heere VAN GROENEVELD, daar hij den Heer VAN STOUTENBURG vondt, wien hij berigt gaf hoe de zaaken stonden. STOUTENBURG toonde zich hier op eenigzins misnoegd, dat men den aanslag dien dag niet hadt in 't werk gesteld. Ook hadt hij zijnen Broeder GROENEVELD van de gesteldheid der zaaken onderrigt, en, in zeker gesprek, tot hem gezegd:

H h h h h h a,

Blijf

Blijf gij nu bij de werken, indien ik wilde zo zou al uw goed mijn zijn. Wijders, dat KORS JANSZON VAN ALFEN 't veranderen der Regeeringe te *Leiden, Gouda* en *Rotterdam* te wege zou brengen. Op dien zelfden Maandag openbaarde KORNELIS GERRITZSOON den drie Bootsgezellen, die in 't Zotje waren, dat men den aanflag des Dingsdags zou uitvoeren, en op wat wijze. En als hij zag, dat HERMAN HERMANZON een weinig begon te aarzelen, zocht hij hem moed in te spreken, met te zeggen, dat men slegts voor hadt, den Prins te vervoeren; waar uit blijkt, dat men deeze luiden wegens den aart van den aanflag nog niet volkomen onderrigt hadt. Midlerwijl hadt KORNELIS GERRITZSOON uit VAN DYK verstaan, dat de vier Gasten, die de Koffer met Geweer in den *Hage* gebragt hadden, niet te vinden waren; die daar op last kreeg hen op te zoeken.

De vier Matroozen, JEROEN EWOUTS, JAN FAASSEN, PIETER JANSZON BROEK en JAN ENGELN, allen Remonstrantsgezinden, waren bezig met den Prins te spreken, toen KORNELIS GERRITZSOON hen in de Herberg kwam zoeken. Dit schijnt zich, waarschijnlijk, dus te hebben toegedragen. Zij waren aangenomen tot zekeren aanflag ten dienste van 't Land, daar hun in den *Hage* opening van zou gedaan worden, en hadden, voor dat ze den grond van 't geheim verstonden, eenig geld ontvangen. Dat men zich zo agterlijk hieldt, gaf agterdogt. JAN FAASSEN kreeg eerst vermoeden, en gaf zijnen Makkeren in bedenking, of 'er mischien eenig kwaad mogt schuilen. Naa eenig overleg beslooten ze den Prins de zaak aan te dienen. Was de aanflag goed, meenden ze, dan zou de Prins 'er kennis van hebben; was zij kwaad, zo hadden ze voor 't ontdekken loon te wagten, en voor 't niet ontdekken straffe te vreezen. Hier op begeeven zij zich ten Hove; maar verstaande dat de Prins te *Rijswijk* was, spoedden zij zich derwaarts; verzoekende, zijne Doorluchtigheid over eene noodige zaak te spreken. Hun wierdt aangezegd, dat ze den Prins nit den Stal koomende konden aanspreken. Zij wederom, dat het eene zaak was, die geen uitstel leedt. Toen gaf de Prins hun terstond heimelijk gehoor. JAN FAASSEN voerde het woord, zeggende, „ dat ze met hun vieren te

„Rotterdam gehuurd waren tot een onbekenden aanslag, ten dienste van 't Land; dat hun elk driehonderd guldens, welken zij den Prinse toonden, op de hand waren gegeven; dat ze, ten dien einde, gezonden waren na den Hage, daar ze een Koffer gebragt hadden in den Helm; voorts vragende of zijne Doorluchtigheid kennis van dien aanslag hadt?” De Prins antwoorde, neen; en hen verder ondervragende na andere omstandigheden, gaven ze tot antwoord, dat ze niet meer wisten van de zaak, dan dat in den Hage, in de Herberg het Zotje, nog eenige Matroozen waren, welke men tot den zelfden aanslag hadt gehuurd. De Prins, zeer verzet van 't geen hem was aangediend, beval hun, hem, langs eenen anderen weg, over Voorburg, te volgen, en op het Hof in den Hage bij hem te koomen. Hij reedt hier op in allerijl derwaarts, ontboodt den President en eenige Raaden van het Hof terstond bij zich, die de ontdekkers nog eens gehoord hebbende, den Fiskaal en Geweldige zonden, om 't Zotje en den Helm te bezetten. In 't Zotje wierden KORNELIS GERRITZSOON, HERMAN HERMANZSOON, JAN KLAASZOOON EN DIRK LEENDERTZSOON, onverhoeds, overvallen, en terstond in hegtenis genomen. VAN DYK was nog in den Helm boven op de Kamer bij de Koffer, toen hij hoorde dat de Fiskaal beneden was. Hij zocht toen de Koffer te openen, met oogmerk om de Pistoolen 'er uit te haalen en onder 't Bed te verbergen; doch daar toe geen tijd hebbende, liet hij eenige Pistoolen in de Koffer leggen, wierp de andere op het Bed, sloeg den Mantel om de ooren, en tradt voorbij den Officier ter deure uit; terwijl zeker Geregtsdienaar zeide, dat hij dien Man wel kende en veele jaaren hadt gekend. Hij weg zijnde, deedt men huiszoeking, en vondt de Koffer met Geweer boven op de Kamer, en nog open. De Waard, die gezegd hadt van een man met een Koffer te weeten, wierdt voor eenigen tijd vastgezet. VAN DYK begaf zich na het huis der Vrouwe van OLDENBARNEVELD, daar de Heer VAN STOUTENBURG woonde, hem zeggende, dat de Koffer met Geweer gevonden en de aanslag ontdekt was; waar op hij terstond agter den Stal uitging, langs de Duinen, het Bosch om, over den Leidschen Dam, na Bleiswijk. Straks naa het verrek

van VAN DYK, kwam KORENWINDER bij STOUTENBURG, dien hij in den Stal vondt, verbaasd roepende: „ De Koffer van „ VAN DYK is gekreegen en de zaak uitgekoomen; gaa door: „ want dit huis zal terstond bezet worden;” waar op deeze ook terstond de vlugt nam. STOUTENBURG hier op na zijnen Broeder GROENEVELD ijende, gaf hem ook te verstaan, hoe de zaaken stonden: waar op zij beiden insgelijks de vlugt namen; doch met een ongelijken uitslag, gelijk wij straks zullen melden.

De vier gevangenen wierden nog dien zelfden avond, en 's nachts, door eenige Raaden van het Hof ondervraagd, en tegen de aanbrengrers verhoord. In 't eerst zeiden ze, dat ze alleenlijk waren aangenomen om twee gevangen Remonstrantsche Predikanten te *Haarlem* te verlossen; doch aan de Paleije gebragt zijnde, beleeden ze den toelag op den Prins, Eenigen melden, dat KORNELIS GERRITZSOON, de Zwager van SLATIUS, alleen gepijnigd wierdt, en wel zo strenglijk, dat men meende dat hij 't zou bestorven hebben. — En dus verviel deeze vloekwaardige aanslag, eer dezelve tot openbaare handdaadigheid kon uitbarsten.

Naa de ontdekking des aanslags, wierden de vier aanbrengrers in de Kasteleinije gebragt, daar men hen goeden cier liet maaken, tot dat men nader agter de waarheid zou gekoomen zijn. Men hadt ondertuschen de toegangen van den *Hage* met gewapende Schutters en Soldaaten bezet, om den schuldigen of verdagten het vlugten te beletten. Den volgenden morgen reeden twee Raaden van het Hof na *Rotterdam*, met oogmerk, zo men meent, om VAN DER DUSSEN te vangen. Doch deeze was niet te vinden. Dien zelfden morgen gingen ABRAHAM BLANSAART en WILLEM PARTHY van *Leiden* na den *Hage*, met oogmerk, gelijk ze naderhand zeiden, om den aanslag te openbaaren. Doch koomende aan 't huis te *Deil*, verstonden zij dat de zaak ontdekt was: waar naa zij na *Leiden* te rug keerden, en voorts, met JAN BLANSAART, de vlugt namen. 's Woensdags naa de ontdekking, was 't Biddag door het gautsche Land. Men gaf den Predikanten in den *Hage* toen last, om God ten dien dage te danken voor de ontdekking van den snooden aanslag. Dit geschiedde ook in

verscheiden Steden en Dorpen, daar men de tijding van den toeleg en de ontdekking hadt ontvangen; 't welk niet geschiedde, zonder dat de Remonstranten, op veele plaatzen, van den Predikstoel, scherpeijlijk doorgeshaald, en de toehoorders tegen hen, als begunstigers van den aanslag, wierden opgeruid.

Uit het geen de gevangenen hadden beleeden, hadt men beflouten, dat, benevens SLATIUS en VAN DYK, ook de gewezen Predikanten KORNELIS GEESTERANUS en GERARD VELSUS schuld aan den toeleg hadden. Men beloofde dan bij openbaare afkondiging, op den negenden Februarij, vierduizend guldens aan elk, die een van deeze vier in hegtenis wist te leveren. De goederen van GEESTERANUS wierden te *Gouda* aangehouden en bewaard; doch toen men SLATIUS in hegtenis hadt, bleek zijne onschuld zo verre, dat men ze zijner Huisvrouw liet volgen. GEESTERANUS, nogthans, het zekere voor het onzekere kiezende, maakte zich te zoek, en week na *Holshein*; doch naderhand heeft hij zijne onschuld zo duidelijl getoond, dat hij door het Hof openlijl wierdt vrij verklaard: gelijk ook VELSUS, vervolgens, tot zijnen dood toe, te *Rotterdam* openlijl gewoond en verkeerd heeft.

Dewijl 't vermoeden sfraks op de Heeren VAN GROENEVELD en STOUTENBURG viel, wierden zij overal gezogt, doch niet gevonden. Men zette Dienaars van 't Hof in hunne Huizen, en nam hunne goederen in bewaaring. De Leermeester van den Zoon des Heeren VAN GROENEVELD wierdt gevat en gepijnigd, doch niets uit hem ontdekt. De Zoon van KOREN-WINDER, naauwlijks twintig jaaren eud, wierdt door den Fiskaal op een Wagen in den *Hage* gebragt. Uit deezen zogt men te verstaan, waar zijn Vader zich onthieldt; doch hij beleedt niets. Ook dagt het zommigen te hard, dat men een Zoon wilde dwingen om zijnen eigen Vader te verraden. De Heer VAN DER MYLE, die, als geens kwaads bewust, geen voet verzet hadt, wierdt uit de *Beverwijk* in den *Hage* gebragt, en in de Kasteleinje bewaard. Doch toen men hem vervolgens ondervraagde, verantwoordde hij zich tot volkoomen genoegen van het Hof, met betuiging dat hij alle geweldige aanslagen altoos hadt afgeraaden. Eenigen ver-

haalen, dat zijn Zwager STOUTENBURG met SLATIUS op zekeren dag bij hem in de *Beverwijk* was gekoomen, om hem over den toeleg te spreken; maar dat hij hen zo sluursch bejegende, dat STOUTENBURG, SLATIUS ter zijden trekkende, tot hem zeide: „koom laat ons gaan; het is een rechte „hondsvot.” Waar op ze heenen gingen, zonder een woord van den aanslag te spreken; tot zijn groot geluk: want indien hij 'er een woord van geweeten hadde, zou 't hem, ongetwijfeld, het hoofd gekost hebben. Eenige maanden later wierdt hij op vrije voeten gesteld, en hem verlof gegeven om alomme door 't Land te mogen reizen, mids hij in de *Beverwijk* bleewe woonen. De Advokaat SYLVIVS of BOSCH, voormaals Hoogleeraar, wierdt in zijn Huis in den *Hage* verzekerd, maar, naa dat hij zijne onschuld hadt doen blijken, insgelijks geslaakt. Den vier Matroozen, die den toeleg hadden ontdekt, tot nog toe aangehouden, wierdt, op den twaalfden Februarij, vrijheid gegeven om te mogen verreizen. De Algemeene Staaten schonken elk hunner, tot loon voor 't aanbrengen, zeshonderd guldens aan geld, en een Maandgeld van vijftien guldens, met voorschrijven aan alle Kollegien ter Admiraliteit, dat men ze, voor alle anderen, bevorderen zoude tot de eerst opvallende Scheepsampten, waar toe ze bekwaam waren. De Prins gaf, daarenboven, ieder hunner een gouden penning met zijn Beeldtenis en Wapen, ter waarde van tachtig guldens, nevens een verzilverd Rapier. Te *Rotterdam* wierdt ABRAHAM WOUTERSZON, de Zwaardveeger, die aan SLATIUS de Pistoolen hadt verkogt, op den tienden der Maand, gevangen genomen; doch den zeventienden vondt hij middel, om de deur des Kerkers, met het vuur, daar hij zich bij warmde, in brand te steeken, en alzo uit de Kamer te koomen; latende zich voorts, door middel van ganeengeknoopt Lijwaat, van de hoogte neder, en voorts ontvluggende. Omrent dien zelfden tijd raakte ook KLAAS MICHIJLSZON BONTEBAL, geweest Sekretaris van *Zevenhuizen*, die een gedeelte van 't geld versrekt hadt, in hegtenis, en wierdt zedert te *Rotterdam*, voor Mannen van *Schieland*, te rest gesteld.

Op den elfden der meergemelde Februarij, wierden aan de Bevelhebbers der Grenssteden en aan de Staaten der andere Gewesten brieven afgezonden, waar bij gelast en verzogt wierdt, op de schuldigen te letten, en dezelve in hegtenis te neemen. Diergelijke brieven wierden ook afgevaardigd aan de Gezanten, Residenten en Agenten buiten 's Lands, 't Stuk der zamenzweeringe wierdt, in deeze brieven, meest eenigen Remonstrantsche Predikanten en anderen van dien aanhang te laste gelegd. De ijverigste Contraremonstrantsche Predikanten namen deeze gelegenheid waar, om hunner partij afbreuk te doen. De Predikstoelen daverden van de zamenzweeringe. De Remonstranten wierden voor Landverraaders en Prinzenmoorders uitgekreeten. Dit maakte zo veel indruk op 't Graauw, dat de Remonstranten, op veele plaatzen, huns lijfs niet veilig scheenen. Zij wisten niet wat zij van hunne Leerzaars zeggen zouden. De verslagenheid der Gemeenten was zo groot, dat door 't gantsche Land de Vergaderingen stil stonden. Hier uit ontstondt groot verloop onder de Broederschap. Veelen, dien 't verveelde, met gevaar van boete ter preeke te gaan, liepen tot de Contraremonstranten over, de zamenzweering tot een voorwendzel neemende. De eenvoudigen en ligtgelooyigen volgden dit voorbeeld. Anderen waren vol agterdenkens. In deezen staat van zaaken, kondigden de Staaten van *Utrecht*, op den veertienden Februarij, een streng Plakaat af, waar bij de gantsche Broederschap der Remonstranten genoegzaam wierdt beschuldigd met den toeleg, en ook vierduizend guldens gezet op het lijf van hun, die men schuldig hielt, zonder *GEESTERANUS* en *VELSIUS* te vergeeten.

Ten zelfden dage wierdt *VAN DYK* te *Hazertswoude* betrapt in Boeren kleederen. Hij was verspied, en om 't loon van de vierduizend guldens, op zijn lijf gesteld, den Baljuw aangebragt. Meenende te ontkoomen, sprong hij uit een hoog Venster, en zocht voorts met schaatzen over de toegevroozen Slooten te ontsnappen; doch, alzo het *Ys* te zwak was, brak het, en wierdt hij alzo gevat. De Baljuw zondt straks een Bode aan den Prins met deeze tijding, die hem zo aangenaam was, dat hij den Brenger vijftig, en zijnen Makker vijfen-

H h h h h h h h 5

twin-

twintig guldens liet geeven. In hegtenis zijnde, ontboodt hij zijne bloedvrienden en kinderen, van welke hij afscheid nam, bekennde een man des doods te zijn. VAN DYK, na den *Hage* gebragt en van 't Hof ondervraagd, bekende terstond den toeleg. Op den vijftienden der Maand aan de Paleije gebragt, om meer bescheids van hem te hooren, stondt hij de pijn, hoe zwaar ook, door, zonder iets te openbaaren. Doch men wil dat 'sanderendaags hem de weedom der geleeden pijn zodanig smartte, dat hij den Heeren verdere opening gaf. 't Geen hij toen beleedt, wierdt zeer geheim gehouden; doch men meent dat hij iets ontdekt hadt, 't welk Prins HENDRIK raakte, met wiens naam STOUTENBURG gespeeld hadt, om VAN DYK te eerder in te wikkelen. Den gantschen morgen tot over den middag was men met VAN DYK bezig; en terstond naa zijne Verhooring, geschiedde 'er, onder liet luiden der Stadshuis Klokke, eene afkondiging, waar bij vijfduizend guldens gezet wierden op de lijven van GROENEVELD, STOUTENBURG en VAN DER DUSSEN, vierduizend op dat van KORENWINDER, en zeshonderd op die van ABRAHAM en JAN BLANSAART. Men besloot hier uit, dat VAN DYK deeze perfoonen hadt genoemd.

Te *Leiden* was ook veel te doen over 't stuk der zamenzweeringe. PAULUS STOCHIUS, voor deezen Vroedschap der Stad en Sekretaris der Weeskamer, doch van beide Ampten verlaaten, wierdt, den veertienden Februarij, met GUILLELMUS CODDÆUS, gewezen Hoogleeraar in de Oosterfche taalen, in den Boekwinkel van GOVERT BASSON, door den Schout DE BONT, in hegtenis genomen. CODDÆUS heeft men kort daar naa wederom ontslagen. Dien zelfden avond wierdt ook de Landmeeter JAN PIETERSZON DOU uit zijn huis gehaald en in de Gijzelkamer gebragt. De grond van 't vermoeden, op welke STOCHIUS en DOU in verzekering genomen wierden, was, dat zij, op den zelfden dag, als de aanslag op Prins MAURITS zou worden uitgevoerd, te *Zoetermeer* geweest waren om eenig Veenland te koopen, en aldaar gesproken hadden met eenigen, die deel in den toeleg hadden, of des verdragt gehouden wierden. Nogthans bleek hunne onschuld eerlang, vooral door de verklaring van KORENWINDER, die hen
vol-

volkoomen vrijfprak. Evenwel zaten zij nog eenigen tijd in hegtenis, en onder borgtocht ontflog verkreegen hebbende, moesten zij de kosten nog betalen.

Midlerwijl wierdt ook de Heer VAN GROENEVELD gevangen. Toen hem zijn Broeder STOUTENBURG de tijding van de ontdekkinge des aanslags bragt, en raadde te vlugten, gaf hij den moed om te kunnen ontkoomen genoegzaam verlooren, en was van meeninge in zijn huis te blijven, en daar af te wagten, wat hem zou overkoomen. Maar zijne Echtgenoot, ANNA WEITSEN, *Vrouwe van Brandwijk*, sprak hem hart in, hem vermaanende en biddende, dat hij zich zou bergen. Tegen den nacht begaf hij zich daar op na *Scheveningen* bij een Visfcher, hem genegen. Deeze was van verftand, dat hij in zijn Pink zou treden, en dat men, onder dekzel van visfchen, terftond in zee zou fteeken; zich wijders aanbiedende om hem na *Engeland*, *Hamburg* of na elders te brengen. Maar uit vreeze voor de Zee, nam hij een verkeerd befluit, en ging met zijnen Kamerling en den Visfcher te voet langs het ftand, na 't naaste Dorp, daar hem de Visfcher een Wagen bezorgde, die hem na *Zantvoort* en voorts na *Egmond* bragt. Hier veranderde de Heer VAN GROENEVELD van gewaat, en zocht zich, door het aandoen van een Visfchers pij, onkenbaar te maaken. Van *Egmond* liet hij zich na *Petten* brengen, en voorts na *Texel* overvoeren. Doch zich hier niet betrouwende, ftak hij over na *Vlieland*, daar hij zich dagt te fcheep te begeeven. Ondertusfchen kwam 't gerugt in den *Hage*, dat hij te *Scheveningen* was gezien, en terftond viel 't vermoeden op den Visfcher, zijnen Vriend, wiens Vrouw men, op den zestienden, in den *Hage* aantastte, en door dreigen noodzaakte te bekennen, met wien haar Man vertrokken was. Nu hadt men 't fpoor van zijne vlugt, dat men terftond volgde. De Schout van *Vlieland*, toen ook iets vernomen hebbende, het zij uit den *Hage*, of van elders, en weetende dat men vijfduizend guldens op 's Mans lijf gezet hadt, begon op den achttienden het Eiland rond te zoeken; en, eenig berigt van zijn verblijf bekoomen hebbende, vondt hij hem eindelijk bij eenige Visfchers ziten, als een Visfcher gekleed, in een graauwe Pij, met groote Visfchers

Laar-

Laarzen aan de beenen, en een Noppers-Muts op 't Hoofd. De Visfcher, die hem verzelde, den Schout gewaar wordende, ontliep het gevaar. Maar de Heer VAN GROENEVELD moest zich gevangen geeven, en wierdt, des anderendaags, onder een sterk geleide na den *Hage* gebragt, en op de Gevangenpoort gezet.

Gelukkiger slaagde zijn Broeder, de Heer VAN STOUTENBURG, die schuldiger was dan hij, nevens ADRIAAN VAN DER DUSSEN, die 't gevaar, dat hun dreigde, ontkwamen. STOUTENBURG hadt zich, meent men, in eene kist uit den *Hage* doen draagen, en was daar naa heimelijk te *Rotterdam* gekoomen, daar hij zich, met VAN PER DUSSEN, wel tien of twaalf dagen onthieldt, ten huize van een gewezenen Speelman, doch nu van goede middelen; wagtende tot dat het naauwe toezigt op de Veenen wat zou flappen. Eindelijk huurden ze een schip voor duizend guldens, met beding dat de Schipper, JAKOB BELTJES genaamd, Kaas zou laaden op *Weezel*, en hen nevens hunne Dienaars onder dezelve verbergen. Anderen zeggen, dat ze zich in 't Vooronder verschuilden, en Schippers pijn aantrokken, om te min kenbaar te zijn. Zij hadden zich van voorraad van spijs en drank wel voorzien, en lieten, als zij bij Steden kwamen, door den Schipper eenige verversching koopen. Dus de Waal opvaarende, bleeven zij voor *Nieuwmegen* etlijke uren leggen, daar zij van den Schippersknegt het eerst gezien wierden, zonder hen te kennen. Men maakte hem diets, dat het Geestlijke Heeren waren, die hij niet moest beklappen; ook schonken ze hem twee Rijksdaalders, op dat hij zwijgen zoude. Omtrent het Tolhuis, niet verre van *Schenkenschans*, gekoomen zijnde, moesten ze aldaar eenige uren blijven wagen. Hier zondt STOUTENBURG zijnen Knegt aan land om iets te koopen, of, gelijk anderen willen, om te verneemen, welke gerugten in den Schans wegens zijnen Heer liepen. In den Schans wierdt hij terstond gekend van eenige Soldaaten, die hem te *Bergen op den Zoom*, terwijl STOUTENBURG aldaar Gouverneur was, gezien hadden. Men vraagde hem terstond na zijnen Heer. In 't eerst hieldt hij zich onkundig, zeggende dat zijn Heer al voor lang vertrokken was. Maar ver-

vermits men zich met zijn antwoord niet voldaan hieldt, dreigde men hem met den Pijnbank, en deedt hem dus bekenen 't geen men weeten wilde. Terstond wierden eenige Soldaaten na het Schip gezonden. Doch deezen kwamen te laat. Want STOUTENBURG met VAN DER DUSSEN en den Schipper, in de Boot vischende op het Water, en uit het agterblijven van den Knecht eenig vermoeden opvattende, lieten zich zonder uitstel, door den Schipper, aan de overzijde der Waale op Kleeffchen bodem brengen. Hier huurden ze eenen Wagen, die hen en den Schipper te post na *Goch* bragt. Deeze Stad hadt Spaansche Bezetting in, en de Bevelhebber ontving hen vriendelijk; geevende hun, naa eenige dagen vertoevens, een sterk geleide mede na *Brusfel*, alwaar de Aardshertogin IZABELLA hen eerlang, bij eene schriftlijke Akte, in haare bescherming nam. De Huisvrouw van VAN DER DUSSEN volgde eerlang haaren man na *Brusfel*, en strekte hem tot eene trouwe hulp in zijne ballingschap. Maar de Heer van STOUTENBURG was zo gelukkig niet. Zijne Echtgenootte WALBURG VAN MARNIX, Dochter van den beroemden PHILIPS VAN MARNIX, *Heere van St. Aldegonde*, weigerde, 't zij uit gebrek aan liefde of uit weerzin in zijne misdaad, hem in zijne ongelegenheid gezelschap te houden, en liet haare afkeerigheid van hem en zijn doen openlijk blijken. De Staaten schreeven, zedert, brieven aan de Aardshertoginne, met verzoek dat men hem zou overleveren; doch 't wierdt geweigerd. Hij deedt daar naa eene reize door *Frankrijk* en *Italië*. Te *Brusfel* wedergekeerd, vondt hij zich in groote verlegenheid. Aan de eene zijde zocht hij, door zijne vrienden, toen de tijden een weinig bedaard waren, pardon en Landwinning te verkrijgen; van den anderen kant wierdt hij van de Spaanschgezinden aangezocht, om zich onder hen in den Krijgsdienst te begeeven. Eenige vrienden raadden hem, dat hij in eenigen anderen Oorlog, buiten nadeel van 't Vaderland, zijn fortuin zoude zoeken. Lang stondt hij in twijfel, werwaarts over te slaan. Eindelijk besloot hij geheel van partij te wisselen, en zo wel den Godsdienst als de Wapens van den vijand aan te neemen. In of omtrent den Jaare 1626, nam hij dienst onder de Aardshertogin, en zedert zag men hem, als Ritmeester, de wapenen voeren tegen het Vaderland: tot groot verdriet

zijner

zijner Maagen en Vrienden. Het Schip, dat STOUTENBURG gevoerd hadt, wierdt te *Schenkenfchans* aangehaald, en daar naa met de Laading verbeurd verklaard. Zijnen Dienaar met des Schippers Vrouw en Knecht heeft men gevanglik na den *Hage* gevoerd; doch men vindt niet aangetekend hoe 't met hun is afgeloopen. Voorts hadt men, bespeurende dat STOUTENBURG en VAN DER DUSSEN Wisfelbrieven uit Holland zogen te trekken, al vroeg beslooten, alle onderhandeling met hun te verbieden.

Op den zelfden dag, als de Heer VAN GROENEVELD in hegtenis geraakt was, wierden te twee BLANSAARTS, en des nachts daar naa WILLEM PARTHY, gevat. Omtrent hun vlugten en gevangenneemen zag men oogenschijnlijk de groote kragt van 't wroegende Geweeten, dat hen ginds en herwaarts dreef, en door eigen ongerustheid in den strik deedt vallen. De ontdekkers van den aanslag, en de vier eerste gevangenen schijnen niets van hun geweeten te hebben; 't welk hun tijds genoeg gaf, om, zonder ontdekt te worden, uit Holland, en over *Vollenhove* in *Grot* te geraaken. Hier waren ze veilig, dewijl deeze Stad Spaansche Bezetting in hadt, en niet op Staatschen Bodem lag. Doch de vreeze, dat de Spaanschen hen mogten vatten en losgeld afferzen, deedt hen wederkeeren na *Vollenhove*. Van daar reisden ze door *Friesland* en *Groningen* na *Delfzijl*, en voeren van daar over na *Emden*, vergezelschap van een Schipper van *Medenblik*. Des nachts slieden ze in de Herberg den Helm, en namen op den achttienden een Wagen, van meening om na *Stikhuizen* te rijden. Maar koomende bij *Oldersum*, overviel hun een nieuwe angst; zij vreesden in de handen der Mansfeldschen te zullen vallen, en geplonderd of mishandeld te worden. Dies bevalen ze den Voerman de Wagen te wenden, na *Emden* te rug te keeren, en voor eene andere Herberg stil te houden. De Voerman bragt hen voor eene andere Herberg; doch alzo de Waard hen voor slegt volk aanzag, weigerde hij hen in huis te neemen: want om minder bekend te zijn, hadden zij zich in slegt gewaat verkleed. De Schipper, die hen verzelde, badt den Waard hen te herbergen. 't Waren, zeide hij, trefelijke Kooplieden, die zich zo slegt gekleed hadden, om te

beter

beter door de Mansfelders te geraaken. Op dat zeggen nam hij ze in huis. Zij verzogten eerst dat ze daar twee of drie dagen mogten blijven; dat men hun een Kamer zou aanwijken, en het onbijt aanregten. 't Geschiedde. De Waard, die toen de Dagwagt hadt, ging na 't Stadshuis, en te negen uren wederom thuis koomende, verzogten hem zijne Gasten voor hun een goed Middagmaal te bereiden, 't welk hij zijn Kok beval te doen. Daar op ging hij wederom na 't Stadshuis, en keerde tegen den Middag van daar te rug, wanneer hij verstondt, dat de Gasten gezegd hadden niet in huis te zullen eeten, alzo ze ergens in de Stad genodigd waren.

Dit wekte den Waard tot toorn. Midlerwijl kwam zeker Burger den Waard vertellen, dat zijne Gasten geweest waren bij een Schipper, die zeilree lag na *Bajonne*, hem vragende, of hij hen niet te *Calais* of *Douvres* zou kunnen aarland zetten, met aanbieding van hem te geeven, wat hij zou begeeren. De Waard alle deeze dingen hoorende, kreeg agterdocht of 'er iets kwaads mogt agter steeken; en vermids hij de afkondiging van 't Hof geleezen hadt, viel hem in, of zij mogelijk aan den toeleg mogten schuldig zijn. Met deeze gedagten aan tafel zittende, wierdt hij in zijn vermoeden versterkt, toen zij midlerwijl in allerijl kwamen binnen loopen, hem vragende wat zij verteerd hadden, en, met een bedeesd gelaat en beevende hand, zo veel voor elk betaalen wilden, als hij voor allen drie gevorderd hadt: welke verbaasdheid in hun ontstaan was op zijne vraag, waarom zij nu na *Frankrijk* of *Engeland* wilden? Hij gaf dan den Schout kennis van zijn vermoeden, en deeze, hen waarneemende, toen zij ter deure uirgingen, verzogt hen met hem bij den voorzittenden Burgemeester te willen gaan. Op deeze vraag, gingen **ABRAHAM BLANSAART** en **WILLEM PARTHY** terstond door. **JAN BLANSAART** zeide, dat ze nog wel twee of drie dagen te *Emden* zouden blijven, en dan bij den Burgemeester wilden koomen. Hier op ging hij na den Helm, zijne eerste Herberg. Ten twee uren kwamen **JAN STAPPEN**, Majoor van *Groningen*, en de Bode van 't Landschap, nevens den Voerman, die de drie vlugtenden te *Delfzijl* gebragt hadt, te *Emden*, door de Regeering van *Groningen* op eenig vermoeden afgezonden,

om

om hen te vatten. JAN BLANSAART, dit Volk en den Voerman ziende, beleedt terstond den man te zijn, dien men zogt. Zijn Broeder BLANSAART wierdt 's naamiddags ten vier uuren gevonden op de Appelmarkt, in 't wapen van *Leiden*, daar hij gekleed te bedde lag. Deez', zich gevangen ziende, hadt terstond, dat men God voor zijne Ziel bidden zoude. WILLEM PARTHY wierdt den volgenden nacht, in een Dorp nabij de Stad, betrapt, en terstond na *Embden* gebragt. Hier zaten ze tot den tweeëntwintigsten, wanneer ze te sloop gevoerd wierden na *Amsterdam*, alwaar ze eenigen tijd in de Boeijens zaten. De toeloop van menschen, om hen te zien, was hier zo groot, dat men, om uit de nieuwsgierigheid voordeel te trekken, ieder kijker een schelling liet betaalen, ten voordeele van de armen. Van *Amsterdam* wierden ze na den *Hage* vervoerd, daar zij den zevenëntwintigsten aankwamen. Weinige uren te vooren, was den vier eerste gevangenen hun vonnis voorgelezen, waar bij zij verklaard wierden, begaan te hebben de misdaad van gekwetste Hoogheid. Zij wierden vervolgens onthoofd, naa dat hun Geweer, voor hunne oogen, door den Scherpregter gebroken was. Het Lichaam van KORNELIS GERRITZSOON, Zwager van SLATIUS, wierdt gevierendeeld, en de deelen, aan halve Galgen, op de vier uitgangen van den *Hage* gehangen, en 't Hoofd op 't Galgeveld op een Staak gesteld. De lichamen der drie Matroozen wierden na 't gemelde Veld gevoerd, en aldaar op Raderen, en hunne Hoofden op Staaken gezet. Weinige dagen te vooren, te weeten op den eenëntwintigsten, was KORNWINDER betrapt te *Overschie*, en, met den Hujsman, die hem geherbergd hadt, na den *Hage* gebragt, en op de Gevangenpoort gezet. Ook geraakten, op den vierëntwintigsten, te *Leiden* in hegtenis drie Burgers, JAN PIETERSZOON, LYNDRAAIER, SAMUEL DE PLEKKER en GERRIT KORNELISZOON, die, iets gehoord en niet aangebragt hebbende, zulks duur bekogten.

In den aanvang van Maart, viel eindelijk ook SLATIUS in handen van 't Gerecht. Doch van deezzen hebben wij reeds, in een afzonderlijk Artikel, verslag gedaan.

Naa

J. B. van der Vliet del.

A. van der Vliet sculp.

DE MOEDER, VROUW EN ZOONTJE VAN DEN HEER VAN GROENEVELD
SMEEKEN PRINS MAURITS OM GENADE.

Voer
 men
 n viert
 viden,
 ende,
 oude,
 Dorp
 Hier
 fcheep
 in de
 zien,
 igheid
 talen,
 ze na
 akwa-
 gevan-
 wier-
 ghoid,
 voor
 Het
 ius,
 p de
 op 't
 Ma-
 ar op
 e dar
 Ko-
 die
 Ge-
 ren,
 LXX-
 die,
 be-
 us in
 esis,
 Na

Naa de gevangenneeming van SLATIUS, hadt men nu alle of de meeste handdaadigen in verzekering, en het Hof ging met dezelve tot de Regtspleeging over. De Heer VAN GROENEVELD toonde in zijne Gevangenis groote kloekmoedigheid; en terstond, bij de ondervraaging, alles beleeden hebbende wat hij van den aanslag wist, wierdt hij niet gepijnigd, gelijk VAN DYK en KORENWINDER. De Vrouwe Weduwe van OLDENBARNEVELD besloot, in deezen staat der zaaken, verzeld van de Vrouwe van GROENEVELD en haar Zoonkje, zich tot den Prins te keeren, en hem om genade te smeeken. Zij verzogten dan en verkreegen gehoor bij zijne Doorluchtigheid. Toen deden ze eenen voerval met de diepste deemoedigheid, en baden met alle redenen, die 't Moederlijk hart en de tedere liefde eener trouwe Echtgenootte kan voortbrengen, om ontferming en genade; mengende de woorden met traanen, zuchten en snikken, en al wat deernis kan verwekken. De Prins bejegende haar, in de daad, beleefdlijk; doch gaf haar luttel hoop, zeggende, dat de zaak van den Heere VAN GROENEVELD voor 't Hof hing en buiten zijne magt was; 't welk genoeg te kennen gaf, dat de Prins de Regters zou laten geworden. Zommigen verhaalen, dat de Prins te deezer gelegenheid tot de Weduwe van OLDENBARNEVELD zou gezegd hebben, waarom zij geen pardon voor haaren Man verzogt hadt, gelijk zij nu voor haaren Zoon deedt? En dat de andere dit aanmerkelijk antwoord zou gegeven hebben, 't welk meer inhieldt dan zij zelve mogelijk dagt. „Mijn „Man, sprak ze, hadt geen schuld; maar mijn Zoon heeft „schuld.” Men wil ook dat de droeve Moeder, Vrouw en Kinderen, behalven deezen, nog verscheiden voervallen deden, doch allen vergeefs; hoewel zommigen meenden, dat het Vorstlijk en waarlijk heldhaftig zou geweest zijn, dien kwalijk bedagten en ongelukkigen Heer, dien men half tegen zijnen wil in 't kwaade hadt ingewikkeld, aan zo deemoedige smeekingen weder te geeven, en hem zijne misdaad kwijt te schelden. Maar men liet het Regt zijnen gang gaan, en dat verwees den Heer VAN GROENEVELD, nevens KORENWINDER en VAN DYK, ten zwaarde, als schuldig aan de misdaad van gekwetste Hoogheid, met verbeurdverklaaring hunner goede-

ren. Van zommigen wierdt in 't Vonnis van GROENEVELD, en zijne Belijdenisse daarin begreepen, aangemerkt, dat hij in meest alle zaaken zeer onzeker en twijfelagtig sprak, veeltijds niet weetende, van wien dit of dat gezegd of gedaan, of waar en wanneer het geschied was, en dat hij slegts eene ruwe kennis hadt van 't voorneemen, zonder te weten hoe men 't in 't werk zou stellen. Men las bijna in elken regel van 't Vonnis, dat het was geschied ten huize van hem, of van zijnen Broeder, dat zijn Broeder, of KORENWINDER of VAN DER DUSSEN, dit of dat gezegd hadt. Zo dat genoeg bleek, dat hij de zaak weinig hadt behartigd, en tegen zijnen wil en dank door zijn Broeder en Vrienden daar genoegzaam met geweld was in getrokken: te weten, om zijn Crediet te leenen tot het ligen van het geld, zonder zich verder ergens mede te bemoeien; latende zijnen Broeder en de anderen met de zaak begaan. Doch de Registers verstonden, dat 't geen hij gedaan hadt om het geld te verschaffen, en 't verzwijgen van 't geen hij van den toeleg wist, verdiende, ten voorbeelde en afschrik van anderen, gestraft te worden.

Op den achtentwintigsten Maart, wierdt den Heere VAN GROENEVELD, nevens KORENWINDER en VAN DYK, aangezegd, dat ze den volgenden dag sterven moesten. Men schikte hun ook eenige Predikanten toe, op de Gevangenpoort, om hen ter dood te bereiden, dien ze goed gehoor gaven, met be-
tooning van groot berouw over hunne zonden. De Moeder, Echtgenoot en het Zoontje des Heeren VAN GROENEVELD, wierden den laatsten nacht, of in den morgenfond van zijn sterfslag, bij hem op de Gevangenpoorte toegelaaten. Daar vonden ze hem op een Bedstede leggen, en namen met de erbarmlijke omhelzingen, en de droevigste kuschchen die men zich kan verbeelden, met overvloed van traanen, vermengd met diepe zuchten en afgebroken snikken, dat doodlijk afscheid, welk hem, mischien, zo hard viel als de dood zelve, die Man en Vrouw, Zoon en Moeder zou van een scheiden, tot dat de Opstanding uit de dooden hen in 't Eeuwig leeven, 't welk hij vol hoop verwagte, weder zou vereenigen. Hier scheenen de harten te breeken door onderlinge rouwe; herroepende zich de doodsbenauwde Weduwe, in
das

dat akelig oogenblik, den dood van haaren afgeleefden Echtgenoot, dien zij insgelijks op 't Schavot verlooren hadt. De Heer VAN GROENEVELD, door de droefheid zijner Egade bewoogen, zeide tot haar: *Mijn hart, wat een bedroefde Weduwe zult gij zijn!* Op dat zeggen week haare droefheid voor een onverfchrokken moed, die dus ten monde uitberfte: *Mijn lief, voor al 't geleeden verdriet, doe mij die eer en sterf als een Edelman.* In 't overige van 't gesprek poogden ze hem den laaften liefdepligt te bewijzen; en hoe zeer de droefheid haar beklemde, de genegenheid hadt evenwel kragt genoeg om iets voort te brengen, dat tot zijnen troost en versterking kon dienen. Maar eindelijk deedt haar de Cipier vertrekken, zeggende dat de gevangené moest slaapen. Zij moesten dan, dewijl 't niet anders zijn kon, hem Gode beveelen, gingen fchreiende heen, en reisden 'smorgens vroeg na *Delft*, om in die droevige gelegenheid te verder van de hand te zijn; doch de smart van haare zwaarigheden droegen ze mede. Ten zelfden tijde wierdt VAN DYK door zijne Dochter, zijne Huisvrouw zieklijk zijnde en zich te zwak bevindende om hem het laafte vaarwel te zeggen, in de Gevangenisse bezogt. Hij toonde zich zeer kloekmoedig en wel ter dood bereid; ook gaf hij een gedenkwaardig teken van een Christlijk gemoed, te eenemaal van wraaklust ledig; zeggende hij tot zijne Dochter: „'t Is mij gezegd dat van „TOL”, (deezee was een gewezen Sekretaris van *Hazertswoude*, ten wiens huize VAN DYK, geduurende zijne vlugt, zich eenigen tijd verscholen hadt) „mij verraaden heeft; maar „zeg hem dat ik 't niet geloove: en indien 't waar zij, dat „ik 't hem vergeeve, en dat ik liever sterven wil dan dat „hem doen.” En, in de daad, VAN TOL lag onder een grond vermoeden dat hij iets van den toeleg hadt geweeten. Ook ontkende hij 't naderhand niet, toen hem, door iemand, welke des eenigen argwaan hadt, zulks wierdt te kennen gegeven; maar zeide alleenlijk; *'t is zo breed niet.* Aan de getrouwheid van VAN DYK zou hij dan zijn leeven zijn verfschuldigd. Men heeft opgemerkt, dat hij zedert tot zijnen dood toe gekwijnjd heeft.

Als nu de negenëntwintigste dag van Maart begon aan te lichten, liet men twee Kompagnien Soldaaten van *Delft* in den *Hage* koomen, die nevens de Lijfwagt van Prins MAURITS, omtrent het Schavot en 't Hof, in volle wapens geplaatst wierden. Omtrent ten tien uren voor den middag, bragt men de Gevangenen na 't Hof, om hun 't vonnis des doods voor te leezen, en van daar na de Geregtsplaats te leiden. De Heer VAN GROENEVELD ging los en ongebonden, ten vollen gekleed, met den hoed op 't hoofd, den mantel aan, 't rapier op zijde, welke genade hem, wil men, op voorbede zijner Moeder en Huisvrouw, door den Prins beweezen was. Onder 't gaan, toonde hij groote kloemoedigheid; en ziende op de Kamers van 't Hof veel lieden van aanzien voor de Glazen leggen, die na hem zagen, en waar onder hij vermoedde dat Prins MAURITS was, groette hij hen met het ontdekken van zijn hoofd en het buigen van zijn lichaam, eerbiediglijk; gelijk hij ook zijnen bekenden, die hij onder de aanschouwers zag, met groeten, het laatste vaarwel zeide. Onder 't leezen van 't vonnis behieldt hij den zelfden moed. Naa 't leezen antwoordde VAN DYK op de vraag, of hij niet alles, 't geen in het vonnis gesteld was door hem beleeden te zijn, bekend hadt, „Jaa, dat alles, en nog „meer daar toe, 't welk ik verzoeke dat men 'er ook in „stelle, en een ieder voorleeze.” Maar men brak dat gesprek af, en bragt hem en KORENWINDER met der haast na de Gevangenpoort te rug; terwijl de Heer VAN GROENEVELD, in het gewaad en de houding, straks beschreeven, rustig ter dood ging. Op 't Schavot aan den Vijverberg koomende, kon men de allerminste verflauwdheid in hem niet bemerken, maar hij deedt alles met eene bedaarde vaardigheid. Hij zelve leide zijn Mantel en Rapier af, nam zijn hoed van 't hoofd en smeet dien zijnen Kamerdienaar toe; deedt zijn kraag en ponjetten af, die hij ter aarde wierp, ontknoopte zijn Wambuis, voorts zijn bovenlijf, zonder dat hem de Scherpreghter aanraakte; en zich vervolgens, met behulp van zijnen Kamerdienaar, ontkleed hebbende, ging hij na 't Zand; niets anders tot den Volke spreekende, dan deeze weinige woorden: „Wraak- „gierigheid en kwaade raad hebben mij hier toe gebragt.
„ Heb

„Heb ik iemand misdaan, ik bid om Christus wille vergeeft
 „het mij.” Zijn Gebed zullende doen, knielde hij, niet na de
 Plaats, gelijk gemeenlijk geschiedt, maar na de Kneuterdijk,
 ziende na zijns Vaders huis. Toen zette hij een rood fluwee-
 len Mutsje op 't hoofd; en hetzelfde voor de oogen trekken-
 de, hoorde men hem deeze woorden zeggen: *o God, wat*
Man ben ik geweest, en wat ben ik nu! Waar op hij, zijne
 handen zamenstaande, nog voegde, *Patientie!* en nauwlijks
 was 'er dit woord uit, of de Scherpreger van *Haarlem*
 sloeg hem, met den eersten slag, het hoofd van 't lichaam.
 Zijn Dienaar bestelpte het bloed met Zand, bedekte het li-
 chaam met zijn Mantel, en trok het aan de eene zijde van
 het Schavot. Daar naa haalde de Geweldige, met zijne Die-
 naars te paard, KORENWINDER, wel vast gebonden, van de
 Gevangenpoort. Zo haast kwam hij niet op 't Schavot, of
 hij zag, met treurige oogen, na het lichaam des Heeren VAN
 GROENEVELD. Toen keerde hij zich na het Volk, 't welk hij
 dus aansprak: „Met regt zegt de Apostel PAULUS, die staat
 „zie toe dat hij niet valle; en de heilige HIOB heeft ook
 „met reden gezegd, dat de mensch de ongerechtigheden op-
 „zuipt als de aarde het water. Beide deeze spreuken heb ik
 „aan mij zelve bevonden waaragtig te zijn. Maar daar voor
 „ontvang ik mijn regt. Bidt dan, beminde burgers, den
 „Almagtigen God dat hij mij mijne zonden vergeeve. En
 „heb ik u misdaan, vergeeft mij dat van gelijken.” Eenigen
 der omstanders riepen: *Ja, Ja*; en men hoorde hem verder
 zeggen: „Indien gij mij ook ergens in hebt misdaan, dat
 „vergeef ik u van harten. Helpt een Christlijk gebed voor
 „mij doen. Hier mede begeeve ik mij tot God.” Daar op
 knielende, en God om genade hebbende aangeroepen, wierdt
 hij, door den Scherpreger van *Dordrecht*, geblind en ont-
 hoofd. Naa KORENWINDERS dood, bragt de Geweldige met
 zijn gevolg VAN DYK, niet alleen gebonden, maar ook aan
 een Dienaar vastgeslooten (als kennende zijne kloekhartigheid).
 Op het Schavot gekoomen, wierden vier van de Pistoolen,
 die hij tot den aanflag hadt uitgedeeld, op een Blok in stuk-
 ken geslagen. Toen gaf hij zijn berouw den omstanderen met
 deeze woorden te kennen: „Ik heb tegen God, het Vader-
 land,

„land, en zijne Excellentie den Prins VAN ORANJE zwaarlijk misdaan, en 't is mij van harten leed. Daarom bid ik dat men 't mij vergeeve. Ik vergeeve ook alle menschen 't geen zij tegen mij misdeeden. Ook bidde ik u, goede Gemeente, blijft toch in vrede en liefde met malkanderen eendragtelijk om den algemeenen vijand, den Koning van Spanje, tegen te staan. Wagt u voor verderen twist." Eindelijk knielde hij voor 't Zand, en verwagte, naa dat hij zijn Gebed tot God hadt gedaan, den slag van 't zwaard, hem door den Scherpreger van *Haarlem* toegebracht, die 't hoofd van 't lichaam scheidde. De lichaamen van KORENWINDER en VAN DYK wierden toen, op een Slagbank, door de Scherpregters, met Hakmessen, gevierendeeld, de Ingewanden in een kuil bij 't Schavot, de Groene Zooden, begraven, en de vierendeelen op een Wagen geworpen, en aan de vier hoeken van den *Hage*, aan halve Galgen, ten spiegel van anderen opgehangen, en de twee hoofden, bij die van den Schrijnwerker en Matroozen, te vooren gedood, op staaken ten toon gesteld. Maar het lijk des Heeren VAN GROENEVELD wierdt in een Zwart kleed gewonden, en door vier Staatenboden ten zijnen huize gedraagen; gevolgd van zijnen Dienaar, die zijns Heeren kleederen, mantel, hoed, en 't geen hij verder hadt afgelegd, naadroeg. Men bragt hem den volgende nacht in de Hofkapelle, in 't Graf van zijnen Vader, zonder merkelyk gevolg, ter aarde. Niemand van alle de geenen, die om den aanslag op 's Prinsen leeven straffe leeden, wierdt meer beklaagd dan de Heer VAN GROENEVELD, als die de minste schuld hadt, en, om zijne goedaartigheid, bij eenen ieder bemind en wel gezien was. Ook verhaalt men, dat Prins MAURITS en anderen zouden gezegd hebben, wel te wenschen, dat men zijnen Broeder, den Heer VAN STOUTENBURG, die altijd meer hadt in 't oog geloopt, in zijne plaats hadt gekreegen.

Naa deeze rechtspleeging, zaten de overige gevangenen nog eenigen tijd in hegtenisfe, doch ontvingen insgelijks, eerlang, hunne welverdiende straffen, zo als wij op het Art. GLATIUS, verhaald hebben.

Zie BRANDT en WAGENAAR.

STRAAT,

STRAAT, (PIETER) verdient, bij de Nederlandsche naakoomelingfchap, in gezegende naagedagten's bewaard te worden, als zijnde hij, nevens eenen PIETER VAN DER DEURE, geweest de uitvinder van de thans gebruikelijke wijze, om 's Lands Dijken en Zeeweeringen te beschermen tegen een zeer schadelijke ongedierte, 't welk, zonder gepaste maatregelen en behoedmiddelen daar tegen, den Lande, zo niet zijnen ondergang, althans de heerlijkste rampen konde berokkend hebben. Van een merkwaardig voorval in 's Lands Gefchiedenissen zullen wij verflag doen, indien wij de aanleiding tot 's Mans uitvindinge melden.

Sints het verwijden van 's Lands Zeegaten, en den daar uit volgenden meerderen aandrang van water in de Zuiderzee, moest men op middelen bedagt zijn ter beveiliginge der Dijken, die, door hooge vloedén, dikmaals met uitspoeling of doorbraak bedreigd wierden. In den Zomér des Jaars 1466 kwam men hier omtrent tot een bepaald besluit. Op de gevaarlijkste plaatzen, en die voor het aanspoelende Zeewater onmiddelijk bloot lagen, wierdt men te raade, aan den voet des Buitendijks eene ríje paalen in den grond te slaan, en dezelve door middel van gordingen, langs heenen, door middel van ijzeren bouten, aan de paalen verbonden, te stevigen. Deeze ríjen paalen moesten dienen om de eerste kragt van het water te breeken, en alzo den Dijk voor de sterke aanklotzingen te behoeden. Bijkans drie Eeuwen bleef dit middel in gebruik, tot dat men na een ander middel moest uitzien, ter gelegenheid dat men een schadelijk ongedierte in het paalwerk ontdekte, welk het hout van binnen uithoolde: zo dat het paalwerk, van alle kragt ontbloot, bij den minsten slag van water, om verre viel, en de Dijken bloot liet. Het kwaad wierdt 't eerst ontdekt, in den herfst des Jaars 1730, in het paalwerk van den Westkappelschen Dijk, op het Zeeuwfche Eiland *Walcheren*; vervolgens ook aan den Westfriefche Dijk bij *Medenblik*, als mede aan de Friefche Kusten. De paalen, een groot getal van welke bij den grond was afgebroken, vondt men doorboord van een weeken flijmerigen worm, die een harden schelpagtigen kop hadt, uit twee zaagswijze gevormde deelen bestaande; met dit wapentuig konde

konde het in zich zelf weeke diertje eenen weg baanen tot binnen in het zwaarste hout, de harde Ekenpaalen niet uitgezonderd. Ter wederzijde van den weeken staart hadt de Worm twee schelpagtige Schaaren, die veelal buiten het hout uitfaken; zij dienden ter bescherminge van den Staart, door welken het Diertje adem haalde. Het Vaderland des zeldzaamen en nog meest onbekenden Worms zocht men in de Oost- of Westindien, of ook wel veel nader bij, in de Noordzee, van waar men meende dat zij herwaarts gebragt waren in de schepen, aan welke men dezelve reeds vroeger hadt ontdekt. Het gevaar, welk hier van den Lande dreigde, deedt straks verscheiden kundige lieden hun vernuft scherpen op het verzinnen van middelen ter behoedinge. Aan het Ontwerp, door STRAAT en VAN DER DEUR ingeleverd, wierdt de voorrang gegeven. Het bestondt, hoofdzaaklijk, in het wegneemen der paalen, en het leggen van eene schuine glooijinge van Kei- en Klipsteenen, buitenwaarts tegen den dijk. Naderhand maakten zij nog eenige verbeteringen in hun Ontwerp, bestaande, inzonderheid, in het leggen van Wieren tegen den dijk, welke zij met paalwerk dedden schooren, van 't welk zij vervolgens, tot op den grond der Zee, eene glooijng van steenen dedden leggen. Dus sneeden zij aan het gewormte den weg af na het paalwerk, en bespaarden merkelijke kosten, dewijl men dus minder steenen noodig hadt. Kundige lieden zijn van oordeel, dat de Zeeworm, die, bij zijne eerste verschijning, als eene tuchtroede des Almagtigen over Nederland beschouwd wierdt, tot eenen zegen voor de Landzaaten heeft gediend, dewijl dezelve aanleiding gaf tot het vinden van een middel ter meerdere en betere verzekeringe van het Land, dan men ooit gekend hadt.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

STRALEN, een Steedtje, hoewel klein in zijnen omtrek, nogthans, in vroegere dagen, zeer sterk; gelegen in het Zuider- of Opperdeel van *Gelderland*, gemeenlijk het Roermondse Kwartier genaamd, tusschen *Venlo* en *Gelder*, en niet

niet verre van het Steedje *Wagendonk*. Het is eene dood-
sche plaats, en heeft in haare nabuurschap weinige of geene
Dorpen. Meermaalen diende zij ten voorwerpe van vijand-
lijke aanvallen, en was nu in deeze, dan in geene handen.

Zie HALMA.

STRAMMAN, (JAN) gebooren te *Vlissingen*, in *Zeeland*,
was de Zoon van zekeren HANS HANSZOOM, Koopman en
mede woonagtig in die Stad. Op de lijst der veelvuldige
toeleggers op het leeven van Prinse WILLEM DEN I vinden wij
deezzen HANS mede vermeld, en van 's mans bedrijf en einde
het volgende verhaal. Te gelijk met HANSZOOM woonde te
Vlissingen zekere Fries, AUKEMA genaamd. In de maand
Maart des Jaars 1583 vervoegde zich deeze bij mijne Heeren
van het Gerecht der gemelde Stad *Vlissingen*, bij mondelijke
aanklagte zijnen Stadgenoot HANSZOOM bedraagende, uit den-
zelve verstaan te hebben, hoe hij, tegen Prins WILLEM een
bijzonderen haat hebbende opgevat, een besluit hadt geuo-
men, om zijne Doorluchtigheid, op de eene of andere wij-
ze, van 't leeven te berooven. AUKEMA vergenoegde zich
niet met deeze algemeene aanklagte, maar, om dezelve te
meer geloof te doen vinden, voegde hij 'er nevens de opgave
van verscheiden ontwerpen, door HANSZOOM gesmeed, om het
stuk te volvoeren. De hoofdzaak kwam hier op neder.
„ Dat HANSZOOM in een Kelder, onder het Stadshuis, te
„ *Vlissingen*, in 't welk de Prins, als hij te *Vlissingen* was,
„ plagt te herbergen, etlijke tonnen buskruid dagt te zetten,
„ met oogmerk om dezelve aan te steeken, terwijl zijne Door-
„ luchtigheid den maaltijd deedt; of in de Kerk, omtrent
„ 's Prinzen gestoelte, eene Mijne te graaven, en eenen voor-
„ raad kruids, daar in verborgen, bij voegzaame gelegenheid,
„ door een loopend vuur in brand te steeken; of in een
„ huis, staande tegenover de Franche Kerk te *Middelburg*,
„ en bij HANSZOOM voordagtelijk gehoord, drie of vierhoun-
„ derd gelaadene Muskussten te verbergen, om dezelve op
„ den Prins en zijn gezelschap, in het voorbijgaan, te los-

IIIIII 5

ten;

„fen; of eindelijk, indien geen van deeze drie middele
 „hem gelukte, met eigen hand, wanneer daar toe de gele-
 „genheid zich zoude aanbieden, zijne Doorluchtigheid te
 „vermoorden, om vervolgens *Vlissingen* in 's vijands magt
 „te leveren.” Dus luide de betigting, door AUKEMA ge-
 „daan, en door geene andere getuigen bekrachtigd. HANSZON,
 op deezen grondslag in verzekering genomen, en vervolgens
 ondervraagd zijnde, ontkende alles. Men dreigde hem ver-
 geefs met den Pijnbank; doch als men hem met 'er daad ter
 scherpe proeve bragt, deedt hij belijdenis van zijn opzet,
 en met den Spaanschen Gezant in *Frankrijk* daar over gehan-
 deld te hebben. Thans velde het Geregt een Vonnis, in ge-
 volge van welk HANSZON onthalsd, en zijn hoofd, op de
 NESTE der Stad, op een staak geplaatst wierdt. JAN STRAM-
 MAN, de Zoon des onthalsden, hoven genoemd, onthieldt
 zich ten zelden tijde in *Italie*. Derwaarts was de tijding
 van zijns Vaders deerlijken uitgang niet overgewaaid, of hij,
 zijnde frisch van inborst, nam de reize aan na *Vlissingen*,
 tot geen ander oogmerk, dan om in het bloed des aanklaa-
 gers zijns Vaders dood te wreken. Ter volvoeringe van
 zijn heilloos besluit vindt hij, welhaast, eene voegzaame ge-
 legenheid. 't Was winter, en het water digt bevroozen, toen
 STRAMMAN, nu te *Vlissingen* wedergekeerd, van tijd tot tijd
 om en bij het huis van AUKEMA waarde, om zijnen slag te
 doen. Op zekeren avond den vrijen Fries ziende staan in
 het opsluiten zijner deure, valt hij onverhoeds op hem aan,
 en zijnen slag zeker neemende, grieft hij hem met een Mes
 dermaate, dat hij straks zieltoogende nederviel. De moorde-
 naar neemt hier op straks de vlugt over het *Ys* der Stads
 graft, ruimt voorts het Gewest, en begeeft zich wederom
 na *Italie*. Hier onthieldt hij zich eenigen tijd te *Venetie*,
 en deedt van daar moeite om van den begaenen manslag ver-
 gifenis te bekoomen, met belofte van op die voorwaarde
 den Staat tegen den vijand te zullen dienen. Doch dit ver-
 zoek wierdt hem afgeflagen. Sedert zworf STRAMMAN, een
 geruimen tijd, van de eene plaats na de andere, tot dat hij,
 ten langen laatste, dienst nam op de Oorlogschepen der Rid-
 deren van *Malta*. Hier maakte hij zich, eerlang, schuldig

aan het stoken van eenen Opstand; 't welk hem den hals kostte. Zijn Vonnis hieldt in, om op eenen dwarsplank buiten boord te staan, aldaar doorschooten en voorts den vischen tot een prooi gegeven te worden. Zonder betoon van eenige aandoeningen van vreeze of van blijken van berouw getrooste hij zich deezen uitgang. Staande reeds op den plank en de doodschooten ieder oogenblik veragende, zeide hij, kortswijgende, *in de andere waereld te zullen vertellen, wat huis in deeze de Ridder van Malta hielden.* Zodanigen uitgang hadt JAN STRAMMAN, „waardigh” (schrijft de Drosfaart van *Muiden*) „geroemt om zijn onbezweken „hart en waardigh beklaght om zijn reukeloosheit.”

Zie P. C. HOEFT, *Nederl. Historien*.

STRATHEM, een Dorp in *Staats-Brabant*, onder de Meierij van 's *Hertogenbosch*. Het legt ten Zuiden van *Eindhoven*, en onmiddelijk aan de Stad verbonden; wordende alleenlijk door het Water de *Dammel* daar van afgescheiden. 'Er staat eene Kerk zonder Toren, in welke, egter, niet gepredikt wordt; de opgezeetenen gaan hunnen Openbare Godsdienst te *Eindhoven* waarneemen. Men telt in dit Dorp ongeveer zestig Huizen. Onder deeze behoort een Heerenhuis, tot eene lustplaats dienende, naar de hedendaagsche wijze, met twee vleugels, fraai gebouwd, en met uitgebreide plantaadjem en lustige wandeldreeven, keurlijk voorzien. De Heerlijkheid van *Strathem* behoort aan den Prinse van ORANJE.

STREEFKERK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van *Zuidholland*, de *Alblasferwaard* geheeten. De geheele uitgebreidheid wordt op veertienhonderd achtëntachtig Morgens Lands begroot. Bij de laatste optelling, in den Jaare 1732, was het getal der Huizen, in het verloop eener Eeuwe, met drieënnegentig vermeerderd; zijnde, van honderdzes, tot honderdnegenënnegentig aangegroeid. Het Dorp is tamelijk groot, en wel gebouwd. De Kerk heugt niet verder dan de Spaansche beroerten in de Nederlanden, in welke het

VOOR-

voorgaande gewijde gestigt wierdt afgebrand, om vervolgens voor het tegenwoordige gestigt, zijnde eene Kruiskerk, plaats te maaken. Volgens eene aloude overlevering, zoude men, tot het nieuwe Kerkgebouw, veele steenen gebruikt hebben van het eertijds vermaarde en zeer groote Slot *Schoonenburg*, 't welk in het Ambagt van *Nieuw-Lekkerland* plagt te staan, en aan de Heeren van de *Lek* toebehoorde.

STREVELSHOEK, eene Ambagtsheerlijkheid in de *Zwijndrecht-sche Waard*, in het Kerkelijke vereenigd met *Rijsoord*, en te gader met dezelve groot tweehonderdzesënveertig Morgens Lands. De Opgezeetenen moeten hunnen Openbaaren Eerdienst te *Rijsoord* waarneemen. Bij *Strevelshoek* is een groote brug over de *Waal* geslagen, voor den doortogt na *Rotterdam*.

STRICK, (JOHAN) *Johanszoon*, is de eerste, welken wij als Sekretaris der Staaten van *Utrecht* vermeld vinden, als van alle de drie Leden van Staat Commissie ontvangen hebbende, naa de verandering der Regeeringe hier te Lande. Hij aanvaardde zijn Ampt op den twaalfden Januarij des Jaars 1582, en bekleedde hetzelfde tot in het einde des Jaars 1588, wanneer hij daar van afstand deedt, ten behoeve van den befaamden GILLIS VAN LEDENBERG. Het tegenwoordige nog bloeiende Geslagt van STRICK, in het Sticht van *Utrecht*, is, gelijk ons berigt wordt, van den Sekretaris van Staat afkomstig.

STRIKLAND. (WALTER) Wij vermelden hier deezen Engelschen Schildknaap, om het aandeel, welk hij, eenige jaaren vóór het midden der jongstverloopene Eeuwe, hadt in de Staatsverrigtingen hier te Lande, welke ten dien tijde merklijke bewegingen veroorzaakten. Uit de Geschiedenissen is bekend, hoe Koning KAREL DE I en het Parlement van *Engeland* thans overhoop lagen. Beiden zогten hulp in *Holland*. Een weinig naa het midden des Jaars 1642 zondt het Parlement den Heer WALTER STRIKLAND na 's *Graavenhage*. In 't begin van de maand September verzogt hij openbaar gehoor.

Op

Op de aankanting van WILLIAM BOSWELL, 's Konings Resident in 's Hage, wierdt dit verzoek hem geweigerd, en hij alleenlijk gehoord van eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten. Aan deeze vertoonde hij, hoofdzaakelijk, „ dat de onlusten, „ gereezen tusschen den Koning en het Parlement, van gelijken aart waren, als die, weleer, tusschen Spanje en de „ Staaten, ontstaan waren: weshalven het Parlement zeer begerig was om een naauw Verbond te sluiten met de Verenigde Gewesten. Voorts klaagde hij, dat van hier, met kennis van den Prins van ORANJE, Krijgsbehoefsten geleverd waren aan den Koning: waar omtrent hij vervolgens verzocht dat het verbod, deswegen gedaan, beter naa gekoopen, en eene naauwkeurige onzijdigheid tusschen de geschilvoerenden mogt gehandhaafd worden.” 't Liep aan tot den eersten November, eer STRIKLAND hier op eenig antwoord bekwam. Het behelsde eene aanbieding der Algemeene Staaten, ter bemiddeling der geschillen tusschen den Koning en het Parlement, en van eene nadere opening omtrent een Verbond met *Groot-Britannie*, naa dat de voorgaande eensgezindheid zou hersteld zijn. Op de klagte, raakende het leveren van Krijgsbehoefsten, wierdt alleenlijk tot antwoord gegeven, dat het ondersteunen van de eene of andere partij met wapenen uit deeze Landen, bij openbaare afkondiging, was verboden. Doch STRIKLAND, wetende wat 'er in den Lande omging, was geenzins voldaan met het Verbod, aan 't welk hij meende, dat men geenzins de sterke hand hieldt. In zeker Vertoog, welk hij, t'eenigen dage, ter Algemeene Staatsvergaderinge, inleverde, viel hij klagtig, dat ondanks de Afkondiging van hun Hoog Mogenden, Koning KAREL, van hier, met Wapenen wierdt voorzien; zeff maakte hij geene zwaarigheid 'er nevens te voegen, dat zulks geschiedde met kennis van Prins FREDRIK HENRIK. Zeer kwaalijk, intusschen, wierdt hem deeze beschuldiging genomen: zo dat zommige Leden der Vergaderinge zijn geschrift een Smaadschrift noemden, en den voorslag dedden om hem deswegen in regten te vervolgen. Diensvolgens ontboodt men den Engelsman in de Vertrekkamer, en vraagde hem aldaar, of hij last hadde van het Engelsche Parlement, om den Prins van ORANJE te beschuldigen.

schul-

schuldigen? Hij antwoordde, daar toe last te hebben; doch als men hem daar van bewijs vraagde, ontkende hij zijne gehoudenheid tot het vertoonen van bijzondere blijken, behalven zijne Geloofsbriefen, op welke men hem ontvangen en gehoord hadt. Naderhand, échter, vertoonde hij een geschrift, door twee Klerken van het Parlement ondertekend, waar bij hem bevolen wierdt te klaagen, „ dat twee schepen, uit de „ Duinkerksche Vloot, onder Engelsche Koningsvlaggen, ge- „ zeild waren na *Engeland*, met bijzondere toelaating van „ den Prinse VAN ORANJE.” Gunstiger gehoor, dan bij de Algemeene Staaten, vondt STRIKLAND bij die van *Holland* en *Zeeland*; bij de eerstgenoemde hadt hij, nu en dan, gehoor, en wierdt hij zeer heuschelijk bejegend. Veelligt zal de Engelsman, onder oogluiking deezer meer genegene denkwijze, het middel gevonden hebben, om in *Holland* eenigen voorraad van Oorlog te verzamelen, en na *Engeland* aan het Parlement roe te schikken.

De heer STRIKLAND vertoefde, in zijne hoedanigheid, in 's *Hage* tot aan het rampzalig einde van Koning KAREL DEN I. Niet lang daar naa keerde hij te rug na *Engeland*. Vóór zijn vertrek hadt hij gehoor verzogt bij de Algemeene Staaten; doch dit was hem geweigerd, hoe zeer ook, door de Staaten van *Holland*, op de inwilliging zijns verzoeks was aangedrongen; 't welk, onder andere, de reden was, toen vervolgens het Engelsche Parlement over het gedrag der Veréénigde Gewesten luidkeels klaagde, dat STRIKLAND telkens de zijde van *Holland* hieldt, en deszelfs Regenten tragtte te verontschuldigen. In de maand Maart des Jaars 1651 keerde STRIKLAND te rug in 's *Hage*. Sints den dood van Prinse WILLEM DEN II was de gedaante der zaaken dermaate veranderd, dat hij, nevens zijnen Amptgenoot OLIVIER S. JOHN, met groote staatelijkheid ingehaald, en in de groote Vergadering, welke toenmaals zat, tot gehoor wierdt toegelaaten. Hoe gunstig deeze behandeling, en aangenaam voor de Gezanten ook zijn mogt, op het Art. S. JOHN hebben wij reeds verhaald, welke onaangenaamheden hun van de zijde van het Graauw, opgeflookt door anderen, bejegenden. STRIKLAND, nevens den anderen, wierdt eerlang thuis ontbooden, en ver-

vol-

volgens, gelijk bekend is, op zijn verflag aan het Parlement, door hetzelfde de Veréénigde Gewesten de Oorlog aangedaan.

STROE, een Dorp op het Eiland *Wieringen*, van geen grootte uitgestrektheid. Behalven de Hervormden, ontmoet men hier ook *Doopsgezinden*, die, in vereeniging met die van *Hippolitushoef*, thans door éénen Leeraar bediend worden.

STRUDE, waar van, mischien, het overblijfsel in het straks gemelde Dorp *Stroe* moet gezogt worden, was, eertijds, een vrij aanzienlijk Dorp, ten Oosten van het tegenwoordige even vermelde Eiland *Wieringen*, voor dat hetzelfde van het vaste land was afgescheurd, en zijne tegenwoordige gedaante hadt aangenomen. Volgens de Kaart van den Heere ALTING lag het aan den Westkant van de rivier *Isola* of *de Tsel*, zo als dezelve, uit de Zuiderzee koomende, door het Land froomde, en zich, boven het Eiland *Texel*, in de Noordzee ontlastte. Volgens een alouden Blaffert der Kerkelijke goederen van *Utrecht*, aan welke dit *Strude* al mede behoorde, zouden 'er ongeveer zeventig Hoeven of Boerenwooningen gelegen hebben. Siñts den verbaazenden aanwas van het binnenwater, de Zuiderzee, is *Strude*, al voor lang, onder de golven begraven.

Zie ALTING, *Not. German. Inferinis*.

STRYEN, (*Het Land van*) gelegen in *Zuidholland*, strekkende, ten Oosten, langs de Kil, welke uit het Hollandsch Diep na de Oude Maaze loopt, en ten Zuiden langs het gemelde Hollandsch Diep, hadt, in vroegere dagen, eene geheel andere gedaante, en merkelyk grooter uitgebreidheid, eer nog de bekende geduchte Overstroming de Groote Zuidhollandsche Waard meestal onder water hadt gezet. Het voerde den titel van Graaffchap, waar onder het Land van *Zevenbergen*, *Geertruidenberg*, de *Baronny van Breda* en *Bergen op den Zoom* behoorden. Niet verre van *Oosterhout*, in de Baronny van *Breda*, ziet men nog eenige overblijfsels van het *Huis*

ze *Strijen*, de gewoonlijke verblijfplaats der Graaven van het Gewest. Al vroeg vindt men *Strijen* onder den naam van Graaffchap vermeld. Volgens de aloude Kronijken zou zekere WITGER, neef van de befaamde S. GEERTRUID, 't eerst de Landstreek, als zodanig, beheerd hebben, van den Jaare 664 tot in den Jaare 730. Sedert behieldt het den titel tot omtrent den aanvang der Dertiende Eeuwe, wanneer het denzelven schijnt verlooren te hebben, ter gelegenheid eener verdeeling, in de Landen van hetzelfde voorgevallen. *Strijen* kwam nu aan andere Geslagten, door huwelijksverbintenissen der eigenaaren. Als den laaften van deeze vinden wij vermeld Heer JAKOB VAN GAASBEEK, *Heer van Putten en Strijen*. Deeze zonder kinderen overleeden zijnde, verviel het Distrikt aan de Graaflijkheid van *Holland*, en wierdt een afzonderlijk Baljuwchap, hoedanig het tot heden toe gebleeven is.

STRYEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het straks gemelde Baljuwchap gelegen. De Heerlijkheid, bestaande uit verscheiden Polders, vinden wij, volgens sommigen, op ruim vierëndertig, of, volgens andere, en, misschien, naauwkeuriger opgave, op ruim zesëndertighonderd Morgens Lands begroot. Van wegen de vrugtbaarheid des gronds, is het getal der Huizen, van tijd tot tijd, vrij sterk, te weeten, van tweehonderdvierënzestig tot ruim driehonderdvijftig, toegenomen. Het Dorp van dien naam, 't welk een weinig landwaarts ten Noorden van het Hollandsch Diep legt, is vrij groot en aanzienlijk, hebbende eene eigen Kerk, en eene bekwame Haven voor de binnenlands vaarende Schepen. Niet verre van daar, en aan den mond der lange Haven, onmiddelijk aan het meer genoemde Hollandsche Diep, legt het befaamde

STRYENSCHÉ SAS, zijnde zo veel als de Sluis (hier en elders *Sas* genaamd) van *Strijen*; zij dient naamelijk om het binnenwater der Polders door dezelve te ontlasten. Behalven een Gemeenelandshuis en een Komptoir van de Admiraliteit op de Maaze, ter invordering van de uitgaande en inkomende Regten, staan 'er eenige Huizen van neeringe en verblijf,

blijf, voor zulke reizigers, welke, in groote getale, hier aankoomen en vertrekken. Bekend, naamelijk, is het Veer; van hier op den *Moerdijk* en te rug, als den gewoonen overtocht tusschen *Brabant* en dit gedeelte van *Holland*. Het *Strijensche Sas* is inzonderheid vermaard geworden in 's Lands Geschiedenissen, zints de Stedhouder van *Friesland*, JOHAN WILLEM FRISO, op den veertiensten Julij des Jaars 1711, door het omslaan van het Vaarttuig, 't welk hem van den *Moerdijk* overvoerde, hier zijn ongelukkig einde vondt.

STRYEN, (VAN) een deestig Hollandsch Geslacht, zedert bijkans driehonderd jaaren hier te Lande bekend, en, naar het schijnt, van *Leiden* afkomstig. Als hoofd en Stamvader des Geslachts vinden wij vermeld

JAN JANSZON VAN STRYEN. Hij moet nog voor het einde der Vijftiende Eeuwe gebooren zijn. Immers vinden wij aangedekend, dat hij in 't huwelijk tradt in den Jaare 1516, met eene MARIA VAN HEEMSKERK, *Jansdogter*, bij welke hij Van der wierdt van

QUIRYN VAN STRYEN, Schepen en Thesaurier der Stad *Leiden*, welke geduurende het beleg dier Stad door de Spanjaards overleedt. Zijne Echtgenoot was GEERTRUID VAN HOGGAVEEN, en hij bij haar Vader van,

1. ADRIAAN, die volgt.
2. Catharina, en
3. Nikolaas, beiden jong gestorven.

Mr. ADRIAAN VAN STRYEN was gebooren in den Jaare 1547, en overleedt op den tienden December des Jaars 1604, na latende, bij zijn Huysvrouw MARIA VAN DER MAST, *Robbrechts dogter*, zes kinderen:

1. *Geertruid*, getrouwd met *Adriaan van Boekelerwaizer*, Schoot en Dijkgraaf van de *Willemsstad*, *Feijndert*, *Heijningen*, enz.
2. QUIRYN, die volgt.
3. *Beatrix*, jong gestorven.
4. *Sophia*, getrouwd met *Pieter van der Wiele*, kinderloos gestorven.

5. *Nikolaas*, wiens Echtgenoot was Elizabeth van Goudswaart.

6. *Maria*, gehuwd aan Daniel Suicker.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Adriaansz*, wierdt gebooren op den negenëntwintigsten November des Jaars 1575, en overleedt op den veertienden Maart des Jaars 1656. Voor de eerste maal tradt hij in het huwelijk, op den eersten December des Jaars 1602, met MARIA VAN VEEN, dogter van Mr. Simon van Veen, Raad en Advokaat Fiskaal van Holland, en verwekte bij haar eenen Zoon,

KORNELIS, die volgt.

Naa het overlijden zijner eerste Huisvrouw, hertrouwde hij, op den zeventienden Januarij des Jaars 1610, met ALIDA VAN MOERKERKEN, bij welke hij Vader wierdt van de volgende twaalf kinderen:

1. ADRIAAN, die volgt.
2. *Maria*, getrouwd met *Jakob van der Mast*, welken zij acht kinderen baarde.
3. *Andries*, Sekretaris van den Hove van Holland, ongehuwd overleeden.
4. JAKOB, die volgt.
5. WILLEM, volgt insgelijks.
6. *Aefgie*, jong gestorven.
7. *Geertruid*.
8. *Elizabeth*.
9. *François*.
10. *Johan*.
11. *Kornelis*.
12. *Simon*. De zes laatstgenoemden zijn ongehuwd overleeden.

Mr. KORNELIS VAN STRYEN, boven genoemd, gebooren den zevenden December des Jaars 1604, en overleeden den vijftenden September 1679, tradt, voor de eerste maal, in 't huwelijk, te Haarlem, op den vierëntwintigsten Oktober des Jaars 1627, met ELIZABETH VOGEL, en verwekte bij haar,

Elizabeth, jong gestorven.

Naa het overlijden zijner eerste Echtgenoot, hertrouwde hij, op den tienden Julij des Jaars 1633, met ANNA VAN

DER

DER MAST, *Henriks dogter*, en wierdt bij dezelve Vader van

1. *Elizabeth*, naderhand getrouwd met Mr. *Pieter Schaap*, Advokaat voor de Hoven van Justitie; welken zij vijftien kinderen ter waereld bragt.

2. *Quirijn*, jong gestorven.

ADRIAAN VAN STRYEN, reeds genoemd, gebooren den vijftenden September des Jaars 1611, en overleeden den tweeëntwintigsten Maart des Jaars 1664, was Pensionaris der Stad Haarlem, en bij *KORNELIA VAN DER MAST*, met welke hij, op den vijftienden Januarij des Jaars 1634, in den echt tradt, Vader van de volgende kinderen:

1. *QUIRYN*, die volgt.

2. *Alida*.

3. *Henrik*.

4. *Françoise*, en

5. *François*, alle vier jong gestorven.

Op den eersten October des Jaars 1647, tradt hij in een tweede huwelijk, met *CATHARINA KERKRING*, en verwekte in het zelve,

Kornelia, die de Echtgenootte wierdt van den Heere en Mr. *Simon van Beaumont*, Sekretaris van de Edele Gr. Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, welke bij haar acht kinderen teelde.

Mr. *QUIRYN VAN STRYEN*, *Adriaanszoon*, gebooren den zeventienden November des Jaars 1634, en overleeden den tweeëntwintigsten Julij des Jaars 1668, was Schepen en Raad der Stad Haarlem, en hadt bij zijne Huisvrouw *ANNA FONTAINE* de zes volgende kinderen verwekt:

1. *Anna Kornelia*, getrouwd met *Pieter le Febure*, Sekretaris der Stad Haarlem, welken zij drie dogters baarde, allen jong gestorven.

2. *Alida Catharina*, die de Echtgenootte wierdt van Mr. *Arend de Raet*, Burgemeester en Raad der Stad Haarlem, Baljuw en Rentmeester van Brederode, en bij hem Moeder van twee Zoonen, jong gestorven.

3. *Adriaan*, jong overleeden.

Kkkkkkk 2 4. *Fran-*

4. *Françoise Elizabeth*, getrouwd met haaren neef Mr. *Phillips Quirijn van Beaumont*, Simonszoon, Raad en Schepen der Stad Delft, en Sekretaris van Delfland, en bij hem Moeder van vier kinderen.

5. *Adriana Johanna*.

6. *Adriaan*, Schepen en Raad der Stad Haarlem, ongetrouwd overleeden.

Mr. JAKOB VAN STRYEN, *Quirijszoon*, boven vermeld, gebooren den zesëntwintigsten Augustus des Jaars 1616, en overleeden den negentenden Julij des Jaars 1667, tracht in 't huwelijk, op den eenëndertigsten December des Jaars 1658, met MARGARETA THIERRY, en verwekte bij dezelve;

1. QUIRYN, die volgt.

2. *Jakob*.

3. *Aletta Maria*, getrouwd met Mr. *Adriaan Duijvensz*, Schepen van Amsterdam, en naderhand, wegens de Stad Enkhuizen, Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden: uit dit huwelijk wierden drie kinderen gebooren.

Mr. WILLEM VAN STRYEN, *Quirijszoon*, reeds vermeld, gebooren den drieëntwintigsten April des Jaars 1619, en overleeden den achttienden Majj des Jaars 1670, was op den drieëntwintigsten Majj des Jaars 1645, in den echt getreden met MARIA VAN DER GEER, en bij haar Vader van

1. HUGO, en

2. QUIRYN, die beide volgen.

Mr. SIMON GARLYN VAN STRYEN (*), gebooren den negenden

(*) Hier ontmoeten wij eene gaaping in de Geslagtlijst. De aaneenschakeling met de voorgaande is hier afgebroken, in zo verre althans, als wij de Ouders van deezen SIMON niet genoemd vinden. Mocht iemand der nog leevende Eeden des aanzienlijken Geslags ons verzoek verhooren om aanvulling van deeze gaapinge, als mede om het vervolg der afluimmelingen tot op den tegenwoordigen tijd! In een Aanhangzel, 't welk wij zullen genoodzaakt zijn aan het Werk te heften, zonden wij van de toegezondene berigten een getrouw gebruik maaken. Wij belien ons van deeze gelegenheid tot het doen van een gelijk verzoek, aan allen, die met eenige nadere opgave wegens hunne families ons wel zouden gelieven te vereeren.

den Augustus des Jaars 1630, en overleeden op den twaalfden Maart, des Jaars 1670, was, op den zesden December des Jaars 1661, getrouwd met CATHARINA EVERSWEYN, en bij haar Vader geworden van

1. *Maria*, gehuwd aan *Henrik Mulman*, welken zij vier dogters baarde.

2. *Quirijn*, en

3. *Aida*, beiden jong gestorven.

4. QUIRYN, die volgt.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Jakobszoon*, gebooren den zeventen Julij des Jaars 1660, en gestorven den achtëntwintigsten Julij des Jaars 1724, was Raad der Stad Amsterdam, zat in Schepensbank in de Jaaren 1692, 1702, 1703, 1705 en 1706 als Voorzittend Lid, en bekleedde, in de Jaaren 1709 en 1710 de Burgemeesterlijke waardigheid. In den Jaare 1695, op den dertenden November, tradt hij in 't huwelijk met KORNELIA VAN BAMBEK, bij welke hij twee Zoonen naliet:

1. NIKOLAAS, Sekretaris der Stad Amsterdam, gebooren den achtsten October des Jaars 1700, en getrouwd, den zeventienden Maart des Jaars 1727, met SARA MARIA WITZEN, in welk huwelijk kinderen verwekt zijn.

2. JAKOB, gebooren den vijftienden Maart des Jaars 1706, was Kapitein van 'eene Kompagnie Voetvolk ten dienste dezer Landen, en tradt, op den twaalfden Julij des Jaars 1726, in 't huwelijk met GEERTRUID BLAAU, bij welke hij kinderen verwekte.

Mr. JAKOB VAN STRYEN, *Jakobszoon*, broeder van straks gemelden QUIRYN, wierdt gebooren den zesden Maart des Jaars 1663, en overleedt den achtëntwintigsten Februarij des Jaars 1729. Eerst bekleedde hij den post van Sekretaris der Stad Amsterdam, en zat vervolgens in het gestoelte van Schepenen, in de Jaaren 1701, 1707 en 1708 als praësideerende. Tweemaal is hij getrouwd geweest: eerst met HENRIETTE POFTA, Weduw wijlen den Heere Gerard Bors van Waveren, Sekretaris der Stad Amsterdam, bij welke hij eenen Zoon verwekte,

Nikolaas, jong gestorven.

Kkkkkkk 3

Zijne

Zijne tweede Echtgenoot was *Hester Rogge*, die overleed, zonder hem kinderen gebaard te hebben.

Mr. HUGO VAN STRYEN, *Willemszoon*, gebooren den zeventienden April des Jaars 1646, en overleeden den eersten Augustus 1710, was Burgemeester en Raad der Stad Gouda. Op den tweeëntwintigsten April des Jaars 1670 tradt hij in 't huwelijk met Jonkvrouwe JOHANNA MARIA DE RAET, dogter van Mr. Gualterus de Raet, Ridder, Baronnet, Raad Ordinaris in den Hove van Holland, Zeeland en Friesland, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Willem*.

2. *Elizabeth*, beide jong gestorven.

3. *Kornelia*, getrouwd met Mr. *David de Wildt*, Sekretaris van het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam.

4. *Maria Willemina*, jong gestorven.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, broeder der naastvoorgaanden, gebooren den eenëntwintigsten Januarij des Jaars 1648, en overleeden den vierëntwintigsten October des Jaars 1719, was eerste praesideerende Raad en Stadhouder van de Leenen in den Souvereinen Raad en Leenhof van Brabant en Land van Overmaaze. Bij KORNELIA ELIZABETH DE RAET, dogter des bovengenoemden Raadsheeren, en alzo eene Zuster van zijns broeders Echtgenoot, verwekte hij vier kinderen:

1. *Elizabeth*, jong gestorven.

2. *Maria Elizabeth*, gehuwd aan den hoogedelen welgeboorenen Heere PHILIP JAKOB VAN BORSSELE VAN DER HOOGHE, Heere van Voorhoute, Extraordinaris Envoijé van wegen de Staaten Generaal der Vereénigde Nederlanden aan het Hof van Groot-Britannie, Gewoonlijken Afgevaardigde van wegens de Provincie Zeeland in de Vergadering van Hun Hoog Mogende, enz.

3. Mr. WILLEM VAN STRYEN, Schepen der Stad Gouda, gebooren des zestienden Maj des Jaars 1687, en op den derden September des Jaars 1715 getrouwd met Vrouwe ELARA MARIA SLICHER, dochter van Jan Slicher, Raad en Burgemeester der Stad Delft, Ontvanger-Generaal der Kerkelijke goederen van Holland, en Bewindhebber van de Oostindische Maatschappij, bij welke hij zes kinderen heeft verwekt.

a. *Wig-*

- a. *Wigbold.*
- b. *Kornelia Maria.*
- c. *Quirijn.*
- d. *Agatha Philippina.*
- e. *Johanna Elizabeth.*
- f. *Joan Hugo.*

4. *Alida Kornelia*, getrouwd met *Franco van der Goes*, J. U. L. Raadsheer in den Souvereinen Raad en Leenhove van Brabant en Lande van Overmaaze, en Landdrost van Delfland; uit welk huwelijk zes kinderen gebooren zijn.

- a. *Adriaan.*
- b. *Kornelia Elizabeth.*
- c. *Maria.*
- d. *Maria Dulcia.*
- e. *Philip Jacob.*
- f. *Anna.*

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Simon Garlijnszoon*, boven genoemd, gebooren den dertienden April des Jaars 1668, overleedt op den elfden September des Jaars 1714. Hij was Sekretaris der Stad Haarlem, en verwekte bij ISABELLA GEVAERDS, welke hij, op den vijfden December des Jaars 1696, ter vrouwe nam, acht kinderen.

1. *Catharina.*
2. *Steven*, jong gestorven.

3. SIMON GARLYN VAN STRYEN, Schepen en Raad der Stad Haarlem.

4. *Kornelia.*
5. *Catharina*, jong gestorven.
6. *Maria.*
7. *Isabella*, en
8. *Steven*, jong gestorven.

STRYENE, weleer een riviertje, in de Groote Zuidhollandsche Waard, 't welk, vóór de zeer geduchte Overstroming van den Jaare 1421, *Holland* en *Brabant* plagt van een te scheiden. Het Land of Graaffchap *Strijen*, boven vermeld, heeft daar van zijnen naam ontleend.

Zie s. v. LEEUWEN, *Batavia Illustr.*

Kkkkkkk 4

STRYEN.

72 STRYENMONDE, STRYKER, (W. BRASSEMARY) enz.

STRYENMONDE. De legging deezer alouden Dorps wordt door den naam zelve genoegzaam aangewezen, te weten, aan den mond van het straks vermelde riviertje *Strijene*. De zelfde ramp, welke dit deedt verdwijnen, heeft ook het Dorp onder de wateren begraven.

STRYKER, (WILLEM BRASSEMARY, anders gezegd) was een beroemd Nederlandsch Schilder; aangaande welken, egter, geene verdere bijzonderheden bekend zijn, dan dat hij omtrent het midden der jongstverloopene Eeuwe leefde, en ter verfieringe van het Amsterdamsche Stadhuis zijn Kunstpenfeel gebezigd heeft. Het Schoorsteenstuk in de Asfurantiekamer, verbeeldende THESEUS, die, naa 't verlaan het menschaerd, den kluwen, welke hem uit den doolhof van MINOS geholpen heeft, aan ARIADNE te rug geeft, wierdt, in den Jaare 1657, door hem geschilderd.

STRYP, een Dorp in de Meierij van 's Hertogenbosch, onder het Kwartier van *Kempeland*, in de nabuurschap van *Eindhoyen*. Omtrent veertig jaaren geleeden, telde men hier honderdeenzeventig Huizen. De Hervormde Kerk is een luchtig Kruisgebouw, uit het midden van wiens dak een Toertje zich niet ongevallig verheft. Zo wel hier, als in het nabuurig Dorp *Strathem*, wordt de predikdienst door den Leeraar van *Eindhoyen* waargenomen. De Weeyerij en Linnenhandel is de hoofdneering der Dorpelingen. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat na of door *Strijp* genoegzaam geene heirbaan of groote weg loopt. In tijden van Oorlog is deeze eenzame legging van merkelyken dienst, als zijnde hetzelve hier door, aan het bezoek van vijandelijke benden, minder dan andere Dorpen blootgesteld. De Heerlykheid van *Strijp* behoort aan den Prins van ORANJE.

STUVEN, (ERNST) ook wel STEUVEN genaamd, een Kunstschilder, gebooren te *Hamburg*, doch die, aan het einde der naastvoorgaande Eeuwe, zich te *Amsterdam* onthieldt, om er met de voortbrengzels van zijn penfeel den kost te winnen. Voor 't overige schijnt hij een persoon geweest te zijn, wien

wien de hand beter tot de behandeling van het penfeel dien-
de, dan hem het hoofd naar geregeldheid van wandel ftonde.
immers vindt men aangetekend dat hij meede handdaadig was
aan den Oproer, in den Jaare 1696, binnen *Amsterdam*,
over, althans ter gelegenheid van eene Keure op het begraa-
ven voorgevallen. Onder andere wierdt hij beschuldigd, het
grauw te hebben aangespoord tot het plonderen van het huis
van den Burgemeester JAKOB BOREEL, staande op de Heere-
graft bij de Leidscheffraat. Daarenboven wierdt, door twee
perfoonen, eene Verklaaring tegen hem ingebracht, volgens
welke STUVEN zelve, in de plondering van het huis van den
Engelschen Agent KERBY, de hand aan het werk zoude gela-
gen hebben. Om 't een en ander voor Schepenen geroepen
zijnde, wierdt hij, bij handtasting, ontslagen, mids belofte
doende, 't allen tijde te zullen verschijnen, wanneer hij zou-
de geroepen worden. Niet zo gemakkelijk raakte STUVEN vrij,
in het volgende jaar. Woorden gekreegen hebbende met eenen
zijner Leerlingen, mishandelde hij denzelven dermaate, dae
het gerugt veele nieuwsgierigen voor zijne woning lokte,
zijnde op de Bloemgraft, en daar uit een geweldige opschud-
ding gebooren wierdt. Om den Kunstschilder te vatten, kwa-
men, eerlang, eenige Geregtsdienaars en Ratelwagten toefchie-
en. Door het scherpen met eenen deegen en het werpen
met steenen, wist hij, een tijd lang, dezelve af te weeren.
Naa lang worstelen viel hij in hunne handen. Thans wierdt
hij, bij Vonnis van Schepenen, verweezen tot eene opsluiting
in het Rasphuis, voor den tijd van zes jaaren. Zijne opslui-
ting nam eenen aanvang op den tienden Julij des Jaars 1698,
doch duurde nu nog geene drie jaaren, vermids hij, afflag
bekoomen hebbende, op den dertigften April des Jaars 1701,
zijne vrijheid wederom bekwam, onder voorwaarde, nog-
thans, van de Stad te moeten ruimen. Doch hier aan vol-
deed hij niet; hij bleef binnen de Stad, en verzwaarde dee-
ze ongehoorzaamheid met kwalijk spreken van de Wethou-
derschap, welke hij, gelijk voorheen meermalen, thans van
nieuws beschuldigde, dat zij, in den Jaare 1696, onschuldig
bloed hadt doen vergieten. Men nam hem dan wederom in
verzekering, en bande hem andermaal in het Tughuis, nier

Kkkkkkk 5

meer

meer dan twaalf dagen, naa dat hij uit hetzelfde ontlagen was. Thans zat hij 'er tot aan den derden Februarij des volgenden Jaars 1702, wanneer hij zijne vrijheid wederom bekwam. Thans begaf hij zich met 'er woon, eerst na *Haarlem*, en vervolgens na *Rotterdam*, alwaar hij zijne dagen eindigde. Nu *STUYEN* in het Tugthuis zat, liet hij niet af van de Kunstbehandeling. In een Vertrek, binnen de tweede Poort of Ingang van het gemelde huis, hangen twee kleine fruitstukjes, geduurende eene zijner opsluitingen door hem vervaardigd. In deeze soort van schilderstukken schijnt hij voornaamelijk te hebben uitgemunt.

Zie *HOUBRAKEN*, en *J. WAGENAAR*, *Beschrijving van Amsterdam*.

STYL VAN DEN HOVE. Tot verstand deezer uitdrukkinge, welke, in de aloude gedenkstukken der Vaderlandsche Geschiedenissen, dikmaals voorkoomt, is het niet ondienstig, hier aan te merken, dat door dezelve wordt aangeduid de Jaartelling, van ouds gebruikelijk, volgens welke het jaar met Paasch, of met Goeden Vrijdag, zijnen aanvang nam. De dagtekening der Brieven, ten Graaflijken Hove afgevaardigd, was daar mede overeenkomstig ingerigt. Door het niet in acht neemen deezer gewoonte, zijn, meermaalen, in de bepaling der tijdstippen van gebeurtenissen, groote onnauwkeurigheden ingesloopen.

STYL, (NIEUWE) ook wel de *Gregoriaansche Stijl*, naar deszelfs uitvinder, Paus *GREGORIUS DEN XIII*, aldus genaamd. Het volgende berigt daar van, vertrouwen wij, zal den Leezer niet onaangenaam zijn. Op dat de Christenen niet te gelijk en op éenen dag met de Jooden het Paaschfeest zouden vieren, hadt de Kerkvergadering van *Nicea*, gehouden in den Jaare 328, vastgesteld, dat het gemelde feest altoos zoude gevierd worden op den Zondag, die volgen zoude op den veertienden dag der Nieuwe Maane, welke naa de Voorjaars dag- en nachtevening koemt. Voor den dag deezer dag-

dag- en nachteveninge hadt men te houden den eenëntwintigsten van Maart, op welken dezelve toenmaals viel. Voor zo veel men, egter, toen en zedert de lengte van een jaar rekende op driehonderdvijfenzestig dagen en zes uren, welke zes uren, in de vier jaaren, eenen geheelen dag uitmaaken, welke men naa den vierëntwintigsten Februarij plagt in te laschen; en vermids, intuschen, de Zon elf minuten, na genoeg, minder noodig heeft, om weder te keeren tot het zelfde punt, dan de tijd, op welken een Zonnejaar gerekend wordt: zo was hier uit ontstaan, dat, in het tijdverloop van twaalfhonderdzesenvijftig jaaren, dat is, tot in den Jaare 1584, de Voorjaarsdag- en nachtevening, na genoeg, tien dagen vroeger kwam, dan ten tijde der Kerkvergaderinge, te weten, niet op den eenëntwintigsten, maar op den elfden van Maart. Uit dit verschil, tuschen het Gemeene en tuschen het Zonnejaar, zag men zo veele verwarringen, vooral zulk een verloop in de Feestdagen der Roomsche Kerke, te ontmoete, dat, naa verloop van een zeer groot getal van Eeuwen, het Kersfeest, bij voorbeeld, in den Zomer zoude kunnen invallen. Hier bij kwam nog, dat de Landlieden, veelal gewoon in 't zaaien en planten zich naar de vaststaande feestdagen te schikken, zouden verlegen staan, indien dezelve in andere maanden voorvielen. Om deeze en andere redenen wierdt Paus GREGORIUS, in den gemelden jaare, te raade, ter voorkoominge van soortgelijke ongelegenheden, eene dienstige schikking te beraamen, en beval dat het Jaar 1582 tien dagen korter dan een gewoon jaar zijn zoude, en dat, ten dien einde, naa den Feestdag van den H. FRANCISKUS, invallende op den vierden October, niet de vijfde, maar de vijftiende van die maand zoude genoemd worden. Voor zo veel 'er, evenwel, nog niets aan ontbreekt, dat het Zonnejaar geene volle elf minuten korter is dan het gewoone of burgerlijke jaar, beval zijne Heiligheid, vervolgens, op dat diergelijk een verloop in 't vervolg zoude voorkoomen worden, dat men, naa het Jaar 1600, de drie eerstvolgende honderdste jaaren, te weten, 1700, 1800 en 1900, voor geene zo genaamde Schrikkeljaaren zou hebben te rekenen, gellijk, naar den Ouden Stijl, zou hebben moeten geschieden, maar wel het

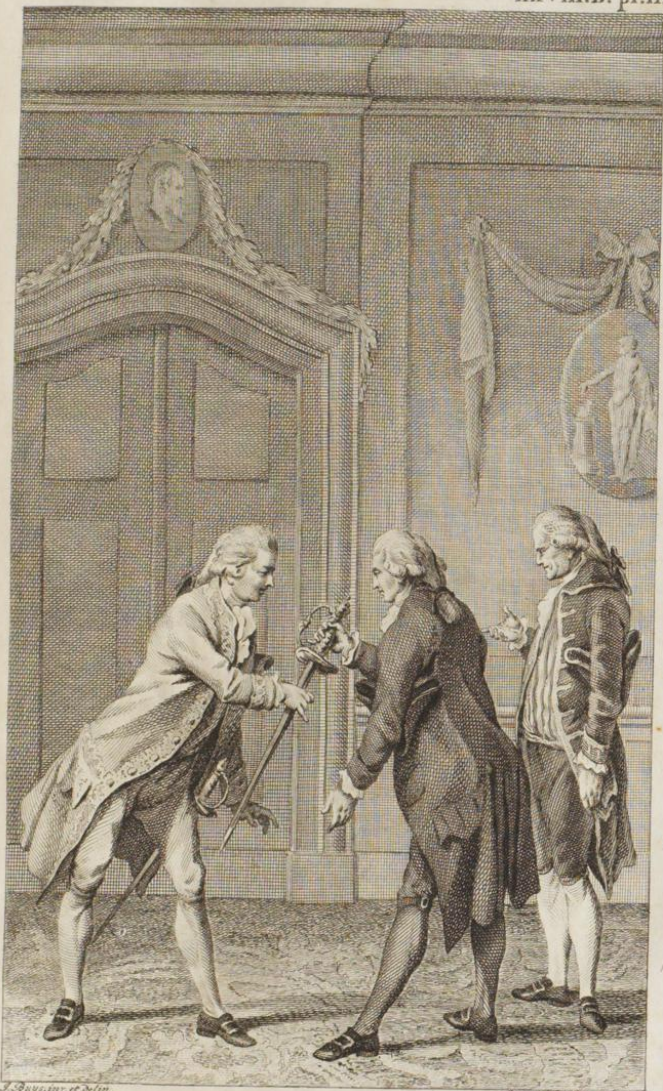

het Jaar 2000, en zo vervolgens; waar uit ontstaan moest, dat de Oude en de Nieuwe Stijl, die nu tien dagen verschillen, naa ieder der driehonderdste jaaren, een dag meer verschillen zouden: door welke schikking een merkelyk verloop in de feestdagen, voor veele duizenden jaaren, genoegzaam voorkoomen is. In zommige Landen, onder andere in de Nederlanden, wierdt de Pauslyke schikking terstond, doch elders niet dan zeer lang daar naa aangenomen.

SUFFREN, (BAILLI DE) een Fransch Vlootvoogd, doch die, gedurende den jongsten Oorlog tusfchen Engeland en de Algemeene Staaten, den Nederlanden geene minder gewigtige diensten dan zijn eigen Vaderland heeft toegebracht. Bekend, en nog bij veelen in versche geheugenis, zijn deeze diensten, en de voornaamste derzelven, de verijdeling van den Engelschen Vlootvoogd JOHNSTONE, in deszeifs toelig ter bemagtiging van den gewigtigen Uithoek van Afrika, de Kaap de Goede Hoop; als mede de herovering van *Trincomale*, 't welk als een gewigtige roof, door de Engelschen, aan de Nederlandsche Veréénigde Oostindische Maatschappij ontveldigd was. Dus in 't oogloopend allerheilzaamste dienstbetooningen vorderden, van de bewelddadigden en beschermden, eene dankbaare erkentenis. 's Lands Staaten, zo min als de Heeren Bewindhebbers der Oostindische Maatschappije, bleeven deswegen geenzins in gebreke. Naa voorafgaande raadpleeging, over de soort en waarde des Geschenks, den dapperen en trouwhartogen DE SUFFREN aan te bieden, wierdt men 't eens, ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende, de Staaten Generaal der Veréénigde Gewesten, daar toe te bepalen, een gouden Degen, met Edelgesteenten omzet, ter waarde van vijftigduizend Livres. Dit Eergeschenk zondt men aan de Heeren LESTEVENON VAN BERKENRODE en BRANTSEN, thans Gewoone en Buitengewoone Gezanten aan het Fransche Hof, met last om hetzelfde, uit naam van hunne Meesters, aan den verdienstelijken Zeeheld te overhandigen. De staatelijke opdracht geschiedde te *Parijs*, onder het doen van eene gepaste aanspraak, in welke, onder andere, de Heeren Gezanten aan den Vlootvoogd verzogten, het Wapentuig te willen

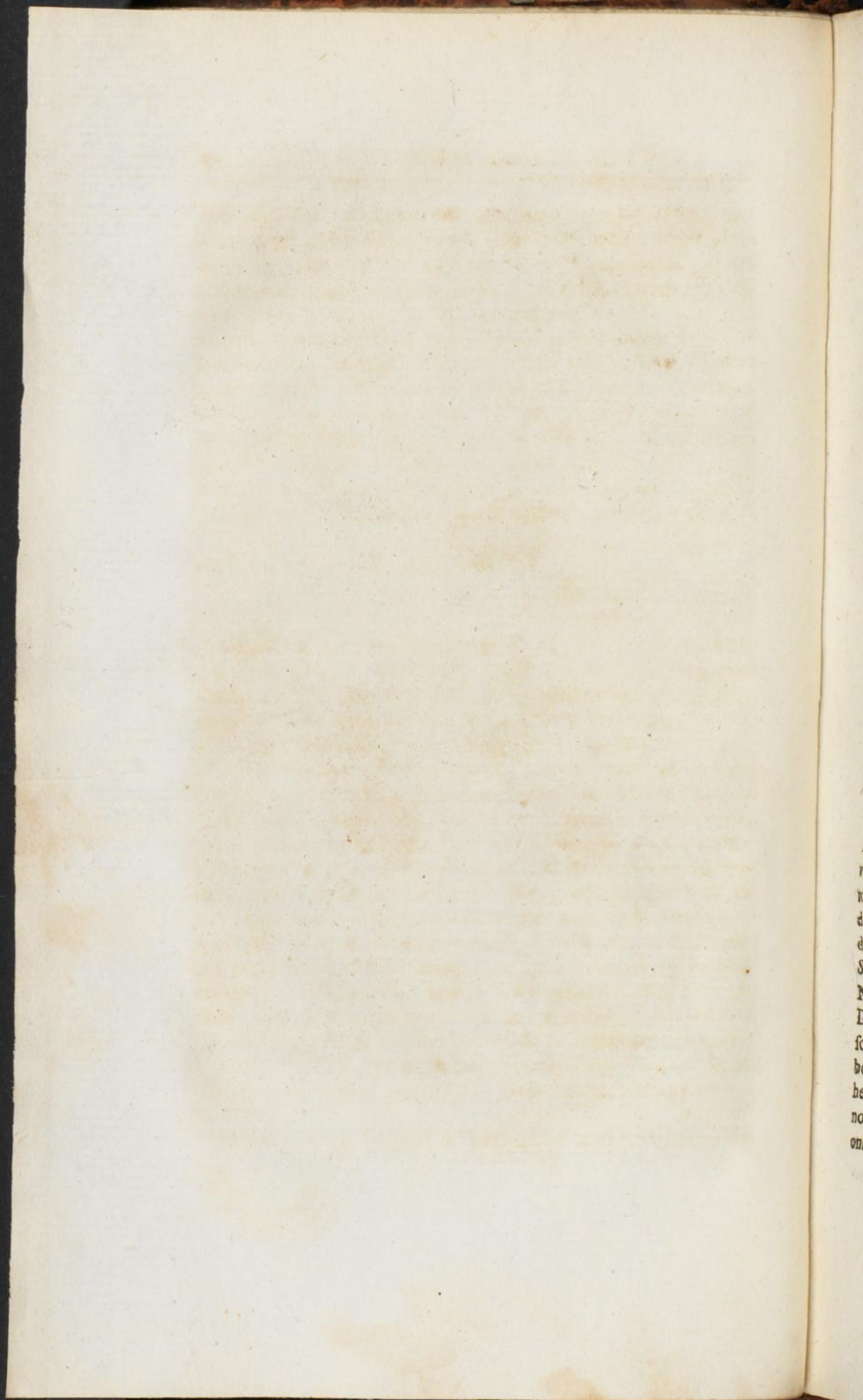
J. B. G. van der Meulen sculp.

J. H. W. Schenk sculp. 1792

EERGESCHENK DEN HEERE VAN SUFFREN UIT NAAM DER STAATEN GENERAAL OVERHANDIGT.

ver,
 chit,
 ver.
 oop
 zam
 de
 ch

 och
 en
 rig-
 be-
 ze
 van
 ter
 de
 co-
 n,
 pij
 st-
 en,
 de
 se.
 d-

 e
 m
 is
 7,
 an
 te

r
n
d
e
S
r
E
st
bi
be
no
on

aanneemen, als een onderpand der gevoelens van dankbaarheid, welke, voor ontvangene diensten, Hunne Hoog Mogenden bezielde. De Heer DE SUFFREN betuigde daartegen zijne uiterste gevoeligheid voor de eer, die hem wierdt aangedaan, met verzekeringen van het belang, 't geen hij steeds gesteld hadt, en altoos zoude stellen in den bloei van een Gemeenebest, 't welk, zints deszelfs eerste opkomst, zo dikmaals uitgemunt, en de doorluchtigste Zeehelden hadt voortgebragt; verzoekende voorts, dat hem mogt vergund worden, den Degen zo lang ter zijde te leggen, tot dat hij aan den Koning, zijnen Meester, verlof gevraagd, en vrijheid, om dien te mogen aanneemen en draagen, zoude bekoomen hebben; in welk verzoek de Heeren Gezanten gereedelijk bewilligde.

Zie *N. Nederl. Jaarboeken*, 1784.

SÜNDERDORP, een der vier Hoofddorpen van *Waterland*, hebbende een tamelijk uitgebreiden Ban, als strekkende, in zijne grootste lengte, van den Ban van het vermaarde *Broek in Waterland* af tot aan het Y of den Waterlandschen Dijk. In de breedte loopt de Ban van *Landsmeer*, ten Westen van *Buikslot*; tot aan de Bannen van *Ransdorp* en *Schellingwoude*. De Ban van *Sunderdorp* staat, in de Lijst der Verpondingen, aangeschreeven voor zeshonderdvijfenzeventig Morgens en honderdachtēnzestig Roeden Lands. In het tijdverloop van honderd jaaren, te weten, van den Jaare 1632 tot in den Jaare 1732, was het getal der Huizen, van honderdeenentwintig, tot honderdzesēnzeventig aangegroeid, en daarenboven met acht Molens vermeerderd. Wat het Dorp *Sunderdorp* aangaat, het legt ongeveer een half uur gaans ten Noorden van *Nieuwendam*, rondom in vrugtbare Weilanden. De Huizen staan, tegen de bouworde der meeste Waterlandsche Dorpen, hier en daar verspreid. De Kerk is een gebouw van de tegenwoordige Eeuwe. In den Jaare 1710 wierdt het voorgaande gestigt door blixemvuur aangestoken, en genoegzaam ten eenemaale in de asche geleid. De Toren bleef onbeschadigd. Het is een fraai en hoog gevaarte, pronkende met

met twee vierkante Tranfen of Omgangen en een sterlijken hoogen Spits. De Ingezeetenen hebben bijkans al hun bestaan van de Vee fokkerij, en het slijten van Koemelk, welke zij dagelijks na *Amsterdam* voeren.

SUNNEMERE; zie SONNEMARE.

SURICH, bij verkorting, meent men, dus genoemd, voor *Zuiderig*, zo veel als *Zuiderhoek*, naar deszelfs gelegenheid aan den Frieschen Zeedijk. Het is een Dorp in het Friesche Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij van *Wonzeradeel*, na genoeg ter halven wege tusschen de Stad *Harlingen* en het Vlek *Makkum*. Het getal der Huizen, die hier en daar verspreid staan, is zeer gering. Voor eenige jaare heeft men de Kerk afgebroken, doch den vrij zwaaren Toren in weezen gelaaten, alzo dezelve voor de Schepen, die den Vliestroom bevaaren, tot eene Baak verstrekt. *Zurich* brengt, in de zaaken der Grietenije, elf Stemmen uit. — Nabij dit Dorp, ten Zuiden, strekt de Zeedijk rechtstreeks Zeewaarts uit, na genoeg na het Zuidwesten, waarop dezelve, ijlings, eene wending na het Zuidoosten neemt. Vermids de Dijk hier niet zeer zwaar is, en door deszelfs gedaante en legging op en bij den uitsteekenden hoek een zeer sterke Stroom liep, was men, 't eenigen tijde, voor eene doorbraak bedugt: waar door een aanmerkelijk gedeelte der Provincie een prooi der Zeegolven zou geworden zijn. Om dien ramp te voorkoomen, wierd men, meer dan eene halve Eeuw geleeden, te raade, door het leggen van eenen zo genaamden *Slaaperdijk*, daar in te voorzien. Met de straks gemelde twee uitsteekende dijktreken, maakt dezelve een regelmatigen, bijkans rechthoekigen Driehoek uit. Met veel oordeel, en genoegzaam in den smaak van den vermaarden *Westkappelschen* Dijk, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, is deeze Slaaper aangeleid; als zijnde van eene aanmerkelijke hoogte, en van binnen en van buiten met eene langzaame glooijing afloopende.

SURI-

SURINAME. Toen de Koning van *Engeland*, KAREL DE II, in den Jaare 1666, last gegeven hadt, om de Nederlanders, uit derzelver Volkplantingen, in *Amerika*, te verdrijven, waren de Zeeuwen voor anderen in de weer, om het uitvoeren van dit bevel den Engelschen te beletten. Zij rustten drie Oorlogschepen uit, onder den Kapitein ABRAHAM KRYNSZOOM, en slaken, in den Winter des gemelden jaars, in Zee. In Maart van 't volgende jaar, kwamen ze aan de Rivier van *Suriname*, alwaar de Engelschen eene Volkplanting aangelegd hadden. De Zeeuwen lieten de Engelsche Vlag waajen, en zeilden de Rivier op, tot onder de Sterkte der Engelschen. Doch alzo zij onkundig van de Seinen der Engelschen waren, deedt de Bevelhebber der Sterkte terstond op hen los branden. Zij gaven hem de volle laag wederom, stapten aan Land, en maakten zich wel haast meester van de Sterkte, die slegt voorzien was, en bij verdrag overging. De Zeeuwen maakten vervolgens een verdrag met de Ingezeetenen en Suikerplanters, aan de Rivieren van *Suriname* en *Kommawine*, die den Eed aan de Staaten van *Zeeland* afleiden. De Goederen en Landerijen van de weigerigen, en van den Engelschen Bevelhebber, wierden tot buit, en de Soldaaten tot Krijgsgevangenen gemaakt. Ook moesten de Ingezeetenen terstond honderd duizend ponden Suikers voor de Staaten van *Zeeland* opbrengen. De Zeeuwen lieten VAN ROMEN tot Bevelhebber van *Paramaribo*, en eene Bezetting van honderdēntwintig Man, in de Sterkte, die toen den naam van *Zeelandia* kreeg. Zij zonden den gemaakten Buit met een Fluitschip na *Zeeland*. De Staaten van *Zeeland* bleeven eenige jaaren in 't bezit der overmeesterde Volkplanting; doch wierden, in 't Jaar 1682, te raade, dezelve aan de Westindische Maatschappij, die toen pas van haare drukkende schulden ontlast was, voor eene somme van tweehonderdēnzestigduizend Guldens, over te doen. De Algemeene Staaten verleenden 'er, den drieëntwintigsten September des gemelden jaars, Oktroi op. De Westindische Maatschappij, ziende, welke zwaare kosten 'er tot het in stand houden deezer Volkplanting vereischt zouden worden, eer men 'er eenige merkelyke voordeelen van kon trekken, besloot, in 't volgende Jaar 1683, twee derden deelen

len van dezelve af te staan; van welken het ééne door de Stad *Amsterdam*, en het andere door KORNELIS VAN AARSENS, Heer van *Sommelsdijk*, tot den zelfden prijs wierdt overgenomen; behoudende egter de Algemeene Staaten de Oppermagt over de Volkplanting. De Stad *Amsterdam*, de Westindische Maatschappij en de Erfgenamen van den Heere van SOMMELSDYK, maaken dus gezamenlijk het Genootschap of de *Societeit van Suriname* uit.

De Heer VAN SOMMELSDYK trok zelf, in September des Jaars 1683, na *Suriname*, en aanvaarde de Landvoogdij over die Volkplanting. Hij rigtte 'er twee Sterkten, die hij van behoorlijke Bezetting en Oorlogsbehoefsten voorzag. Niet lang naa zijne aankomst, vielen 'er eenige klagten over zijne bestiering. Men beschuldigde hem, dat hij de Raaden van Justitie en Politie niet vroeg genoeg aangesteld, noch behoorlijk gekend hadt. Ook waren de Opgezeetenen hooger door hem bezwaard geworden, dan volgens 't Oktroi geschieden mogt. Hij eischte, zeide men, twee en een half ten honderd van alle Goederen, zo dikwils als zij verhandeld wierden, en volgens 't Oktroi mogt zulks alleenlijk van de Goederen, die uitgevoerd wierden, gevorderd worden. Verders bragt men tot zijne bezwaaringe in, dat hij een Pakhuis hieldt van allerlei Goederen, tot merkelyk nadeel der Opgezeetenen. Ook was 'er een Schip, voor rekening van eenige bijzondere Direkteuren, aangekoomen, dat in *Ierland* aan geweest was, en van daar gezouten Ossen- en Verkensvleesch op *Suriname* gebragt hadt; daar, volgens 't Oktroi, de Schepen regelrecht uit het Vaderland komen moesten. De Heer VAN SOMMELSDYK hadt daarenboven twee Roomsche Geestelijken, tegen 't oogmerk der Staaten, in de Volkplanting laten komen. Ook bragt men tegen hem in, dat hij den eenen boven den anderen begunstigde, in het waarden der Suiker, die men ter waage aanbragt, en waar van twee en een half ten honderd betaald moest worden, welker prijs somtijds op zes, somtijds op agt en ook wel op tien Duiten het Pond gesteld wierdt. De Algemeene Staaten schreeven, over deeze bezwaarnissen, aan den Heere VAN SOMMELSDYK, die 'er zedert verandering ta schijnt gemaakt te hebben. Immers sommigen getuigen, dat hij

hij de Volkplanting, eenige jaaren; tot genoegen der Opgezeetenen, bestierd heeft. Doch in 't Jaar 1688 ontstondt 'er eene gevaarlijke muiterij onder 't Krijgsvolk, die den Landvoogd het leeven kostte. Bij gebrek van toevoer uit het Vaderland, was men genoodzaakt geweest, het dagelijks deel der Soldaaten te verminderen. Dit hadt hen baloorig gemaakt, en de Wapenen doen opvatten. De Opperhoofden der Regeeringe stonden hunner woede allereerst ten doel. De Landvoogd ontving, in deezén Oploop, zevenenveertig wonden, aan welke hij op staanden voet overleedt. De Bevelhebber VERBOOM, die anders wel bij 't Krijgsvolk gezien was, wierdt met eenen Kogel in den Buik getroffen, waar aan hij na negen dagen stierf. De Muiters maakten zich meester van de Sterkte en van twee Schepen, die op de Rivier lagen. Zij waren van zints te vertrekken; wanneer zij van 't Volk van eenige Schepen, die in *Kottmewine* lagen, en van de Opgezeetenen der Volkplantinge, die zedert in de Wapenen gebrag waren, zo hevig wierden aangevallen, dat zij zich, op genade en ongenade, moesten overgeeven. Acht van de grootste Belhamels wierden met de dood gestraft, en daar op alle in rust gebragt. De Heer FRANÇOIS VAN AARSEN, toen Heer van Chatillon, en Zoon van den omgebragten Landvoogd, was Luitenant ter Zee voor het Kollegie ter Admiraliteit, te *Amsterdam*, en verkreeg verlof om na *Suriname* te gaan tot het bijeen zamelen der verffrooide naalaatenschap zijns Vaders. Deeze Heer bekleedde, zedert, het Ampt van Vice-Admiraal, onder het zelfde Kollegie te *Amsterdam*. De Volkplanting is ondertuschen van tijd tot tijd toegenomen. Veele Nederland-sche Huisgezinnen, en een goed getal van Fransche Vlugtelingen om den Godsdienst, zijn 'er na toe getrokken, 't welk alles veel toegebragt heeft, om *Suriname* in eenen bloeienden staat te stellen.

In Oktober des Jaars 1712, kwamen de Franschen, met zeven Oorlogschepen en vijfendertig kleiner Vaartuigen, onder 't bevel van JAQUES DE CASSARD, de Rivier van *Suriname* opzeilen. Zij zetteden terfond een goed getal Soldaaten aan Land, die alles verwoestten wat hun voorkwam. *Paramaribo* wierdt gebombardeerd. Van het Kasteel *Zeelandia* en van

eenige Kóopvaardijſchepen, die Geſchut op hadden, gaf men dapper vuur op de Franſchen. Deezen hielden ondertuſſchen aan met plonderen en vernielen; tot zo lang dat de Opgezeetenen raadzaamſt oordeelden, met de Franſchen te verdraagen, en de verdere verwoeſting hunner Huizen en Goederen, voor eene ſomme van omtrent zevenhonderdénvijftigduizend Guldens, af te koopen. Men klaagde uit *Suriname*, dat die ongeluk voornaamlijk te wijten was, aan de ſlegte beſtierung hier te Lande. De Opgezeetenen der Volkplanting beweerden, dat de Direkteurs geene genoegzaame zorg hadden gedraagen, gelijk ze, volgens het Oktroi, moeſten doen, dat de Veſtingwerken in behoorlijken ſtaat van tegenweer geſteld, en van Manſchap voorzien gehouden wierden. De Direkteurs verdedigden zich egter zo wel bij de Algemeene Staaten, dat die oordeelden, dat zij ten onregt beſchuldigd wierden. Ondertuſſchen heeft men, naa dien tijd, zo wel hier als in *Suriname*, met ernſt, om de verſterking dier Volkplanting beginnen te denken. In 't Jaar 1733, kreegen de Surinaamsche Gemagtigden alhier bevel, om met de Direkteurs der Societeit over een Ontwerp des aangaande te handelen. Men is eindelijk overeen gekoomen; de Artikelen der Overeenkómſt zijn, den 19 December 1733, door hunne Hoog Mogenden bevestigd, en in eene Reſolutie der Algemeene Staaten veranderd. Volgens dezelve moeſt de Volkplanting *Suriname*, doof het maaken en voltooiën der Veſtingwerken, binnen den tijd van zeven jaaren, in volkomen ſtaat van tegenweer geſteld worden. De Direkteurs zijn verbonden de nodige Werklieden en Bouwſtoffen van hier na *Suriname* te zenden; en de Gouverneur en Raaden van Politie in *Suriname* moeten een bekwaam gefal van Slaaven verſchaffen, tot het vervaardigen der vereiſchte noodwendigheden, en het arbeiden aan de Veſtingwerken. Geduurende de gemelde zeven jaaren, zijn de Direkteuren gehouden, twintigduizend Guldens jaarlijks tot de Koſten te draagen. De Opgezeetenen en Planters moeten daar toe jaarlijks zestienduizend Guldens opbrengen. Alle deeze Penningen mogen tot geen ander einde, dan tot het maaken en verbeteren der Veſtingwerken, beſteed worden. Zij worden beſtierd door eenen bijzonderen Ontvanger, die voor

Voor zijne Wedde een en een half ten honderd van 't geene hij ontvangt, geniet, en jaarlijks met open' deuren Rekening van Ontvangst en Uitgaave aan den Gouverneur en Raaden doen, en een Afschrift van dezelve aan de Direkteuren der Societeit alhier overzenden moet. 't Geene 'er van de opgebrachte Penningen, naa het voltrekken der Vestingwerken, mogt overschieten, moet aan de Direkteuren voor een vierde, en aan de Opgezeeten en Planters voor drie vierde deelen wederom uitgekeerd worden. Om de zestigduizend Guldens, die in *Suriname* moeten opgebracht worden, te vinden, zijn 's Lands Vruggen belast. Ook is 'er eene Belasting gelegd op zulke Perfoonen, die hun bestaan niet in het planten vinden. De Direkteurs moeten, op hunne kosten, vier Kompagnien Soldaaten, ieder Kompagnie met de Officiers vijftwintig Koppen sterk, in de Volkplanting onderhouden; die, zesmaal in 't jaar, door den Gouverneur en de twee oudste Raaden, moeten gemonsterd worden. Zo men, door den tijd, eenige Goud- of Zilvermijnen in *Suriname* mogt ontdekken, zijn de Direkteurs gehouden, een derdendeel van 't geene zij daar uit genieten; te leveren in de Kasse der Opgezeeten, genaamd *de Kasse der modique Lasten*, tot zo lang dezelve of hunne Erfgenaamen voldaan zullen zijn van 't geene zij, tot het maaken en verbeteren der Vestingwerken, hebben opgebracht.

Alle Ingezeeten der Veréénigde Nederlanden hebben vrijheid, om op *Suriname* te handelen, en zich aldaar met 'er woon neder te zetten. Doch het Genootschap vordert van alle Schepen, die binnen de Haven van *Suriname* koomen, of uit dezelve vertrekken, drie Guldens van 't Last; en van ieder Ingezeeten, zwarten zo wel als blanken, een Hoofdgeld van vijftig ponden Suikers jaarlijks. De Koopmanschappen, die herwaards gezonden of in 't Land verkogt worden, betaalen twee en een half ten honderd voor waaggeld.

De Volkplanting van *Suriname*, in het Landschap *Guiana*, een gedeelte van *Zuid-Amerika*, legt tusschen de zes en zeven graaden Noorderbreedte aan eene Rivier van den zelfden naam. Zij wordt door verscheiden' andere Rivieren en Kreeken besproeid en doorneeden, als door de *Korrentine's*

Kommewine, Kottika, Perika, Marrawine, enz. De Volkplanting strekt zich wel dertig mijlen boven den mond der Riviere van *Suriname* uit. De Rivier behoudt de wijidte van omtrent eene mijl, tot daar zij de Rivier *Kommewine* ontvangt. Verder landwaards in zijn beide die Rivieren omtrent een halve mijl wijd, en zo diep, dat zij van de grootste Schepen, tot zo verre als zich de Volkplanting uitsprekt, bevaaren kunnen worden. Twee mijlen van den Mond der Riviere van *Suriname* staat de Sterkte *Zeelandia*, die van Schelpsteen gebouwd en met aarden Buitenwerken voorzien is. Zij dekt het Vlek *Paramaribo*, dat omtrent vierhonderd Huizen groot is. Hooger op ontmoet men het Dorp *Zandpunt*, dat uit omtrent dertig Huizen en eene Kerk bestaat. Nog meer landwaards in, staat een ander Dorp, de *Savane* genoemd. Het wordt meest door Jooden bewoond. Hier was eertijds het einde van de Volkplanting; doch toen de Zuster des Heeren VAN SOMMELSDYK in *Suriname* kwam, bragt zij een aanmerkelijk getal van Labadisten mede, die nog hooger op Plantaadjen aanleiden, welken nog naar hen genoemd worden. Het Krabbenbosch, eene moerasige Landstreek, is gelegen ter plaatse, daar de Rivier van *Suriname* en de *Kommewine* zamenvloeiën. Hier heeft men, zedert het Jaar 1733, een geregelde Sterkte beginnen te bouwen, die thans in staat van tegenweer is gebragt. Zij staat een weinig beneden de plaats, alwaar de Franschen, in 't Jaar 1712, landden, en dekt de beide Rivieren, op eene zeer bekwaame wijze. Ter plaatse, daar de Rivier *Kommewine* zich in twee Armen verdeelt, waar van de ééne den naam van *Kommewine* behoudt, en de andere dien van *Kottika* aanneemt, staat nog eene Sterkte, die naar den eersten Bestierder der Volkplanting, van wegen de tegenwoordige Societeit, SOMMELSDYK genoemd is. De Rivier van *Suriname* heeft een groot getal van Takken en Sprugtels, langs welke men overal Suikermolens gebouwd en Plantaadjen aangelegd heeft. Men telt 'er in 't bijzonder zeer veele, langs den gemelden Arm *Kottika*, en langs een ander klein Riviertje, *Perika* geheeten, dat uit *Kottika* in *Kommewine* valt. Het getal der Surinaamsche Plantaadjen wordt in 't geheel op meer dan vierhonderd begroot.

De grond van deeze Volkplanting is overal niet eenerlef. Hier valt ze bergagtig; elders laag en moerasig. Men hadt 'er verſcheiden' Bosſchen, die door de Opgezeetenen om ver gehouwen, en op de plaats, daar ze stonden, verbrand zijn; waar naa men den grond met Suikerriet beplant heeft; dat 'er zeer wel tiert. De Luchtfreek is 'er vrij gezond, onaangezien het Land zo dicht aan de Evennagtslijn legt. Zelden verneemt men 'er zwaare Stormen. Van het einde van November tot aan het begin van Junij, is 'er de hitte gemaatigd, om dat de Lucht dan doorgaans zeer betrokken is, en 'er veel regen valt. Ook waakt 'er de Noordooste wind dan schier zonder ophouden. In 't overige gedeelte van 't jaar is het 'er geweldig heet, bijzonderlijk wanneer het niet regent. Nagt en dag zijn 'er altijd omtrent even lang. De Zon gaat 'er ten zes uren, of een half uurtje vroeger of later, op en onder. Men merkt aan, dat dit Land veel gezonder is voor oude lieden, dan voor jongen.

De zaaken der Societeit worden, hier te Lande, bestierd, door Direkteuren of Gemagtigden der drie Leden, de Stad *Amsterdam*, de Westindische Maatschappij en het Huis van SOMMELSDYK. Elk Lid mag zo veele Direkteuren stellen, als het goedvindt; want het getal der Stemmen wordt, in de Vergaderingen der Societeit, niet gerekend, volgens 't getal der Direkteuren, maar volgens dat der Eigenaaren van de Volkplanting; zo dat 'er in 't geheel niet meer dan drie Stemmen zijn. De Direkteuren hebben volle magt, om alle zaaken der Societeit te bestieren en deswegens te besluiten. Zij trekken geene Wedden ten laste der gemeene Maatschappije; doch het staat elk der drie Leden vrij, zijne Gemagtigden naar eigen goedvinden te beloonen. Tegenwoordig zijn 'er vier Direkteurs van wegen de Stad *Amsterdam*, vier wegen de Westindische Maatschappije en drie wegen het Huis van SOMMELSDYK. Zij hebben éenen Sekretaris, verſcheiden' Boekhouders en andere Bedienden in hunnen dienst, en houden hunne Vergaderingen, den eerſten Woensdag in ieder maand, te *Amsterdam*, op het Westindisch Binnenhuis. De Boeken der Societeit moeten, alle jaaren, ten minſten binnen de eerſte zes maanden naa het einde van 't jaar, geslooten

worden. In de Volkplanting zelve wordt de regeering waargenomen door eenen Gouverneur en bijgevoegde Raaden.

De Gouverneur, die te gelijk Kolonel over het Krijgsvolk is, heeft het oppergebied over de Volkplanting, zo wel in Regeerings- als in Krijgszaaken, in handen. Hij wordt door de Societeit verkooren; doch die verkiezing moet bij de Algemeene Staaten worden goedgekeurd. In gewigtige zaaken, is hij gehouden den Raad van Politie bijeen te roepen, in welken hij altijd voorzigt, zo wel als in den Raad van Justitie. De openvallende Ampten worden door den Gouverneur bij voorraad begeben, tot dat 'er, van wegen de Direktours, ander bevel koome. De Gouverneur draagt zorg voor de beveiliging der Volkplanting, en geeft deswegen de nodige bevelen; doch wanneer dezelve tegen vijandelijke aanvallen beschermd moet worden, vergadert hij den grooten Krijgsraad, die uit den Bevelhebber, alle de Kapiteinen en zo veele Leden van den politiken Raad, als 'er Krijgsofficieren in den Krijgsraad zijn, bestaat. De Gouverneur zit voor in deeze Raadsvergadering, en stelt 'er voor, 't geene hij, tot verzekering der Volkplanting, nodig oordeelt. Eindelijk is de Gouverneur, volgens zijne Instructie, ook gehouden den Hervormden Godsdienst in *Suriname* te beschermen en voort te planten. De Gouverneur heeft eenen Geheimschrijver, die door de Direktours betaald wordt. Het onderhoud van alle Bedienden in *Suriname* wordt, uit de Belastingen, op de Ingezeetenen gelegd, gevonden. De Direktours bekostigen alleenlijk het Gouvernement, en voor een gedeelte de soldij van het Krijgsvolk en het onderhoud van de Bezetting.

De Raad van Politie en Crimineele Justitie bestaat uit tien Raadsheeren, onder welken de Bevelhebber over de Sterkten en het Krijgsvolk begreepen is, die den titel van *Eersten Raad* voert; één' Fiskaal en één' Geheimschrijver. Wij hebben reeds aangemerkt, dat de Gouverneur altijd in deezen Raad voorzigt.

De Raad van Civile Justitie bestaat uit den Gouverneur en zes Persoonen; benevens eenen Geheimschrijver. De burgerlijke zaaken worden voor deezen Raad afgedaan. Doch men kan van deszelfs Vonnissen bij de Algemeene Staaten *Revisie* ver-

verzoeken. De Gouverneur heeft 'er maar ééne Stem, behalven wanneer de Stemmen staaken; in welk geval zijn gevoelen gevolgd wordt. De Raaden van Politie en Justitie trekken geene Wedde. Zij worden door den Gouverneur gekooren uit een dubbel getal, dat bij meerderheid van Stemmen van alle de Opgezeetenen benoemd is. Zij moeten allen, bij plegtigen eede, verklaren, dat zij het Oktroï, door de Algemeene Staaten aan de Volkplanting verleend, in allen deele zullen naakoomen en handhaaven: en dat zij zich, in alle andere zaaken, schikken zullen naar de bevelen, die hun van tijd tot tijd door de Direkteurs zullen gegeven worden.

Men heeft te *Paramaribo* ook eene Kamer van Kleine Zaaken, en eene Wees- en onbeheerde Boedelkamer. De eerste bestaat uit zeven Kommissarissen en eenen Geheimschrijver; de andere uit vier Weesheeren, die eenen Klerk en eenen Boekhouder tot hunnen dienst hebben.

De Krijgsmagt, die in *Suriname* gehouden wordt, bestaat uit vier Kompagniën Voetvolk. De Gouverneur is Kolonel over dit Krijgsvolk, en Kapitein van de eerste Kompagnie. De Bevelhebber der Sterkten heeft het gebied over de tweede. Hij maakt, nevens de Kapiteinen, Luitenanten en Vaandrags, den kleinen Krijgsraad uit. De zeven Provincien hebben beloofd de kosten te draagen van een' Man van ieder Kompagnie, op den Staat van Oorlog gebragt, tot bescherming van de Volkplanting *Suriname*.

De gantsche Volkplanting is in acht deelen verdeeld: volgens welke Verdeeling, men een gelijk getal van Schutterijen of Burgerkompagniën heeft opgeregt; over ieder van welken een Kapitein het gebied heeft. De twee eerste Kompagniën bestaan uit Inwooners van *Paramaribo*; de derde bestaat uit Ingezeetenen der Verdeeling van *Thorarika*; de vierde is uit de Boven-Verdeeling van *Kommewine*; de vijfde uit de Beneden-Verdeeling van *Kommewine*; de zesde van *Kottika* en *Perika*; de zevende van *Para* en *Paulus Kreek*, en de achtste is van de Joodsche Natie.

In de gantsche Volkplanting van *Suriname* zijn drie Hervormde Kerken: ééne te *Parawaribo*, die van de Nederlanders en van de Fransche Vluggelingen gebruikt wordt; ééne

In de Beneden-Verdeeling van *Kommewine*, en ééne in de Verdeeling van *Kattika* en *Perika*. Deeze drie Kerken worden door vier Predikanten, drie Nederduitschen en eenen Franschen, bediend. De Kerken, Predikanten en Voorlezers worden, op kosten van de Ingezeetenen der Volkplanting, onderhouden. De Predikanten genieten, boven vrije wooning en eenige andere voordeelen, eene jaarlijkse Wedde van twaalfhonderd Guldens. Hunnen Weduwen wordt een Weduwen-Traktament van vierhonderd Guldens toegelegd. Eens 's jaars, in de maand Februarij, koomen alle de Predikanten met de Ouderlingen aan de Hoofdplaats *Paramaribo* bij een, om den staat en behoeften der Kerken te overweegen. In deeze Bijeenkomst, bekend onder den naam van *Conventus Deputatorum*, heeft een Raadsheer uit het Hof van Politie de voorzitting, als Kommissaris Politiek.

De Waaren, die men na *Suriname* zendt, zijn de zelve, welke men gewoon is na andere Plaatzen in de Westindiën te voeren. De voortbrengzels des Lands, welke men herwaards brengt, zijn Suiker, Koffy, Kakao, Katoen, Hout tot Schrijnwerk, en Verwstoffen; nog eenig Limoensap, kleine gekonfyte Citroenen of Limmetjes, Gengber en andere kleinnigheden.

De Suiker geldt 'er doorgaans van zes tot twaalf duiten het pond. Het Riet, daar de Suiker uit geperst wordt, is zes of zeven voeten hoog, en drie of vier duimen dik. Het wordt om 't jaar gesneeden, en het sap wordt 'er, door middel van eenen Molen, uitgeperst. Men kookt het, tot op eenige matige dikte, in koperen Ketels, en doet het vervolgens in vierkante Kuipen, die boven wijd zijn, en naa onderen allengskens naauwer worden. Onder aan deeze Kuipen is een gat, zo groot als een Struiver; dat men toehoudt, tot dat de Suiker koud geworden en gestold is. Dan opent met het zelve, om 'er de Siroop te laten doorloopen. De Suiker blijft nog eenigen tijd in de Kuip, en als men ze 'er uitschept, wordt ze in Vaten gedaan en alzo verzonden. Van de Siroop wordt zekere sterke drank gestookt, *Drum* geheegen, die merkelyk sterker dan Brandewijn is, en veel na de Engelsche Volkplantingen vervoerd wordt.

De

De Koffy heeft men, zedert eenige jaaren, eerst in *Suriname* beginnen te planten. Zij komt 'er zo wel voort, dat men 'er groote partijen herwaards van overgezonden heeft: dat niet verminderen, maar veel eer toeneemen zal, onaan gezien verscheiden' in- en uitlandsche Maatschappijen, door het rijkelijk aanbrengen van Koffy, die Koopmanschap op eenen zeer laagten prijs gebragt hebben. De Volkplanting *Suriname* is zo nabij gelegen, en de Koffy kan aldaar met zo geringe kosten aangekweekt worden, dat de Societeit meent in staat te zijn, om dezelve altoos beter koop dan andere Maatschappijen herwaards te kunnen brengen. *Suriname* leevert ook Tabak, en eenige andere Gewassen uit, daar egter weinige of geene verzending in is. De Tabak is zo goed niet als de Virginische: zij wordt alleen onder de Inboorlingen, Indiaanen en Zwarten, gesleeten; want alles rookt 'er, tot de Vrouwen en Kinderen toe.

De Surinaamsche Plantaadjen worden door Afrikaansche Slaaven bewerkt. De Westindische Maatschappij heeft alleen regt, om Slaaven in *Suriname* te brengen. Zij moet 'er, zo lang als haar Oktroi duurt, jaarlijks ten minsten tweeduizendvijfhonderd Slaaven leveren, en zo de Volkplanting verder uitgebreid wordt, een grooter getal, naar evenredigheid der gemelde uitbreiding. De geschillen, over den Slaavenhandel vallende, worden door den Gouverneur en Raaden afgedaan. Doch de Westindische Maatschappij kan zich van derzelve Vonnissen, op den Hoogen Raad in *Holland* beroepen. De Slaaven worden in 't openbaar aan de meestbiedenden bij Paaren tevens verkogt. Men onderscheidt ze in *Piece d'India* of leeverbaare, en *Makkaruens* of onleeverbaare Slaaven. De leeverbaare Slaaven gelden 'er doorgaans omtrent tweehonderdvijfentwintig Guldens het Stuk. Doch wij hebben te vooren reeds aangetekend, dat men, zedert eenigen tijd, de Prijzen der Slaaven, op *Suriname*, merklijk gedrukt heeft. Hoewel 'er onder deeze Slaaven eenigen gedoopt zijn, hebben de meesten nogtans genoegzaam geene begrippen van Godsdienst. Zij gelooven de Zielverhuizing, en hebben hoop van, naa hunnen dood, wederom in hun Vaderland te zullen koomen.

Lllllll 5

SWEERS,

SWEERS, (DAVID) een vermaard Nederlandsch Zeeoverste, uit een aanzienlijk Geslacht gesprooten, waar van, onder het volgende Artikel, nader verflag zal gedaan worden. De plaats, zo min als den tijd zijner geboorte, vinden wij niet aangetekend. Met veel waarschijnlijkheids wordt de laatste gesteld, reeds vóór het midden der jongstvoorgaande Eeuwe. Grond tot deeze gissing geeft, dat hij, in den Jaare 1671, tot Kapitein ter Zee wierdt aangesteld, en wel met name onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. In dat zelfde jaar voerde hij, in de opgemaakte hoedanigheid, het bevel over het Fregat van Oorlog *de Brak*, onder het Eskader van den Vice-Admiraal WILLEM JOZEF, *Baron van Gend*, ten tijde als deeze, met het Engelsche Koningsjagt, *de Merlin*, de bekende ontmoeting hadt, waar over naderhand zo veel te doen viel. In het volgende Jaar 1672 voerde hij het Schip *de Beschermmer*, onder het Smaldeel van den Luitenant Admiraal Generaal MICHIEL DE RUITER, en was, als zodanig, tegenwoordig in den vermaarden Zee slag voor *Soulsbaai*, in welken hij, door zijn beleid en dapperheid, geenen kleinen roem behaalde. Elders, in ons Deel XX. bl. 463, hebben wij reeds verhaald, hoe de wakere en Vaderlandlievende Amsterdammer, GERARD HASSELAER, zich als Vrijwilliger aan boord van onzen Kapitein begeeven hadt, en, voor het Vaderland strijdende, het leven liet. 's Jaars daar aan, voerende het zelfde Schip, thans gewapend met vijftig Stukken Geschut, en bemand met tweehonderd-zestien Matroozen en eenëntwintig Soldaaten, behaalde hij geen kleinen lof in de Zeegevechten, in de maanden Junij en Augustus voorgevallen. Met ijver zijne manschap voorgaande, en strijdende met zijne gewoone heldhaftigheid, sneuvelde hij in het laatstgemelde gevegt, op den eenëntwintigsten der maand. De nu gemelde bijzonderheden zijn algemeen bekend. Wij voegen nog daar nevens de volgende, uit den Heere J. WAGENAAR, wien dezelve van goederhand waren medege-deeld. De kogel, die hem het leven kostte, hadt den Held de beide beenen tevens weggenomen. In den waan, dat SWEERS, die, door den slag, op het Schip was nedergezegen, met een den adem hadt uitgeblaazen, hadt men hem in de

Ka-

Kajuit gebragt, en op den tafel nedergeleid, het vertrek voorts geslooten hebbende. Hij bekwam, nogthans, eerlang, en van den tafel geklommen zijnde, kroop hij op de stompen tot aan de Kajuitsdeur. Deze geslooten vindende, zocht hij te vergeefs, door met de vuisten op de deur te kloppen, gehoor te vinden. Door verlies van bloed, bezweek hij allengskens. Dit alles bleek, naa het eindigen van het Gevegt, wanneer men, van buiten, de Kajuitsdeur geopend hebbende, den wakkeren Held dood op den grond vondt leggende, hebbende zijne handen, door het kloppen en slaan op de deur, merkelyk bezeerd. SWEERS was in de maand Januarij des zelfden Jaars 1673 getrouwd, met MARIA VAN BAARLE. Zij was zwanger, toen haar Echtgenoot het leeven liet, en baarde, in de maand November, eenen Zoon, die slegts weinige maanden leefde. Met veel staatelykheids wierdt onze Zeeheld, te *Amsterdam*, in de Nieuwe Kerk begraaven. Men ziet aldaar zijne Grafftede, ten Zuiden van het Choor, tuschen twee pilaaen. Boven dezelve hangen het Wapen, de Degen en de ijzeren Handschoenen. Onder aan leest men dit Opschrift:

DAVID SWEERS, CAPITEN, GETROUWELYK
 VOOR HET VADERLAND GESTORVEN
 IN DE VICTORIEUSE BATAILLE TE-
 GENS DE TWEE KONINKLYKE
 VLOOTEN VAN VRANKRYK
 EN ENGELAND, OP
 DEN XXI AUGUSTY
 MDCLXXIII.

Op 's Mans begraafenis wierden, ter zijner eere, gouden en zilveren Gedenkenningen uitgedeeld. Men vindt van dezelve eene afbeelding bij VAN LOON, in zijne *Nederlandsche Historiepenningen*. De Heer WAGENAAR verhaalt, een dier Gedenkenningen in handen gehad te hebben, met de afbeelding, door VAN LOON gegeven, volkomen overeenstemmende; doch met een ander Randschrift, 't welk dus luidde:

„ Ick

- „ Ick hielp twee Coningen, viermaal, in soo veel slagen
 „ Ter Zee vyt donderen tot beider lang verwyf:
 „ Doe nam my, daer ik vocht, een yfer vyter tyt.
 „ Wie foud een fterfleyck lyf voor soo veel eers niet wagen? ”

SWEERS, (ISAAC) wiens leeftijid vroeger dan die des nu gemelden was begonnen, doch flegts twee dagen laater eindigde, was een der grootfte Zeehelden, welke de Nederlanden hebben voortgebracht, en door eene langduurige ondervinding en veelerhande kanswifelingen des geluks, opgeklimmen tot den hoogen rang, welken hij, 't eenigen tijde, heeft bekleed. Op den eerften dag des Jaars 1622 kwam hij ter wereld te *Nieuwmegen*. Volgens geloofwaardige berigten, zou hij van adelhjke afkomfte geweest zijn, als gefprooten uit het geflagte van LANDAS, 't welk, reeds in de Dertiende Eeuw, in *Brabant*, en in *Luikerland*, bekend en vermaard geweest was. De Vader van ONZEN SWEERS, was ARENT SWEERS, zijne Moeder ALIDA of AALTJEN BRONKHORST. Lieden van geen gering aanzien en vermogen moeten deeze Ouders geweest zijn, alzo ARENT SWEERS, in de gemelde Stad, niet flegts de waardigheid van Schepen bekleedde, maar daarenboven, in den Jaare 1629, wegens *Gelderland* wierdt verkoozen tot Bewindhebber der Oostindifche Maatschappij ter Kamer *Amsterdam*. Dit was de reden, waarom hij, met zijn gezin, in deeze Stad, een geruimen tijid, zijne woonplaats nam. Weirige jaaren laater verloor ISAAC zijne Ouders, te weeten, in den Jaare 1635. Van toen af namen zijne omzwervingen en wederwaardigheden eenen aanvang. Eerft woonde hij, eenigen tijid, te *Hoorn*, alwaar men hem ter fchoole hadt befteld. Nog geene zestien jaaren oud zijnde, zondt men hem na *Spanje*, om 'er op een Koopmans Kantoor te dienen. Doch zizo hij in dien leevensftand geen genoegenvondt, keerde hij, reeds in het volgende jaar, in het Vaderland te rug. In den Jaare 1640 vertrok hij, als Super-Cargo, na *Brazil*. Hoe jong van jaaren en van geringe ervarenifse, zijne ongemeene begaafdheden, egter, deden hem hier, binnen kort, gunft, agting en vertrouwen winnen, wordende hij, onder andere, tot Notaris en Procureur aangefield. Hadde SWEERS

eene

eene geartheid bezeeten, tot flilzitten geneigd, de kans zou hem schoon gestaan hebben, tot het bekoomen van een ruim bestaan. Doch eene zittende leevenswijze viel geheel niet in zijnen smaak. In de Oorlogen, welke de Portugeezen tegen de Nederlanders op *Brazil* voerden, vondt hij gelegenheid, om zijner neiginge tot het Krijgsleeven bot te vieren; van tijd tot tijd deedt hij eenen togt, als Vrijwillige, te paerd. In den Jaare 1645 bevondt zich SWEERS in eene Sterkte, aan de Kaap *S. Augustijn*, toen dezelve, door den Bevelhebber, met eene schandelijke lafhartigheid, aan den vijand wierdt overgegeeven. Eene proeve van zijne Vaderlandsliefde en trouwe gaf de jonge SWEERS bij deeze gelegenheid. Want terwijl de Bevelhebber der Sterkte, om in het bezit van zijnen post te blijven, in den dienst der *Portugeezen* overging, liet zich SWEERS, nevens eenige anderen, gevankelijk na het vijandlijk Fort *S. Antonio* voeren. Eene ander blijk van liefde voor zijn Vaderland gaf thans de gevangene. Vernomen hebbende, dat de vijand eenen aanlag op *Tamarica* in den zin hadt, beraamde en vondt hij een middel, om aan de Hooge Regeering, in 't Recif van *Brazil*, daar van kennis te geeven. Bijkans het leeven zou hem deeze trouwhartigheid gekost hebben. 'Er was, naamelijk, iets van zijne verrigtingen uitgelekt, en dit de oorzaak, dat eerst zijne opsluiting verzwaaerd, en hij vervolgens, om hem tot bekentenisfe van zijne verrigtingen te brengen, ter scherpe proeve gebragt wierdt. Doch hoe zeer men hem, zelf tot bezwijmens toe, folterde, hij bleef volstandig in zijne weigering om iets te openbaaren. Men ontsloeg hem dan in zo verre uit zijne hegtenisfe, dat hij eerst na *Bahir*, van daar na *Terrera*, en eindelijk na *Lisfabon* gevoerd wierdt. Hier vondt hij middel, om met een Hollandsch Schip te rug te keeren na het Vaderland, alwaar hij, in 't einde des Jaars 1646, aankwam. Zijn vertoeven aan land was van geen langen duur. ISAAC hadt, onder andere, eenen broeder, SALOMON genaamd. Nevens deezen en eenige andere deelgenooten rustte hij een Koopvaardijfchip uit, na *Virginie* bestemd. Als Koopman liep onze SWEERS daar mede in Zee, tegen het einde des Jaars 1647; doch hij hadt het ongeluk, op de Engelsche Kust te

franz-

stranden. Met zo veele goederen, als hij hadt kunnen brengen, en in twee afgehuurde Vaartuigen gelaaden, keerde hij te rug, en kwam behouden te Rotterdam.

Tot nog toe hadt SWEERS het Vaderland niet onmiddellijk gediend. Daar toe bevroop hem thans de lust, en om zijn geluk ten Oorlog te beproeven. In den aanvang des Jaars 1649 ondernam hij zijnen eersten togt ten Oorlog, als Adelborst, onder den Kommandeur JAN VAN GALEN, en hielp verscheiden Turksche Kaapers veroveren. Het jaar, met deezen togt, bijkans verloopen zijnde, liep hij, in de maand Maart des volgenden jaars, onder den zelfden VAN GALEN, van nieuws, in Zee, in de hoedanigheid van Sekretaris van een Eskader, bestemd om de Koopvaardij in de Middellandsche Zee te beveiligen. Gedurende dit alles hadt hij zo veel kunde en ervarenisfe opgedaan, dat hem eenig bevel wierde toevertrouwd. Naa dat hij, in den Jaare 1651, eenen Kruis-togt, in de hoedanigheid van Luitenant, hadt bijgewoond, voerde hij, 'sjaars daar aan, als Kapitein, het bevel over een Oorlogschip, en was in het gevegt tegen den Engelschen Admiraal ASKUE tegenwoordig. Eene merkwaardige proeve van dapperheid vertoonde SWEERS in den Jaare 1653. Nevens den Admiraal DE RUITER en KRUIK streedt hij tegen zeven Engelsche Oorlogschepen, en raakte vervolgens alleen aan vier dier schepen, welke het zijne in den grond boorden. Met moeite bragt hij 'er 't leeven, en vervolgens de vrijheid af. Want van den vijand geborgen en te Londen zijnde opgebracht, ontkwam hij de gedreigde hegtenis, door zich voor eenen Spanjaard uit te geeven, also hij goed Spaansch sprak. Onder schut en scherm van een Paspoort, van den Spaanschen Gezant verworven, kwam hij behouden in het Vaderland. Spoedig wierdt hem wederom het bevel over een schip opgedraagen, en deedt hij vervolgens verscheiden togten, zo om de Koopvaarders te geleiden, als om den vijand des Vaderlands afbreuk te doen. Naa in den Jaare 1665 tot den post van Schout bij nacht te zijn bevorderd, hadt hij, in 't volgende jaar, geen klein aandeel in den vermaarden Zeeflag van vier dagen, in welken 't hem gelukte, het schip van den Admiraal GEORGE ASKUE, 't welk op de Galpe aan den grond

was

was geraakt, te bemagtigen en te verbranden; genietende voorts de eer, den Admiraal, tot 'sanderendaags, op zijn schip in bewaaring te houden. De Heer WAGENAAR verhaalt, dat in het naageflagt van SWEERS eenig Zilverwerk bewaard wordt, 't geen de Admiraal ASKUE weléer bezeeten hadt. Tot loon van betoonde dapperheid, klom hij, nog in het zelfde jaar, tot den rang van Vice-Admiraal. In die hoedanigheid verzelde hij den Admiraal DE RUITER op den vermaarden togt na *Chattam*, en vertoefde, naa het afsloopen van denzelven, met zijn Eskader, op de Engelsche Kust, tot naa het sluiten van den Bredaschen Vrede. Sints dien tijd, tot in den Jaare 1671, rigtte hij niets anders uit, dan het doen van eenen Krustogt; onthoudende zich, voor 't overige, te *Amsterdam*, om 'er, in den schoot van zijn Gezin en Vrienden, eenige verpoozing te genieten. Wanneer 's Lands Staaten, in het gemelde jaar, eene Zomervloot in Zee bragten, voerde SWEERS het bevel over een Eskader van dezelve. De Oorlog van den Jaare 1672 verschafte hem nieuwe gelegenheid, om van zijnen moed en beleid nieuwe blijken te geeven. In 't gevegt van den zevenden Junij schoot hij het schip van den Engelschen Admiraal MONTAIGUE in brand. Uit Zee te rug gekeerd te *Amsterdam*, zat hij geenzins ledig. Om den gedreigden aanval der Franschen op de Stad te weeren, hadden Burgemeesteren twaalf Kompagnien gewapend Bootsvolk aangenomen; welke, vervolgens, onder bevel van onzen Vice-Admiraal gesteld zijnde, voor een gedeelte als Uitleggers in het Y en in den Amstel geplaatst wierden. Met de overigen trok hij, op last van Burgemeesteren, in het begin des Jaars 1673, na *Alfen*, alwaar toen het Hoofdkwartier gehouden wierdt. 's Lands Vloot, in den aanvang van den Zomer, wederom zijnde in Zee gelooopen, voerde SWEERS wederom het bevel over een Eskader. Men weet, hoe 's Lands Vloot, met de Veréénigde Fransche en Engelsche Zeemagt, verscheiden maalen handgemeen wierdt. In den eersten Zeeslag raakte SWEERS, door de ongemeene bezeildheid van zijn schip, zo verre vooruit en onder den vijand, dat hij in een hevig gevegt raakte met den Engelschen Vice-Admiraal der Blaauwe Vlag, en zo zwaar gehavend wierdt, dat hij genoodzaakt

was te deinzen. De Admiraal KORNELIS TROMP beschuldigde hem deswegen van lafhartigheid, alsof hij het gevegt ontweeken ware. Doch door verscheiden verklaringen van des kundigen, wist hij zich van dien blaam te zuiveren. In den tweeden Zeeslag, welke, op den drieëntwintigsten Augustus, op de hoogte van *Kijkduin* en de *Helder* voorviel, vondt de dappere Held het einde van zijn roemrugtig leeven. Strijdende in 't heesfte van 't gevegt, wierdt hij, van eenen vierëntwintig ponds Kogel dermaate in den buik getroffen, dat hij het, nog dien zelfden dag, bestorf, in den ouderdom van ruim eenënvijftig jaaren. Het Lijk wierdt na *Amsterdam* gevoerd, en in de Oude Kerk staatelijk begraven, in de Kapel van ELIZABETH GAEF, ten Westen van het oude Handboogschutters Choor. Tot eere van den Held heeft men aldaar, eenigen tijd laater, eene aanzienlijke Grafstede opgeregt. Op de Kroonlijst van een vierkant Tafereel, voerende een Opschrift, 't welk wij vervolgens zullen melden, vertoont zich het Borstbeeld van den Held, van wit Marmer kunstig uitgehouwen, en daar boven het Wapen der Veréénigde Nederlanden, ter rechter zijde van dat des Prinzen van ORANJE. Ter wederzijden van het Borstbeeld en van het Tafereel, ziet men verscheiden Vlaggen, Wimpels, Geschut en verdere Scheepsgereedschappen en Krijgsmoodwendigheden; en voorts, onder aan, beneden het Wapen van den Vlootvoogd, de afbeelding van den Strijd, in welchen hij het leeven liet: terwilt men, aan den voet van het geheele Gevaarte, in éenen regel leest:

Grafstede gestelt ter eeren van den Hr. Isaak
Sweerius Vice Admiraal van Hollandt en
West - Vrieslandt.

Het Opschrift, op het gemelde Tafereel, ter eere van den
dapperen Vaderlander gesteld, luidt aldus:

Hic situs est

ISAACUS SWERIUS.

Qui. cam. quam nascendi. forte. et. sollicita. educatione.

A.

A. parentibus. præclaram. acceperat. indolem.

Deo. et. patriæ. devovit.

Primum. terrestris. et. maritimæ. militiæ. tyrocinium.

In. India. Occidentali. depofuit.

In. patriam. redux. cum. federet. animo.

Regia. via. ad. honores. grafari.

Terra. fe. continere. non. potuit.

Mare. ingrefus. omnes. militiæ. ordines. infimos.

Et. medios. eluctari. in. juventute. necesse. habuit.

Piratas. mahumedanos. sæpius. profligavit.

Tutumque. Batavis. mare. mediterraneum. efse. jufit.

Edidit. tanta. virtutis. fortitudinis. et. prudentiæ. fpecimina.

Ut. omnia. fuma. omnium. judicio. meritis.

Proximum. a. primo. inter. thalafiarchas. locum.

Areæ. maritimæ. præfectus. adeptus. fit.

Quo. honore. cum. fungeretur.

In. nũpero. illo. tertio. et. ultimo. contra. Galliæ.

Britanniæque. Regum. inftitutiffimas. clafes. præliõ.

Fortiter. et. generofe. pugnando.

Glande. trajetus.

XI. Kalend. Septemb.

Anno. Chrifti. MDCLXXIII.

Gloriofe. occubuit.

Patriæ. victoriam. civibus. fui. defiderium.

Exemplar. pofteris. imitandum. reliquit.

MAGNANIMO. HEROI.

Hoc. quod. de. Republ. bene. meruit.

Monumentum. posuit.

Senatus. maritimus.

Foederatarum. provinciarum. Amstedamenfis.

Anno. 1674.

De zin deezes Graffchrifts kooft hier op neder.

Hier legt

ISAAC SWEERS,

dij den voortreffelijken inborst, welken hij, door geboorte en door eene zorgvuldige opvoeding, van zijne ouders ontvangen hadt, aan God en aan het Vaderland toegewijd heeft. Hij leide de eerste gronden van den Krijgsdienst te water en te lande in de Westindiën. In 't Vaderland te rug gekeerd zijnde, vermits hij een gemoedelijk voorneemen hadt, langs den weg der braafheid na waardigheid te streeven, konde hij het aan 't vaste land niet houden. Zich ter Zee begeeven hebbende, moest hij, in zijne jeugd, alle de laagere en middelbaare Krijgsstanden doorworstelen. Meermaalen heeft hij de Turksche Zeerovers geslagen, en de Middellandsche Zee voor de Nederlanders beveiligd. Zo veele proeven van dapperheid, standvastigheid en beleid heeft hij gegeven, dat hij, die, naar aller oordeel, alle de hoogste posten hadt verdiend, de eerste plaats naast die van den Opperbevelhebber ter Zee verkreegen heeft. Met deezee eer bekleed, is hij, in den jongstleeden derden en laatsten Zeeslag, tegen de magtige Vlooten der Koningen van Frankrijk en Groot-Britannië, dapper en grootmoedig strijdende, met een Kogel doorschooten zijnde, op den tweeëntwintigsten Augustus van het jaar des Heeren zestienhonderd drieënzeventig, roemrugtiglijk gesneuveld: aan
het

het Vaderland de Overwinning, aan de medeburgers de begeerte om hem wederom te hebben, aan het naageslagt een voorbeeld ter naaolginge agterlaatende. Voor den

GROOTMOEDIGEN HELD

heeft de Admiraliteit der Veréénigde Provinciën te Amsterdam, dit Gedenkteken, welk hij van den Staat 't over had verdiend, doen oprigten, in 't Jaar 1674.

In de Gedichten van den Hoogiceraar P. FRANCIVS ontmoeten wij een Graffchrift op onzen Zeeheld, 't welk wij, om deszelfs fraaiheid, ten dienste van zommigen onzer Leezeren, hier zullen plaatzen:

- „ Hoc tegitur saxo, qui se sibi debuit omnem
 „ SVERIVS: ille Euro cognitus, et Zephyro.
 „ Americas Libyæque tremor: quem Bistonis ora
 „ Horruit, et gelido Mænalis urfa polo:
 „ Ter conjuratos Batavo de littore reges
 „ Reppulit: asfero ter sale, victor obit:
 „ Da lacrymas; pater Ya, viro; pacemque precare;
 „ Ut voveas illi, quod dedit ille tibi.
 „ At vos hinc, hostes, discedite: prælia spirant;
 „ Herois cineres, ossaque bella movent.”

Van het huwelijk en naageslagt van den Heere ISAAC SWEERS moeten wij nu nog verslag doen. De Vice-Admiraal, terwijf hij nog Kapitein was, hadt zich, te Amsterdam, in den Jaare 1655, in 't huwelijk begêeven met Jonkvrouwe CONSTANTIA BLOMMAART, Dogter van den Heere SAMUEL BLOMMAART, Bewindhebber der Westindische Maatschappij ter Kamer Amsterdam, en van CATHARINA REYNST. Uit deezen

M m m m m m m

est

echt wierdt, behalven vier Dogters, gebooren één Zoon, even als zijn Vader, ISAAC genaamd, en die insgelijks het Vaderland ter Zee gediend heeft; hebbende hij bekleed den post van Kommandeur en van oudsten Kapitein onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. Hij was getrouwd met CATHARINA LA CLÉ, Dogter van den Heere REINIER LA CLÉ en van JOHANNA BEECKMAN, bij welke hij niet meer dan eenen Zoon verwekte, te weteen den Heer en Mr. ISAAC SWEERS, Schepen en Raad, vervolgens, van den Jaare 1763 tot den Jaare 1768, Hoofdofficier der Stad *Amsterdam*, en eindelijk, wegens dezelve, afgevaardigde in het Kollegie van den Raad van Staate. Hij is ongehuwd overleeden.

SWEINS, in rang het elfde en laatste Dorp, in de Friesche Grietenij *Franekeradeel*, onder het Kwartier van *Westergo*, hebbende niet meer dan tien Stemmen. Het legt niet verre, ten Noorden, van de Trekvaart, welke van *Franeker* na *Leeuwarden* loopt. Het getal der Huizen is zeer gering. In de plaats der oude bouwvallige, heeft men 'er, voor niet veele jaaren, een nieuw zindelijk Kerkje gebouwd, uit het midden van welks dak een spits torentje uitsteekt, en 't welk van binnen met een fraai Orgel is voorzien. Van ouds lagen hier omtrent verscheiden aanzienlijke Staten of adellijke landwooningen. Van deeze is nog overgebleeven *Groot Heerema*, door den Amsterdamschen Dichter WILLINK treffelijk bezongen, hoewel 't oude gebouw zedert afgebroken, en op eenigen afstand van diens grond een ander Huis gestigt is; als mede, meest in haare aloude gedaante, de aanzienlijke *Kingma State*, naar welke derzelve tegenwoordige eigenaar, de Heer J. M. VAN BEIMA, Sekretaris van het Kollegie ter Admiraliteit te *Harlingen*, den toenaam van THOE KINGMA voert.

SWICHEM, ook wel *Swichum*, van anderen *Zuichem* genaamd, is een klein Dorpje in de Friesche Grietenij *Leeuwarderadeel*, onder het Kwartier van *Oostergo*; om geene andere reden thans vermaard, dan om dat het ter geboorteplaats diende van den vermaarden VIGLIUS ZUICHEMIUS AB AITA, die 'er eene aanzienlijke State of adellijke landwooning stigte, van diepe

diepe graften omringd. Van 't eenen ander zijn thans genoegzaam geene overblijfsels meer voorhanden.

SYBEKARSPEL, een Regtsban en Dorp, in het gedeelte van Westfriesland, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. Met het nabuurig *Benningbroek*, heeft *Sjibekarspel* eene zamengevoegde Regeering; zij bestaat uit een Schout Crimineel en Civiel, drieëndertig Vroedschappen, als achttien voor *Sjibekarspel* en vijftien voor *Benningbroek*, twee Burgemeesters, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. De uitgestrektheid van den Regtsban van *Sjibekarspel* bedraagt, volgens de Verpondingslijsten, zeshonderdnegenënzeventig Morgens en tweehonderd Roeden Lands. Men telt 'er om en bij de zeventig Huizen. Het Dorp is in de lengte, hoewel met verscheiden tusschenruimten of ledige erven, langs het watertje *de Gouwe* gebouwd. De Kerk is een oud gebouw.

SYLLA, (LAURENS) uit Gelderland, was een der personen, die door de Algemeene Staaten wierden aangesteld, om over de drie vermaarde Staatsgevangenen JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, ROMBOUT HOGERBEETS en HUGO DE GROOT, den post van Fiskaal te bekleeden. 's Mans Amptgenooten waren PIETER VAN LEEUWEN, wegens *Utrecht*, en ANTHONIS DUIK, wegens *Holland*.

SYLVIVS. (CORNELIUS) Naa 't scheiden van het Dordrechtse Sijnode, vondt men, onder andere schikkingen, ook geraaden, het Leidensche Hoogeschool te reformeeren, dat wil zeggen, het oog te laten gaan op allen, die van Remonstranterije of Remonstrantsgezindheid verdagt gehouden wierden. Aan verscheiden Hoogleeraaren, hoewel hun onderwijs met de Godgeleerdheid niets gemeen hadt, kostte dit hun beroep, en sommigen derzelven hun middel van bestaan. Onder deeze bevondt zich CORNELIUS SYLVIVS, Hoogleeraar in de Regten. Het Staatsbesluit, raakende zijne afzetting, wierdt hem door den Heer GILLES DE GLARGES, Pensionaris der Stad *Haarlem*, aangekondigd. Doch, voor zo veel, in dit besluit, geene redenen van het over hem gevelde Vonnis vermeld wierden,

M m m m m m 3

ea

en hij zelve zich geener misdaad bewust was, konde de Hoogleeraar SYLVIUS van zijn gemoed niet verkrijgen, daar in stilzwijgende te berusten, en alzo aan de waereld een schijn van zelfbeschuldiging te vertoonen. Hierom wierdt hij te raade, aan de Staaten van Holland, of wel aan derzelver Gecommitteerde Raaden, eenen Brief te laten afgaan, van een zeer merkwaardigen inhoud; behelzende een verzoek, om de redenen zijner afzettinge te mogen weeten, en zich te verantwoorden. Met de plaatsing des Briefs, oordeelen wij, zommigen onzer Leezeren geenen ondienst te zullen doen, Van woord tot woord luidt dezelve aldus:

„ Mijn Heeren.

„ D'oude Rechtsgeleerden hebben niet sonder reden en
 „ goedt fundament het verlies van 's menschen goeden naem
 „ en faem vergeleken bij 't verlies van sijn natuurlijk leven,
 „ ten einde een iegelijk daer door sou vermaent sijn, daer
 „ sulke forge voor te draegen als voor sijn leyen, door soo-
 „ daenige verscheiden midelen, als sijn de handelingen, be-
 „ dieningen, en bedrijven, waer door deselve eenighsins wordt
 „ verkregen. Dese reden heeft mij van gelijken bewoogen
 „ gehad, omme door het daegelijks onderwijfen in uw Ed.
 „ Mog. Universiteit, mitsgaders door deselve te illustreren,
 „ soo veel in mij was, alle mogelijke vijlt en naerfigheit
 „ aen te wenden: opdat ik daer door eenige reputatie mogt
 „ verkrijgen, en 't geen alreeds in eeniger voegen mogt sijn
 „ verkregen, te bewaeren. Dese selve reden, mijn Heeren,
 „ heeft mij ook bewoogen (als mij eergisteren, door den
 „ Heer Pensionaris van Haerlem, uw Ed. Mog. resolutie
 „ over de Professie, tot noch toe bij mij bedient, wierdt
 „ aengeseit) mij daer over eenighsints t'ontstellen, en te ver-
 „ soeken, de reden van die resolutie te mogen weten, en
 „ dat ik daer tegens mogt gehoord, en tot mijne verantwoor-
 „ ding toegelaeten worden; achtende, (gelijk mede bij de
 „ ouden overlang is geseit) dat indien beschuldigen genoeg
 „ is, niemant onschuldig is, dan die niet beschuldigt wordt;
 „ mij ook verlaetende op alle de rechten, soo natuurlijke,

22 bur-

„ burgerlijke en goddelijke, die niet seggen, maer roepen,
 „ dat elk tot sijn verantwoording, het sij ter saeke van sijne
 „ eere, of leven, behoort toegelaeten te worden. 'T welk
 „ bij onse voorouders hier te lande in sulke achting is ge-
 „ houden, datse op de rolle des Hofs van Hollandt, recht
 „ over de plaetse daer de Raedtsheeren ter audientie sitten,
 „ dese woorden deden stellen, AUDI ET ALTERAM PARTEM
 „ (Hoor en wederhoor). Dan daer op aenhoudende, is mij
 „ ter antwoordt gegeven, dat sulks niet kon geschieden son-
 „ der last; dat uw Ed. Mog. dit uit hun eigen recht konden
 „ doen; dat 'er insichten konden sijn, daer men niet gewoon
 „ was reden van te geven. Waer op ik mij selve heb onder-
 „ tast, en overdacht dat hetgeen, 't welk tot mijnen laste
 „ mogt sijn, noodtsackelijk moest ontstaen uit de bediening
 „ der Profesie; of uit mijn leven; of uit mijnen burgerlijken
 „ ommevang, bij en onder verscheide burgers, en Leden van
 „ d'Universteit, en andere luiden. Doch ik heb in geen van
 „ allen iet gevonden, dat mij eenigfins foodaenig een resolu-
 „ tie dacht waardig te sijn: Want soo veel de bediening van
 „ mijn Profesie belangt, die is foodaenig (om weinig woor-
 „ den te maeken) dat ik mij niet ontfie uw Ed. Mog. selve,
 „ en d'informatien des aengaende genoomen, tot mijnes voor-
 „ deels te gebruiken. Aengaende mijn leven wordt niets in-
 „ gebracht. Mijn ommevang houde en weete ik foodaenig te
 „ sijn, datse nooit heeft gestrekt tot naedeel van iemant, veel
 „ min van 't gemeene best, ofte der tegenwoordige Regee-
 „ ringe. Soo dat ik niet twijfele, of, soo mij opening van
 „ de betichting wierde gedaen, dat ik deselve soo klaerlijk
 „ sou wederleggen, als de son schijnt aen den hemel. Werdt
 „ 'er iet sulks tot mijnen laste ingebracht, 't sijn overdraegers,
 „ die mij daer mede bekladden, en ongetwijfelt mijne vijan-
 „ den, die tegens mij geen geloof verdienen. Over sulks
 „ heb ik goede reden gehadt om opening van deselve, om
 „ gehoor, en verlos om mij te verdedigen, te verfoeken."

De Heer SYLVIUS, dus om enkele genegenheid voor de Re-
 monstranten, van zijn ampt verlaaten, nam zedert zijn verblijf
 in 's Graaenhage, zijnen Latijnschen in den Nederduitschen
 naam BOSCH veranderd hebbende. In de gemelde Hofplaats

M m m m m m 4

liet

liet hij zich nu als Advokaat gebruiken. Zo veel lofs behaalde hij in de waarneeming van deezen post, dat hij, eerlang, voor een der voortreffelijkste Regtsgeleerden van gantsch Holland erkend wierdt, en, door veelvuldige te werkstelling tot het behandelen van regszaaken, de geleedene schade tiendubbel vergoed vondt. Geene andere openbaare sfoornis onderging hij zedert, dan in den Jaare 1623, ter gelegenheid des ontdeken aanslags op het leeven van Prinsse MAURITS. Onder anderen, op welke het vermoeden van medeplichtigheid viel, wierdt ook den Heere SYLVIUS of BOSCH huisverzekering aangezeid. Doch de opheffing volgde op het klaarblijkelijk betoog zijner onschuld: waar naa hij in vrede zijne dagen eindigde.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SYNODE. Deezen naam draagt, in de Veréénigde Gewesten, eene zamenkomst van Kerkelijke personen, door hunne lastgeeevers afgevaardigd, om voor de zuiverheid der vastgestelde Leere te waaken, en voorts de noodige schikkingen, het algemeene Weezen des Kerkbestnuers betreffende, te beraamen. Men onderscheidt deeze zamenkomsten in *Nationaale* en *Provinciaale Synoden*. De eerste bestaan uit de Afgevaardigden der bijzondere *Synoden*; de andere uit die der *Klassen*, welke in elke Provincie vergaderen. Van de eerstgenoemde ontmoeten wij slegts één voorbeeld in de Nederlandsche Geschiedenissen, te weeten, in de Jaaren 1618 en 1619, in de vermaarde Kerkvergadering, te *Dordrecht* gehouden. Want, niettegenstaande, in deeze bijeenkomst, was vastgesteld, dat ten langste om de drie jaaren zulk een *Natinaal Synode* zou beroepen worden, mids de hooge Overheid daar aan de toestemming verleende, heeft zulks, nogthans, in al dien tijd, zedert verlopen, geene plaats gehad: 't zij, om dat men tegen de kostbaarheid daar van opzag; of om dat 'er, naar 't oordeel van den Souverein, geene zaaken, dien omflag waardig, zijn voorgevallen; of om dat men vreesde, dat de Kerkelijken, langs dien weg, zich te veel gezags zouden toe-eigenen. Daar ons plan medebrenge, van het *Dordrechtisch*

Na:

Nationaal Sijnode, in een afzonderlijk Artikel, te moeten verslag doen, zullen wij thans, aangaande de *Provinciaale Sijnoden*, eenige berigten mededeelen.

't Is bekend, hoe in ieder Provincie, van tijd tot tijd, eene zamenkomst van nabuurige Predikanten wordt gehouden, bij den naam van *Klasfis* bekend. Uit het midden haarer benoemen deeze Vergaderingen twee of drie Predikanten, nevens één of twee Onderlingen. Tegen den vastgestelden tijd be-geeven zich deeze na de Stad of Plaats, alwaar het *Provinciaale Sijnode* zal gehouden worden. In eene der Kerken bij-geen gekoomen zijnde, wordt de Vergadering geopend met een Gebed en Leerrede, op de staatelijke verrigting slaande. Het bewind der handelingen wordt gevoerd door eenen *Præses* of Voorzitter, eenen *Asesor* of Bijzitter, nevens eenen *Scriba* of Schrijver. Het *Sijnode* van *Friesland* alleen heeft zijnen *Præses* geenen *Asesor* toegevoegd. Voorts houden 's Lands Staaten een waakend oog over de handelingen der Kerkvergaderinge, door middel van eenige Gelastigden, uit het midden hunner derwaarts gezonden, en bij den naam van *Kommisfarisfen Politiek* bekend. Niet even groot is het getal deezer *Kommisfarisfen* in de onderscheidene Provinciën; eenigen zenden 'er vier, anderen twee. Alles, wat den wet-stand der *Provinciaale Kerke* in 't algemeen betreft, wordt in deeze zamenkomsten behandeld; als mede uitspraak gedaan over zodanige geschillen, welke door de *Klasfen* niet kunnen beflist worden. Hoewel dus de *Provinciaale Sijnoden* der on-dercheidene Gewesten van elkander onafhankelijk zijn, houden ze, nogthans, eene zekere onderlinge gemeenschap, door middel van *Afgevaardigden*, bij den naam van *Korresponden-ten* bekend. Voor ieder der overige Provinciën, wordt in elk *Sijnode* zodanig een *Korrespondent* benoemd; die, even-wel, in de *Sijnoden*, welke zij bijwoonen, geene besluitende, maar enkel eene raadgeevende stem hebben. Daarenboven worden, in ieder *Provinciaal Sijnode*, eenige Leden be-noemd, bij den naam van *Deputati Sijnodi* of *Afgevaardig-den* van het *Sijnode* genoemd; deeze moeten zorge draagen, dat de *Sijnodaale Bestuiten* ten uitvoer gebragt worden, en voorts, 't geen van wegen de Kerkvergaderinge bij de hooge

M m m m m m 5

Over-

Overheid te verrigten is, waarneemen. Voorts worden deeze Vergaderingen gehouden met opene deuren, zodat ieder tot dezelve een vrijen toegang heeft, en even als zij met eene Leerrede geopend waren, dus ook op de zelfde wijze beslooten. Indien men den *Coetus* van *Zeeland* mede rekene, telt men, in de Veréénigde Nederlanden, negen Provinciaale Sijnoden: te weeten, behalven één voor ieder der zes overige Provinciën, twee voor *Holland*, en één voor het Landfchap *Drenthe*. De tijden der Sijnodale zamenkomsten, in de bijzondere Provinciën, zijn de volgende: In *Gelderland*, in het begin van Augustus, of het laatst van Julij; in *Zuidholland*, op Dingsdag naa den eersten Zondag in Julij; in *Noordholland*, op den laatsten Dingsdag in Julij; in *Zeeland* is de tijd der zamenkomste onbepaald, naardien het *Provinciaale Sijnode*, of zo als men het aldaar noemt, de *Coetus*, niet dan om zeer gewigtige redenen, en op de bijzondere beschrijving der Staaten, gehouden wordt; in het Sticht van *Utrecht*, in de eerste of tweede week van September; in *Friesland*, acht dagen naa Pinxter; in *Overijsfel*, veertien dagen naa Pinxter; in de Provincie van Stad en Lande van *Groningen*, in de eerste week van Maij; en, eindelijk, in het Landfchap *Drenthe*, in de maand November.

Boven hebben wij aangemerkt, dat zints de Dordrechtsehe Nationaale Kerkvergadering van de Jaaren 1618 en 1619, geene andere dan Provinciaale Sijnoden gehouden zijn. Met opzigt tot de Nederduitsche Kerken moet dit verstaan worden. Tweemaal 's jaars houden de Walsche Kerken, hier te Lande, eene zamenkomst, welke, als bestaande uit Afgevaardigden van alle de Kerken, door de Veréénigde Provinciën verspreid, in zekeren zin een *Nationaal Sijnode* mag genaamd worden. Het komt tweemaal 's jaars bijeen: in 't laatst van April of in 't begin van Maij, en in 't laatst van Augustus of in 't begin van September. In de volgende Steden, volgens eene vastgestelde beurtorde, houdt dit Sijnode zijne zamenkomsten: in *Gelderland*, te *Nijmegen*, *Arnhem* en *Zutphen*; in *Holland*, te *Dordrecht*, *Gouda*, *Haarlem*, *Briel*, *Delft*, *Rotterdam*, in 's *Graavenhage*, te *Heusden*, *Gornichem*, *Schiedam*, *Amsterdam*, *Leiden* en *Naarden*;
in

in *Zeeland*, te *Zierikzee*, *Goes*, *Tholen*, *Veere*, *Middelburg* en *Vliſſingen*; in het *Sticht*, te *Utrecht*; in *Frieſland*, te *Leeuwarden*; in *Overijſſel*, te *Kampen*, *Zwolle* en *Deventer*; de Provincie van Stad en Lande heeft geene tourbeurt; voorts nog, in de Generaliteits Landen, te *Breda*, *Bergen op den Zoom*, *'s Hertogenboſch*, *Maaſtricht* en *Breda*. Tot het waarneemen der zaaken, welke tuſſchen de Sijnoden voorvallen, benoemt het Sijnode vier of vijf Gemeenten, welker Afgevaardigden gezamentlijk eene *Klaſſis* uitmaken; de Beſluiten van welke *Klaſſis*, evenwel, van geene kragt zijn, voor dat zij de goedkeuring en bevestiging van het volgende Sijnode ontvangen hebben. De Studenten, die tot Proponent onder de Waſſche Gemeente begeeren aangenomen te worden, geeven daar van kennis aan het Sijnode; waar naa zij door het eerstvolgende Sijnode geëxamineerd worden. Drie Predikanten, en even zo veele Ouderlingen, worden tot dit Onderzoek benoemd.

Zie *Tegenw. Staat der Nederlanden*.

SYNODE. (*Dordrechtſch*) Daar ons plan medebrengt, van de voornaamſte voorvallen onzer Vaderlandſche Geſchiedeniſſe, in ons *Woordenboek*, verſlag te doen, zouden wij eene wijde gaeping open laaten, indien wij de vermaarde Kerkvergadering verzwegen. Ons zelve ook als Hiſtorieſchrijvers aannemende, zullen wij een der hoofdvereiſchten van dien post, onpartijdigheid en liefde tot de waarheid, zorgvuldig in agt neemen; vergenoegende ons, overeenkomſtig met ons beſtek, met eene beknopte opgave der voornaamſte bijzonderheden.

Bekend zijn de aanleidende oorzaaken tot het houden dezer zamenkomſte. De godgeleerde geſchillen, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, gereezen, tuſſchen FRANCISCUS GOMARUS en JACOBUS ARMINIUS, beiden Hoogſchoolaars in de Godgeleerdheid op het Hoogſchool te *Leiden*, klommen, eerlang, tot eene hoogte, dat de Overheid het haarer bemoeijinge waardig en noodig oordeelde, zo niet ter verſte-

nige,

ninge, althans ter bekoelinge van dezelve, met haar gezag tusfchen beiden te treden. Den inhoud dier gefchillen zullen wij hier niet verhaalen; zij liepen, hoofdzaakelijk, over de Godlijke Befluiten, raakende 's Menschen Verkiezing ter Zaligheid, of Verwerpinge ter eeuwige ftraffe. GOMARUS verklaarde zich voor een vrijmagtig Volftrekt, ARMINIUS dreef een Voorwaardelijk Befluit. Gelijk het gemeenlijk gaat, wanneer Hoogleeraars van naam wijd van een loopende inzigten hebben, elk van hun hadt zijne aanhangers en voorftanders onder de Predikanten, door hen opgekweekt; welke, vervolgens, door middel hunner Kerkelijke redevoeringen, de gefchillen onder den gemeenen man rugbaar maakten.

Terwijl de Hoogleeraars en derzelver leerlingen, aan 't Hoogefchool, elkander met twistfchriften te keer gingen, en daar door hunne beftrijders zogten te overtuigen, waren de Predikanten, vooral de zulken, die 't met GOMARUS hielden, op een ander middel bedagt, om aan 't gefchil een einde te maaken. Bij herhaaling vervoegden zij zich aan de Algemeene Staaten, om het houden van een Nationaal Sijnode. In de maand Maart of April des Jaars 1606 gaven hun Hoog Mogende daar aan de toeftemming, doch op deeze voorwaarde, dat de *Heidelbergfche Catechismus* en de Geloofsbelijdenis, in dit Sijnode, zouden overgezien, en, daar men 't dienftig vondt, in dezelve veranderingen zouden gemaakt worden. Doch deeze voorwaarde viel niet in den fmaak van GOMARUS en zijner aanhangeren. Zij waren van meening, dat het vorderen deezer voorwaarde bewerkt was door ARMINIUS en UITENBOGAARD, om hier door den zoekeren van nieuwigheden de leuze te geeven, volgens welke zij moesten werken. Zij preezen, daarenboven, de gewoonte, bij welke men, dagten ze, zich ten allen tijde zo wel hadt bevonden, dat men de banden van overeenftemminge niet ligt verbrak. Anders, zeiden ze, worden de gemoederen van 't gemeene volk van een gefcheurd, als een ieder zijn eigen goeddunken predikt: weshalven zij het als onbillijk en gevaarlijk aanzagen, iemand tot den Kerkendienft te gebruiken, 't en zij hij de beide Schriften ondertekend hadt. ARMINIUS en de zijnen, daarentegen, beweerden, dat men aan menfchelijke fchriften wel

wel mogt twiiffelen; dat men, over eene zaak van zo groot gewigt, als het stellen van Formulieren, zich niet behoorlijk hadt beraaden, in de eerste tijden der Hervorminge, toen alles in rep en roer was, noch ook daar naa, toen de Regeering met zaaken van Oorlog de handen vol werk hadt. Ook meenden ze, dat de Christenheid 'er beter aan zijn zoude, indien men in 't geheel geene, of slegts korte Formulieren hadt.

Intusfchen was dit bijkoomend geschil, over het al of niet nazien der Formulieren, de oorzaak, waarom het Nationaale Sijnode, voor dit maal, agter wege bleef. Maar de godgeleerde geschillen verlooren daarom niets van hunne hevigheid; zij groeiden, daarentegen, naar gelange tijdljke en staatkundige inzigten, bij wijlen, zich daar onder mengden. Nu begon het ontwerp, raakende het houden van een Nationaal Sijnode, bij zommigen wederom leevende te worden. Veel deedt daar toe het schrijven van JAKOBUS DEN I, Koning van Groot-Britannie, aan de Algemeene Staaten, in den aanvang des Jaars 1617, waarbij zij vermaand wierden tot het *bij een roepen van een Nationaal Sijnode, om de geschillen te beslisfen*. De Staaten van Zeeland waren de eersten, welke daar toe eenen stap deden. In de maand Mai des gemelden jaars zonden zij eenige Gelastigden na 's Hage, tot het doen van een Voorstel aan de Staaten van Holland en Westfriesland, waar in zij, tot het spoedig bij een roepen en doen houden van een Nationaal Sijnode, zeer ernstig aanhiielden. Diergelijk een Voorstel, aan hun Ed. Gr. Mogende, geschiedde, weinige dagen laater, door de Afgevaardigden der Provinciën Gelderland, Friesland en Groningen. Zijne Excellentie Prins MAURITS deedt insgelijks geene kleine moeite, om het houden eener Kerkvergaderinge te bevorderen; waar toe hij verscheiden Hollandsche Steden doorreisde, vermaanende de Vroedschappen ter bewilliginge in zijn voorstel. In zekere Aantekeningen vindt men verhaald, hoe MAURITS, onder andere te Delft ten dien einde in de Vroedschap verscheenen zijnde, hadt gezegd „ Dat hij hadt gezworeen de „ waare Gereformeerde Religie voortestaan; dat daar over „ veel dispuits viel; dat hij niet wist wat van de zaak was; „ dat

„ dat

„ dat de Verklaring moest geschieden in een Provinciaal en
 „ Nationaal Sijnode, welk hij hun hooglijk aanbeval, op dat
 „ hij eenmaal mogt weten, hoe hij zich omtrent die zaak
 „ hadt te gedraagen.”

Hoewel dus door magtige voorstanders voorgelagen en
 aangedrongen, het houden van een Nationaal Sijnode ont-
 moette, van andere kanten, geene mindere tegenstreevers. In
 eene veel gerugts maakende Verklaring van den vijfden Au-
 gustus des zelfden Jaars 1617, vertoonden de Staaten van Hol-
 land hunne opregte meening, om, nevens 's Lands Vrijheden
 en Regten, de waare Christlijke Gereformeerde Religie in
 zuiverheid te zullen houden; als mede de redenen, om welke
 zij hadden goedgevonden te ordonneeren, dat *de Remonstran-*
ten mede in de Gereformeerde Kerken behoorden getolereerd
te worden, zo wel als die van andere gevoelens waren. Het
 houden van een Nationaal Sijnodé weezen de Staaten van de
 hand, door te verklaaren, „ dat eenige punten, die, zo in
 „ de oude Christlijke Kerk, als zedert de Reformatie, niet
 „ eendragtig en wettig waren beslist, tegenwoordig te willen
 „ beslissen, van zeer groot bedenken was; en indien zulks
 „ al oirbaar mogt zijn, 't zelve te willen bestaan door een
 „ Vergadering, bij een geroepen uit weinige Provinciën,
 „ geenzins met den dienst der Kerke zoude over een koo-
 „ men; maar dat veeleer, naar 't gebruik der oude Christen-
 „ heid, zulks zoude behooren te geschieden, door eene
 „ overeenstemming van alle de Kerken, die voor Leden des
 „ lichaams gehouden worden.” Daarenboven begreepen de
 gemelde Staaten, dat hun, tegen hunnen dank, geen Sijnode
 konde worden opgedrongen. Eenstemmig met die van *Hol-*
land was de uitspraak der Staaten van *Utrecht* en van *Over-*
ysfel. Ook verklaarden de Geldersche Afgevaardigden nader-
 hand, dat zij geenen last hadden, om het Sijnode, in weerwil
 van *Holland*, door te dringen.

Ondanks deeze tegenkantingen, deden de vier Provinciën,
 die zich voor het Sijnode verklaard hadden, de raadpleeging-
 en, over het daadelijk voortzetten van hetzelfde, ter Alge-
 meene Staatsvergaderinge eenen aanvang neemen. Te meer
 vertrouwen voedden zij aangaande eenen gewenschten uitslag,

alzo

alzo het gevoelen van *Holland* met geene volkomene eenparigheid was uitgebragt, maar, behalve de drie Noordhollandfche Steden, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerend*, de twee voornaame Steden, *Amsterdam* en *Dordrecht*, zich voor het houden van een Nationaal Sijnode verklaard hadden. Op den elfden November des Jaars 1617 wierdt dan, bij de meerderheid, tot het houden van een Nationaal Sijnode het besluit genomen, onder aantekening van een Protest der drie genoemde anders gevoelende Provinciën. Verscheiden middelen wierden zedert te werk gesteld, om ook deeze ter bewilliging over te haalen. Onder andere deed Prins MAURITS eene reize door de Provinciën, in welke het werk inzonderheid gehaperd hadt. In *Gelderland* bewerkte hij, dat op het Sijnode met meer ijvers wierdt aangedrongen. Die van *Overysel* gaven hunne toestemming op aanneemelijke voorwaarden, doch die nimmer wierden naagekoomen. Te *Utrecht* wierdt het werk doorgezet, door eene geheele verandering der Regeeringe. *Holland* bezweek, door het gevangen nemen der drie bekende Staatsmannen.

Nu was dan, tot het houden van een *Nationaal Sijnode*, het besluit genomen, en de Stad *Dordrecht* tot de plaats daar van bepaald. In de maand Junij des Jaars 1618 wierden de brieven van Uitschrijvinge na de onderscheidene Provinciën afgevaardigd, als mede aan den Koning van *Groot-Britannie*, aan de Kerken van *Frankrijk*, en aan verscheiden Vorsten en Staaten, met verzoek om eenige Godgeleerden op het Sijnode te willen zenden. Gedurende den Zomer hielt men, in alle de Gewesten, afzonderlijke Provinciaale Sijnoden, in welke de zaaken tot de groote Kerkvergadering voorbereid, en dermaate beschikt wierden, dat de Remonstranten, zints dien tijd, zich nog minder goeds voorstelden: vooral naa dat Prins MAURITS, in de meeste Hollandfche Steden, de Wet-houderschap op eene buitengewoone wijze veranderd, en Leden, den Contraremonstranten openlijk toegedaan, op het Kusfen hadt gebragt.

In het begin van de maand November des Jaars 1618 zag men de buitenlandsche Godgeleerden, die tot het Sijnode waren genodigd, van tijd tot tijd, te *Dordrecht* aankoomen.

De

De Engelfchen kwamen eerst, vervolgens die van de *Palts*, uit *Hesfen*, *Zwitzerland*, *Geneve*, *Brandenburg*, *Nasfau*, *Oostfriesland* en *Bremen*. Aan het Vorſtendom *Anhalt* was geene aanschrijving gedaan, om reden, meenden de Remonstranten, dat men aldaar met hun in gevoelens overeenstemde. In 't eerst hadden verſcheiden Zwitſerſche Kantons, in het zenden van Afgevaardigden, merkelijke zwaarigheid gevonden, om reden, ſchreeven ze, *dat de geſchillen, die de Nederlaandsche Kerken beroerden, Zwitſerland niet aangingen*; als mede, *om dat men, van ouds, van Kerkelijke Vergaderingen en Synoden weinig voordeel plagt te trekken*. Doch men vondt, zedert, middel om dezelve tot het zenden over te haalen. Uit *Frankrijk* zag men 'er inſgelijks geene afgevaardigden, hoewel het getal der Hervormden, in dat Koninkrijk, ten dien tijde, zeer aanzienlijk was. Gezamentlijk maakten de Uitheemſche Godgeleerden een getal van achtëntwintig uit. De afgevaardigden uit de Veréénigde Geweſten zelve bedroegen, in alles, vierénzestig: te weteen, vijf Hoogſchoolleeraaren, één van ieder Hoogſchool, zesénderſtig Predikanten, twintig Ouderlingen, en daarenboven nog twee Remonstrantsche Predikanten en één Ouderling, door het Stichtsche Synode gezonden. De Kommisſarissen Politiek of Gemagtigden der Algemeene Staaten waren achttien in getal. Uit honderd en tien Leden beſtondt aldus de Dordrechtſche Kerkvergadering, wanneer zij geheel voltallig was.

Op Dingsdag, den dertienden November des Jaars 1618, nam het Synode eenen aanvang. Naa dat des morgens de Dordrechtſche Predikant BALTHAZAR LYDIUS, eene Nederduitſche, en JEREMIAS DE PEURS, Waſch Predikant te *Middelburg*, eene Leerrede in de Franſche taal gedaan hadden, in de Groote Kerk, begaven zich de Afgevaardigden der Algemeene Staaten, gevolgd van de Nederlaandsche Hoogſchoolleeraaren, Leeraaren en Ouderlingen, na de Stads Doelen, alwaar het Synode zou gehouden worden. Thans wierden de Uitlaandsche Godgeleerden, uit de plaatzen, alwaar zij thuis lagen, afgehaald, en in de Vergaderplaats, de ruime Bovenzaal, zijnde binnen geleid, door twee der Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden ontvangen en verwelkoomd. De bovengenoemde Dordrechtſche Kerk-

Kerkleeraar BALTHAZAR LYDIUS maakte eenen aanvang der ver-
 rigingen met een Gebed in de Latijnsche taale, in welke taal,
 ten dienste der Uicheemschen, alles zou verhandeld worden.
 Hij hadt niet geëindigd, of de Heer MARTINUS GREGORIUS,
 Afgevaardigde wegens *Gelderland*, opende het Sijnode met
 eene aanspraak, in welke hij, onder andere, wenschte, „dat
 „ de zaaken, in het Sijnode te verhandelen, zonder eenige
 „ vooroordeelen; die (zeide hij) wel zomwijlen van huis
 „ plagten medegebragt te worden, maatiglijk, soberlijk en in
 „ des Heeren vreeze, voorgesteld, verstaan en beslooten zijn-
 „ de, met de hoop der Heeren Staaten en de begeerte der
 „ ingezeetenen mogten overeenkoomen, en men allen mogt
 „ hooren zeggen, dat het hart van de Kerk en de geloovigen
 „ wederom één was geworden.” De zitting van deezen dag
 wierdt beslooten met het voorlezen der Geloofsbriefen der
 Politike Heeren, door hinnen Sekretaris DANIEL HEINSIUS,
 Hoogleeraar te *Leiden*, man van ongemeene bedreevenheid in
 de Grieksche en Latijnsche taalen, doch in de Godgeleerdheid
 zeer weinig bedreeven. Dikmaals was deeze de mond der Politike
 Afgevaardigden; onder welke men 'er vondt, die weinig of
 geen Latijn verstonden: gelijk men dus van eenen derzelven
 verhaald vindt, dat hij van iemand zijner vrienden gevraagd
 zijnde, hoe hij het in 't Sijnode stelde, daar alles in de La-
 tijnsche taal wierdt verhandeld, tot antwoord gaf „ dat hij
 „ met 'er tijd wat leerde, en zomijds door gewoonte een
 „ woord begon te verstaan; dat hij ook zijn Dictionarium of
 „ Woordenboek bij zich hadt, en zomtijds een woord of
 „ twee naazógt.” 's Anderendaags verkoos men tot *Præses*
 of Voorzitter van het Sijnode, JOHANNES BOGERMAN, Predi-
 kant te *Lecwarden*; tot *Assesoren*, of Bijzitters, anders
 Vice-Præsidenten, JACOBUS ROLANDUS, Predikant te *Amster-*
dam, en HERMANNUS FAUKÉLIUS, Predikant te *Middelburg*;
 tot *Scriba's* of Schrijvers, SEBASTIAAN DAMMAN, Predikant te
Zutfen, en FESTUS HOMMIUS, Predikant te *Leiden*: allen be-
 kend voor zeer ijverige tegenstreevers der *Remonstranten*.
 Na dat men, vervolgens, eenige verdere schikkingen hadt be-
 traamt, wierdt, in de vierde zitting, in overleg genomen,
 op hoedanige eenige wijze de *Remonstranten* tot het Sijnod

zouden geroepen worden. Volgens zommigen moesten alle de Remonſtranten gezamentlijk verſchijnen; doch anderen vonden niet geraaden, hen in zo grooten getale toe te laaten, en waren, daarom, van begrip, dat ſlegts eenige weinigen, en wel hoofd voor hoofd, met brieven voor het Sijnode moeſten gedagvaard worden. Dit gevoelen hadt de overhand, en wierden, diensvolgens, in de vijfde zitting, de brieven van dagvaardinge voorgelezen en goedgekeurd. Tegen dit beſluit verzetteden zich naderhand eenige Remonſtranten, ten dien einde na *Dordrecht* afgevaardigd, door een verzoek, om gezamentlijk, en als één lichaam, voor het Sijnode te verſchijnen, en aldaar hunne zaak te bepleiten; met naame ook, dat de naam van den Leidſchen Hoogleeraar SIMON EPISCOPIUS niet onder de gedaagden mogt geſteld worden, alzo deeze als Lid der Vergaderinge, door de Staaten van Holland was beſchreeven. Doch 't een en ander wierdt van de hand gewezen, ondanks de nadere bedenkingen, van de zijde der Remonſtranten aangevoerd. Het getal der gedaagde Remonſtrantſche Predikanten wierdt op twaalf geſteld, en in den brief, aan ieder hunner afgevaardigd, gezegd, dat zij tot het Sijnode geroepen en ontbooden wierden, „ op dat zij de vijf Arti-
 „ kelen, uit welke de thans heerſchende geſchillen voornaa-
 „ melijk ontſtaan waren, vrijelijk zouden voorſtellen, ver-
 „ klaaren en verdeedigen, zo veel zij konden, en noodig
 „ zouden agten, en met een ook in geſchrift overleveren,
 „ alle, zo zij 'er eenige hadden, hunne bedenkingen over de
 „ Leere, in de Confesſie en in den Katechismus deezer Kerke
 „ begreepen, en de redenen van dezelve bedenkingen: op
 „ dat het Sijnode, alles gehoord en overwoogen hebbende,
 „ tijdelijk van alles in de vreeze des Heeren mogt oordee-
 „ len.”

Terwijl men op de aankomſt der gedaagde Remonſtrantſche Leeraaren wagtte, wierdt, in de zesde zitting, eene nieuwe Vertaaling des Bijbels op het tapijt gebragt. Jaaren geleeden was dit werk den Heere PHILIPS VAN MARNIX van *S. Aldegonde*, nevens de Delftſche en Amſterdamsche Predikanten ARNOLDUS CORNELIUS en WERNERUS HELMICHUS, opgedraagen. Doch zij waren allen reeds overleeden, en het pas begonnen

werk.

werk zedert niet wederom hervat. Men verſtond, dat men geene oude overzetting verbeteren; maar eene nieuwe zoude vervaardigen, doch te gelijk, om de ergernis, uit te grootte verandering te vreezen; te voorkoomen; uit de oude vertaaling alles; wat doenlijk was; behouden; vooral in de Hiſto-riſche boeken. Voorts nam men in overleg, of ook de Apo-krijſe boeken vertaald, en bij de overige zouden gevoegd worden. Niet weinig viel hier over te doen; en verſchilde het zeer weinig, of men zoude de gemelde boeken uit den bondel der ſchriften geheel hebben uitgemonſterd. Bij meerderheid van ſtemmen wierdt eindelijk beſlooten; dat men de Apokrijſe boeken, van nieuws, uit het Griekſch zoude overzeten, doch niet met zulk eene zorgvuldigheid als de Kano-nijke ſchriften; als mede; dat ze niet langer in 't midden; tuſſchen het Oude en Nieuwe Testament, maar aan 't einde; agter het laatſtgenoemde; zouden geplaatst worden. De twaalfde zitting wierdt; voornaamelijk; beſteed aan het handelen over de woordekens *du* en *gij*, en of men God aanspreekende, zoude zeggen *du biſt*, of *gij zijt*. Beide uitdrukkingen vonden voorſtanders, die hun ſtuk, van weerkanten, met zo veel ijver bepleitten, dat veele toehoorders zich van lachen niet konden onthouden. Het *gij zijt* kreeg de overhand; bij meerderheid van ſtemmen. Wijders handelde men over den naam *JEHOVA*, of dezelve onvertaald behouden, of door 't woord *Heere* zoude overgezet worden. Het laaſte gevoelen hadt de overhand; mids het woord *Heere* met groote letteren zou gedrukt worden. Nu tradt men, in de dertiende zitting, tot het verkiezen van Overzetters. Tot het Oude Verbond wierden daar toe benoemd; de Prefident van het Synode JOHANNES BOGERMAN, nevens WILHELMUS BAUDART en GERSON BUCERUS, Predikanten te *Zutfen* en *Veere*; tot het Nieuwe Verbond; JACOBUS ROLANDUS, HERMANUS FAUVELIUS en PETRUS CORNELIUS, Predikanten te *Amſterdam*, *Middelburg* en *Enkhuizen*. Daar naa benoemde men de perſoonen, wien het werk der overzettinge van de nieuwe Vertaalinge zou worden aanbevolen: deeze waren, voor het Oude Testament, ANTONIUS THYSIUS, uit *Gelderland*; JOHANNES POLYAN-
DER, uit *Zuidholland*; PETRUS PLANCIUS, uit *Noordholland*;

Nnnnnnn 2

jode

JODOCUS LARENUS, uit *Zeeland*; SIBRANDUS LUBBERTUS, uit *Friesland*; JACOBUS REVIUS, uit *Overijsfel*; FRANCISCUS GOMERUS, uit *Groningen*; ONIAS BOËTIUS, uit het Landſchap *Drenthe*: en voor het Nieuwe Verbond, SEBASTIANUS DAMMEN, Scriba van het Sijnode, uit *Gelderland*; FESTUS HOMMIUS, inſgelijks Scriba, uit *Zuidholland*; GOSUINUS GELDORPIUS, uit *Noordholland*; ANTONIUS WALEUS, uit *Zeeland*; BERNARDUS FALLENIUS, uit *Friesland*; JOHANNES LANGIUS, uit *Overijsfel*; UBBO EMMIUS, Hoogleeraar in de Griekſche taal, uit *Groningen*; JOHANNES CUPERUS, uit het Landſchap *Drenthe*. Van wegen het Sticht van *Utrecht* waren geene Overzieners benoemd, dewijl men het over de keuze derzelven niet eens konde worden. Ook zijn de benoemde perſoonen wegens *Drenthe*, zedert, uitgevallen, op verzoek der Afgevaardigden, om reden, zo als dezelve verklaarden, dat de Nederlandſche taal in hun Landſchap niet wel bekend was. Thans wierdt de zaak van het prediken van den Katechiſmus en het Katechiſeeren bij de hand genomen. Veel viel daar over te doen, voor dat men het aangaande de zaak eens konde worden. Het prediken of openlijk verklaaren van den Katechiſmus wierdt bij veelen verwaarloosd. Hierom verſtonden de meesten, dat zulks overal, met naame ten platten lande, moest worden ingevoerd, onder bedreiging van Kerkelijke ſtraffe aan de nalaatigen. De Predikanten zouden daar in niet nalaatig mogen zijn, onder voorwendzel van het klein getal toehoorderen, al zouden ze alleen voor hun eigen gezin het woord voeren. Om dit beſluit van kragt te doen zijn, zouden de *Viſitateurs* of Toezieners der Kerken, van tijd tot tijd, door alle Klasſen onderzoek doen, of de Naamiddagpredikatiën en Katechiſatiën wierden waargenomen, en 't verzuim bij de Klasſis aangeeven. Ook zoude men de geenen, die van den Hervormden Godsdienst belijdenis doende, het bijwoonen der Naamiddagpredikatiën verwaarloosden, met Kerkelijke Censure ſtraffen. Het formulier of de wijze van Katechiſeeren was de zaak, welke men thans bij de hand nam; en wierdt men het, naa veelvuldige raadpleegingen, omtrent het volgende eens: men zou drierlei formulier van Katechiſmen gebruiken: één voor de kinderen, inhoudende

de

de Twaalf Artikelen des Geloofs, de Tien Geboden, het Gebed des Heeren, de instelling der Sakramenten, de Kerkelijke Tugt met eenige korte Gebeden en eenvoudige Vraagen; het tweede zou zijn, een kort begrip van den Heidelbergfchen Catechismus, ten dienste der eenigzins gevorderden; het derde, de Heidelbergfche Katechismus, ten behoeve van de zodanigen, die verder in jaaren gevorderd waren. Tot het opstellen der twee Korte Katechismen wierden benoemd FRANCISCUS GOMARUS, JOHANNES POLYANDER, ANTONIUS TYSIUS, HERMANUS FAUKELIUS, BALTASAR LYDIUS en GODEFRID UDEMANS, met bijgevoegden last, *om in 't stellen deezer Formuliereren zo veel doenlijk was, te blijven bij de woorden van den Grooten of Heidelbergfchen Katechismus.* In eenige volgende zittingen wierdt nu gehandeld, over het doopen van Heidsche Kinderen, als mede over de wijze, op welke men de Studenten in de Godgeleerdheid op de voegzaamste wijze tot den predikdienst bekwaam zoude maaken. Omtrent het laatste opperde de Voorzitter BOGERMAN vijf vraagen: *Vooreerst*, of de geenen, die in geene Ordre waren aangecommen, openlijk zouden mogen prediken? *voorts*, of zij zouden mogen doopen? *wijders*, of het gevoegelijk ware, dat ze in de Consistorien kwamen? *verder*, of zij de Schriftuur openlijk zouden leezen? *eindelijk*, of de Synode omtrent dat alles een besluit konde maaken? Naa veel twistens, wierdt hun het prediken, onder zekere voorwaarden, toegelaaten, doch het doopen ontzeid. De derde vraag liet men onbesslist, gelijk ook de twee laatste. Ten aanzien van het doopen van Heidsche Kinderen kwam men insgelijks tot een besluit; het was tweeledig. Het eerste bragt mede, dat de geenen, die tot jaaren van verstand waren gekoomen, naarstiglijk zouden onderweezen en gekatechiseerd, en vervolgens, indien ze het begeerden, gedoopt worden. Het ander lid, welk de kinderen raakte, hieldt in, dat ze, eer ze tot jaaren van kennis kwamen, in geenerhande maniere zouden gedoopt worden. Naa dit alles gaf de President in bedenking, of men niet behoorde te spreken over het misbruik in het schrijven en drukken van allerlei schadelijke boeken, en over de middelen om daar tegen te voorzien. Hier over wierden eenige

Nnnnnnn 3

advij-

advijzen ingebragt, vooral van de Uitlandſche Godgeleerden. Volgens de Engeliſchen moest men niemand de drukkuſt laaten oefnen, dan die belijdenis deedt van den Gereformeerden Godsdienst; waar bij die van de *Paltz* voegden, dat 'er een yaſtgeſteld getal Boekdruckers zijn moest, en die allen onder den Eed ſtonden. Doch de Vergadering kwam thans hier omtrent tot geen beſluit.

Intuſſchen naderde de dag, tegen welchen de Remonſtrantiſche Leeraars te *Dordrecht* verwacht wierden. Zij waren twaalf in getal, en de volgende hunne namen: uit *Gelderland*, HENRICUS LEO en BERNHARDUS VEZEKIUS; uit het Gebied van *Grave*, HENRICUS HOLLINGERUS; uit *Zuidholland*, Mr. SIMON EPISCOPIUS, BERNARDUS DWINGLO, JOHANNES ARNOLDI, EDUARDUS POPPIUS en THEOPHILUS RYCKEWAERT; uit *Noordholland*, PHILIPPUS PYNACKER en DOMINICUS SAPMA; uit *Overijſel*, THOMAS GOŠVINUS en ASSUERUS MATTHISIUS. Als een dertiende was, nevens de bovengemelden, gedagvaard, uit de Nederlandſche Waſſche Kerken, CAROLUS NIELLIUS. Op den vijfden December kwamen zij te *Dordrecht*, uitgezonderd HOLLINGERUS, die agtergebleeven was, en laater kwam. 's Anderendaags, in tijds, van hunne aankomst kennis gegeven hebbende, verſcheenen ze, nog dien zelfden voormiddag, in de Sijnodaale Vergadering. Men deedt hen nederzitten aan een afzonderlijken tafel, midden in de Zaal. EPISCOPIUS voerde het woord, en boodt aan, uit naam zijner broederen, indien men het dus goedyndt, zonder uitſtel, met het Sijnode in Conferentie te willen treden; zich tevens beklagende, dat men, op hun verzoek, niet eenigen uitſtel hadt verleend, tot dat zij hunne zaaken in behoorlijke orde zouden gebragt hebben. Men deedt hen daar op buitenſtaan. De Hoogleeraar POLYANDER, agt geſlagen hebbende op de uitdrukking van EPISCOPIUS, om met het Sijnode in Conferentie te treden, gaf der Vergaderinge in bedenking „ dat men de Remonſtranten het oogmerk hunner komſte en de wijze van handelen, die men met hun houden zoude, behoorde aan te zeggen, op dat ze daar op verdagt mogten zijn. Men moest, *verſtondt hij*, hen onderrigten, dat ze niet waren ontbooden om in Conferentie te treden. 'Er waren, *zeide hij*, voor-
 „ heen

„heen Conferentien zonder vrugt gehouden. Nu waren ze
 „geroepen, om hunne meeningen en redenen voor te ſtellen,
 „en het Sijnode te laaten oordeelen. Het Sijnode zou Reg-
 „ter, en geen Partij zijn.” Dit voorſtal vondt bijval, en
 wierdt, diensvolgens, den Remonſtranten, wederom binnen
 geroepen zijnde, door den Voorzitter, onder andere, aange-
 zegd: „de broeders Remonſtranten moeſten geene Schoolſche
 „Conferentien verwagten, door welke het gezag van het
 „Sijnode in 't oordeelen zou worden verkort. Zij waren
 „alleenlijk gedagvaard, om hun gevoclen, met hunne rede-
 „nen, voor te ſtellen, te verklaren, te verdeedigen, en
 „daar dan het Sijnode over te laaten oordeelen.” Hevig
 klaagden, zedert, de Remonſtranten over de bejegening, in
 deeze eerſte verſchijning voor het Sijnode hun wedervaaren.
 Veele leden, ſchreeven ze, hadden bij hunne inkomſt nauw-
 lijks den hoed willen ligten; dat hunne eerſte welkoomſt
 een graau over hun laat aankoomen geweest was; dat men
 de partiſchſchap en vinnigheid uit veeler oogen konde leezen;
 dat de woorden, die men hun toefprak, veeltijds ſneeden als
 ſcheermeeſen; dat men terſfond alle hoop hadt afgeſneeden, om
 door minnelijke onderhandeling, en door hooren en wederhoor-
 ren, de waarheid te onderzoeken; dat men de Remonſtranten
 deedt verſchijnen, ter plaatze alwaar hunne hardſte partijen de
 meeſte en de voornaamſte waren: niet om in gelijken rang te
 ſtaan, bij en nevens hun te zitten, en met gelijk regt te
 ſpreken, maar als gedaagden, als miſdaadigen, om ſlegts te
 ſpreken als men 't hun belaste, te antwoorden als men 't
 hun vraagde, en niet verder dan men 't hun toeliet; uit te
 gaan als men 't hun geboodt, en niet wederom binnen te
 koomen, voor dat ze geroepen wierden.

In de drieëntwintigſte zitting deedt men de Remonſtranten
 binnen ſtaan. De Hoogſchoolleeraar EPISCOPUS verlof verzogt heb-
 bende om te ſpreken, deedt ſtraks eene Redevoering, in de
 Latijnsche taal, welke anderhalf uur duurde, en met zo veel
 klems en nadruks wierdt uitgesproken, dat zij zommige toe-
 hoorderen, ook eenigen der Politijke Afgevaardigden, de traan-
 nen uit de oogen perſte. Het kort begrip deezer merkwaar-
 dige redevoeringe kwam op de volgende korte ſtellingen ne-
 der.

Nnnnnn 4

der.

der. „ Niets behoort den menſche meer ter harte te gaan,
 „ dan de voortplanting van den waaren Godsdienst, welke
 „ vooral aan Publijke perſoonen, zo Politijken als Kerkelij-
 „ ken, betaamt; en 't welk ook de gedagvaarde Remonſtran-
 „ ten bewoogen hadt, naar vermogen zorge te draagen voor
 „ de zuiverheid van den Godsdienst. De Remonſtranten had-
 „ den gezogt, de Gereformeerde Kerk van grove doolingen
 „ te zuiveren; doch dit was hun kwalijk gelukt, buiten hun-
 „ ne meening en ſchuld. Evenwel berouwde hen hun doen
 „ niet, dewijl de zaak wel waardig was, daar voor een wei-
 „ nig te lijden. Hoe kwalijk de Remonſtranten hier over be-
 „ jegend waren, en zulks tot hunne onſchuld, hoewel zij
 „ zich ook, in het verantwoorden, door hevigheid ergens
 „ mogten vergreepen hebben. Even eens hadden de Remon-
 „ ſtranten ook gearbeid om de Scheuring te verhoeden, waar
 „ toe zij, aan de hooge Overigheid, verſcheiden Remon-
 „ ſtrantien gedaan hadden. De onderlinge verdraagzaamheid,
 „ door hen gedreeven, was door hunne partijen wederſpro-
 „ ken en belet, en hier door alomme Scheuring aangerigt;
 „ die bij verſcheiden, uit andere Provinciën geroepen, is ge-
 „ voed en gevorderd, en waar toe ook verbonden waren
 „ aangegaan door het aandrijven van eenige hooggeagte Leer-
 „ aars en anderen; die ook de Scheuring niet beſtraft heb-
 „ ben, maar het volk diets gemaakt, dat 'er onder de vijf
 „ Punten wat anders ſchulde, blijkende uit het *Monſter der*
 „ *Gefchillen* van FESTUS HOMMIUS; waar door de Remonſtran-
 „ ten met hoogſte onwaarheid bezwaard zijn: die geoordeeld
 „ hebben, dat men over die hooge punten ſoberlijk en ook
 „ met de Schriftuur moest ſpreken; terwijl zij, omtrent
 „ andere punten, eene maatige vrijheid hebben toegestaan;
 „ zulks men hen t'onregt met zo hevige vermoedens hadt
 „ bezwaard. Het hoofddoel der Remonſtranten kwam dus
 „ hier op neder; zij hadden altijd de leere der Volſtrekte
 „ Voorbeſchikkinge wederſproken, de ſcheuring, daarom ge-
 „ maakt, miſpreezen; de onderlinge verdraagzaamheid aange-
 „ raaden; en daarenboven zich verklaard, voor de opperſte
 „ en hoogſte magt der Overheid in Kerkelijke zaaken. Voor
 „ deeze punten hadden zij, naar hun uiterſte vermogen, ge-
 „ ijverd.

ijverd. Hierom verzogten zij, dat men aan geene andere
 beſchuldigingen tegen hen wilde geloof ſlaan, voor dat men
 hen daar op gehoord hadt. Aan hun klein getal, in het
 Sijnode verſcheenen, verzogten ze, wilde men zich niet
 ſtooten, alzo 'er bekende redenen voorhanden waren, door
 welke men liſtiglijk hadt weeten te bewerken, dat in het
 Sijnode geen grooter getal gedagvaard was. De gedaagden,
 eindelijk, wilden alleen met de Schriftuur en de gezonde
 Reden zich behelpen, en niet op de menigte van Stemmen
 zien, en waren bereid, te winnen of te wijken voor de
 waarheid." Naa het eindigen deezer redevoeringe, vielen
 'er eenige woorden voor, tuſſchen den Spreeker en den Voor-
 zitter BOGERMAN, die den eerstgenoemden te gemoete voerde,
 dat het tegen alle orde en gebruik was, dat gedaagden eerst
 zouden ſpreken, als welken het betaamde, te hooren, wat
 men hun zoude voorhouden, en daar naa te antwoorden.
 Aan het einde deezer zittinge wierdt den Sijnodaale Leden
 de Eed afgevorderd, volgens welken zij, in het behandelen
 der Kerkelijke geſchillen, zich te gedraagen hadden. De for-
 mulier van dien Eed luidde aldus: „ Ik beloove voor God,
 „ welken ik hier tegenwoordig, en een onderzoeker van nie-
 „ ren en harten te zijn geloove en eere, dat ik in deeze
 „ gantsche Sijnodaale handeling, in welke zal voorgenomen
 „ worden het onderzoek, oordeel en beſliſing, zo van de
 „ bekende vijf Artikelen, en de zwaarigheid, daar uit ont-
 „ ſtaande, als ook van alle andere Leerſtukken, geenerhande
 „ menſchelijke Schriften, maar alleen het Woord van God,
 „ voor een zekeren en onſeilbaaren regel des Geloofs zal
 „ gebruiken, en dat ik in deeze gantsche handeling niets an-
 „ ders zal voor oogen hebben, als de eer van God, de rust
 „ der Kerke, en bovenal de behoudenis van de zuiverheid
 „ der Leere. Zoo waarlijk moet mij helpen mijn Zaligmaa-
 „ ker JESUS CHRISTUS, welken ik vuuriglijk bidde, dat hij
 „ mij in dit voorneemen door zijnen Heiligen Geest ſteds
 „ wil bijwoonen." De Voorzitter BOGERMAN deedt eerst den
 eed; op hem volgden de overige Leden van het Sijnode, zo
 wel uit- als inlanders, uitgezonderd de Zwitſersche, die al-
 leenlijk *beloofden*, te zullen handelen naar inhoud van den
 Nnnnnn 5 eed.

eed. Opmerkelijk is het, dat deeze Eed, in de Latijnsche taal vervat, van zommigen gedaan wierdt, dier taale volstrekt onkundig.

In de vijfëntwintigste zitting tradt men ter zaake, met de behandeling der geschilpunten, op de begeerte van den Voorzitter, dat de gedaagde Remonstranten hun gevoelen over de vijf punten, in geschrift, zouden voorstellen, verklaren en verweeren, en voorts hunne bedenkingen, welke ze op de Confessie of Geloofsbelijdenis en den Katechismus hadden, zouden overleveren. Doch de Remonstranten verzogten vooraf verlof tot het leezen van een geschrift, 't welk, huns bedunkens, moest voorgaan. De President BOGERMAN wees het verzoek van de hand; doch de Voorzitter der Politijken gaf daar toe verlof. Het eerste deel des geschrifts behelsde een uitvoerig betoog „ dat de Remonstranten het Sijnode niet „ voor een wettigen Regter konden erkennen, om reden, *zei-* „ *den ze*, dat de meeste Leden van het Sijnode, de uit- „ heemschen alleen uitgezonderd, hunne geslagene partijen „ waren.” Het tweede deel des geschrifts behelsde zekere twaalf voorwaarden, van een, *maar* hun oordeel, welgesteld Sijnode, door de Remonstranten, eenige maanden geleeden, aan de Heeren Staaten van Holland overgeleverd, en welke *ze* nu, voorbijgaande eenige omstandigheden, op de tegenwoordige gesteldheid van tijden en zaaken niet zeer toepasselijk, van het Sijnode zogten te verwerven. Naa het leezen van dit geschrift, 't welk twee uren duurde, en waar in de Remonstranten eene zeer vrijmoedige taal gebruikten, voerde hun de President BOGERMAN te gemoete, dat het Sijnode nu met lankmoedigheid hunne tweede Redevoering hadt aangehoord, met welke zij het gezag van het Sijnode hadden in twijfel getrokken. „ 't Was onbetaamelijk, *zeide hij*, dat de „ gedaagden den Regteren wetten wilden voorschrijven, en „ een anderen form van Sijnode verzogten, dan de Algemeen- „ ne Staaten bevolen hadden.” De President der Politijken voegde 'er nevens „ dat de Remonstranten wel hadden te „ overweegen, of zij zich het oordeel van het Sijnode kon- „ den onttrekken; en of zij, dat doende, niet zouden ge- „ houden worden voor verstoorders van alle Kerkelijke en

„Politike orde.” Als hier op de gedaagden zeiden, dat ze de zaak in hunne Conſcientien niet anders konden begrijpen, of zij moesten het tegenwoordig Sijnode voor partij houden, en dat ze zulks in hun gefchrift hadden bevestigd met redenen, die men wederleggen moest, voerde hun daar op de Preſident BOGERMAN verſcheiden zaaken te gemoete. Men wilde, zeide hij, onder andere, hunne Conſcientien geene wet overſchrijven. Oordeelde het Sijnode naar hunnen zin, zij mogten het looven; oordeelde het kwalijk, zij moesten het lijdē, en met geduld opneemen. Men handelde hier niet voor de Conſcientie der Remonſtranten, maar 't kwam op de Conſcientie van het Sijnode aan: zo dezelfs Leden kwalijk oordeelden, zij zouden 'er Gode rekenschap van moeten geeven. CHRISTUS en de Apostelen hadden zich voor Schriftgeleerden en Pharizeeuwen, en voor den Raad wel verantwoord, hoewel dezelve partij waren. De Remonſtranten mogten het Sijnode voor Schriftgeleerden en Pharizeeuwen aanzien; maar zij moesten evenwel met hun handelen. De Remonſtranten mogten de Leden van het Sijnode voor Scheurmaakers aanzien; doch zij konden, evenwel, niet nalaaten om het voor eene wettige Vergadering te houden, als beroepen door de Overheid, en beëdigd om opregtelyk te zullen oordeelen, naar Gods Woord. Aan de Leden van het Sijnode, alſchoon zij zich van de Remonſtranten hadden afgezonderd, konde het regt om te oordeelen daarom niet betwist worden. In de oude Kerk hadt ARIUS ALEXANDER uitgeworpen; en evenwel zat ALEXANDER als Regter over de zaak van ARIUS. Op de vraag van EPISCOPIUS aan BOGERMAN, of hij en de zijnen, indien ze in de plaats der Remonſtranten waren, zich aan hun oordeel zouden onderwerpen, hernam de andere: „Wij „zouden 't, indien 't zo ware uitgevallen, hebben moeten „lijden; doch nu de Overheid het anders hadt goedgevonden, behoorden de Remonſtranten het met geduld te verdraagen.”

In eene volgende zitting wierdt het Gefchrift, door de Remonſtranten voorgelezen, overwoogen, en daar op beſlooten, dat het verzoek, raakende de voorwaarden, onbillijk en ontydig was, ſtrijdende met de uitschrijving van het Sijnode door

door de Heeren Staaten; als mede, dat de Remonſtranten over den inhoud van hun Geſchrift ernſtelijk beſtraft, en tot eerbiedigheid zouden vermaand worden. Dit deedt de Preſident BOGERMAN, zeggende, onder andere, dat zij in 't toekoomende voorzigtiger moeſten handelen, beſcheidenlijker ſpreken, van wulpfche onbeſchaamdheid en van ongeregelde des gemoeds en der tonge zich moeſten onthouden. Het overige deezer en van nog eene volgende zitting wierdt geſleeten met over en wederspreken, omtrent het gezag van het Sijnode en de zwaarigheid der Remonſtranten om zich aan deſzelfs oordeel te onderwerpen, als die reden meenden te hebben, om zich, voor hunne zaak, van dit oordeel niet veel goeds te belooven. Ook vielen 'er veele woorden, of de Remonſtranten hoofd voor hoofd, dan gezamenlijk en als een Lichaam met het Sijnode zouden handelen. Het laaſte wierdt hun met moeite toegeſtaan. Ook ſprak men, of de Remonſtranten hun gevoelen over de vijf Artikelen, en over de Belijdenis en den Katechiſmus mondeling of in geſchriſte zouden voordraagen. Tot het laaſte beſloot het Sijnode, tot merkelyken ſpijt van veelen, met voordagt te *Dordrecht* van elders gekoomen, om de onderhandelingen van het Sijnode bij te wonen, en die daarom na hunne huizen wederkeerden.

In de eenendertigſte zitting, welke gehouden wierdt op den dertienden December, leverden de Remonſtranten hunne ſchriſtelijke bedenkingen over, raakende het eerſte der vijf bekende geſchilpunten, 't welk handelde over de Verkiezing en Verwerping. De bedenkingen waren in tien Stellingen vervat, en door hen allen ondertekend. De Preſident, vervolgens de Gedragden hebbende doen buitenſtaan, ſtelde voor, of men hen niet ieder afzonderlijk, één voor één, over hun gevoelen moeſt ondervraagen, zonder dat de een den anderen zoude kunnen helpen. Verſcheiden inlandſche Leden waren 't eens met den Preſident. Doch de uitlandſche Godgeleerden verklaarden zich daar tegen. Het afzonderlijk ondervraagen, meenden ze, zou naar argliſtigheid kunnen ſchijnen te ſmaaken, en alsof men zich met eenen trek wilde behelpen. Aan het Sijnode, zeiden ze, betaamde het, in alle opregtheid te handelen; de waarheid moeſt zich met geene ſnoode kunſte-

marijen behelpen. De Gedaagden behoorde men niet alleen hun ſtuk gezamentlijk te laaten verdeedigen, maar hen ook laaten raadpleegen met de geenen, die niet ontbooden waren, op dat de waarheid te beter onderzocht mogt worden. Eindelijk wierdt beſlooten, dat de Voorzitter nu deezen en dan eenen anderen zou mogen vraagen; indiervoege, nogthans, dat hij in 't antwoorden en in 't verklaaren van zijn gevoelen de hulp van anderen zou mogen gebruiken. Het geſchrift, welk de Remonſtranten hadden ingeleverd, miſhaagde aan veelen, vooral onder de inlandſche Leden, om reden dat zij in hetzelve niet alleen verklaarden, wat zij zelven, over het onderwerp, dagten en gevoelden, maar ook wat zij niet gevoelden, en diensvolgens verworpen: ſtrijdig, meenden ze, met het oogmerk, waar toe zij beſchreeven waren. Van hier, dat, in eene volgende zitting, hun bevolen wierdt, over de andere vier Verſchilpunten hun gevoelen, in geſchrift, over te geeven, doch alleenlijk in bevestigende ſtellingen, zonder de gevoelens, die zij verworpen, voor te draagen. Ook vermaande hen de Voorzitter, „ dat ze liever zouden blijven bij de vraagpunten, die de leere van de troostlijke „ Verkiezing aangingen; dan dat ze de leere van de Verwerpinge haatlijk zouden overhaalen. Zij hadden te bedenken, „ *ziede hij*, dat ze aldaar waren onder de Geloovigen, onder de Heiligen, daar men tot troost en vermaak der Conſcientie gaarne van de Verkiezing behoorde te ſpreken. „ De Apostel PAULUS hadt tot de Romeinen, in het negende „ Hoofdstuk, wel van de Verwerping geſproken; maar hij „ handelde in den Brief aan de Efezers, als onder Geloovigen, van de lieflijke leere der Verkiezing. Dat moesten „ zij naavolgen. Als ze met Ongeloovigen te doen hadden, „ mogten ze ook van de Verwerping handelen; hier kwam „ dit niet te pas.” In de vierëntwintigſte zitting gaven de Remonſtranten hun ſchriftlijk gevoelen over, raakende de vier andere Geſchilpunten; het was in vierëntwintig Stellingen begreepen. Bij wijze van Aanhangel voegden ze daar nevens verſcheiden bedenkingen, om welke zij zich verpligt rekenden, niet alleen voor te ſtellen, wat zij zelven gevoelden, maar ook wat zij in anderen afkeurden en verworpen; als mede,

mede, waarom zij het noodig geoordeeld hadden, ook van het Leerstuk der Verwerpinge te moeten spreken.

Ten zelfden dage als het bovengemelde Geschrift was ingeleverd, vorderde de Voorzitter van de Gedaagden hunne bedenkingen of aanmerkingen over de Belijdenis en den Katechismus, en wel in die zelfde zitting, of 's anderendaags. Hier tegen verklaarden zich de Remonstranten, in 't midden brengende, dat deeze eisch hun vreemd voor kwam, als hebbende zij uit de brieven van dagvaardinge niet anders kunnen begrijpen, dan dat men de vijf punten eerst zoude afhandelen, en daar naa tot die Bedenkingen overgaan. Verlof verzogt hebbende, om zich tot den volgenden dag te bedenken, verworven ze, met moeite, vrijheid tot een kort gesprek in de Vertrekamer. Doch als zij vervolgens bij hunne weigering volhardden, wierdt het gehoorzaamen, van hooger hand, hun opgeleid, en slechts een tijd van vier dagen, om hunne bedenkingen in orde te stellen, toegestaan.

Tot nog toe was den gedaagde Remonstranten geene vergoeding van reiskosten gedaan, noch hun van de gefelde dagelden iets geworden. Terwijl zij dan aan het opstellen der Bedenkingen arbeidden, vervoegden zich twee van hun bij de Politijke Afgevaardigden, onder andere aan den Heer HUGO MUIS VAN HOLY, Schout van *Dordrecht*, met verzoek dat op hunne betaaling orde mogt gefeld worden. Doch deeze zette hen zeer onvriendlijk af, met de volgende woorden: „ Gij „ hebt ons al dit rumoer in 't Land gemaakt, en zullen wij „ nog geld toegeeven? Ik heb den Staaten aangediend, hoe „ ongehoorzaam en moedwillig gij u hier tegen het Sijnode „ aansfelt. De Staaten hebben zulke onderdaanen niet van „ doen. Ik wilde dat gij waart, daar gij over honderd jaaren „ zijn zult. Men zal morgen, in 't overleveren van uwe „ Bedenkingen, wel zien, wat 'er agter schuilt.” Doch de „ anderen, door deeze taal niet vervaard: „ Zit gij, mijn „ Heer,” hernamen ze, „ om ons te helpen oordeelen, en „ hebt gij alreeds zulk een vooroordeel tegen ons ingenomen, „ men, zo zijn wij daar kwalijk aan. Zijn ons de Heeren „ moede, men wijze ons slechts eene plaats, daar zij willen „ dat wij zullen gaan.” Diergelijk of nog scherper bescheid ont-

ontvingen twee andere Remonstranten, als zij zich, tot het zelfde oogmerk, bij eenen der Politijken vervoegd hadden: de Heeren Staaten, zeide hij, zouden liever alles waagen, en daar bij opzetten, dan dat zij de Remonstranten niet zouden doen buigen.

Den tijd, den Remonstranten vergund, tot het stellen van hunne Bedenkingen, verstreken zijnde, verscheenen zij, in de achtëndertigste zitting, voor het Sijnode. Thans, egter, leverden zij alleenlijk hunne bedenkingen op de Confessie over; en hoewel zij zich verontschuldigten met de kortheid des tijds, welke het stellen van bedenkingen op den Katechismus ondoenlijk hadt gemaakt, ondergingen ze, egter, eene zwaare bestraffing, even als hadden zij zich schuldig gemaakt aan ongehoorzaamheid; met aankondiging om hunne bedenkingen op den Katechismus insgelijks ten spoedigsten in te leveren. Het invallende Kersfeest, gedurende hetwelk het Sijnode niet vergaderde, gaf hun daar toe gelegenheid, en bragten zij hunne bedenkingen ter tafel, in de negenëndertigste zitting, die op den zevenëntwintigsten December gehouden wierdt. Veel over en wederspreekens viel 'er, zedert, voor, over de vrijheid, welke de gedaagde Remonstranten zich toeëigenden, om hunne gevoelens, wegens de vijf Artikelen, vrijelijk te mogen voorstellen, verklaren en verdedigen, zo veel zij zouden kunnen en noodig oordeelen. Het Sijnode, daarentegen, en de Heeren Gemagtigden der Algemeene Staaten waren van oordeel, dat die vrijheid zich niet uitstreckte tot het voorstellen en verklaren, maar alleen tot het verdedigen, en dat het aan 't Sijnode stondt, te oordeelen, hoe verre het de verklaring van het gevoelen der gedaagden zoude toelaaten, en tot deszelfs onderrigting noodig oordeelen. Ons beslek laat niet toe, al wat hier omtrent voorviel, breedvoerig te verhaalen. Alleenlijk merken wij hier aan, dat wanneer de Remonstranten, ondanks de besluiten en bestraffingen van het Sijnode, op hun regt bleeven aandringen, de Heeren Gemagtigden, om aan dit geschil een einde te maaken, eenigen uit het midden hunner na 's *Hage* zonden, om, bij de Algemeene Staaten, over de hardnekkigheid der Remonstranten te klaagen; verbiedende hun, midlerwijl, uit *Dordrecht* te ver-

trek-

trekken. Dit verhinderde de Gedaagden in hun oogmerk, om insgelijks door eene bezending, uit het midden hunner, aan hun Hoog Mogenden rekenfchap van hun gedrag te geeven. Is 's *Hage* vondt het gedrag der Sijnodaale Vaderen eene volkomene goedkeuring. Volgens een Besluit, 't welk in de zes- enveertigste zitting wierdt voorgelezen, wierden de gedaagde Remonfranten niet alleen met Kerkelijke, maar ook met Politijke Censuure gedreigd, indien zij de reeds genomene besluiten van het Sijnode, of die, in 't toekomende, nog mogten genomen worden, niet gehoorzaamden. Ook wilden de Staaten, dat indien de gedaagde Remonfranten in de zelfde ongehoorzaamheid bleeven volharden, in dat geval hun gevoelens uit hunne openbaare schriften en uit hunne verklaringen, zo schriftelijk als mondeling gedaan, zouden onderzocht, overwoogen en naar Gods Woord geoordeeld worden; als mede, dat zij te *Dordrecht* moesten blijven, om, zo menigmaalen als zij geroepen wierden, op de vraagen van het Sijnode, 'n zij bij monde of in gefchrift, zonder omwegen te antwoorden.

Intusfchen hadden de Remonfranten een gefchrift opgesteld, en aan de Heeren Politijken overhandigd, waar in zij beweerden, dat de zaak, welke tusfchen hen en het Sijnode in gefchil hing, eene zaak van Conscientie was, en dat het hun niet vrij stondt, zo lang zij in de zelfde begrippen waren, in dat stuk het Sijnode te gehoorzaamen. Het Sijnode, di' antwoord ontvangen hebbende, leide in beraad, in eene heftelijke bijeenkomst van eenige der voornaamste Leden, hoedanig men voortaan met de Remonfranten zoude handelen. Het gevolg hier van was, men zou de gevoelens der Remonfranten uit hunne gedrukte boeken bij een verzamelen, vraagpunten opstellen, en daar naa uit dezelve eenige Artikelen opmaaken, welke de gevoelens der Remonfranten kort, klaar en getrouwelijk zouden voordraagen. Weigerden de Remonfranten op die Vraagpunten te antwoorden, het Sijnode zoude evenwel voortgaan. Grootlijks mishaagde dit besluit den Remonfranten, toen het hun ter ooren kwam; zij meenden dat zulks alleenlijk ten oogmerke hadt, om den rechten staat des gefchils te verduisteren, de moeilijfste zaaken te ontwij-

ken,

ken, en hun gevoelen in zulk een licht voor te stellen, als gemaklijkst zoude kunnen wederleid worden. BOGERMAN, daarentegen, verklaarde, naderhand, aan de gedaagden, dat zij strekten om het Sijnode hunne meening beter te doen begrijpen, en drong hen, ten dien einde, aan het Sijnode, als die de Hervormde Kerk verbeelde, en aan de Hooge Overheid te gehoorzaamen, en derhalven op zijne Vraagen te antwoorden. Als de gedaagden ook hier in zwaarigheid vonden, en hunne redenen daar tegen inbragten; verklaarde eindelijk de Voorzitter, dat men hen binnen de paalen dier Vraagen niet zodanig zoude besluiten, of men zoude hun daar naa ook toelaaten om 'er bij te voegen, 't geen zij aan hunne verklaring meenden te ombreeken. Hij voegde 'er nevens, dat nu het gantsche verschil alleen daar in bestondt, wat men eerst zoude doen: de Remonstranten wilden eerst hun gevoelen verklaren; maar 't Sijnode verstonde, dat ze eerst op de Vraagen behoorden te antwoorden. „Wij willen”, sprak hier op EPISCOPIUS, „over de orde niet twisten. Indien men ons de begeerde vrijheid wil toestaan, men geeve ons de Vraagpunten, en wij zullen antwoorden: te meer, om dat de President nu belooft, 't geen te vooren nooit geschied is, dat wij, in onze Verklaring, buiten de voorgestelde Vraagen mogen gaan. Is dat de meening, zo zijn wij bereid, de voorgestelde Vraagen terstond te beantwoorden.” Dit gezegd hebbende, strekte hij zijne hand uit tot den Voorzitter, om de Vraagen te ontvangen. Nu meenden de meeste leden der Vergaderinge dat de zaak gevonden was. Veelen, inzonderheid van de Uilandschen, stonden op, en betoonden, met het uitsteeken hunner handen, en het wenken aan den President, dat hij de Vraagen behoorde over te geeven. Maar BOGERMAN, niet in den zin hebbende, zo als de Remonstranten meenen, om in onderhandeling te koomen, deinsde toen te rug, en aan EPISCOPIUS gevraagd hebbende, of het wel gebruiklijk ware, dat men den Gedaagden de Vraagpunten schriftelijk overleverde, „of dat gebruiklijk is”, hernam daar op de andere, „weet ik niet, maar wel dat het ten hoogsten billijk is, inzonderheid in eene zaak, die den Godsdienst en het Geweeten raakt.” Thans beval BOGERMAN

de Remonſtranten, de Vergadering te verlaaten. Naa hun vertrek ſteldé hij aan de leden van het Sijnode voor, hoe zij nu wederom de groote hardnekkigheid der Remonſtranten hadden gezien, en vernomen dat dezelve uit hunne uitgegevene boeken alleen niet wilden geoordeeld worden, en ook niet antwoorden op de Vraagen van het Sijnode: weshalven het tijd ſcheen, de gevoelens der Remonſtranten uit de in 't licht gegevene ſchriften te overweegen. Van een ander gevoelen, egter, waren de uitlandſche Godgeleerden, toen dit van hun gevraagd wierdt; zij meenden, dat men de Vraagpunten van het Sijnode ſchriftelijk aan hun moest overleveren, dewijl men alzo tijd winnen, en de Vergadering tegen opſpraak zou behoeden. Doch de meeste inlandſche Leden, gerugſteund van de Politieke Heeren, waren 't eens met BOGERMAN. Een beſluit der laatſtgemelden, genomen eer ze nog de gevoelens der Kerkvaderen hadden ingenomen, hieldt in, dat de Remonſtranten uit hunne uitgegevene ſchriften zouden geoordeeld worden, dewijl zij in hunne voorgaande wederhoorigheid en hardnekkigheid volhardden; en zo zij nog verder iets hadden in te brengen tot verklaringe of verdediginge, mogten zij hetzelve overleveren. Om zich te bedenken, wierden hun nog twee of drie dagen tijds gegund. De Schotſche Godgeleerde BALCANQUAL, door JAKOBUS DEN I op het Sijnode gezonden, hoewel den Remonſtranten geenſins gunſtig, liet, over deeze handelwijze, zich uit, in eenen brief aan den Engeliſchen Gezant CARLETON, in de volgende woorden:

„ Toen het ſcheen, dat de Remonſtranten wilden toegeeven,
 „ konden de Uitheemſchen, die hen in het Sijnode wilden
 „ houden, niet gehoord worden; en de trek, welken men
 „ hier ſpeelde, was handtaſtelijk. Want de Heeren Afgevaardigden
 „ hadden hun Beſluit al geſchreeven, eer zij in het
 „ Sijnode kwamen; en daar naa wierden de ſtemmen der
 „ Uitheemſchen gevraagd, dewijl zij hoopten dat dezelve met
 „ hun Beſluit zouden over een koomen. Maar toen zij bevonden,
 „ dat het anders uitviel, kondigden zij hun Beſluit af,
 „ 't welk zij geſchreeven in het Sijnode met zich gebragt
 „ hadden, zonder zo veel te doen, dat zij de hoofden, om
 „ te beraadſlaagen, eens bij elkander ſtaken.”

De

De drie dagen, den gedaagde Remonstranten gegund, wierden meest gelleeten met over en wederspreeken, of deeze zich zouden onderwerpen aan de wijze van onderhandeling, hun door het Sijnode voorgeschreeven; doch 't welk zij, als onbillijk en strijdig met hun Geweeten; telkens van de hand weezen. In de zevenënvijftigste zitting, wanneer de Gedaagden het geschrift, behelzende hunne welgering, één voor één; ondertekend hadden, keerde zich de President BOGERMAN tot hen, met eene aanspraak, in welke hij hen uit het Sijnode worp; en dié verscheiden zeer vinnige uitdrukkingen behelste.

„ God”, zeide hij; onder andere, „ die een behoeder en „ bewaarder zijner Kerke, en een hartenkenner is, ziet en „ kent uwe streken, uwe kunsten en arglistigheden; waar „ mede gij het Sijnode hebt zoeken te bedriegen. Hij weet „ ook de oprogtheid van het Sijnode, die uwe gehoorzaam- „ heid langen tijd met geduld heeft verwacht, God voor u „ biddende, dat gij anders zoudt handelen; maar alle uwe „ daaden zijn altijd vol streken, vol bedrog, en vol dubbel- „ zinnigheden geweest. Gij zijt niet waardig dat het Sijnode „ verder met u handelt. Op dat dan het Sijnode voortaan „ gerustelijk en met vrede, volgens de meening en den wif „ der Heeren Staaten, mag voortvaaren; in 't onderzoeken „ en oordeelen van uwe leere; daar het toe bij een gekoo- „ men, en 't welk door uwe tegenwoordigheid verhinderd „ is, zo wordt gij mids deezen ontslagen, en heenen gezon- „ den. Doch wanneer het Sijnode u wederom van doen „ heeft, zal het u zulks laten weeten. Gij moet ook wee- „ ten (dus vervolgde de Voorzitter) dat, dewijl uwe hard- „ nekkigheid zeer groot en veelvuldig is geweest, en zulks „ tegen de besluiten van het Sijnode en der Hooge Over- „ heid, het Sijnode ook hetzelfde aan de gantsche Christen- „ heid zal bekend maaken, en toonen, dat het der Kerke „ aan geene Geestelijke Wapenen ontbreekt om u te straffen. „ Daar zal eene regtvaardige Censuure aan u te werk gesteld „ worden, welker billijkheid het Sijnode buiten twijfel aan „ de gantsche Christen waereld zal doen bliken. Ik geeve „ u dan (dus eindigde BOGERMAN), uit naam der Heeren „ Gecommitteerden en van het Sijnode, uw afscheid. Mer

O o o o o o o 2

„ ont-

„ ontflaat u. Gaat heenen.” Naa deeze aanspraak reezen de Remonſtranten op van hunne plaatzen, in het uitgaan met hooge woorden klaagende over het ongelijk, dat hun wierde aangedaan. Bij het uitgaan geboden hun de Heeren Politijken, de Stad, zonder gevraagd en verkreegen verlof, niet te verlaaten.

Op deeze wijze wierden de Remonſtranten buiten het Sijnode gezet, tot groote blijdschap van BOGERMAN, aangaande welken men verhaald vindt, dat hij, omtrent deezen tijd, tegen iemand zoude gezegd hebben, doelende op de Remonſtranten: „ Het zijn ſlimme vogels, vol van allerhande liſten, „ en die het Sijnode ligtelijk zodanig zouden inwikkelen, dat „ het niet zoude weten, hoe het 'er wederom zoude kun- „ nen uit raaken.” Anderen, evenwel, waren over de wijze van uitzettinge geenzins voldaan. Van meer dan éenen kant ontving BOGERMAN berispingen, over de harde uitdrukkingen, door hem gebruikt. De Heer HALES, Kapellaan van den Engelschen Gezant CARLETON, opperde zijn gevoelen deswegen in de volgende woorden: „ De allerpartijdigſte aanschouwer „ der Sijnodaale handelingen kan niet nalaaten te bekennen, „ dat 'er in het laaſte onſlag der Remonſtranten, met zo „ groote hevigheid en ooplopendheid gedaan, een groote „ miſſlag is begaan.” Nog ſterker zijn de uitdrukkingen van den Schotſchen Godgeleerde BALCANQUAL, Lid van het Sijnode, in eenen brief, aan den zelfden Gezant geſchreeven. „ Wat het wegzenden of uitwerpen der Remonſtranten be- „ langt (dus ſchreef hij) dewijl het Uw Ed. gelieft heeft, „ daar van mijn gevoelen te weten, zo denke ik, zonder „ aanſtoot of ergernis van iemand te kunnen zeggen, dat het „ zodanig geweest is, dat het Sijnode daar omtrent in 't oa- „ gelijk zal worden geſeld. — Naa dat alleenlijk de ſtemmen „ der geenen, die niet boven het derde deel van het Sijnode „ uitmaakten, gevraagd waren, wierden de Remonſtranten „ binnen geroepen, en men belaste hun, heenen te gaan, „ met zulke ſcherpe en bulderende redenen, als Uw Ed bui- „ ten twiſfel met geene kleine droefheid heeft verſtaan. Ik „ beken, dat ik dapper ontſfeld ben, als ik 'er aan denke. „ Want indien de Remonſtranten zouden ſchrijven, dat de „ Pre-

„ President een Vonnis uitsprak, 't welk het Vonnis van het
 „ Sijnode niet was, zij zouden niet liegen: want men hadt
 „ het derde deel der stemmen niet gevraagd, uit welke geen
 „ Vonnis kon worden opgemaakt Ook was het Vonnis niet
 „ in geschrift ontworpen, of van het Sijnode toegestemd. De
 „ bittere woorden, die daar in voorkwamen, waren geene
 „ woorden van eenige stemmen, uitgenomen dat zommige van
 „ die woorden alleenlijk door éénen man waren gezegd ge-
 „ weest. Uw Ed. Censure en bestraffing van die Sententie is
 „ regtvaardig en eere waardig.”

Na het veroordeelen en uitzetten der Remonstranten,
 wierdt, door eene bezending, daar van kennis gegeven aan
 de Algemeene Staaten; die voorts de Sijnodaale handelingen,
 ten aanzien der Gedaagden gehouden, goedkeurden, en ver-
 volgens aan deeze bevel zonden, zich buiten het Sijnode te
 houden, doch binnen *Dordrecht* te blijven. Ten zelfden tijde
 ontvingen de Sijnodaale Vaders last en magt van Hun Hoog-
 mogenden, uit de gedrukte Schriften der Remonstranten den
 staat des geschils op te maaken, en het voorts te beslisen.
 Men vindt aangetekend, dat wanneer de Dordrechtische Afge-
 vaardigden, van het gehandeide, ter Algemeene Staatsvergade-
 ringe, verslag deden, zommigen derzelve hunnen ijver en
 vooringenomenheid in zo sterke uitdrukkingen betoonden, dat
 Prins MAURITS daar over openlijk zijn misnoegen betoonde,
 en meer blijken gaf van zagtheid en gemaatigdheid, dan alle
 anderen, die in de Vergadering waren, en vrijelijk durfden
 spreken.

Sints het Vonnis, over de Remonstranten geveld, wierdt
 de tafel, aan welken zij plagten te zitten, nevens de stoelen
 en banken, uit de Vergaderplaats weggenomen. Ook hieldt
 men, vervolgens, dikmaals heimelijke zittingen, en was men,
 om het geen in het Sijnode voorviel, verborgen te houden,
 zo omzigtig, dat men, geduurende de bijeenkomsten, welke
 in den avond gehouden wierden, zomwijlen met Kaarzen on-
 der de banken en stoelen liet zoeken, of 'er ook iemand ver-
 borgen lag, om 't geen in de Vergadering voorviel, te be-
 luisteren.

In de eenënzestigſte zitting maakte men eenen aanvang met het onderzoeken en beoordeelen van de gevoelens der Remonſtranten, uit derzelve gedrukte ſchriften. Aan de inlandſche Godgeleerden, als meest bedreeven in de uitſtaande geſchillen, wierdt deeze taak, in de eerſte plaats, opgedraagen. Doch deeze vertoonden, in de behandeling deezer zaaken, zo veele blijken van vooringenomenheid, niet ſlegis tegen de gevoelens, maar ook tegen de perſoonen der Remonſtranten, dat de meer gemelde Schotſche Godgeleerde BALCANQUAL daar over zijn beklag deedt bij den Gezant CARLETON. Ook gaven nog andere uitlandſche Godgeleerden hun ongenoegen te kennen, over het wederleggen der Remonſtranten in hun afwezen, hoewel zij aanboden, om zich, onder eene betaamelijke Vrijheid, over hunne gevoelens te verklaaren, en de voorgestelde Vraagen te beantwoorden. Om, derhalven, den buitenlandſche Leden eenig genoegen te geeven, wierdt goedgevonden, den Remonſtranten eenige meerdere Vrijheid toe te ſtaan. Diensvolgens ontboodt men hen voor de Heeren Politijken, op den drieëntwintigſten Januarij, en deedt hun, door den Voorzitter, aanzeggen, dat hoewel hun het Beſluit „ der Heeren Staaten was bekend gemaakt, en men hen van „ alle verdere Sijnodaale handelingen hadt uitgeſlooten, en „ het Sijnode gemagtigd, om in het onderzoek van hun ge- „ voelen, uit hunne boeken en ſchriften, voort te gaan, de „ Heeren, nogthans, om hun alle reden tot klaagen te be- „ neemen, dit over zich namen, en hun toefonden, dat „ ze, 't geen ze nog verder tot verklaringe en verdediginge „ van hunne vijf Artikelen wilden toedoen, in geſchrift mog- „ ten ſtellen, en binnen den tijd van veertien dagen aan den „ Voorzitter van Heeren Politijken ter hand ſtellen, om dan „ gebruikt en daar meede gedaan te worden naar behooren.“ Zo zeer verwonderd als verheugd over dit Beſluit waren de Remonſtranten, als die zich verbeeldden, dat het verzoek, voorheen aan het Sijnode gedaan, doch door hetzelve van de hand geweezen, nu genoegzaam wierdt ingewilligd. Alleenlijk klaagden ze over de kortheid des tijds, aan hun vergund; waar omtrent zij, evenwel, geene verandering konden te wege brengen.

○○○○○○○○

Ter-

Terwijl de Remonſtranten met hun werk bezig waren, hielden de Sijnodaale Vaders Voorlezingen en Redeneeringen, over het eerſte der vijf Artikelen, loopende over de Verkiezing en de Verwerping. Hier over waren de gevoelens niet altoos eenpaarig: zo dat men, op dat dit niet in 't oog zoude loopen, in zekere zitting den toehoorderen beval, de Vergaderplaats te verlaaten. De meeste redeneeringen liepen over de Verkiezing. Alleenlijk bepaalde zich ALTINGIUS, een der Paltziſche Godgeleerden, tot de leere der Verwerpinge. In zijne Redevoering beweerde hij de drie volgende Stellingen: *Vooreerst* „ dat God, door de leere der Verwerpinge, „ niet wierdt geſteld tot een auteur der zonde.” — *Ten anderen* „ dat de zonden, hoewel ze geſteld wierden als „ gevolgen der Verwerpingen, nogthans uit des menſchen „ natuure, als derzelver eenige oorzaak, voortkwamen.” — *Ten derde* „ dat de verharding en verblindings regtvaardige „ oordeelen Gods waren, en aldus Gode konden toegelchree- „ ven worden.”

Op den zevenden Februarij, den laaſten dag, den Remonſtranten, tot het ſtellen van hunne ſchriften toegeſtaan, wierdt hun, van wegen de Heeren Politijken, aangezeid, dat zij hunne ſchriften hadden in te leveren. Zij deden het, in zo verre zij hun werk hadden kunnen volvoeren: want, om de kortheid des tijds, hadden zij niet alles kunnen afhandelen. Hier over beſtraft zijnde, ontvingen ze tevens laſt om het overige binnen acht dagen gereed te maaken; en tevens, om de kortheid te betragten: want het ingeleverde opſtel was zeer uitvoerig. Van hier, en ook om dat, volgens 't ſchrijven van BALSANQUAL, *de Remonſtranten geene gunſt altoos hadden*, dat het Sijnode ſlegts een gedeelte der ingeleverde ſchriften las, en het verder leezen aan eenige Leden opdroeg.

Intuſſchen gingen de Remonſtranten voort met het gereed maaken van hunne overige ſchriften, en gaven ze, van tijd tot tijd, aan het Sijnode over, niettegenſtaande hetzelve het beoordeelen der Remonſtrantiſche gevoelens uit de gedrukte ſchriften voortzette: waar over de Remonſtranten niet nalieten, zich in vrijmoedige taal te beklagen, en ronduit te ver-

klaren, dat zij deeze Schriften niet om den wille van het Sijnode, 't welk hen zo onwaardig behandeide, maar om de Heeren te gehoorzaamen, hadden opgeſteld. De Sijnodaale Vaders, dit nader geſchrift niet afwagende, waren vaſt bezig met het vervaardigen van hunne bedenkingen op de gevoelens der Remonſtranten; waar omtrent, zo wel als in het voordraagen van hunne eigen gevoelens, men merkelijke verſcheidenheid beſpeurde; waar uit dikmaals hooge woorden reezen, vooral van de Nederlandſche tegen de buitenlandſche Godgeleerden, onder welke laaſte men, nu en dan, grooter geneegenheid voor de gevoelens der Remonſtranten beſpeurde, dan de eerſtgenoemde gaarne zouden gezien hebben. Zo hoog liep, zomtijds, de twist, dat eenige der Uitlanders dreigden de Vergadering te verlaaten, en na het land hunner wooninge te rug te keeren. Inzonderheid was over de behandeling, hen aangedaan, zo zeer t'onvraden de Bremer Godgeleerde MARTINIUS, dat hij wenschte, het Sijnode nooit gezien te hebben; dat dit het eerſte was, waar op hij, ooit was verſcheenen, maar dat het ook het laaſte zijn zoude.

Verſcheiden zittingen wierden nu beſteed aan het opſtellen der Sijnodaale Canons en het bepaalen der rechtzinnige leere, zo als dezelve door de leden der Kerkvergaderinge wierdt begreepen. Met geene volkomene eensgezindheid ging dit altoos in zijn werk, zo wel ten aanzien van de gevoelens, als van eenige ſterke uitdrukkingen en ſpreekmanieren, die door de uitlandſche, vooral de Engeliſche Godgeleerden, zeer ernſtig wierden afgekeurd. In de honderdvijfëndertigſte en zesëndertigſte zittingen wierden deeze Canons, zijnde drieënne-gentig in getal, goedgekeurd en ondertekend. In de volgende zitting las de Prefident BOGERMAN het Opſtel van een Vonnis van het Sijnode tegen de geaagde Remonſtranten. Als „in-
 „ voerters van nieuwigheden, beroerders van 't Vaderland,
 „ en der Nederlandſche Kerk; als hardnekkigen en weder-
 „ hoorigen, aanleiders van partiſchappen, leeraars der dwaag-
 „ lingen, ſchuldig en overwonnen van vervalſchinge van den
 „ Godsdienst, ſcheuringe van de eenheid der Kerke, en zeer
 „ zwaare gegeevene ergerniſen, wierden ze, bij dat Vonnis,
 „ van alle Kerkelijke en Akademische bedieningen afgezet.”

Ver-

Verſcheiden bedenkingen vielen op dit Vonnis. De Engeliſche en eenige andere uitlandſche Godgeleerden merkten aan, dat hoewel zij de leere, in de Canons begreepen, voor de hunne aannamen, voor zo veel, eger, de perſoonen, die het tegenſtrijdig gevoelen leerden, Nederlandſche burgers waren, en zij zich over de onderdaanen van andere Mogendheden geen oordeel aanmatigden, over zulks de Cenſuure den inlandſchen, welken het vrij ſtondt over hunne Keerkendienaars te oordeelen, t'eenemaale lieten aanbevelen. Ook onder de inlandſche Leden waren eenigen van verſtand, dat het den Kerkelijken niet toekwam, de Remonſtranten, zo als in het Vonnis geſchiedde, te veroordeelen als perturbateurs of verfloorders van het Vaderland en van de rust der Republiek; maar dat dit de burgerlijke Overheid aanging. Deeze aanmerking bragt te wege, dat de gemelde woorden, zedert, uit het Vonnis geligt wierden.

Naa dat het Sijnode het bovengemelde Vonnis hadt geveld, wierdt hetzelfde, om daar op de goedkeuring te verwerven, ter hand geſteld aan de Heeren Politijken. Doch deeze verklaarden, deeze zaak niet te willen op zich neemen, maar daar van kennis te zullen geeven aan de Algemeene Staaten, van welke de toeftemming moest verwacht worden. Diensvolgens reisden eenige Heeren na 's *Graavenhage*, om verſlag te doen van het gehandelde, en nieuwe bevelen te haalen. Intuſſchen wierdt gehandeld over de zaak van *MACCOVIUS*, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker*, en van *CONRADUS VORSTIUS*, die, in de plaats van *JACOBUS ARMINIUS*, tot Hoogleeraar te *Leiden* was beroepen. *MACCOVIUS* was een ijverig voorſtander der leere wegens Gode volſtrekte Voorbeſchikking, doch gebruikte, in zijne voorſtellen, ſterker en naakter uitdrukkingen, dan verſcheiden andere Godgeleerden, welke in het zelfde gevoelen ſtonden. Volgens *HEYLIN*, leerde hij niet alleen „ dat alle dingen noodzaakelijk geſchieden, maar dat „ ook God de zonden wil, en de menſchen voorſchikt tot „ de zonden, zelf voor zo veel het zonden zijn; dat God „ ook geenzins wilde, dat alle menſchen zouden zalig worden; dat hij de Verworpenen tot geen ander einde zij „ woord voorſtelt, dan om hun alle verſchooning te benee-

000000 5

„ men;

„men; dat CHRISTUS, de harten der Verworpenen kennende, „dezelve voor zich noch kan, noch wil openen, en 'er niet „mag ingaan, dan op dat hij hen hunne onmagt verwijte, „en hunne verdoemenis vermeerdere; en dat God tot dit „laatste einde ook alleen tot hen heeft gesproken.” Volgens MACCOVUS waren deeze stellingen geene doolingen of ketterijen, voor hoedanigen zij hem wierden ten laste geleid. Hij beweerde, dat zij waarlijk het gevoelen der Hervormde Kerke waren; en voegde 'er nevens, dat indien men deeze punten weigerde te verdedigen, men zijne voeten noodzaaklijk in de schoenen der Remonstranten moest steeken, en van de voornaamste Voorstanders der Reformatie afwijken. Het Sijnode stelde deeze zaak aan eenige Gemagtigden, welke, eerlang, als hun gevoelen uitbragten, „dat, hoewel hij van „geene ketterij konde beschuldigd worden, hij evenwel „kwalijk hadt gedaan, dat hij zommige duistere Schoofsche „manieren van spreken hadt gebruikt: waarom hij behoorde „vermaand te worden, zodanige manieren van spreken te „vermijden, als die aanstoot mogten geeven aan tedere „ooren, en niet wel verteerd konden worden van perfoonen, die onkundig waren van zo groote verborgenheden, „en niet bekwaam om ze te vatten.” Niet zo gelukkig was het lot, welk VORSTIUS bejegende. Van 's Mans lotgevallen, op een afzonderlijk Artikel, zullende verslag doen, tekenen wij hier alleenlijk aan, dat hij, als schuldig, niet alleen aan de dwaalingen der vijf Artikelen, maar ook aan Sociniaansche ketterij, door het Sijnode wierdt veroordeeld als den Hoogleeraarsstoel onwaardig, met bede aan de Algemeene Staaten om zijne Schriften te verbieden. Welk Vonnis, vervolgens, door 's Lands Staaten wierdt bekragtigd, en de Hoogleeraar met afzetting en ballingschap gestraft.

Immiddels hadt men het overzien der Confessie of Belijdenis van den Heidelbergsehe Catechismus bij de hand genomen. Doch hier omtrent gaf men zich zelve niet zeer veele moeite. In de honderdvierënveertigste zitting wierdt door de Heeren Politijken voorgedraagen, dat de Nederlandsche Geloofsbelijdenis nog moest overgezien worden, ten aanzien van de zaken, of dezelve overeenkwamen met Gods

Woord

Woord en de Belijdeniſen van andere Hervormde Kerken; doch wat de Regeering der Kerke aanging, dat deeze dingen naderhand door de Inlandſchen alleen zouden onderzocht worden; en dat, gevolgtijk, op de Kerkelijke Orde in deezen niet behoefde gelet te worden. Reeds in de volgende zitting verklaarden, op deezen grondslag, de Sijnodaale Leden eenſtemmig, dat de Geloofsbelijdenis met de Waarheid overeenkwam, en vermaanden de Uitheemſchen de Inlandſchen, om ſtandvastig bij dezelve te blijven, en haar den naakoomeſingen onveranderd over te laaten, tot aan het einde der eeuwen. Even ſpoedig als de Belijdenis, wierdt ook de Catechiſmus overgezien en goedgekeurd. Want, naa dat in de Voormiddag-zitting van den eerſten Maij, de Heeren Politijken hadden bevolen, dat de Catechiſmus zoude onderzocht en overgezien, en door alle de Leden verklaard worden, of zij meenden dat in denzelven iets geleerd wierdt, 't welk met Gods Woord niet overeenkwam, maakte men nog in de zelfde zitting eenen aanvang met leezen, en verzogt de Voorzitter, dat een ieder zijn gevoelen over dit geſchrift opregtelijk zoude verklaaren; gunnende voorts den Leden, om zich daar toe te bereiden, tijd tot vier uren naa den middag. 't Gevolg hier van was, dat in de Naamiddag-zitting van dien zelfden dag, alle de Leden, zo uit- als inlandſche, eenſtemmig verklaarden, dat de Leere, in den Catechiſmus vervat, in alles met Gods Woord overeenkwam: zo dat 'er niets in behoefde veranderd of verbeterd te worden.

De voornaamſte bezigheden van het Sijnode thans zijnde afgedaan, gaf de Voorzitter, aan het einde der honderdtweënviſftigſte zittinge, kennis aan de Vergadering, dat men den volgenden Maandag, zijnde den zesden Maij, hadt beſtemd om de Sijnodaale Canons, in de Groote Kerk der Stad, aftekondigen, gelijk ook het Vonnis, over de Remonſtranten gevelde. Het gerugt hier van zich wijd en zijd verſpreid hebbende, lokte eenen ongemeenen toevloed van nieuwsgierigen na *Dordrecht*, mannen en vrouwen, edelen en onedelen, kerkelijken en waereldlijken, onder anderen zijne Excellentie Graaf ERNST KAZIMIR VAN NASSAU. Naa het Gebed, begaf zich het geheele Sijnode, twee en twee, uit de Stads-Doelen,

len,

Ien, de gewoonlijke Vergaderplaats, met groote staatse, twee Koetzen met aanzienlijke Vrouwen vooruit rijdende, na de Groote Kerk, in de volgende orde. Eerst de Heeren Politijken met hunnen Geheimschrijver HEINSIUS; vervolgens de Engelsche Bischof van *Landof* met den President BOGERMAN; daar naa de uitheemsche Godgeleerden; wijders de twee Assesoren of Bijzitters van den President en de twee Scriba's van het Sijnode; voorts de Nederlandsche Godgeleerde Hoogleeraars; en eindelijk de Inlandsche Predikanten en Ouderlingen. Tot aan het Stadhuis gevorderd zijnde, voegde zich de Wethouderschap bij den trein. Aan den Zuidkant van het Koor der Kerke, die met menschen was opgepropt, hadt men eenen stoel geplaatst voor den President; welke denzelven beklommen hebbende, de plegtige verrigting opende met een Gebed, in de Latijnsche taale, 't welk omtrent een half uur duurde. Thans zijnen stoel verlaatende, klom de eene Sijnodale Scriba, SEBASTIAAN DAMMAN, op denzelven, en las zo lang de Canons, tot dat zijne stem hem begaf, en hij moest vervangen worden van zijnen Amptgenoot FESTUS HOMMIUS, die de overige Canons voorlas. Eindelijk volgde ook de voorlezing van het Vonnis over de Remonstranten. Men hoorde, onder andere, in hetzelfde de volgende uitdrukkingen

„ Dat het Sijnode, naa aanroeping van Gods allerheiligsten
 „ naam, zich zelven zijns eigen gezags uit Gods Woord
 „ wel bewust zijnde, volgende de voetstappen van alle de
 „ oude en nieuwe wettige Sijnoden, versterkt met het gezag
 „ der Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal, verklaart en
 „ oordeelt, dat de Kerkendienaars, die zich in de Gemeente
 „ hebben gedraagen als hoofden der factien, en leeraars der
 „ dwaalingen, schuldig en overtuigd zijn de Religie te hebben
 „ gefchonden, de eenigheid der Kerke gefcheurd, en
 „ zeer zwaare ergernissen te hebben gegeeven; en wat aan-
 „ gaat de geenen, welke tot dit Sijnode zijn gedagvaard, dat
 „ dezelve daarenboven schuldig en verwonnen zijn van onlij-
 „ delijke wederspannigheid tegen de bevelen der Hooge Over-
 „ heid, in dit Sijnode afgekondigd, en tegen dit eerwaardig
 „ Sijnode zelve. Om welke oorzaken het Sijnode *vooreerst*
 „ den voorsz. Gedagvaardden ontzegt alle Kerkelijke bedienin-

„ gen

„ gen
 „ zelv
 „ toe
 „ den
 „ heb
 „ zov
 „ pmet
 „ in dit
 „ de Rem
 „ den mi
 „ te verw
 „ waar op
 „ gens een
 „ geweig
 „ recht te
 „ In de
 „ Maj
 „ schen,
 „ conus,
 „ war in
 „ weezen,
 „ melgeest
 „ en die
 „ dergebr
 „ Godgelt
 „ Algeme
 „ zes ma
 „ vens, d
 „ schijnen,
 „ vatte de
 „ de Uiten
 „ betuigen
 „ maaltijd,
 „ uitgele
 „ Om niet
 „ Vaderen
 „ ten op h
 „ die agter

„gen en ze afzet van hunne ampten; oordeelende ook de-
 „zelve onwaardig alle Akademische dienften, tot den tijd
 „toe, dar ze door ernstige bekeering, welke zij door woor-
 „den, werken en poogingen, genoegzaam zullen betoond
 „hebben, de Gemeente voldaan zullen hebben, en met de-
 „zelve waarlijk ten vollen verzoend zijnde, tot derzelven
 „gemeenschap zullen worden opgenomen.” Bij het leezen
 van dit Vonnis, als daar toe niet ontbooden zijnde, waren
 de Remonstranten niet tegenwoordig, doch ontvingen, op
 den middag, aanzegging, om zich bij de Heeren Politijken
 te vervoegen; die hen vervolgens het Vonnis voorhielden;
 waar op zij met groote bedaardheid antwoordden, en vervol-
 gens een Affchrift daar van verzogten; doch dit wierdt thans
 geweigerd, en hun bevolen, nog eenige dagen binnen *Dord-*
recht te vertoeven.

In de honderdvierënvijftigste zitting, die, op den negenden
 Maj, met opene deuren en eenen grooten toeloop van men-
 schen, gehouden wierdt, deedt de Raadsheer MARTINUS GRE-
 GORIUS, thans Voorzitter der Heeren Politijken, een Gebed,
 waar in hij God dankte voor de hulp, aan het Sijnode be-
 weezen, waar door zijne waarheid van de dwaaling en tui-
 melgeest, die de Herders zijns Volks zo lang hadt bezeeten,
 en die zijne Kerk zo zwaar hadt benaauwd, en bijkans t'on-
 dergebracht, was gered. Voorts zich tot den uitlandsche
 Godgeleerden wendende, bedankte hij dezelve, uit naam der
 Algemeene Staaten, voor de hulp, gedurende den tijd van
 zes maanden, aan het Sijnode bewezen; verzoekende te-
 vens, dat zij, op een bepaalden dag, in 's *Hage* wilden ver-
 schijnen, om aldaar hun verder afscheid te bekoomen. Thans
 vatte de President BOGERMAN het woord, om insgelijks aan
 de Uitlanders, van wegen het Sijnode, zijne dankbaarheid te
 betuigen. Naa dit alles ging het Sijnode, gezamentlijk, ter
 maaltijd, die kostbaar was, en op welken de leden op de
 uitgelezenste spijzen en dranken rijklijk onthaald wierden.
 Om niet alleen de tong, maar ook het oor der Sijnodale
 Vaders te sreeleu, liet zich eene groote menigte Muzikan-
 ten op hunne Speeltuigen hooren, zelf verscheiden Vrouwen,
 die agter gordijnen zongen, 's Anderendaags gingen de Heeren
 Poli-

Poli-

Politijken rond bij de buitenlandsche Leden van het Sijnode, om dezelve eene behoudene reizé té wenschen, en tevens met eenen gouden Gedenkpenning te beschenken, ter waarde van honderdvijftig guldens, hangende aan eenen gouden Ketten, die op vijftig guldens wierdt geschat. Op de eene zijde des Pennings zag men de afbeelding van het Sijnode, en las men, in den rand: RELIGIONE ASSERTA. Op de andere zijde was verbeeld de berg *Sion*, en op deszelfs top een Tempel, die van de vier winden bestreeden, doch van Gods naam bestraald wierdt, met het bijschrift: ERUNT SICUT MONS SION. De zin van welke Opschriften te kennen gaf: *Den Godsdienst bevestigd zijnde, zullen ze zijn als de berg Sion.* Daarenboven ontving elk der buitenlandsche Leden, boven de toegeleide daggelden, zijde twintig guldens, eene goede somme gelds, ter vergoedinge van reiskosten. Toen vertrokken de meesten hünner na ^s *Graavenhage*, om aldaar tegenwoordig te zijn bij de onthoofding van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, welke op den dertienden van Majj geschiedde.

Op dien zelfden dag vergaderden, van-nieuws, de inlandsche Leden, ter verhandeling van eenige bijzondere zaken. De voornaamste van deeze waren, het stellen van formulieren van ondertekeninge van de Nederlandsche Belijdenis, den Catechismus en de Canons van het Dordrechtſche Sijnode, voor Hoogleeraars, Leeraars, Krankbezoekers, Schoolmeesters, en verder allen, die in Kerkelijke bedieningen zouden gesteld worden. Het formulier, omtrent de Predikanten vastgesteld, luidt aldus: „ Wij ondergeschreevene Bedienaars des Godlijken Woords, reforteerende onder de Clasſis. . . verklaren opregtlijk en in goeden geweten voor den Heere, met deeze onze ondertekening, dat wij van harten gevoelen en gelooven, dat alle de Artikelen en stukken der Leere, in de Belijdenis en den Catechismus der Gereformeerde Nederlandsche Kerken begreepen, mitsgaders de Verklaring over eenige Punten der voorzeide Leere in het Nationaale Sijnode 1619 te *Dordrecht* gedaan, in alles met Gods Woord overeenkoomen. Belooven derhalven, dat wij de voorzeide Leere naarfliglijk zullen leeren, en getrouwelijk

„ voor-

„ voorstaan, zonder iets tegen dezelve Leere, 't zij openlijk
 „ of heimelijk, directelijk of indirectelijk, te leeren of te
 „ schrijven: Gelijk ook, dat wij niet alleen alle dwaalingen,
 „ tegen deeze Leere strijdende, en met naame ook, die in
 „ dit voorzeide Sijnode zijn veroordeeld, verwerpen; maar
 „ dat wij ook genegen zijn, dezelve te wederleggen, tegen
 „ te spreken, en allen arbeid aan te wenden, om dezelve
 „ uit de Kerk te weeren. En indien het zoude mogen ge-
 „ beuren, dat wij naa deezen eenig bedenken of ander ge-
 „ voelen tegen deeze Leere kreegen, belooven wij, dat wij
 „ 't zelve noch openlijk, noch heimelijk zullen voorstellen,
 „ leeren of verdedigen met prediken of schrijven; maar dat
 „ wij 't zelve alvorens den Kerkenraad, Clasfis en Sijnodus
 „ zullen openbaaren, om daar onderzocht te worden; bereid
 „ zijnde, ten allen tijde, ons aan het oordeel des Kerken-
 „ raads, Clasfis of Sijnodus gewillig te onderwerpen: op
 „ straffe, dat wij hier tegen doende, met 'er daad zelve
 „ (*ipso facto*) in onzen dienst zullen geschorst zijn. En in-
 „ dien de Kerkenraad, Clasfis of Sijnodus ten eenigen tijde,
 „ om gewigtige redenen van naadenken, goetdovondt van ons
 „ te eischen nadere verklaring van ons gevoelen over eenig
 „ Artikel deezer Belijdenisfe, des Catechismus of der Verklaa-
 „ ringe van het Sijnode Nationaal, zo belooven wij ook
 „ mits deezen, dat wij, ten allen tijde, daar toe willig en
 „ bereid zijn zullen, op straffe als boven; behoudende nog-
 „ thans het regt van Appél, ingevalle wij misfchien door 't
 „ Vonnis van den Kerkenraad, de Clasfis of het Sijnode meen-
 „ den bezwaard te zijn: gedurende welken tijd van Appél
 „ wij ons met de uitspraak en 't oordeel van het Provintiaale
 „ Sijnode zullen te vrede houden."

Behalven verscheiden andere zaaken, welke het Sijnode
 bezig hieldt, viel ook de aandagt op het vaststellen van
 eene dus genaamde Kerkenordering. Hier toe viel de keuze
 op de Kerkorde, in den Jaare 1586, ten tijde van LEICESTER,
 hoewel buiten bewilliging van 's Lands Staaten, vastgesteld.
 Deeze wierdt thans naagezien en goedgekeurd, met verzoek
 aan 's Lands Staaten, om dezelve door hun gezag te bekrag-
 tigen. Dit geschiedde in zommige Provinciën, hoewel onder
 eenige

eenige bepaalingen. Doch in *Friesland* verwerp men de aan-geboodene Kerkenorde, als *niet praktikabel en tegen 's Lands Privilegien in veele punten ſtrijdig*. De reden der gedeelte-lijke aanneeminge of geheele verwerpinge, was, om dat, naar het oordeel der Heeren, aan de Kerkelijken te groot ge-zag wierdt toegefeerveven. Ons beſtek gedoocht niet, van verſcheiden andere zaaken, door het Sijnode verrigt, verſlag te doen.

Op den negenëntwintigſten Maj hielt het Sijnode de hon-derdachtigſte en laaſte zitting. Uit de Doelen begaven zich de Leden, verzeld van de Heeren Politijken, na de Groote Kerk, alwaar de Kerkleeraar LYDIUS eene toepaſfelijke Leer-rede hielt, en eene dankzegging aan God deedt, voor alle de bijzondere en wonderbaare weldaaden, onlangs aan de Nederlaſdſche Kerken beweezen. Bij hunne wederkomst in de gewoone Vergaderplaats, bedankte de Heer HUGO MUIS VAN HOLY, Schout van *Dordrecht*, uit naam van Hun Hoog Mogenden, de Leden van het Sijnode, voor hunne naarſtig-heid en getrouwheid, in het verdedigen van de waarheid van den Hervormden Godsdienst; wordende alles met een plegtig Gebed tot God, door den Preſident BOGERMAN, be-ſlooten. Vóór hun vertrek, ontvingen de Leden hunne dag-gelden, welke, voor de Hollaſdſche, geſteld waren op vier guldens. Alles te zamen genomen zijnde, rekende men, dat het Sijnode den Lande op een Miljoen of tienmaalhonderd-duiſend Guldens kwam te ſtaan.

Hoe 't met de Remonſtranten aſliep, moeten wij, bij wijze van aanhangzel op de hiſtorie van het Sijnode, hier nog kor-relijk verhaalen. Naa het vertrek der Sijnodaale Vaderen, bleeven de gedaagde Remonſtranten, op hoogen laſt, nog binnen *Dordrecht*. Hier verſcheenen eerlang drie Gelastigden van Hun Hoog Mogende, welke aan de gedaagden de vraag deeden, of zij, ondanks hunne aſzetting, nog voorneemens waren, zich als Kerkendienaars te gedraagen; dan of zij be-ſlooten hadden, als amptlooze burgers een ſtil leeven te lei-den, zich onthoudende van alle Kerkelijke bedieningen; met toezegging, dat in het eerſte geval, van wegen Hun Hoog Mogenden, voor hun onderhoud zoude gezorgd worden.

Op

Op één na, betuigden allen, geene balofte van ſtilzwiigen te kunnen doen. Met gelijken uitflag wierdt, 's anderendaags; dit gefprek hervat; waar naa de Remonſtranten, zonder dat men zich met hun bemoeide, bijkans drie weeken in eene foort van opſluitinge gelaaten wierden. Thans keerden zij zich tot de Algemeene Staaten, met een eerbiedig Verhoog om afdoening van zaaken, en tot de hinnen te mogen wederkeeren. Doch hier op volgde geen antwoord, maar wierden, integendeel, de Remonſtranten zo ſtreng gehouden; dat een van hun geen verlof konde bekoomen, om zijne zieltoogende en om hem roepende Zuster te bezoeken, een andere; om zijne Vrouw in baarensnood bij te ſtaan, hoewel ze; voor hunne wederkomst te *Dordrecht*, genoegzaamen borgtocht aanboden. Eindelijk ontvingen zij bevel, om tegen den tweeden Julij in 's *Hage* zich te laaten vinden, om 's anderendaags voor Hun Hoog Mogende te verſchijnen. Eén voor één voor de Vergadering verſchijnende, wierdt hun aldaar voorgelid eene Acte van Stilſtand, bij welke zij, door ondertekening, moesten belooven, zich voortaan te zullen onthouden van alle Kerkelijke dienſten, in 't heimelijk of in 't openbaar, zo wel in als buiten de Steden, Dorpen en Plaatzes der Veréénigde Provinciën, of Refort van dezelve, maaf zich enkel als particuliere ingezeetenen te zullen gedraagen. Eén der Remonſtranten tekende de Acte; doch alle de overigen, dertien in getal, weigerden zulks, zich in deezen beroepende op hun Geweeten. De Predikant, welke de Acte hadt getekend, bekwam hier op zijn afscheid, nevens vijftig guldens tot reisgeld. Aan de overigen, naa dat men hen den volgenden dag, nogmaals gehoord hadt, en zij bij hun antwoord volhardden; wierdt het Vonnis van Hun Hoog Mogende voorgelezen, inhoudende, onder andere, dat zij gebragt zouden worden buiten de Veréénigde Provinciën en derzelver Refort, zonder daar binnen te mogen wederkeeren; voor dat aan Hun Hoog Mogende was gebleeken, hunne bereidwilligheit om de voorgeselde Acte te ondertekenen; onder bedreiging dat de anders doenden, als verſtoorders der gemeene rust, anderen tot een voorbeeld, naar goedvinden

zouden geïraft worden. Naa de aankondiging van dit Vonnis, deedt men de Remonstranten in de Vertrekkamer gaan, alwaar een Kamerbewaarder hun, kort daar op, kwam vragen, *waarheen zij wilden gevoerd worden?* Hun antwoord was, dat ze zulks niet terstond konden zeggen, maar het stuk vooraf met hunne Vrouwen en Vrienden moesten overleggen, ordre op hunne huislijke zaaken stellen, die, naa zo lang eene afwezigheid, niet weinig verlopen waren. Wilde men hen ter jagt ter Lande uitvoeren, men mogt hen brengen, waarheen men wilde. De Heere, hoopten ze, zoude hen geleiden. De Deurwaarder, dit antwoord hebbende binnen gebragt, keerde straks daar naa te rug, met bevel dat twee van hun voor de Heeren moesten verschijnen. Aan NIËLLIUS en DWINGLO wierdt deeze last opgedraagen. Uit aller naam verklaarden deeze, dat zulk een schielijk vertrek hun onverwagt voorkwam; dat ze hoopten, dat Hun Hoog Mogenden ook hunne Vrouwen en Kinderen, met deeze uitzetting niet zouden elendig maaken en op den dijk zetten; dat zij hierom eenige weinige dagen uitsfels verzogten, om in hunne huizen te mogen gaan, en hunne zaaken te beschikken: onder belofte, van ten bestemden dage zich te zullen laten vinden ter plaatze, welke men zoude goedvinden hun aan te wijzen. Thans deedt men de Remonstranten wederom buiten staan. Doch 't leedt niet lang, of de Deurwaarder kwam hun aanzeggen, dat de Staaten bij hun besluit volhardden; maar zo zij wilden belooven, dat ieder na zijn logement zoude gaan, zonder met iemand te spreken, en den volgenden morgen ten vier ure tot het vertrek gereed zijn, dan mogten zij heenen gaan, om zich tegen 's anderendaags te beraaden. Omtrent negen ure in den avond gingen ze na hunne huisvestingen, alwaar ze, zedert, tot diep in den nacht, bezogt wierden, om afscheid van hun te neemen. Nog dien zelfden avond zonden de Algemeene Staaten aan de Remonstranten hunne nog onbetaalde Daggelden. Dit geld wierdt hun in Rijksdaalders toegereld. Een van dezelve, welke EPISCOPIUS ontving, trok zijne aandagt. Op de eene zijde zag men het beeld der *Waarheid*, vertreedende den *Laster*

en de *Leugen*, met het Omſchrift: DE WAARHEID OVERWINT ALLES. Aan de keerzijde las men: WELDOENDE VREEST NIEMANT. EPISCOPUS bewaarde zorgvuldig dit ſtuk gelds, en liet het met een gouden rand omzetten: In 's mans geſlagt heeft men het lang daar naa bewaard.

Op den zesden Julij waren de Remonſtranten, op het bepaalde uur, tot hun vertrek gereed. Ten zes uure kwamen een Bode hun ieder vijftig guldens reſgeld brengen, nevens een aſſchrift van het Vonnis, en met een hun vraagen, werwaarts zij begeerden gebragt te worden? Elf hadden eene briefje getekend, bij 't welk zij begeerden, na *Waalwijk*, in *Brabant*, te mogen worden overgevoerd, twee na *Nieuwenhuis*, in 't Graaffchap *Benthem*, en één na *Huſen*, in 't Land van *Kleef*. Terwijl de Bode om Wagens liepen, kwamen veelen de Ballingen met ſchreiende oogen, waarwel zeggen. Een weinig naa negen uure, onder een geweldigeft regen, begon de uittocht, met negen Wagens. Drie derzelven, verzeeld van twee Bode, reeden na *Nieuwenhuis* en *Huſen*; de zes anderen, onder 't geleide van vier Bode, floegen den weg in na *Waalwijk*. Eerſt reeden deeze na *Deijſt*, en van daar na *Deijſhaven*, alwaar ze het middagmaat hielden, en voorts ſcheep gegaan zijnde, zettede ze bij *Geertruidenberg* voet aan land. Hier huurden de Bode vier Wagens, die hen voorts na *Waalwijk* bragten. Aan de Bode, naa dezelve voor hunne gediensfigheid, op de reizé aan hun betoond, bedankt te hebben, zeiden de Remonſtranten, bij het aſſcheid: „Zegt aan Hun Hoog Mogenden; dat „wij zulk eene behandeling niet verdiend hebben; doch dat „wij dezelve geduldig zullen draagen, blijvende vrienden „van het Vaderland, en niet nalatende voor Hun Hoog „Mogenden te bidden.”

Zodanig een uitſlag hadt het vermaarde Sijnode van *Dordrecht*, waar over zo wel Inlanders als Uitheemſchen zeer verſchillende gevoelens geveld hebben. 't Is onze zaak niet, dezelve hier te opperen; zij kunnen bij de Kerkeſijke en Waereldlijke Hiftorieſchrijvers worden naagezien.

SYTZAMA, een der oudste adelijke Geslagten van *Friesland*, van 't welk nog heden ten dage naakoomelingen in dat Gewest in weezen zijn, doch 't geen, door verloop des tijds en de wisselvalligheid der waereldsche zaaken, zeer veel van zijnen alouden luister en gezag heeft verlooren. In de aloude Gedenkschriften staan verscheiden Leden des Geslags bekend, voor trouwe liefhebbers des Vaderlands en grootmoedige voorstanders der Friesche Vrijheid. Bij gebrek aan de noodige aantekeningen, kunnen wij den eersten oorsprong en volgreeks des aanzienlijken Geslags niet vermelden, maar moeten ons bepalen tot zulke Leden, welke, door huone daaden, den meesten roem behaald hebben.

Op deeze lijst mogen wij niet verzwijgen Jonkheer TJALLING VAN SYTZAMA, die reeds omtrent het Jaar 1420 leefde. Gedurende de befaamde twisten der *Schieringers* en *Vetkoopers*, welke de Provincie *Friesland* van een scheurden, was Jonkheer TJALLING, in 't eerst, de laatstgenoemden toegedaan. Sedert, onzeker om welke reden, wisselde hij van partij, en wierdt een der voornaamste hoofden en aanvoerders der *Schieringers*. In of reeds vóór het Jaar 1462 raakte hij in geschil met eenen anderen Edelman, SCHELTO VAN JAYEMA, genaamd. Op Palmzondag des gemelden jaars elkander tot een Tweegevegt hebbende uitgedaagd, in het Dorp *Marum*, ontving Jonkheer TJALLING eene doodelijke wonde, waar aan hij straks den geest gaf: naa alvorens zijnen tegenstreever, in de eene knie, eene kwetzaure te hebben toegebracht, aan de gevolgen van welke hij, insgelijks, eerlang overleedt. Van zo veel aanzien was thans Jonkheer TJALLING onder de zijnen, dat door zijn overlijden, en dat van eenen Jonkheer ROMKE VAN DONIA, die her mer de *Vetkoopers* hieldt, de wederzijdsche vijandlijkheden der landberoerende aanhangen, een tijd lang, stil stonden.

Van ongelijk meer vermaardheids, eger, dan deeze, was JELMER VAN SYTZAMA, névens zijnen broeder PIER VAN SYTZAMA, die gelijktijdig met, doch ook nog lang naa hem geleefd hebben. Jonkheer JELMER was gehuwd aan ATS of ATJE VAN BONNINGA, dogter van LOUW VAN BONNINGA en

van

van HYLK VAN HARINXMA. Hij hadt een Stins of adelijk Slot te *Warns*, een Dorp niet verre van *Stavoren*. In dien zelfden oord der Provincie bloeide, ten dien tijde, het aanzienlijk Geslagt van GALAMA, doch lag met dat van SYTZAMA dikmaals overhoop. 't Gebeurde, in den aanvang van September des Jaars 1494, dat de Jonkheeren DOUWE en OTTO VAN GALAMA, gesterkt van hunne Vrienden en Bondgenooten, op het Slot van SYTZAMA eenen geweldigen aanval dedden. Jonkheer JELMER bevondt zich thans te *Sneek*, bij BOCKO VAN HARINXMA, waarschijnlijk zijnen bloedverwant. Den ramp, welke zijn Huis dreigde, hadt hij niet vernomen, of hij verzogt om de hulp zijner Bondgenooten, onder andere van de sfraks genoemde Stad, en om gezamentlijk met hem tegen den vijand op te trekken. Door dit middel verzamelde hij, wel haast, eene magt, welke die des vijands merkelijk te boven ging. Met deeze magt op GALAMA zijnde opgetrokken, wierdt SYTZAMA spoedig met hem handgemeen, hoewel met een zeer rampzaligen uitflag. Jonkheer BONNINGA, Schoonvader van Jonkheere JELMER, nevens veele andere voornaame *Schieringers*, verloor 'er het leeven; hij zelve ontving eene zwaare kwetzuure, en verviel, daarenboven, in 's vijands handen.

Intusfchen bevondt zich de Echtgenoot van onzen SYTZAMA op het Slot. Ondanks het sneuvelen van haaren Vader, en de gevangenneeming van haaren Echtgenoot, verkoos de kloekmoedige Heldin het doorstaan van een hevig beleg, en het lijden van de uiterste vermoeienissen en elenden, boven eene lafhartige overgave. Geduurende de vijandlijkheden, kwamen eenige Priesters en andere Goemannen tusschen beide, om een Verdrag te bemiddelen. Het wierdt getroffen, op de volgende voorwaarden: De gevangenen zouden, van weerkanten, losgelaaten, en de Stins van SYTZAMA aan die van GALAMA worden ingeruimd. Sedert de overgave van het Slot, wierdt het afgebroken en tot den grond toe geslegt. Het Huis stondt een weinig ten Noordoosten van de Kerk van *Warns*. In eenige hoogten, als mede in eene drooge Graft, zouden, volgens zommigen, daar van nog de overblijfsels voorhanden zijn.

Belangende den broeder van Jonkheere JELMER, PIER VAN SYTZAMA, deeze woonde in een Stins of Slot, *Sytzama-State* genaamd, in of bij het Dorp *Arum*, in de Grietenij van *Wonseradeel* onder het Friesche Kwartier van *Westergoo*. Het lag in het Noordoosten van de Kerk, aan het einde van gene tamelijk lange en breede Straat, van welke het, door een Ringmuur, wierdt afgescheiden. Ten Noorden en ten Westen lag het binnen wijde Grafsten, en was, aan den Zuidkant, van schoone Hoven en lustige Plantaadjen voorzien. Door ouderdom geheel vervallen zijnde, wierdt dit Huis, in de Jaaren 1555 en 1556, door eenen anderen PIER VAN SYTZAMA, Kleinzoon des bovengenoemden, en deszelfs Echtgenootte RINKJEN DOUWMA VAN OENEMA, geheel vernieuwd en met een Torentje versierd. In den aanvang deezer Eeuwe is dit Slot wederom geheel afgebroken, wordende niets meer dan de Ringmuur daar van overgelaaten.

Jonkheer JELMER VAN SYTZAMA overleedt zonder kinderen, Zijn broeder, PIER VAN SYTZAMA, heeft het Geslacht tot op deezen tijd voortgeplant. Jonkheer PIER, naamelijk, hadt in huwelijk JOOSJE VAN MARTENA, en bij dezelve, onder andere verwekt,

Jonkheer HARMEN VAN SYTZAMA, Heer van *Sijtzaama-State*, te *Arum*, die in huwelijk nam TIETS VAN HIDDEMA, bij welke hij Vader wierdt van

Jonkheere PIER VAN SYTZAMA, boven genoemd, welke, bij zijne insgelijks reeds vermelde Huisvrouw RINKJEN DOUWMA VAN OENEMA, verwekte,

Jonkheer DOUWE VAN SYTZAMA, Heer van *Sijtzaama-State*, te *Arum*, Grietman van *Tidaarderadeel*, in het Kwartier van *Oostergo*. Op twee onderscheidene tijden bekleedde hij deeze aanzienlijke waardigheid: eerst, zedert het Jaar 1578 tot in den Jaare 1586, terwijl Friesland nog het gezag van Koning PHILIPS van Spanje erkende. In 't laatstgemelde jaar, om welke reden, is ons onbekend, van dien post verlaaten zijnde, aanvaardde hij denzelfden, van nieuws, in den Jaare 1601, om daar van afstand te doen met zijn overlijden, 't welk op den vijftien Junij des Jaars 1607 voorviel. Tot ver-

verfcheiden gewigtige bedrijven, 's Lands regeering betreffende, wierdt deeze Edelman te werk gefield, uit welke zijn gezag en aanzien met regt mag worden afgeleid. Als Gevolmagtigde wegens *Oostergo*, nevens verfcheiden andere Friefche Edelen, ondertekende hij, in den Jaare 1583, zekere, dus genaamde, *Akte van Debat*, dienende, in zeker gefchil, tot antwoord wegens het platte Land aan de Steden van het Gewest. In het zelfde jaar, en in de zelfde hoedanigheid van Gemagtigde, leende hij de hand, tot het ontwerpen van zekere Artikelen en Voorwaarden, op welke Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, in de plaats van den Heere VAN MERODE, tot Stadhouder van *Friesland* zou worden aangenomen. Eindelijk ondertekende hij, al wederom in de hoedanigheid van Gevolmagtigde van *Oostergo*, op den negentienden Januarij des Jaars 1604, het Besluit der Heeren Volmagten ten Landsdage, aangaande de toestemming tot het betaalen van het Krijgsvolk. — In den Jaare 1573 was Jonkheer DOUWE in den echt getreeden met Jonkvrouwe JETSKE VAN BESLINGA, dogter en Erfgenaame van ANDRIES VAN BESLINGA, te *Friens*, en SJOUK VAN JELGERHUIS. Door dit huwelijk wierdt hij eigenaar van *Beslinga-State*, te *Friens*, en, Vader, onder andere, van

Jonkheere ANDRIES VAN SYTZAMA, Heere van *Sijtzama-State*, te *Arum*, en van *Beslinga-State*, te *Friens*. Omtrent het Jaar 1620, tradt hij in 't huwelijk met JOHANNA VAN AARN SMA, dogter van CHRISTOFFEL VAN AARN SMA en van MARGARETHA VAN LOO. *Beslinga State*, door ouderdom, geheel vervallen zijnde, deedt hij, kort naa zijne echtverbiutenis, in de plaats van het oude, een fraai Slot bouwen, 't welk door de naakoomelingen, zo wij ons niet bedriegen, tot heden toe bezeeten en bewoond wordt. Onder andere kinderen verwekte hij JETSKE VAN SYTZAMA, gehuwd aan JARIG VAN HEEREMA, Zoone van TJERK VAN HEEREMA en van LUTS WALTA, en Major van een Friesch Regiment. *Sijtzama-State*, een kwartier uur gaans buiten het meergenoemde Dorp *Arum*, aan den weg na het Dorp *Kimswert* gelegen, wierdt, in de Jaaren 1665 en 1666, door deeze Edele Vrouw gestigt, in de

Ppppppp 4 plaats

plaats van het oude Slot, weleer door eenen jonger broeder van het edel Geslagt gebouwd, doch, ten gemelden tijde, zeer bouwvallig. Behalven deeze hadt Jonkheer ANDRIES nog verwekt, als Voortzetter van het Geslagt,

Jonkheer PIER VAN SYTZAMA, Heer van *Beslinga-State*, te *Friens*. Hij is tweemaal getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenootte was FOKEL VAN EYSINGA, dogter van EDO VAN EYSINGA en van CATHARINA VAN EYSINGA. Deeze zonder kinderen zijnde overleeden, tradt hij in een tweede huwelijk met JULIANA VAN JELTINGA, dogter van FEKKE VAN JELTINGA en TJAMK VAN WYCKEL. Uit dit tweede huwelijk wierdt gebooren,

Jonkheer PICO GALENUS VAN SYTZAMA, Heer van *Beslinga-State*, te *Friens*, getrouwd met JOHANNA JUDITH BLANCKVOORT, eenige dogter en erfgenaame van WILLEM BLANCKVOORT en van ALEIDE GEERTROI VAN HEMERT. Bij de plegtige begraavenisse van JOHAN WILLEM FRISO, Stadhoudcr van Friesland, genoot deeze Edelman de eere, dat hij, op aanschrijving van haare Hoogheid de Prinsesse Weduwe, de vijfde in rang ging, onder de achtëntwintig Edelen, die het Lijk na het Graf verzelden, en, in den staatelijken optogt, het Vorstelijk Kasket droeg. Jonkheer PICO GALENUS overleedt, op *Beslinga-State*, in den ouderdom van bijkans zesënzestig jaaren, op den negenëntwintigsten Januarij des Jaars 1727, en wierdt, op den vijfëntwintigsten Februarij, in het Koor der Kerke te *Friens*, in het graf zijner Voorouderen, plegtig ter aarde besteld. Hij liet naa de volgende kinderen:

1. Jonkheer PIER WILLEM VAN SYTZAMA, Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk, onder het Regiment van zijne Vorstelijke Doortuchtigheid WILLEM HENRIK, Erfprinsc van *Saxen-Eisenach*, en, op den tweeden Junij des Jaars 1726, te *Friens* getrouwd met Jonkvrouwe EBELLA JULIANA EEBINGA VAN HUMALDA, oudste dogter van FRANS BERNART EEBINGA VAN HUMALDA en van KLARA FEYONA VAN GROVESTINS.

2. Jonkheer JAN ANDRIES VAN SYTZAMA, Kapitein van eene Kompagnie Knegten, onder het Regiment van Prijs CHRISTIAAN VAN NASSAU DILLENBURG.

3. Jonk-

3. Jonkheer FEKKO DOMINIĆUS VAN SYTZAMA, Kapitein van
geene Kompagnie Knechten, in het Regiment van den Briga-
dier VAN IDZINGA.

4. Jonkvrouwe FROUK JULIANA GEERTRUI VAN SYTZAMA,
overleeden op *Beslinga-State*, den veertienden Februarij des
Jaars 1721.

5. Jonkvrouwe ANNA JACOBA HERMINE VAN SYTZAMA, op
Beslinga-State, den vierētwintigsten September des Jaars
1726, overleeden.

PPPPPPP 5

T.

T.

TAAYEN. (LYN) De affchudding van het Spaansche dwangjuk, door onze Voorouders, was eene gemeene zaak, welke door de vereenigde poogingen van aanzienlijken en geringen volvoerd wierdt. Van den gelukkigen uitflag des werks daalt de roem inzonderheid neder op de Grooten, om dat de naamen van deeze, bij de Historieschrijvers, zijn opgetekend, die der anderen, als minder bekend, meestal, verzwegen worden. Intusfchen hebben ook de laaften een regtmaatigen eisch op de dankbaare hoogagting der naakoomelingen, zo ras deezen behoortlijk onderrigt zijn, aan wien zij dien tol te betaalen hebben. De perfoon, boven genoemd, is een dier lieden van eene laage Klasse, welker naamen der vergeetelheid verdienen ontrukkt te worden, om dat zij de zaak der Vrijheid, op hunne wijze, hebben voorgestaan. LYN TAAAYEN, naamelijk, was een Visfcherman, in de Stad *Veeere* woonagtig. Nevens eenen zijner Stadgenooten, van de zelfde handteeringe, KOEYEVLEESCH genaamd, onledig in zijne kostwinning en bedrijf, hadt hem het ongeluk getroffen, in de handen der Spanjaarden te vervallen, en in *den Briel* in hegtenis gesteld te worden. Hier zat hij, zijns toekoomenden lots onzeker, ten tijde, als de Stad aan de Watergeuzen overging. JAN VAN KUIK, *Heer van Erpt*, naa de bemagtiging, binnen die Stad gekoomen, diende hem ten voorspraake, en bragt te wege, dat hij, nevens zijnen makker, zonder daar voor eenig losgeld te betaalen, op vrije voeten wierdt gesteld. Tot de hunnen wedergekeerd, gaven ze breed op van de edelmoedigheid der Geuzen, en, misfchien daarenboven der Spaansche overheerschinge moede zijnde, deden ze al wat in hun vermogen was, om het gemeen onder de *Veeere*naars tegen de Spanjaards op te ftooken. Onder dit alles was de Heer VAN ERPT binnen de Stad gekoomen. Hier vernam hij de denk- en handelwijze der twee Visfchers: weshalven hij dezelve bij zich ontboodt,

en

en dezelve overhaalde tot de belofte, zij zouden hunne medeburgers tragten over te haalen, om de wapens tegen de Spanjaards op te vatten. De volvoering volgde spoedig op de belofte, met den gelukkigen uitflag, dat de Stad *Veere*, binnen weinige dagen, tot 's Prinzen zijde overging. Aan TAAAYEN en KOEYEVLEESCH behoort derhalven de eere der medewerkinge tot het aanwinnen, voor de zaak der Vrijheid, van eene Stad van geene kleine aangelegenheid.

Zie B O R.

TAETS VAN AMERONGEN; zie AMERONGEN (TAETS VAN), Deel III, bl. 772 enz.

TAFELBERG, ook wel de *Kooltjesberg* genaamd, is een der hoogste Heuvelen in het *Gooiland*. In de nabuurschap van het Dorp *Huizen* gelegen zijnde, wordt deeze verhevenheid druk bezogt, door de zulken, die smaak vinden in ruime uitzigten, die door verscheidenheid worden afgewisseld. Op den top des Heuvels vindt men eenen ronden tafel van blaauwen steen, in welken de naamen van zestig Steden, Dorpen, Gehugten, Sloten en Heerenhuizen, ieder volgens den streek, in welken men dezelve moet zoeken, zijn uitgehouwen; de meeste van welke, bij eene heldere lucht, ook doorgaans kunnen gezien worden.

TAKEZYL, of *Tackezijl*, eene uitwaterende Sluis (want dit betekent het woom *Zijl*, in de Friesche Landtaal) in *Friesland*, ongeveer een half uur gaans ten Noorden van het Dorp *de Lemmer*. In vroegere dagen, en nog aan het einde der Vijftiende Eeuwe, toen het straks genoemde Dorp nog van weinig aanzien was, was *Takezijl*, benevens de Zijl of Sluis van *Workum*, de eenige bekwaame Haven, aan de Zuiderzee, voor het Kwartier van *Westergo*, en alzo voor het grootste gedeelte der Provincie. Sedert dien tijd is de gedaante der zaaken zodanig veranderd, dat de doortogt van schepen aldaar zeer gering is. Met dit alles is de Sluis nog van groote

aan-

aangelegenheid, alzo verscheiden Meiren en Stroomen, welke, in dit gedeelte van het Gewest, zeer menigvuldig zijn, door dezelve, ten tijde van het hooge binnenwater, zeer veel waters kunnen loozen. Van uitsteekenden dienst daar toe is een ruime Vaart, van binnen derwaarts loopende, de *Ee* of *Ea* geheeten, en die ook, op zommige Kaarten, onzeker op welken grond, den naam van *Rhijn* draagt. Uit het Slooter Meir neemt dezee Vaart haaren aanvang, loopt voorts door of om de Stad *Slooten*, en valt door de *Takezijl* in Zee.

TAKO SYBRANTSZ, gebooren in Friesland, en, hoewel hij zich met den Land- en Akkerbouw geneerde, een man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid, en, 't geen hem nog ongelijk meer vermaardheids gaf, van bevallige zedigheit en ongemaakte Godsvrugt. Zij, die in de Vaderlandsche Kerkelijke Geschiedenissen eenigzins bedreeven zijn, weeten, hoe, een weinig vóór het einde der Zestiende Eeuwe, de vermaarde HUIBERT DUIFHUIS, te *Utrecht*, eene Leere predikte, door haare gemaatigheid wijd verschillende van de harde gevoelens, die, zedert, hier te Lande, zo veel onrust veroorzaakt hebben. Zo veel bijvals, intuschen, vondt deeze gemaatigheid, bij de *Utrechtsche* Wethouderschap, dat, naa 's Mans overlijden, in den Jaare 1581 voorgevallen, zekere HERMANUS ELKONIUS, van *Harlingen*, in zijne plaats beroepen wierdt. 't Was door middel van deezen, en op deszelfs aanraaden, dat de Magistraat onzen TAKO SYBRANTSZ tot Leeraar in de *St. Jakobs Kerk* verkoos. Vijf jaaren bekleedde hij aldaar zijn ampt in vrede en met zegen. De komst van LEICESTER, en deszelfs heulen met Predikanten van hardere begrippen, was het tijdstip, van 't welk zijne onrust eenen aanvang nam. Te *Utrecht*, naamelijk, was thans de Hervormde Gemeente in twee aanhangen verdeeld; den eenen noemde men die van *Sint Jakobs Kerk*, den anderen die van het *Konfistorie*. Die 't met den eerstgenoemden hielden, stonden bekend voor de gemaatigden, en vermeerderden allengskens in getal van Leden. Zij wierden door drie, die van het *Konfistorie* door vier Predikanten bediend. Om den opgang der denkwijze, welke TAKO was toegedaan, te stemmen, namen de anders den-

denkende Leeraars de toevlugt tot LEICESTER; die ook wel haast te wege bragt, dat TAKO's beide Amptgenooten, onder welke de boven gemelde ELKONIUS, zich lieten overhaalen tot vereeniging met die van het Konfistorie, op den grond van zekere achttien punten, aan welke men zich, tot aan het naastvolgende Sijnode, zoude houden. Gaarne zou men onzen TAKO den stroom hebben zien volgen. Doch hij verzette zich daar tegen, om reden, dat de punten van het Verdrag, onder andere, vorderden, het ondertekenen van de Nederlandsche Geloofsbelijdenisse, en hij zwaarigheid vondt in het leerstuk der volstrekte Voorbeschikkinge. Als hij hier omtrent zijne zwaarigheden opperde, deden de andere den voorslag, om met eenen der andere Predikanten, ter zijner keuze, in een vriendlijk gesprek te treden. Hier in bewilligde TAKO, en verzogt hij, ten dien einde, JOHANNES UITENBOGAART, die, zints ruim een jaar, bij die van het Konfistorie het Leeraarampt bekleed hadt, hoewel hij in 't stuk der Predestinatie van zijne amptgenooten verschilde, en, uit dien hoofde, bij die van de St. Jakobs Kerk zeer wel gezien was. Deeze wist de zaak zo verre te brengen, dat TAKO in 't stuk der Predestinatie zoude mogen volstaan, mits daar omtrent spreekende met de Belijdenis van *Zurich*. Thans scheen men de zaak gevonden te hebben. Doch 't leedt niet lang, of TAKO kreeg een ander geschil met eenen zijner medebroederen, 't welk hem deedt besluiten om te vertrekken. Ongemeen veel werks maakte UITENBOGAART om hem te behouden. Zelf wierdt 'er eene onderhandeling beleid, in tegenoverstaan van den Graave VAN NIEUWENAAR, Stadhouder van het Gewest, om de zaak te vinden. Doch TAKO, alzo hem voorwaarden wierden voorgehouden, welke hij met zijn geweeten niet konde over een brengen, wees alle aanbiddingen van de hand, en nam beleefdelyk zijn afscheid, niet tegenstaande hij met een talrijk huisgezin belast was, en geene middelen hadt. Men verhaalt dat de Graaf VAN NIEUWENAAR, bij deeze gelegenheid, zoude gezegd hebben: „Dat moet waartijk een „vroom man zijn, die met zo veele kinderkens beladen „zijnde, en kleine middelen hebbende, liever verkiest te „gaan, dan tegen zijn gemoed te doen en te blijven.” Op den

den achtëntwintigsten April des Jaars 1586 deedt hij zijne Affcheidsrede, over de woorden: *Ik zal den Herder slaan, en de Schaapen zullen verstrooid worden*; in welke hij den toehoorderen zijne meening niet onduidelijk te verstaan gaf, dat huone openbaare Kerkelijke Vergaderingen van geen langen duur zouden zijn. De laster verzwaarde nog zijnen wederspoed. Men verspreidde, dat hij ten zijnen huize talrijke zamenkomsten hieldt. Doch eenigen, afgevaardigd om de waarheid der zaake te onderzoeken, vonden hem te bedde legge, ziek van hartzeer, over alle de onaangenaamheden, hem bejegend, omringd van zijne schreiende Huisvrouw en Kinderen, nevens een of twee vrienden, gekoomen om hem te vertroosten. Bij zijn vertrek gaf hem de Wethouderschap een lofslijk getuig(schrift), wegens zijnen godvrugtigen en deugdzaamen levenswandel.

Utrecht verlaaten hebbende, begaf zich TAKO SYBRANTSZ na *Alkmaar*. Wat hij aldaar verrigtte, ter ondersteuninge van zijn huisgezin, is ons niet gebleeken. Waarschijnlijk zal hij, van tijd tot tijd, den predikdienst, hier of elders, hebben waargenomen. Grond voor deeze gisfing meenen wij te vinden in de handelwijze der Klasfis van *Alkmaar*, en de gunst, welke van deeze hem wierdt toegedraagen. Want, als de Stad *Medenblik*, in den Jaare 1590, eenen Leeraar noodig hadt, geschiedde het op aanprijzen der gemelde Klasfis, dat de Wethouderschap dier Stad op hem daar toe het oog liet vallen, en met 'er daad verkoos. Dikmaals baarde de twist over de grenzen der burgerlijke magt in Kerkelijke zaaken onaangenaame verdrietlijkheden. Dit hadt plaats in het tegenwoordige geval. De Kerkenraad van *Medenblik*, ongezind om zich door de Magistraat eenen Leeraar te laten geeven, en in den waan van daar toe het regt te hebben, viel klagtig over het beroep bij de Klasfis van *Enkhuizen*; en vondt aldaar zo veel bijvals, dat de Klasfis den Kerkenraad in 't gelijk, de Wethouders in 't ongelijk stelde; verklaarende het beroep voor onwettig, als tegen de gewoone orde uitgebragt. Prins MAURITS, nevens eenige Gemagtigden der Staaten, eenige zaaken, het gemeene landbestuur betreffende, te *Enkhuizen* te verrigten hebbende, kwamen in de maand October des gemel-

melden Jaars 1590 in de gemelde Stad, terwijl het geschil nog leevendig was. Zo wel de Kerkenraad, als de Wethouderschap van *Medenblik*, vervoegde zich bij zijne Doorluchtigheid en de verdere Heeren, om hunne bezwaaren en redenen bij dezelve in te brengen. Na verscheiden onderhandelingen, hier over voorgevallen, volgde eindelijk eene uitspraak, bij welke het beroep voor wettig verklaard, en de Magistraat in haar regt gehandhaafd wierdt; met verbod om voortaan deeze zaak in verder geschil te trekken.

Ingevolge deezer uitspraake, aanvaardde TAKO SYBRANTSZ. het Leeraaramt te *Medenblik*. Met de zelfde gemaatigheid, welke hem, staande zijn verblijf te *Utrecht* hadt beziel, kweet hij zich ook hier van zijnen post en plicht, meestal ongemoeid, zonder ondervinding, althans, van in 't oog loopende verdrietlijkheden, tot in den Jaare 1593. Thans berokkende men hem wederom nieuwe moeite. De onwetzigheid van zijne beroepinge was het eerste voorwendzel, doch de waare reden en de grond der zaake, om dat sommigen, zich met 's Mans gemaatigde denkwijze niet kunnende vereenigen, zijne rechtzinnigheid verdagt hielden. Door vroegere ondervinding geleerd, hoe zij, bij de Wethouderschap der Stad, weinig gehoors zouden vinden, vervoegden zich zijne tegenstreevers, onmiddellijk bij de Staaten van Holland en Westfriesland, met aantijging van onzuiverheid in zijne jeerbegrippen. Om de zaak de beslegten, bedienden zich de Staaten van de tusschenspraak der twee Kerkleeraaren JEREMIAS BASTINGIUS en JOHANNES UTENBOGAART. Van zijnen kant schreef TAKO SYBRANTSZ. een ernstig Vertoog aan de Staaten, handelende over de punten, die hem, door zijne beschuldigers, wierden te laste geleid, met nevens gevoegde verklaring, „ dat hij, met alle Christelijke Gereformeerde Kerken „ deezer landen, in de hoofdstukken en 't weezen der Christelijke Leere, eenerlei naar CHRISTUS JEZUS gevoelde; als „ mede, dat hij hadt aangeboden, den Catechismus en de „ Belijdenis der Nederlandsche Kerke te onderschrijven, op „ deeze voorwaarde, voor zo veel ze den Woorde Gods conform waren.”

Intusfchen vonden TAKO's vijanden merkelijken steun bij de Hooge Overheid. Dit mogen wij afleiden uit zeker schrijven der Regeeringe van *Medenblik* aan de Staaten; 't welk wij niet ondienstig keuren; hier te plaatzen, zo om eenige andere merkwaardige uitdrukkingen, als om dat uit hetzelfde blijkt, in hoe hooge waarde de vervolgde Leeraar, zo bij de Wethouderschap, als bij het meerendeel der burgerije gehouden wierdt. Naa hun ongenoegen betuigd te hebben over het ongelijk; 't welk, door de beschuldigers, hunnen Leeraar en hun zelden wierdt aangedaan, beklagden zij zich, „ dat de Staaten, „ in plaats van de betigters tot bewijs te perzen, hun te „ veel ten wille zijnde, den gantschen handel scheenen te willen verkeerren, en hunnen Kerkdienaar, alsof ze voor die „ luiden stoffe wilden zoeken, met eene zo ongewoonlijke „ als onnoodige manier van Inquisitie belasten; liever dan te „ gedoogen, dat men die lieve gezalfden (de harddrijvende „ vijanden van TAKO) zoude beschaamen. De zaken „, dus vervolgden de Medenblikfche Regenten, „ waren, God lof! „ zo verre niet verlopen, dat men deeze luiden alreede zou „ moeten ontzien, gelijk, in voorgaande jaaren, de genaemde „ Geestelijken, toen schier niemant hun op den teen durfde „ treden. Zij dagten, ziende de wreveligheid der faktionisten „ (scheurmakers), over dat stuk niet verder te handelen, „ noch te gedoogen, dat bij TAKO eenige verdere verklaringen, beloften of verbintenissen; buiten hun goedvinden, „ zouden worden gedaan, of aangegaan. Zij verklaarden, „ van Gods en der natuure wegen schuldig te zijn, hem te „ verdedigen, niet alleen dewijl ze zeker wisten, dat hij zo „ wel gezond in de leere, als wettiglijk in zijnen dienst, be- „ roepen en bevestigd was, maar ook naardien ze al voor „ lang bevonden hadden, hoe zijne zonderlinge godvrugtig- „ heid, vredelievendheid en goede wandel, hem onder de „ gemeene burgerij zo lief en aangenaam hadt gemaakt, dat „ zij liever alle ongemak en gevaarlijkheden gedoogen en „ verwagten zouden, eer hij uit de Stad zou worden ver- „ dreeven. Zij konden niet gelooven „, zeiden, in 't slot van hun schrijven, de Heeren van *Medenblik*, „ dat Hun „ Edele Gr. Mogenden hier in handelen zouden naar 't wel-

„ ge-

„ gevallen van zodanige stookbranden , dien het een lust
 „ schein te zijn , de Onderdaanen tegen hunne Overheden ,
 „ de hooge Overheden tegen de laage , en zo voorts al de
 „ wereld overhoop te helpen .”

Sints dit schrijven liet men de zaak van den Medenblikfchen
 Leeraar rusten , zonder dat dezelve geheel was afgedaan . An-
 dere bezigheden beletteden 's Lands Staaten , om zich met
 dezelve te bemoeien . Intusschen volhardde TAKO , gerugsteund
 door de Wethouderfchap , in het waarneemen van zijn ampt .
 In deezen staat bleeven de zaaken , tot in den Jaare 1598 .
 Op last van 's Lands Staaten , begaven zich , in de maand De-
 cember diens jaars , JOHANNES UITENBOGAART , en JOHANNES
 MATTHIUS , Predikant te *Haarlem* , na *Medenblik* , om TAKO
 met de Kerkelijken , zo wel van die Stad , als van de omme-
 landen , nader te vereenigen . In een vriendelijk gesprek brag-
 ren zij te wege , dat TAKO eene Bekenentis van zijn Geloof
 felde , welke , in het volgende jaar , in het Sijnode te *Alk-
 maar* overwoogen , en van verre de meeste leden wierdt
 goedgekeurd . Alleenlijk verzette PETRUS PLACIUS , Predikant
 te *Amsterdam* , zich daar ijverig tegen , en raakte in hooge
 woorden met de twee straks genoemde Leeraars , UITENBO-
 GAART en MATTHIUS , op last der Staaten aldaar tegenwoor-
 dig . Sedert liet men TAKO in rust , en bij zijn gevoelen , faa-
 kende de Godlijke Voorbeschikking , 't welk met dat van ME-
 LANTHON na genoeg overeenstemde . In vrede eindigde al-
 dus onze gemaatigde Godgeleerde zijne dagen .

Zie BOR , en UITENBOGAART , *Kerkelijke
 Hist. en Leven* .

TANJÉ. (PIETER) In het voorbeeld van deezen beroemden
 Kunstenaar ontmoeten wij een nieuw bewijs van de kragt der
 aangeborene zucht en natuurlijke geschiktheid , door onver-
 moeiden vlijt geschraagd , om den mensch uit een laagen stand
 tot het toppunt der vermaardheid te voeren . Zulke voor-
 beelden moesten der vergeetelheid ontrukkt worden ; zij
 dienen tot eere onzer Natie , en kunnen ten spoorflag ver-
 XXVIII. DEEL. Qqqqqqq strek-

strekken, voor hun, welke voortgelijke natuurdriest gevoelen, om na even de zelfde vermaardheid te sreeven. Eene Aantekening van den Kunstkundigen en dooroeffenden Heere CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL *Jakob Corneliszoon*, die wij ergens hebben aangetroffen, stelt ons in staat om den beroemden Kunstenaar kortelijk te seherzen.

PIETER TANJÉ was een Fries, gebooren te *Bolsward*, in het begin deezer Eeuwe. In zijne vroegte Jongelingschap voer hij als Kbezt op een der Beurtschepen, welke, van de gemelde Stad, op *Amsterdam* vaaren. Dikmaals gaf hem dit beroep eenigen ledigen tijd, zo onder het heen en wedervaaren, als in den tusschentijd der Vaarbeurten. Dien tijd bragt hij niet ledig door, maar besteedde denzelven aan het tekenen van allerlei voorwerpen. Daarenboven beving hem nu en den de lust, om zijnen Vrienden eenig vermaak te doen, met het slijden van deeze of geene afbeeldingen op de koperen Zaktabaksdoozen, hoedanige onder de Vaarensgezellen zeer begeerd worden. Zijne menigvuldige verkeering te *Amsterdam* werkte zijner natuurlijke zucht in de hand, doordien dezelve telkens voorraad verschaftte tot nieuwe ontwerpen, of de reeds bekende verder uit te breiden. Doch den grond tot volgende vermaardheid leide een zijner landgenooten, welken hij te *Amsterdam* aantrof. Hier woonde, naamelijk, te gader met zijne Zuster, eene Schilderes in Miniatuur, JAKOB FOLKEMA, ten dien tijde een beroemid Plaatnijder. Deeze de geschiktheid van den hupschen TANJÉ voor de Graveerkunst vernomen hebbende, bragt hem onder 't oog zijne natuurlijke bestemming tot een meer aanzienlijk, en ook voordeeliger beroep, dan 't geen hij thans bij de hand hadt. Door dit middel 's Mans eerzucht hebbende gaande gemaakt, moedigde hij hem aan, en haalde hem spoedig over, om zijn tegenwoordig beroep te laaten vaaren, en zich geheel en al op de beoefening der kunst toe te leggen. TANJÉ hadt thans den ouderdom van vierëntwintig jaaren bereikt. Zijn eerste leermeester was zijn vriend en raadsman FOLKEMA; deeze onderwees hem in de waare gronden en beginzels der Tekenkunst, der Ontleedkunde en van het Perspectief. Op den grondslag der vorderingen, hier gemaakt, wierdt hij een leerling der Amster-

damfche Teken-Akademie. In gezelfchap van en aangevuurd door het voorbeeld zijner beroemde Medeleden, JAKOB DE WIT, CORNELIS TROOST, BERNARDUS PICART, L. F. DU BOURG en anderen, deedt hij hier reuzenftappen, in het tekenen naar het Naakt en het leevend Menfchenbeeld. Midterwijl verzuimde hij de Graveerkunft niet, maar bediende zich, in het verder beoeffenen van dezelve, van den goeden raad zijner bijzondere vrienden, B. PICART, L. F. DU BOURG en JAKOB HOUBRAKEN; als mede van de voorbeelden der beste Prenten van de beroemdste Meesters. In 't bijzonder benaarftigde zich TANJÉ om zijnen vriend HOUBRAKEN deszelfs edele behandeling af te zien, in de Graveerkunft van het Vleefch, het Hair en het Linnen, waar in, naar het veel geldend oordeel des Heeren VAN AMSTEL, HOUBRAKEN, tot heden toe, zijns gelijken niet gehad heeft.

Naa zich dus, eenige jaaren, met een gelukkigen uitflag, te hebben geoeffend, wierdt hij te raade, van zijne begaaftheden eene proef te geeven, en ze aan het oordeel der Kunftregteren te onderwerpen. Hij volvoerde zijn plan, door de uitgave van twee Groote Vels Prenten, beide gegraveerd naar twee der uitmuntendfte Schilderftukken van PARMESIANINY. De eene Prent verbeeldt VENUS op de Wolken, verzeld van CUPIDO en zes gevleugelde Kindertjes; de andere St. CECILIA, fpeelende op een anticq Orgel, zittende nevens twee zingende Engelen, en rondom zweevende Serafs. Beide gaf hij voor zijne eigen rekening in 't licht, de eerfte in den Jaare 1734, de andere drie jaaren laater.

Geen kleinen roem behaalde TANJÉ met deeze eerfte proeve; doch de voordeelen, welke zijn kunftarbeid hem aanbragten, waren daar aan niet evenredig. Van hier dat hij, tot zijn onderhoud, genoodzaakr was, zich te bepaalen bij ftukken, die meer geldgewins dan eere aanbrengeen. Hij vervaardigde eene groote menigte van allerlei foorten van Boekprenten. Zo gelukkig ftaagde hij in de behandeling daar van, dat hij tot het fnyden van Titels, in verfchillende formaaten, tot de voornaamfte werken, zo in 't Fransch als Hollandsch gefchreeven, wierdt te werk gefield. De Boekverkooper ISAAC TIRION bediende zich van zijne bekwaamheid, tot den fraaien Prent-

Q q q q q q q a

bijbel,

bijbel, nog heden bij veelen in hoogagting. Voorts hielt hij zich inzonderheid bezig met het graveeren der geschilderde Afbeeldzels van geleerde en vermaarde mannen; als mede met de naafvolging van verscheiden fraaie bedendaagsche Verbeeldingen, onder andere van de Tekeningen en Schilderijen van den geestigen Kunstschilder CORNELIS TROOST. Doch bovenal, naar het oordeel van den Heere PLOOS, gaf TANJÉ blijken van zijnen goeden smaak en geoeffend kunstvermogen, in de naafvolging der acht Historische Schilderijen, welke, van zijne hand, gevonden worden in het Prentwerk, 't welk tot titel voert, *La Galerie Royale de Dresde*. Onder zo veele Kunstverrigtingen eindigde PIETER TANJÉ zijne dagen te *Amsterdam*; doch in welk jaar, is ons niet gebleeken.

TANTHOF. De reden deezer benaaminge is ons niet gebleeken; maar dit alleen, dat door *Tanthof* wordt aangeduid zekere Landscheiding in *Delfland*, haaren aanvang neemende van *Vlaardingen*, en van daar, met verscheiden bogten en wendingen, loopende tot voorbij de Stad *Delft*.

TAPPER, (RUARD) vermaard om zijne wreedheid tegen de zo genaamde Kettters, wierdt gebooren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1488. De gronden van Taalkennisfe, Wijsbegeerte en Godgeleerdheid leide hij te *Leuven*, alwaar hij, vervolgens, het Hoogleeraarampt in de laatstgenoemde weetenschap, als mede den post van Deken van St. Pieters Kerk bekleed heeft. In 't einde van zijn leeven was hij Kancelier van 't *Leuvenfche* Hoogeschool. Zo veel aanzien was de vrugt der hooge gunfte, in welke hij bij Keizer KAREL stont; die zo veel vertrouwen in TAPPER stelde, dat hij hem niet slegts na de Kerkvergadering van *Trente* zondt, maar ook dikmaals ten zijnen Hove ontboodt, om, in de gewigtigfte zaaken, zijnen raad in te neemen. Daarenboven was zijn ijver, of liever zijne woede, tegen de Omroofschen oorzaak, dat hij tot Opper Inquisiteur in de Nederlanden wierdt aangesteld. Met deeze noedanigheid bekleed, deedt hij aan meer dan éenen voorstander der gezuiverde leere zijne hooggesteegene magt gevoelen. Onder deeze mogen wij vooral den vermaarden

Mr,

Mr. ENGEL MERULA noemen. Ondanks de genegenheid, welke zommigen voor dien waardigen man betoonden, bragt hij te wege, dat zijne gevangenis telkens verzwaard, en, in weerwil van 's Lands Vrijheden en Voorregten, buitenlands vervoerd zijnde, ten vuure wierdt verweezen. Daarenboven wierdt hem, onder meer andere, een zeer boos stuk te laste geleid, tegen eenen PERSEVALD VAN BRUGGE bedreeven. Als deeze, zijnde Licentiaat in de Godgeleerdheid te *Leuven*, tegen de Godgeleerden zijnen mond, naar de meening van TAPPER, wat te veel geroerd hadt, deedt hij denzelven voor het regt daagen. Doch alzo de meeste Regters zo veel medelijden met hem toonden te hebben, dat, zo als de Inquisiteur vreesde, de bewijzen van onschuld, veelligt, zouden worden aangenomen, liet TAPPER den gevangene, door een blind' mismaakt' mensch, de zonde van Sodomie aanwrijven. Toen durfde niemand voor hem spreken; en vondt TAPPER gelegenheid om den gevangene, die geene schuld wilde bekennen, of over des aangetijde misdaad berouw betoonen, ter eenwige gevangenis te doen verwijzen. Naderhand vernomen hebbende, hoe de gevangene van honger verging, en de penningen van des ongelukkigen verkogte Boekerije niet toereikende waren om hem van noodig onderhoud te voorzien, zocht hij anderen raad. Hij schonk den gevangene aan zekeren Edelman, die voor hem badt, om van denzelven in bewaaring gehouden te worden. Intusfchen wist TAPPER het stuk in diervoege te beleggen, dat de Edelman, deswegen, naderhand in regten betrokken, en zijne goederen wierden verbeurd verklaard. Nog gaat hem naa, dat hij, spreekende, van het dooden van Ketteren, zoude gezegd hebben: „ Daar is niet „ veel aan gelegen, of de geenen, die dus sterven, schuldig „ of onschuldig omkoomen, wanneer slegts het volk door „ het voorbeeld afgeschrikt wordt; 't welk meest geschiedt „ door het dooden van lieden, die door geleerdheid, rijk „ dom, ampten of adeldom uitsteeken.” De drift, welke TAPPER altoos in zijn leeven hadt beziel, was eindelijk de oorzaak van zijnen dood. De wijze daar van vinden wij aldus verhaald. In den Jaare 1559 na *Brusel* gereisd zijnde, terwijl PHILIPS DE II zich aldaar bevondt, verzocht hij gehoort

bij den Koning, 't welk hij meende, hier even gemaklijk te zullen verwerven, als hij bij Keizer RAREL altoos een gereeden toegang hadt gevonden. Tegen zijnen waan, liet men hem eenen tijd lang staan wagten. Verdrietig over deeze te leurfelling, drong hij, door alle de Lijfwagten, tot in de Kamer des Konings, die hem in 't eerst kwaad bescheid gaf, en vervolgens uit het Vertrek deedt zetten; 't welk hem dermaate deedt ontstellen, dat hij, schuimbekkende en van spijt en woede op de tanden knarzende, ter aarde viel, en straks den laaften adem uitblaasde. Dit viel voor op den elfden Maart, of, volgens anderen, op den tweeden Maj des Jaars 1555, het eenenzeventigste jaar zijns ouderdoms. Hij wierdt te *Leuven* begraven, naalaatende zijne goederen aan de armen dier plaauze, doch zijne Boekerij aan de Godgeleerde Faculteit te *Parijs*. Hij heeft eenige Schriften in 't licht gegeven.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*, en H. GELDORPIUS, *Apothecosis R. Tapperi*.

TASSIS, (JAN BAPTISTA) een Spanjaard, Veldheer van veel yermaardheid, gedurende de Nederlandsche beroerten en oorlog met *Spanje*, in welke hij geen gering aandeel hadt. De eerste maal dat wij hem, in 's Lands Geschiedenisfen, aantrefsen, was, kort naa de bemagtiging van *den Briel* door de Watergeuzen. De Hertog VAN ALVA, uit dit bedrijf, geleerd hebbende, hoe veel 'er hem en zijner zaake, aan de bewaaringe der Zee- en Watersteden, gelegen lag, wierdt te raade, onder andere, voor de veiligheid en het behoud van *Dordrecht* te zorgen. Nevens PIETER VAN KWAREBBE, Bevelhebber van *Breda*, zondt hij diens vriend en bloedverwant, onzen TASSIS, derwaarts. Hun last hieldt in, de *Stad Dordrecht* bij haaren pligt en in onderdaanigheid aan den Koning te bewaaren. Hier deeden zij vijf schepen in gereedheid brengen, om, door middel van dezelve, de stroomen en oevers, tegen de aanvallen der Watergeuzen, te beveiligen. Doch zo min deeze uitrusting, als hunne tegenwoordigheid te *Dordrecht*,

recht, was van eenige baate, alzo ook deeze Stad, kort daar naa, 's Prinzen zijde koos. Ter goeder uur was TASSIS, kort te vooren, van daar vertrokken; zijn bloedverwant KWAREBBE, die 'er gebleeven was, wierdt gevaugen genomen, en, te *Gorinchem*, tot zijnen dood toe, in hegenisfe gehouden.

Hoewel TASSIS, zints deezen tijd tot in den Jaare 1581, niet stil zal gezeeten hebben, vinden wij, nogthans, gedurende dat tijdverloop, van hem geene merkwaardige verrigtingen aangetekend. Hij hadt zich, zedert het omslaan van verscheiden Holland'sche Steden, na *Eriesland* begeeven, en was aldaar tot Stedehouder van den Landvoogd, Heer van BILLY, aangesteld. In deeze hoedanigheid den Stadhouder van *Groningen*, Graave van RENNENBERG, de hand biedende, maakte hij verscheiden niet onaanzienlijke veroveringen, en, onder andere, zich meester van *Winsum* en *Warsum*, twee gewigtige Schanzen in de Groninger Ommelanden. Van meer gewigts was het stuk, welk hij, in den Jaare 1582, volvoerde. De Spaan'sche Veldheer VERDUGO, het oog hebbende op *Steenwijk*, 't welk onlangs een zwaar beleg kloekmoedig hadt doorgestaan, en hetzelfde nu door verrassing willende bemagtigen, beval het werk aan TASSIS. Bij den Overste, naamelijk, hadt zich een Landman aangediend, met belofte, onder verbeurte van zijnen hals, om hem de Stad te zullen leveren, indien men zijne onderrigtingen volgde. TASSIS, aan het hoofd van zes of achthonderd Knegten en twee Kornetten Paerden, volgde den Landman, in het holste van den nacht voor den zeventienden September, na eene plaats in de Graafder Stad, bij de Oostpoort, daar men, in het uitdiepen, verzuimd hadt, den grond genoeg af te neemen. Tot den middel toe liet hier TASSIS zijne Knegten door het water waaden; die voorts de Ladders tegen den muur gerigt hebbende, de Stad bemagtigden, eer de Wagters daar van iets vernamen, of zich te weer konden stellen. Men plonderde voorts de Stad; mannen, vrouwen en kinderen wierden op een zwaar losgeld gesteld.

Den naastvolgenden Winter, immers een gedeelte van den zelvden, vertoefde TASSIS te *Steenwijk*. Reeds in den aanvang des volgenden jaars, naa een deel volks, uit verscheiden oor-

Qqqqqqq 4

den

den, te hebben bij een gerukt, trok hij over de stroomen, door behulp van het Vorstweder, deedt eenen inval in de *Veluwe*, en verzekerde zich aldaar van twee sterke Blokhuzen. Van daar te rug gekeerd, deedt hij eenen inval in *Friesland*, alwaar hij bijsteren moedwil pleegde, met rooven, plonderen en branden, tot aan het Dorp *Lekum*, niet meer dan een half uur gaans van de Hoofdstad *Leeuwarden*, 't welk hij in koolen leide. De boeren, die zich daartegen stelden, nevens de Staatse Knegten, versloeg en verstrooide hij met kleine moeite, vermids hij, door overtal, hun veel te sterk was. Met merklijken buit beladen, keerde hij thans te rug na *Steenwijk*. Even als van *Steenwijk*, wierdt TASSIS, nog in dit zelfde Jaar 1583, bij verrassing, van *Zutphen* meester. Daar toe bediende hij zich van eenen Soldaat, die hem de gesteltenis der Stad openbaarde, en zich zelven tot leidsman van den togt aanbodt. In den nacht na den tweeëntwintigsten van September sloeg hij op weg, met het noodige Voet en Paerdevolk, in allerijl en heimelijk bijeen geraapt. Gekoomen tot voor *Zutphen*, verbergt hij zijn meeste volk, dicht bij de Nieuwstadspoort, en vervolgt met het overige zijnen weg, tot aan een gemerzeld Rondeel, 't welk, naar 't zeggen des geleiders, niet bewaakt wierdt. Aan het werpen van eenige steenen, waar op niet geantwoord wierdt, bleek de waarheid van dit berigt. Straks deedt TASSIS dertig man, nevens den aanvoerder, het Rondeel beklimmen, met bevel om 'er zich in het Wagthuis te verschuilen, tot dat 's morgens de Poort zoude geopend worden. Terwijl men daar mede bezig was, kwamen de beklimmers uit hunne schuilplaats ten voorschijn, overrompelden de Wagt, en verzekerden zich van het Wagthuis, dat daar binnen stond. Straks koopt TASSIS, met zijne paerden, ter Stad instuiven, gevolgd van zijne Knegten. In de schermtuzeling wierdt meenig burger of soldaat gekwetst; de anderen ontkwamen het door de vlugt. Van wegen het rooven, plonderen, rantsoeneeren en andere kwellingen, verlieten de meeste burgers de Stad en 't overschot hunner haave.

Liet dus TASSIS den plondergeest los op de veroverde Steden, geen minder gevoel van de felle slagen diens monsters

hacht.

hadt voorts het platte land. Gruwelijk hieldt hij huis, in den Jaare 1585, eerst in *Gelderland*, op de *Veluwe*. Het *Huis te Hatfoort* dwong hij, naa eenige dagen belegs, tot overgave, zonder voorwaarden, en deedt de bezettingen wreed-aartig vermoorden; alleenlijk spaarde hij eenen Schrijver, die door zekeren Geestlijke, zijnen vriend, was vrijgekogt. Te *Nieuwbeek*, een ander Kasteel, hem in handen gevallen, deedt hij alle de Krijgsbevelhebbers ophangen aan boomen, doch liet de gemeenen loopen, naa hun alvorens het Geweer te hebben afgenomen. Thans trok hij over den *Tysel*, en, voorts, met tweeduizend Knegten en zes Kornetten Paerden, voorbij *Lochum* op *Zutfen*. Niet lang nogthans vertoefde TASSIS in deezen oord. Over den Stroom zijnde te rug gekeerd, kwam hij, op den tienden April des genoemden jaars, kort naa den middag, het Dorp *Emmenes*, in *Gooiland*, binnen rijden. Van daar begaf hij zich, 's nachts ten elf uure, met een deel *Spaansche*, *Italiaansche*, *Duitsche* en *Walsche* Ruiters, na *Huizen*, voorts na *Blarikum*, *Laaren*, *Hilverfum* en *Ankeveen*; alle welke Dorpen hij, door spoed en magt, overrompelde. Eenige Huislieden wierden, ginds en elders, vermoord, veele mannen, vrouwen en kinderen gevangen, maagden verkracht en schandelijk mishandeld. Op de rijding der aannaderinge van etlijke Brabantsche troepen, en van eenig volk onder Graaf WILLEM LOBEWYK VAN NASSAU, nam TASSIS, op den veertienden der maand, met zijn volk, de wijk na *Zutfen*, steekende, te *Martensdijk*, in het doortrekken, negen *Huizen* in brand. Men rekent, dat TASSIS en de zijnen over de driehonderd menschen medesleepten, welke men, met pijnigen, zodanig prangde, dat veelen meer beloofden, dan zij, uit alle hunne middelen, geeven konden. Het rantsoen beliep meer dan honderdduizend Guldens, behalven een roof van meer dan vijfhonderd paerden, eene menigte koeljen, schaapen, huisraad en gereed geld. Langer dan vijfentwintig jaaren, meent men, hadt *Gooiland* het naargevoel van de geleedene schade.

Niet de eenige waren deeze voordeelen, welke TASSIS, in het gemelde jaar, op de Staatschen behaalde. Naa dat hij, in het begin van de maand *Maij*, het *Huis te Regteren*, bij

Qqqqqqq 5

Zwol,

Zwol, en, eenige dagen laater, het *Huis te Schuilenburg*, hadt bemagtigd, verzamelde hij, in 't midden van Junij, zeshonderd Ruiters en duizend Knegten, allen uitgelezen volk, op de *Veluw*. Met deeze magt trok hij, op den eenentwintigsten, voorbij *Arnhem*, na het Sicht van *Utrecht*, en legerde zich te *Wouwenberg*. Twee mijlen van daar, bij *Amerongen*, lagen de Staatſchen, onder den Graaf VAN NIEUWENAAR, den Heer VAN VILLERS en MAARTEN SCHENK, even ſterk in paerden, doch met driehonderd minder Knegten. Op den drieëntwintigsten der maand verſcheen TASSIS bij *Amerongen*, met zijne Ruiters, uitgezonderd twee Kornetten, ſterk honderdvijftig man. Het Voetvolk volgde, zijnde nog een uur gaans ten agter. De Staatſchen, van deeze verdeeldheid verwtigt, trokken ſtraks op TASSIS aan. De aanval en het gevegt wierdt algemeen. Lang hing de zege in den evenaar, tot dat het agtergebleeven Spaanſche volk het hoofd boven de heuvelen ſak. Straks ſtorten de honderdvijftig friſche Spaanſche paerden, aangevoerd door de jonge Graaven VAN DEN BERG, op de Staatſchen Ruitelij; die, vermoeid en reeds verſtrooid, de vlugt nam en het veld ruimde. Nu kwamen de Voetknegten aan elkander. Driehonderd man, onder MARTEN SCHENK, ſtelden zich dapperlijd te weer; doch verlaaten van de hunne, en door de Ruiters van TASSIS ingeflooten, wierden zij meest geveld of gevangen genomen.

Met deeze overwinning namen de Krijgsverrigtingen van TASSIS, in den Jaare 1585, een einde. Reeds in de eerste maand des volgenden jaars maakte hij, van dezelve, een nieuwen aanvang. Met vijfentwintighonderd man en vierhonderd Ruiters trok hij in *Friesland*. Hij bediende zich daar toe, deels van 't vriezend weder, deels van de afwezigheid van Graave WILLEM VAN NASSAU, die zich thans in Noordholland bevondt, doch, op de tijding des vijandelijken invals, spoedig na *Friesland* overſtak. Intuſchen hadt TASSIS de *Zevenwouden* geſtroopt, en nu het oog op het *Bilt*. Op zijnen weg derwaarts ontmoette hij eenig Staatsch volk, onder den Overſte STEIN VAN MALSEM, bij het Dorp *Boxum*. Hier kwamen de wederzijdsche troepen aan elkander, tot groot nadeel der Staatſchen, die 'er omtrent zeshonderd man,

man, aan dooden en gevangenen, verlooren. Aan de Spaansche zijde was insgelijks een goed getal gefineuvelde. Tassis, thans op het slagveld gelegerd, wierdt door een enkelen Stofregen van daar gedreeven. Deeze, beginnende op den middag, jaagde hem zulk eenen schrik aan, dat hij, voor de mogelijkheid des herteds bedngt, als ware hij zelve geflagen geweest en vlytendē, het Gewest ruimde, met agterlating van alle zijne dooden en de veroverde veldstukken.

Op het Artikel STANLEI (WILLEM) hebben wij reeds verhaald, op hoedanig eene wijze TASSIS, door verraad diens trouwloozen Engelsmans, in den Jaare 1587, van de Stad *Deventer* meester wierdt. 't Is onnoodig, het aldaar gezegde hier te herhaalen. In het volgende jaar bevondt TASSIS zich in het Leger des Hertogs VAN PARMA, 't welk voor *Bon* lag, en die Stad hieldt ingeslooten. In de maand April diens jaars, wanneer TASSIS, bij nacht, was uitgereeden om de Vesting te bespieden, trof hem het ongeluk, door eenen Jongeling, welken men buiten hadt geslooren, met eenen Kogel door het hoofd dermate te worden getroffen, dat hij aan de wonde overleedt. De Staatschen verlooren in hem eenen ijverigen vijand, en de Spanjaards een hunner bekwaamste Legerhoofden.

Zie BOR en HOOFT,

TAURINUS, (JACOBUS) Zoon van PETRUS TAURINUS, weleer Predikant te *Schiedam*, bekleedde het Predikamt te *Utrecht*, in en omtrent het Jaar 1616, onder de Hervormden, doch was de begrippen der Remonstranten zeer ijverig toegedaan. Bij de Regeering, zo wel van de Stad als van het Gewest, zijnde, in dien tijd, van de denkwijze diens aanhangs niet afkeerig, was hij zeer gezien. Door zijne geleerdheid hadt hij een beroemden naam verworven. Nog meer begon dezelve door 't gantsche land te klinken, zints JACOBUS TRIGLANDIUS, Predikant te *Amsterdam*, een niet minder ijverig Contraremonstrant, in den Jaare 1615, een boek hadt in 't licht gegeven, onder den titel van den *Rechtgemaatigden Christen*. Hij hadt in hetzelfde trachten te beweeren, dat de vijf vermaarde

de

de Artikelen, of Geschilpunten tuschen de Remonstranten en Contraremonstranten, zo als ze van de eerstgemelden geleerd wierden, in de Kerk niet te dulden waren. Daarenboven leide hij den Remonstrantsche Predikanten te laste, dat ze zich met bedrog zogten te behelpen. Tegen dit Geschrift vaate TAURINUS de pen op, in zijn Werk, 't welk, in den Jaare 1616, onder den titel *van de Onderlinge Verdraagzaamheid*, en, met de bewilliging en goedkenning der Gedeputeerde Staaten 's Lands van *Utrecht*, het licht zag. TAURINUS beweerde hier het tegendeel der stelling van TRIGLANDIUS, en drong zeer sterk, met redenen, schriftuurtexten en voorbeelden, op het oeffenen van wederzijdsche Verdraagzaamheid onder de verschillende Christenen. In de Voorrede hadt hij eenige bedenkingen aangevoerd, raakende de Stad *Amsterdam*, alwaar men, zijns bedunkens, de ijverzieke tongen en penne te veel toegaf, en den grond van scheuringe leide. Zo zeer mishaaide dit schrijven den Wethouderen der gemelde Stad, dat ze het boek deeden verbieden en door hunnen Schout ophaalen. TAURINUS verdedigde zich daar tegen in openbaaren druk, door zijne nadere aanwijzingen van 't geen 'er te *Amsterdam* omging, en, zijns bedunkens, in het stuk van drukken en prediken, door de vingeren gezien wierdt, tot nadeel der Remonstranten, zo wel als van het Besluit der Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, raakende de Kerkelijke geschillen genomen. Het tweede Deel des genoemden Werks, 't welk eerlang in 't licht kwam, wierdt door de Heeren van *Amsterdam* insgelijks verboden.

Een ander Werk, 't welk insgelijks geen gering opzien baarde, kwam eerlang uit 's Mans pen ten voorschijn. Op den zesden October des Jaars 1617 hadt de Engelsche Gezant DUDLEY CARLETON, in de Vergadering der Algemeene Staaten, eene Redevoering gedaan, waar in hij de Remonstranten veroordeelde, het houden van een Nationaal Sijnode ernstig aanprees, en de maatregels der Staaten van Holland, omtrent de beslissing der Kerkelijke geschillen, en het oeffenen van Verdraagzaamheid, afkeurde. Nauwlijks was deeze Redevoering uitgesproken, of zij wierdt door den Druk gemeen

ge-

gemaakt. Tegen deeze Redevoering vatte TAURINUS de pen op, in een boekje, 't welk hij, doch zonder melding van zijnen naam, reeds in de volgende maand November, onder den titel van *Weegschaal*, in het licht gaf. Van wegen den ijver en vrijmoedigheid, met welke de Engelsman hier in wierdt tegengesproken, nam hij hetzelfde zo euvel op, dat hij niet alleen het verbieden van dit geschrift bewerkte, maar daarenboven, van wegen de Algemeene Staaten, duizend guldens beloofd wierden, aan den geenen, die den Schrijver, en zeshonderd guldens aan hem, die den Drukker zou weeten aan te brengen; ja zelfs ontheffing van straffe aan den Drukker, indien hij, binnen veertien dagen na de afkondiging van het Plakaat, den Schrijver wilde noemen. Van elders is bekend, dat hoewel dit Plakaat den naam hadt, van wegen de Algemeene Staaten te zijn afgekondigd, drie Provincien, egter, naamelijk *Holland*, *Utrecht* en *Overyssel*, zich met kragt en ijver daar tegen verzet hadden.

Onder dit alles, ondanks het scherpe onderzoek, ginds en elders, na den Schrijver van de *Weegschaal*, die ook in het Fransch vertaald en van veelen grestig wierdt gelezen, hieldt TAURINUS zijn verblijf binnen *Utrecht*, tot in den Zomer des Jaars 1618. Thans noodzaakte hem de verandering in den toestand van zaaken, met opzigt tot de Remonstranten, op zijne veiligheid bedagt te zijn. In de maand Augustus begaf hij zich, nevens den Sekretaris van Staat, den Heere LEDENBERG, na *Gouda*; doch keerde, weinige dagen later, te *Utrecht* te rug. Een gerugt, alsof de Predikant JOHANNES UITENBOGAART gevangen was genomen, als mede, om dat het onderzoek omtrent den Schrijver van de *Weegschaal* begon te herleeven, deedt hem besluiten, de Stad, van nieuws, te verlaaten. Bij nacht reisde hij na *Bommel*, en van daar voorts na *Antwerpen*. Zijn vertrek wierdt spoedig rugbaar. De Engelsche Gezant, het ernstig tegenschrijven des Leerzaars niet kunnende verkroppen, wist, bij die van *Utrecht*, te bewerken, dat TAURINUS wierdt ingedaagd, om voor het Geregte te verschijnen. Eens en andermaal geschiedde deeze indaaging; doch de derde hadt geenen voortgang, alzo Schout en die van den Geregte vooraf berigt ontvingen, dat de uitgeweekene

Leer-

„hand, den tweeëntwintigsten September MDCXVIII. J. TAURINUS.”

Thans voelde hij zijn einde met snelle schreden naderen. Naast de zorg voor zijne Zaligheid, lag hem zijne zwangere Huisvrouw met vijf Kinderen en eene hoogbejaarde Moeder, meest ter harte. Hij ontliep niet lang daar naa, in den nacht van den tweeëntwintigsten September, in het tweeëneertigste jaar zijns ouderdoms, en wierdt te Antwerpen aan de Veste, de gewoone begraafplaats der Hervormden, bij avond in stilte bijgezet. Men noemde hem, in zeker Loffschrift, door iemand der Remonstranten, ter zijner eere gesteld, *der Conscientie-dwingeren en Geloofsheerscheren geesfel.*

Zie UITENBOGAART, op verscheidene plaatsen, in zijne schriften.

TAUTENBURG, een Jagthuis van dien naam, weleer toebehoord hebbende aan, en genoemd naar den laatsten Utrechtschen Bischop FREDRIK SCHENK VAN TAUTENBURG. Het ligt in het Sticht van *Usrecht*, dicht aan het Dorp *St. Maartensdijk*, en is kenbaar aan een zeldzaamen stompen Toren, die omtrent zo hoog als het Huis, ter linker zijde van hetzelfde staat.

TAUTENBURG; (FREDRIK SCHENK VAN) zie FREDRIK SCHENK VAN TAUTENBURG, Deel XVI. bl. 485.

TAXANDRIA, bij anderen ook *Toxandria* genaamd, een landschap, 't welk in de aloude Gedenkschriften, menigvuldige maalen voorkoomt. Met dit alles is men het, aangaande deszelfs ligging, en wat men heden ten dage daar voor te houden hebbe, niet volkomen eens. Sommigen verstaan 'er het hedendaagsche Zeeland door. Doch anderen zijn van oordeel, dat *Taxandria*, weleer, onder andere een goed deel van de *Meeijery van 's Hertogenbosch* en van de *Baronny van Breda* bellagen heeft, als mede 't geen men thans de *Brabantsche Kempen* noemt. Zij bouwen hun gevoelen op de namen der
 plaat-

plaatzen, welke men vindt opgeteld, als eertijds daar in gelegen hebbende, en die nog heden ten dage, in de aangewezen oorden, bekend zijn. Ook meenen zij een overblijfsel van den naam *Taxandria* te vinden in dien van het Dorp *Tesfenderko*, bij *Diest*, aan den *Diemer*, gelegen.

TEELINK, (EWOUDE) man van aanzienlijken huize, geboren in *Zeeland*, te *Zierikzee*. Eerst bekleedde hij aldaar de Burgemeesterlijke waardigheid, en wierdt vervolgens tot den aanzienlijken post van Ontvanger-Generaal van *Zeeland* bevorderd. Ondanks deeze hooge burgerlijke eerampten, welke hij met ijver waarnam, bezat hij eene overhellende zucht tot de beoeffening van Godgeleerde Wetenenschappen. Verscheiden stukken, daar toe betrekkelijk, heeft hij geschreeven, doch onder verzerde naamen in 't licht gegeven. Hij overleedt in den Jaare 1629.

TEELINK, (WILLEM) broeder des straks genoemden, door zijnen Vader tot de beoeffening der Godgeleerdheid geschikt, en in dezelve opgebragt, bekleedde zedert het Leeraaramp in de Hervormde Gemeente te *Middelburg*. Van hem zien ook verscheiden Godgeleerde Schriften het licht. Hij overleedt in het zelfde jaar als zijn boven vermeldde broeder.

TEERNS, een Dorp, in het Friësche Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Leeuwarderadeel*, niet verre, in 't Zuidoosten, van *Leeuwarden* gelegen. Het Dorp is klein, en brengt in de Grietenij slegts zeven Stemmen uit. *Teerns* was de geboorteplaats van zekeren JOHANNES GERHARDUS TERENTIUS, welke daar van zijnen toenaam ontleende. Hij was een man van zeldzaame geleerdheid, vooral in de Oostersche taalen. Geen hooger ouderdom, dan dien van tweeëntwintig jaaren hadt hij bereikt, toen hij, in den Jaare 1651, tot Hoogleeraar in de Hebreuwsche taal te *Franeker* wierdt beroepen.

TEELIN-

entz

er in ge
ngewes
rühmlich
Dorp

hoo-
u fa
u ten
nd be-
weilhe
ir tot
eidem
doch
stehet

Dorf
kr,
mpt
zien
vret-

, in
ten,
gt in
ge
rur,
im
ales
and
auf
re

ent.

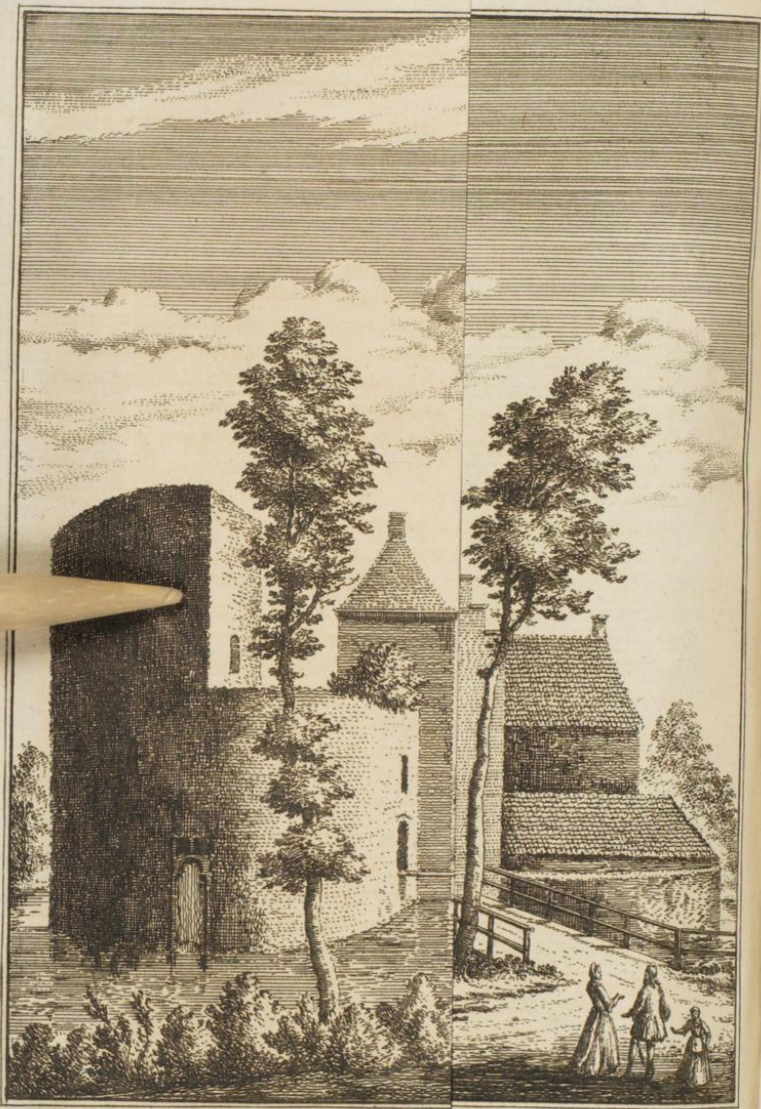
ur in p-
angevo-
trüffend
e Dury

phoo-
luz te
ur de
dud be-
, wellz
ucht tot
fcheiden
n, doch
overleest

, doot
fchilt,
tawrop
dem zien
lij over-
der.

terge, in
idoozen,
brengt t
as de p
erentiu
s een m
the min
intig juu
zur Elap
ierde bet

Tanze

*Le Chateau de Teylingen, ancienn^e Teylingen, toebehorende
des Comtes de Hollande; appartenant au Heer van Benthorn.
VANDER DUYN Seigneur de Benaisse van Holland.
Veneur de Holla.*

Le Chateau de Teylingen, ancienne Maison de Chasse des Comtes de Hollande; appartenant à M.^{IRE} ADAM VANDER DUYN Seigneur de Benthorn, comme grand Veneur de Hollande.

Het oud vorstelyk Jagthuys Teylingen, toebehorende den HEER ADAM VANDER DUYN Heer van Benthorn als Houtvester van de Wildernisse van Holland.

TEILINGEN, (Nieuw) dus genaamd, in onderscheiding van een ander Gestigt van dien naam, waar van wij straks zullen spreken. Het ontleent zijnen naam van het Gestigt der Heeren van TEILINGEN, die 'er de stigters en langen tijd eigenaars van waren, doch uit welker handen het, in den Jaare 1296, door verbeurdverklaring, kwam aan de Graaflijkheid: om reden dat zij mede deel gehad hadden aan de zamenzweering van GERARD VAN VELZEN, tegen den ongelukkigen Graaf FLORIS DEN V. Het *Huis te Teilingen*, welk zij thans bedoelen, legt in *Rhtjnland*, ten Noorden van *Leiden*, nabij het Dorp *Sassenheim*, onder 't welk een voornaam gedeelte van hetzelfde behoort. De tijd der stigtinge is geheel onbekend. Het geen 'er zich thans nog van vertoont, is slegts een overblijfsel van het oude gebouw; het bestaat uit een ronden zwaaren Toren, van ongemeen dikke muuren, rondom van een wijde Vijver omgeeven. Zints de verbeurdverklaring van dit Huis, diende het ter woonplaatze van den Luitenant-Houtvester der Graaflijkheid van Holland. Van elders is bekend, dat de rampspoedige JAKOBA VAN BEYEREN, naa dat zij, van den hoogen rang van *Graavinne*, tot den ongelijk minder aanzienlijken van *Houtvesterin* van Holland was vernederd, in de laatstgemelde hoedanigheid, in dit Slot haar verblijf gehouden en 'er haare dagen heeft geëindigd, op den achtsten October des Jaars 1436. Als overblijfsels van den ouden tijd, vertoont men 'er nog heden de afbeeldzels van Vrouwe JAKOBA en van *haaren lieven en zeer gheminde gheselle* FRANK VAN BORSSELEN, nevens eenen Stoel van Eikenhout; als mede de zo genaamde *Jakoba's Kanneetjes*, van welke wij, in een afzonderlijk Artikel, gesproken hebben. Tegenwoordig dient het Slot tot eene gevangenis voor de zulken, die de Wetten van het Jagtgeregt geschonden en overtreden hebben. Want de Luitenant-Houtvester, welk in deezen oord zijn verblijf houdt, heeft zijne wooning in een Huis, naast het Slot, van veel laater herkomste, volgens sommigen in het begin der naastvoorgaande Eeuwe; hoewel anderen meenen, dat het, reeds vroeger gestigt zijnde, in den Jaare 1615 vernieuwd is. Zo het oude als het nieuwe gebouw legt in een aangenaamen oord, omringd van fraai aan-

gelegde Tuinen, Boomgaarden, Singels, Vijvers en Beplantingen, te zamen eene uitgestrektheid van vierëntwintig Morgens gronds beslaande. Een Weg, van dit Huis over den Leidſchen Trekvaart, door de Ambagten van *Voorhout* en *Noordwijkerhout*, tot aan de Noordzee loopende, draagt den naam van *'s Graavendam*: om reden, zegt men, dat wanneer de Graaven van Holland, gedurende hun verblijf op dit Slot, een Zeeluchtje wilden scheppen, zij langs deezee weg, zich na het Strand begaven. Onder de Voorregten, aan het *Huis te Teilingen* verknogt, behoort, behalven den wijddom van des Gemeene Lands Middelen en Exciynzen, de uitfluitende vrije Jagt in eene uitgestrektheid van vijftienhonderd Morgens.

TEILINGEN, (*Oud*) ook wel *Lokhorst* genaamd, zints het, in den Jaare 1511, uit het Geslagt van POELGEEST, en met naame door het kinderloos overlijden van Heere ADRIAAN VAN POELGEEST, gekoomen is op den Zoon van zijne Zusters dogter, Heere GERARD VAN LOKHORST. Van dien tijd tot heden toe, is het Huis, bij erfregt of door verkoop, in verscheiden Geslagten gekoomen. Voorts draagt het Gestigt, in deszelfs uitwendige gedaante, nog de kenmerken van eerwaardige oudheid, en wordt van welaangeleide beplantingen omringd.

TEILINGEN, (*Geslagt van*) van ouds zeer beroemd en magtig in den Lande, doch, bij mangel aan de vereischte aantekeningen, in den aaneengeschakelden volgreeks niet genoeg bekend. Van eenen en anderen, volgens de tijddorde, in welke zij geleefd hebben, zullen wij het weinige, dat wij 'er van aangerekend vinden, mededeelen. De eerste, welken wij, in 's Lands Geschiedenissen, aantreffen, was WILLEM VAN TEILINGEN. Hij leefde onder de regeeringen van Graave DIRK DEN VII en van deszelfs dogter ADA. Nevens verscheiden andere Edelen, tekende en bezegelde hij, in 't begin van de maand November des Jaars 1203, een Verdrag, waarbij de eerstgenoemde, ten behoeve van Hertog HENRIK VAN BRABANT, een zeker, en wel het oudste gedeelte van Holland,

VOOR

voor een *Leen van Brabant* erkende. Naderhand vinden wij zijnen naam vermeld, onder die van 's Lands Edelen en Dienstmannen, welke het huwelijk van Graavinne ADA, dogter van DIRK DEN VII, met Graave LODEWYK VAN LOON, in dien niet aangeraaden, althans aan hetzelfde hunne toestemming gegeven hadden; hoewel wij tevens vinden aangetekend, dat Heer WILLEM, in 't eerst, toen dit huwelijk geopperd wierdt, de zijde der Edelen hadt gehouden, welke hetzelfde, als strijdig met 's Lands, althans met hunne eigen bijzondere belangen, afkeurden. — JAN VAN TEILINGEN moet bij Graave FLORIS DEN V in geene kleine gunst gestaan hebben. In 't einde des Jaars 1255 verzelde hij, nevens verscheiden andere Hollandsche en Zeeuwfche Edelen, den Graaf na *Frankrijk*, en drukte, in de maand Januarij des volgende jaars, zijn Zegel op het Verbond, tusfchen PHILIPS DEN IV, Koning van Frankrijk, en den gemelden Graaf geslooten. — Van eene andere gezintheit was WILLEM VAN TEILINGEN. Hij was eener der zamenverbundene Edelen, tegen den straks genoemder Graaf FLORIS, en bij het ombrengen diens ongelukkigen; op de hoogte van *Muidenberg*, tegenwoordig. Nevens het hoofd der vloekverwanten, Heere GERARD VAN VELZEN, zocht hij, zedert, eene schuilplaats op het Slot *Kroonenburg*; doch wierdt, naa dat hetzelfde, door den Graaf van *Kleef*, was bemagtigd, na het Slot *Kervenheim*, in Kleefsland, gevoerd. Op het Artikel *Teilingen (Nieuw)* hebben wij reeds aangemerkt, dat de goederen van Heere WILLEM, zedert, ten voordeele der Graaflijkheid, zijn verbeurd verklaard. Nogthans schijnt dit Geflagt niet op eenmaal tot zo verre deszelfs aanzien te hebben verlooren, dat het buiten allen bewind en dienst gezet wierdt. Zeker, immers, is het, dat SIMON en DIRK VAN TEILINGEN, volgens zommigen, Zoonen des boven gemelden, in den Jaare 1345, Graaf WILLEM DEN IV, op deszelfs togt na Friesland, verzelden, en in den bloedigen veldslag bij *Stavoren* hun einde vonden. VAN LEEUWEN is van meening, dat de naazaaten diens geflags, naderhand, in 't gevolg van MARGARETA, Weduwe van Graave WILLEM DEN VI, zich na *Henegouwen* begeeven, en het stedeken *Que-roy* tot hunne woonplaats verkoozen hebben, alwaar BIDE-

RIK VAN TEILINGEN, in den Jaare 1493, overleedt. Volgens den zelfden Oudheidkundige zou deszelfs Zoon, LUKAS VAN TEILINGEN genaamd, in *Holland* zijn te rug gekeerd, en den post van Rekenmeester aldaar bekleed hebben; wordende, kort daar naa, gevolgd van AUGUSTYN VAN TEILINGEN, Zoon van zijnen broeder FLORIS, die de Stad *Alkmaar* tot zijne woonplaatze nam. Dit laatste heeft eenigen schijn, indien het waarheid zij, dat voor een der aftammelingen moet gehouden worden, Burgemeester FLORIS VAN TEILINGEN, die, in den Jaare 1573, de inname van 's Prinses bezetting bevorderde, met eene edele fierheid, waar door hij der burgeren moed en onverzaagdheid wekte.

TEILINGEN. (KORNELIS FLORISZOOM VAN) Wij hebben geen vast bescheid, of deeze van het boven vermelde aloude Geflagt een aftammeling geweest zij. 't Zij hier mede zo 't wil, vast gaat het, dat 's Mans naam en naagedagtenis in dankbare erkentenis verdient bewaard te worden, om zijne verrigtingen, in zorgelijke tijden, ter verkrijginge van vrijheid, zo in het godsdienstige als in den burgerstaat.

TEISTERBANT, een aloud Graaffchap, in 's Lands Geschiedenissen zeer vermaard. Omtrent deszelfs uitgestrektheid en grenzen is men 't niet volkomen eens. Mannen van naam en kunde zijn van gevoelen, dat, van ouds, tot dat Graaffchap heeft behoord, het geheele land, tusschen de *Maas*, de *Waal* en den *Rhijn* gelegen, gerekend van *Nieuwmege*n af tot aan *Woudrichem*. *Teisterbant* zal dus begreepen hebben de *Bezuwe*, de *Bommeler*- en de *Tielerswaart*, het land van *Heusden*, *Arkel*, *Altena*, *Batenburg*, *Buren*, *Kuilenburg*, *Tiel* en *Vianen*. De Stad *Tiel* was 'er de Hoofdstad van. Onder de Provinciën *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*, is, derhalven, deszelfs aloud grondgebied verdeeld. Reeds vroeg is dit Graaffchap bekend geweest. Het was eertijds een Leen van het Sticht van *Utrecht*, en bleef het tot in den Jaare 742, wanneer het aan de Hertogen van *Kleef* kwam.

Zie s. VAN LEEUWEN *Batavia*; M. ALTING,
Notit. Germania Inferioris.

TER-

TEKKOOP, eene Ambagtsheerlijkheid, hoewel tot het Baljuwschap van de *Loosdrachten* en *Mijnden*, en dus tot Hollandsch grondgebied behoorende, mag, egter, gerekend worden, op Stichtschen bodem te leggen, als wordende van denzelfen rondom ingeflooten. Waarschijnlijk moet de oorzaak deezer onderhoorigheid in aloude, thans onbekende schikkingen of erfverdeelingen, gezogt worden. *Tekkoop* beslaat, in zijne uitgestrektheid, ruim vierhonderd achtëntachtig Morgens gronds. Bij de jongste opneeming telde men 'er eenendertig Huizen. Men heeft 'er geene Kerk.

TEMPEL, (Den) eene Heerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, *Delfland* genaamd, in de nabuurschap van het Dorp *Berkel*. Eertijds was het eene Riddermaatige Hofstad, en is nog heden met Hoog, Middelbaar en Laag Regtsgebied voorzien. Tegenwoordig is de Hofstad meestal vervallen, en zijn de Landen, daar aan behoorende, verveend: doch naderhand wederom, door droogmaking, in goed en vrugbaar land veranderd. Langen tijd was deeze Heerlijkheid de eigendom, eerst van de Voorzaaten der Huisvrouw, en naderhand van de kinderen van 's Lands beroemden Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Uit het Geslacht der Heeren VAN KRALINGEN ging zij over in dat van Mevrouw VAN OLDENBARNEVELD, MARIA VAN UTRECHT, in den persoon van Mr. JAN JAKOBSZON VAN UTRECHT, in den Jaare 1512. Een der naakoomelingen, JAN ROO VAN UTRECHT, hadt eenen broeder, zijnde den Vader der Huisvrouw van den Advokaat. Ten behoeve van haaren minderjaargen Zoone, Jonkheere REINIER VAN OLDENBARNEVELD, deedt haar Oom afstand van de Heerlijkheid; van welke de Advokaat, zedert, doch slegts in naam van zijnen onmondigen Zoone, den titel voerde. In eigen persoon, bij zijne meerderjaargheid, deedt Heer REINIER den Eed, op den drieëntwintigsten December des Jaars 1608. In den Jaare 1633, wierdt zijne dogter, Jonkvrouwe FRANÇOISE VAN OLDENBARNEVELD, met de Heerlijkheid verlijd. Door verkoop en huwelijksverbintenissen is zij, zedert, meenigmaalen, van eigenaar verwisfeld.

TEN HAGE, een Klooster, in de Meierij van 's Hertogenbosch, Oostwaarts niet verre van de Stad Eindhoven, onder Woensel, aan den Dommel gelegen. Het gebouw, 't welk in den Jaare 1420 gestigt wierdt, is ruim en groot, liggende op eene hoogte, na welke men, langs verscheiden trappen, opklimt, en rondom in Tuinen en breede Graften beslooten. In den Jaare 1561 trof het gewijd gestigt een deerlijke ramp; een zwaare brand leide Kerk en Toren in de asche. Het eigenlijk Kloostergebouw bleef, egter, meest onbeschadigd. Zints het Jaar 1638 zijn de Kloosterlingen, zijnde Reguliere Kanunniken, van hier vertrokken na Weerts, alwaar zij een Klooster gestigt hadden. Tegenwoordig dient het aloude Gestigt ter woonplaatze van den Rentmeester, tot den ontvangst der opkomsten van de Domeinen en Geestelijke Goederen van wegen den Heere van Eindhoven.

TENIERS, (DAVID) de Oude, in onderscheiding van zijnen Zoone, van welken wij straks zullen spreken, wierdt geboren te Antwerpen, in den Jaare 1582. Van zijne ongemeene bevoegdheid tot de Schilderkunst, kan, onder andere, ten bewijze dienen, dat de vermaarde RUBENS hem verwaardigde, om hem onder 't getal zijner Leerlingen aan te neemen. Ter verdere voortzettinge der ongemeene vorderingen, welke hij, onder zo doorluchtigen Leermeester, maakte, wierdt hij te raade, eene reize te doen na Rome. Tien jaaren vertoefde hij in deeze Stad en in andere oorden van *Italië*. ADAM VAN FRANKFORT, bijgenaamd ELSHAIMER, was hier zijn voornaamste Leermeester. De tekenpen wist hij zeer keurlijk te behandelen. Zijne schilderstukken in het miniatuur behaalden eene algemeene goedkeuring. In 't bijzonder bezat hij de kunst, om de Origineelen zo kunstig naa te bootzen, dat tusfchen deeze en de Copijen naauwlijks eenig onderscheid konde bespeurd worden. De Gaanderij van den Aardshertog LEOPOLDUS wierdt onder zijn opzigt voltooid. Hij heeft eenen zeer hoogen ouderdom bereikt.

Zie HOUBRAKEN, en DE FILES, *Vie de Peintres*,

Ta-

TENIERS, (DAVID) *de Jonge*, insgelijks te *Antwerpen* gebooren, in den Jaare 1610, zag zijnen Vader de kunst zo volkomen af, dat hij, 't geen aan de schilderstukken van deezen ontbrak, in zijne tafereelen naar de kunst voltooide. Weenigen zijner kunstbroederen deelden in eene ruimer maate in de gunst der Grooten. Zo zeer was PHILIPS van *Spanje* op zijne penceelkunst verlekkerd, dat dezelve, aan zijn Hof, eene lange Gaanderij deedt maaken, om met stukken van zijn maakzel behangen te worden. Om hem een blijk van hoogagtinge en genegenheid te geeven, begiftigde hem Koningin CHRISTINA van *Zweedden*, met een gouden Medailje, waar op haare beeltenis stondt uitgedrukt, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Behalven andere gunstbetooningen, schonk hem Aardshertog LEOPOLD de waardigheid van Edelman zijner Bedkamer. Don JAN VAN OOSTENRYK hieldt onzen Kunstschilder insgelijks in groote waarde.

Zie HOUBRAKEN, en DE PILES, *Vie des Peintres.*

TERBAND, het laatste in rang, onder de vier Dorpen der Friesche Grietenije *Ængwirden*, in het Kwartier der *Zevenwouden*. Volgens eenigen, zou de eigenlijke benaaming *Katharina-band* zijn. Netter en fraaier zijn Kerk en Toren van dit Dorp, dan men, veelal, in deezen oord ontmoet. Onder andere pronkt het gewijd gestigt met een Orgel. *Terband* legt niet verre van het fraaie en welvaarende Dorp *Heerenveen*, en bevat dertig flemdraagende Huizen.

TER GOUDE; zie GOUDA.

TER HEIDEN, een Dorp, in de Baronnie van *Breda*, omtrent anderhalf uur gaans ten Noorden van de Stad van dien naam, van merkelyk aanzien en uitgestrektheid, als wordende bewoond van een groot aantal Hervormden en Roomsgezinden. De eerstgenoemden hebben 'er eene Kerk, die door eenen eigen Leeraar wordt bediend, en de anderen ins-

R r r r r 4

ge-

gelijks een afzonderlijk Kerkgebouw. In de jaarlijksche Verpondingen draagt het Dorp drieduizend achthonderd en negentig Guldens één stuiver en acht penningen. Nu ongeveer vijftig jaaren geleeden, telde men 'er ruim zestienhonderd inwooners van beiderlei geslacht, zo jongen als ouden.

TER HEIDEN, een ander Dorp van dien naam, in het gedeelte van Zuidholland, *Delfland* geheeten, meer bepaaldelijk in de Hooge Heerijckheid van *Monster*. Het Plaatsje ligt aan het strand van de Noordzee, en bestaat uit slegts een klein getal geringe wooningen, welke, dikmaals, van het geweld der aanspoelende golven veel te lijden hebben. Het Kerkje, dat 'er thans staat, is reeds het derde, 't welk telkens dieper landwaarts, in het tijdverloop van honderd jaaren, wierdt gefigt. Door het afspoelen der Zeedunen, liggen de twee voorgaande onder de golven begraaften.

TER HOFSTEDEN, een kleine Buurt, die slegts uit zeer welnige Huizen bestaat, in *Staats Vlaanderen*, in het *Vrije van Sluis*, op het Eiland *Kadzand*, tuschen de Overvaart van daar na *Sluis* en het zo genaamde *Retrenchement* gelegen.

TER HORNE, in rang het vierde Dorp der Friesche Grietenije *Utingeradeel*, in het Kwartier *Zevenwouden*. Volgens zommigen zou *ter Horne* den naam ontleenen van zijne ligging in eenen hoek der Grietenije: want *Horn* beteekent, in de oude landtaale, een *Hoek*. De Kerk, die een stompen Toren heeft, was, eertijds, aan den H. LAURENTIUS gewijd. Ten blijke daar van plagt men, voormaals, in een der Kerkglazen, het volgende kreupelrijm te leezen:

„ St. Laurens is de Patroon van onze Kerke,
„ Daarom staat hij schoon in 't middelste parke.”

De Huizen zijn niet zeer geregeld gebouw, hoewel ze een niet onaanmerkelijk getal bedraagen. Behalven de Hervormden, ontmoet men 'er ook Doopsgezinde Christenen. Voor eenige

eenige jaaren was 'er de Scheepsbouw in tamelijken bloei. Veele ingezeetenen hebben 'er hun bestaan van de binnenland-
sche Visfcherij, waar toe de nabuurige vischrijke wateren,
vooral de zo genaamde *Hornfer Poelen*, eene voegzaame ge-
legenheid verschaffen. Voorts brengt *Ter Horne*, in de aan-
gelegenheden der Grietenije, twintig Stemmen uit.

TER IDZERD, in rang het twintigste en laatste Dorp, in
Friesland, in de Grietenij *Stellingwerf-Westende*, in het
Kwartier *Zevenwouden*. Niet onbevallig is het aanzien van
dit Dorp, als staande de Huizen, meestal, ten Zuiden langs
eenen Binnenweg, met geboomte beplant. De Kerk, even-
wel, die geenen Toren heeft, staat aan den Noordkant; ne-
vens eenige weinige Huizen, die eigenlijk tot het Buurtje *de*
Bult behooren, naar zijne hooge en bultagtige ligging dus
genoemd. In overoude tijden lag, in het Noordoosten van
dit Dorp, eene sterke Stins of Slot, bewoond wordende door
een Geslagt, 't welk, meent men, van den naam des Dorps
dien van IDZERDA ontleend heeft. Op den grond van het oud
Kasteel staat thans een Huis, in den hedendaagschen smaak,
door een vermogend Geslagt van burgerlijken rang getim-
merd. Men telt, in dit Dorp, dertig stemdraagende Hui-
zen.

TER KAPLE, een Friesch Dorp, onder het Kwartier *Zeven-
wouden*, in de Grietenij *Utingeradeel*, van gering aanzien,
als bestaande uit slegts eenige weinige Huizen, rondom de
Kerk, welke geen Toren heeft, hier en daar verstrooid. Ook
hier plagt eertijds een aanzienlijke Stins of Slot te staan, in
het Noordwesten van de Kerk, naar den naam van zijne ade-
lijke eigenaaren, *Oenema-State* geheeten. De geringe Over-
blijfsels daar van zijn, heden ten dage, bij den naam van
Roodhuis bekend. Gelegenheid tot de Visfcherij heeft dit
Dorp, door de nabijheid der vischrijke *Kappelster Poelen*.
Onaangezien zijne geringheid, brengt *ter Kaple* negentien
Stemmen uit, in de algemeene belangen der Grietenije.

TERNAARD, een Dorp van merkelyk aanzien, in Friesland, in het Kwartier *Oostergo*, onder de Grietenij *Westdongeradeel*, in welke het, onder de overige Dorpen, den tweeden rang bekleedt, en vijfënveertig Stemmen uitbrengt. De Huizen, in aanmerkelijken getale, hier en daar verspreid, beslaan een grooten omtrek. De Kerk, een vrij groot en schoon gebouw, pronkt, onder andere sieraaden, met een fraai Orgel. Weleer stondt de Kerk nader aan den Zeekant; uit vreeze voor afspoeling van den grond, door de aanklotzende golven, wierdt men, 't eenigen tijde, te raade, het gewijde gefigt dieper landwaarts te brengen, met behoud, waarschijnelijk, van zo veele bouwstoffen van het oude, als aan het nieuwe gebouw, met voegzaamheid, konden verbruikt worden. Bij ouds lagen hier veele aanzienlijke Stinzen of Staten; in eenige hoogten, hier te lande *Wieren* genaamd, ziet men nog de Overblijfszels van zommigen. In den omtrek van *Ternaard* liggen veele voortreffelijke en zeer vrugtbare bouwlanden.

TER NEUZE, weleer eene Stad, tegenwoordig een open Vlek, in *Staats-Vlaanderen*, aan den Oever der *Wester-Schelde*, in *Afsneder-Ambagt*. Ingevolge der Gendfche en Brugfche beroerten is zij tot haaren tegenwoordigen staat vernederd. Door zijne ligging, in een laag moerasfig land, was *Ter Neuze*, oorspronklik en uit den aart der zaake, eene zeer sterke plaats; het wierdt voor bijkans onwinbaar aangezien, zints de Vestingwerken, van tijd tot tijd, daar aan toegevoegd. Naa het sluiten van den Munsterfchen Vrede, in den jaare 1648, heeft men ze meest laten vervallen. Ruim dertig jaaren later wierdt men te raade, de Werken te slegten. 't Geen men toen nog in weezen liet, wierdt, twee jaaren daar naa, van het Zeewater ingezwolgen. Tegenwoordig heeft de Plaats nog twee Poorten: eene Water- en eene Landpoort. Het getal der Huizen bedraagt nog geen honderd. De meeste ingezeetenen doen belijdenis van den Hervormden Godsdienst, en worden door eenen eigen Leeraar bediend. De Regeering van *Ter Neuze* is met die van *Axel* vereenigd; zij bestaat uit Baijuw, één Burgemeester, dertien Schepens

en

en twee Griffiers. De eerstgemelde wordt voor zijn geheele leeven, de Burgemeester voor slegs drie jaaren aangesteld. Voorts heeft *Ter Neuze*, zo wel als *Axel*, zijnen eigen Ontvanger. De Griffier van *Ter Neuze* ontvangt zijne aanstelling van de Wethouderschap der Plaatze, de andere van de Algemeene Staaten. Voorts houdt hier het Kollegie ter Admiraliteit van Zeeland eenen Kommiss-Kollekteur. Eindelijk behooren onder *Ter Neuze* verscheiden Polders.

TER OELE, een gering Dorp, in het Kwartier van Friesland, *Zevenwouden* genaamd, onder de Grietenij *Doniawerfal*, alwaar het, onder de veertien Dorpen, daar in gelegen, het tiende in rang is, en drieëntwintig Stemmen uitbrengt. Zints het begin der tegenwoordige Eeuwe heeft men 'er geene Kerk; om haaren ouderdom en bouwvalligheid wierdt zij afgebroken. Voor meer dan drie eeuwen, was het adelijk Geslagt van HETTINGA hier zeer vermaard, en van merkelyk aanzien en vermogen. In gevolge der wisselvalligheid van allen aardfchen luister, is deszelfs aanzien allengskens verminderd, doch het Geslagt zelf nog niet uitgestorven. Een perfoon, SYTSE VAN HETTINGA, die in den boerenstand geene groote vertooning maakt, nevens twee Zoonen, is een echte afstammeling van het weleer doorluchtig Geslagt.

TERPEN. In het Eerste Deel der fraaie beschrijvinge van den *Tegenwoordigen Staat van Friesland*, ontmoeten wij, aangaande deeze merkwaardige Overblijfsels der aloude Landgesteltenisse, voornaamelyk en meer dan elders, in het genoemde Gewest voorhanden, eenige aanmerkingen, welke wij, zo als zij ons toefchijnen, om derzelver nauwkeurigheid, hier zullen overnemen. „Voor” (dus verhaalt de kundige Historieschryver) „en zelfs nog eenigen tijd na „de geboorte van CHRISTUS, schijnt het land (Friesland) „zonder Dijken gelegen te hebben. En toen men op mid- „delen van beveiliginge begon te denken, kwam het opwer- „pen van zekere hoogten, boven de hoogste vloedten uitteef- „kende, het eerst bij de Friezen in aanmerking. Gaf de „natuur zelve die hier en daar aan de hand, men bediende

„'er

„ 'er zich van; doch toen men door de vermenigvuldiging
 „ van menschen meer lands ter bewoening noodig had, en
 „ te weinig hoogten vond, om 'er zich met de zijnen, bij
 „ hooge vloedcn, op te bergen, floeg men de handen aan
 „ het werk, en wierp *Terpen* en *Weerden*, of gelijk men
 „ hedendaags zegt, *Wieren* op; bestaande het onderscheid
 „ tusfchen beiden inzonderheid daarin, dat de *Terpen* veel
 „ plater van gedaante en grooter van omtrek zijn, zo dat
 „ 'er geheele Steden, Dorpen en Buurten op gebouwd heb-
 „ ben kunnen worden; terwijl de *Weerden* of *Wieren*, klein
 „ van omtrek, doch vrij hoog zijnde, alleen maar bij buitengewoone
 „ hooge Vloedcn, voor enkele huisgezinnen met hunne have tot lijfsberginge konden dienen, gelijk ze dan
 „ ook om die reden, hier en daar bij sommige Boerewooningen,
 „ die oudtijds van meer dan gemeen aanzien waren, en waarschijnlijk door de rijken onder de Friezen bewoond
 „ werden, opgeworpen, en nog hedendaags voorhanden zijn.
 „ Volgens de aantekening van WINSEMIUS, (dus vervolgt het
 „ bericht,) zou ADGILLUS, der Friezen vijfde Koning, nadat
 „ hij op den Stoel zijns Vaders bevestigd was, en in bedeking
 „ genomen had, hoe zijn Koningrijk voor eenige jaaren met
 „ Zeewater bedekt geweest was, ter afweeringe van diergelijke
 „ schaden, zijne Onderdaanen geleerd hebben, het aardrijk aan de
 „ stranden der Zee te verhoogen, en in den vorm van kleine
 „ Heuveltjes, nu *Terpen* genoemd, rond te maaken, om in tijd van
 „ nood derwaards hunne toevlugt te neemen, en hunne have, goederen en
 „ perfoonen te beveiligen. Doch (dus leest men 'er wijders) gelijk
 „ de dingen in hunnen oorsprong doorgaans zeer gering en
 „ eenvoudig zijn, alzo waren deeze eerst opgeworpen Heuvelen
 „ niet te vergelijken met die, welke in laater tijd werden
 „ saamgebracht, en wel inzonderheid na dat de zwaare
 „ Watervloed van den Jaare 793 onzer tijdrekeningc de Landzaaten
 „ geleerd had, dat de voortge niet genoegzaam waren: want
 „ toen heeft men een begin gemaakt, met die van *Roudum*,
 „ *Almenum*, *Midlum*, *Herbaijum*, *Hitsum*, *Tzum*, *Dronrijp*
 „ en *Uitgong*, nu *Berlikum* genaamd, en dezelve drie jaaren
 „ daarna voltrokken. — Dat men deeze
 „ Ter-

„ Terpen inderdaad voor 's menschen handenwerk , en niet
 „ voor toevallige gewrochten der Natuur te houden hebbe,
 „ heeft PLINIUS alreeds erkend , met te zeggen: *Allaar bezit*
 „ *dat ellendig volk hooge heuvelen, met handen gemaakt,*
 „ *op de waarneeminge der hoogste vloedén.* Ook geeft de
 „ evenredigheid der aardstoffen, waar uit ze bestaan, en de
 „ laagte der strecken Lands, welke altoos omtrent deeze
 „ Heuvelen voorkomen, genoeg te kennen waaruit dezelve
 „ zijn saamgebracht.” Voorts meldt de Landbeschrijver, hoe
 „ de Friesche Landzaaten, uit de ondervinding van het onge-
 „ noegzaame deezer Terpen, ter hunner beveiliginge tegen hoog-
 „ gaande Watervloeden, op het denkbeeld vielen om Dijken,
 „ tot Zeeweeringen, aan te leggen.

Onder dit verslag ontmoeten wij eene Aantekening, welke
 wij onzen Leezer niet mogen onthouden; zij kan dienen om
 de denkbeelden van sommigen te recht te brengen. „ Het
 „ onderscheid (dus leest men 'er) tuschen *Terpen* en *Weer-*
 „ *den* (of *Wieren*) wordt van de meeste, schoon anders
 „ geachte Schrijvers, mijns oordeels, niet genoeg in acht ge-
 „ nomen. Zij, die ze ooit met eenige oplettendheid be-
 „ schouwden”, (en dit is het geval des stellers van dit Ar-
 „ tikel) „ zullen waarschijnlijk niet vreemd van mijne gedachte
 „ zijn; mij komt zelfs zeer aanneemelijk voor, dat sommige
 „ Weerden veel ouder dan de Terpen zijn; wordende ik in
 „ dit denkbeeld grootlijks versterkt, door in aanmerking te
 „ neemen, dat de Weerden met minder handen gemaakt kon-
 „ den worden, en dus de schaarsheid van volk of wel de
 „ minder vereeniging van hetzelfde te kennen te geeven. Wat
 „ beide benamingen betreft: *Terp* wordt met reden geoor-
 „ deeld hetzelfde te zijn met *Torp* en *Dorp*; zijnde maar
 „ alleen de T met haar vermaagfchapte Letter D verwisfeld,
 „ en de zelfklinker E, volgens een onderscheiden Tongval
 „ uitgesproken als O, gelijk in veele gevallen geschiedt. Wat
 „ de oorspronkelijke betekenis des woords *Terp* zij, beken ik
 „ niet te weeten. Die van *Weerd* of *Wier* is niet verre te
 „ zoeken, hebbende men, naar alle waarschijnlijkheid, de
 „ hoogten, tegen 't water opgeworpen, aldus genoemd, om-
 „ datze strekten om de kracht van 't water te breeken en
 „ af

„af te weeren. Eenige deezer *Weerden* zijn zeer waarschijn-
 „lijk, van tijd tot tijd, met veel moeite en arbeid tot *Ter-*
 „*pen* gemaakt, en met Huiszingen voorzien: althans geeven
 „de naamen van veele Friesche Dorpen dit eenigzins te ken-
 „nen: want daar sommigen in *terp* eindigen, gelijk *Slappe-*
 „*terp*, *Greonterp*, *Ureterp*, *Wijnjeterp*, *Olterterp*, heeft
 „men 'er veele, die op *weerd* of *wier* uitgaan, als blijkt
 „uit *Holwerd*, *Ferwerd*, *Rauwerd*, *Burgwerd*, *Allin-*
 „*gawier*, *Jouwswier*, *Nieuwier*, *Metslawier*, en dier-
 „gelijken.” Tot dus verre onze kundige Schrijver. 't Is
 bekend, dat deeze zelfde hoogten elders onder den naam van
Vliebergen voorkomen; als mede dat in de Overmaasche
 landen, op het Eiland *Goeree*, en elders in Zuidholland, ge-
 lijk ook in Westfriesland, op verscheiden plaatzen, foortgelijke
Terpen of hoogten als in de Provincie van Friesland gevon-
 den worden. De zelfde gesteldheid des lands, hetzelfde aan
 overstromingen blootstellende, zal, ginds en elders, tot
 foortgelijke behoedmiddelen, naar de armoede en de eenvou-
 righeid der tijden berekend, aanleiding gegeeven hebben.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*
 z. L'EPIC, *Gesteldheid van Holland en*
Westvriesland.

TER SCHELLING; zie SCHELLING, (TER) Deel XXVI.
 bladz. 208.

TER WISPEL, volgens den rang der stemminge, het tiende
 Dorp in de Grietenij *Opsterland*, in het Friesche Kwartier
Zevenwouaen, alwaar het veertig Stemmen uitbrengt. Uit dit
 aanmerkelijk getal van stemdraagende Landen of Zathen mag
 men over de aangelegenheid des Dorps een niet ongunstig oor-
 deel vellen. En, inderdaad, men ziet 'er, in het Noorden,
 voortreffelijke Weilanden, de *Wispeler Vennen* genaamd; in
 't Westen zeer uitgebreide Hooilanden; elders hoog en vrugt-
 baar Bouwland, 't welk zeer goede Boekweit en Rogge uit-
 levert. De Kerk staat in eenen Polder van vergraaven land.

TER

TER WOLDE, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrost-
 ampt van Veluwe, onder het Schoutampt van *Voorst*. Het
 Dorp is van geringe aangelegenheid. Van het adelijk Huis
Lathmer, in deelen oord gelegen, thans den eigendom van
 een aanzienlijk burger van *Amsterdam*, den Heere JAN ANA-
 NIAS WILLINK, is elders verflag gedaan.

TER ZOOL, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier
 van *Oostergo*, in de Grietenij *Rauwerderhem*, in welke het,
 onder de overige Dorpen, den vijfden rang bekleedt, en
 drieëntwintig Stemmen uitbrengt. De Kerk, eertijds aan St.
 VITUS gewijd, wordt door den Leeraar van *Sibrandabuuren*
 bediend. Van ouds telde men hier verscheiden aanzienlijke
 adelijke Huizen of Staten, onder andere die van de Geslagten
 van BROERSMA, SIXMA, HAGSTRA en ALBADA. Zij zijn nog
 heden ten dage, doch slechts onder de gedaante van Boere-
 wooningen, in weezen. *Wigara huis* was reeds in den aan-
 vang der Vijftiende Eeuwe bekend. WOPKE WIGARA, die
 onder de Friesehe Edellieden een voornaamen rang bekleedde,
 hadt aldaar zijne woonplaats, en wierdt 'er, in den Jaare
 1433, gevangen genomen.

TETERINGEN, een Dorp in de Baronnie van *Breda*, een
 groot half uur gaans ten Noordoosten van de Stad van dien
 naam, en onder het regtsgebied daar van behoorende. De
 ingezeetenen van dit Dorp worden aangezien als Buitenpoor-
 ters van *Breda*, met de Burgerij van welke Stad zij, in
 zommige opzigten, de zelfde Voorregten genieten. Ook zij
 de Predikanten van *Breda* verpligt, om 'er, des Zomers, nu
 en dan den Predikdienst te koomen waarneemen. Doch die
 geschiedt niet dikwijls, alzo het getal der Hervormden zeer
 gering is, en de Dorpelingen meestal uit Roomschegezinden
 bestaan. Het getal der ingezeetenen zal om en bij de duizend
 bedraagen. Van ieder duizend Guldens der Jaarlijksehe
 belastingen, moeten zij achtëntwintig Guldens zeventien stuivers
 en acht penningen opbrengen.

TET-

TETRODE, met *Albrechtsberg* en *Vogelenzang*, te zamen één Ambagtsheerlijkheid, aan de Stad *Haarlem* behoorende, is gelegen in het *Baljuwschap* van *Brederode*, en strekt zich uit, van het Zuiden na het Noorden, in eene rechte strek, van *Noordwijkerhout* tot aan *Felzen*, langs de Duinen van de Noordzee. Volgens de jongste opneeming, vinden wij de Landen, in deeze drie Landstreeken, gezamenlijk, begroot op negenhonderd zevenënzeventig Morgens en honderd achtënvijftig Roeden.

TETRODE, beter bekend bij den naam van *Overveen*, geëlijk *Albrechtsberg* onder dien van *Bloemendaal*, legt ongeveer een half uur gaans buiten de Zijlpoort van *Haarlem*, aan den Duinkant, onder het Regtsgebied dier Stad. De legging is zeer aangenaam, in een bevalligen oord, van wegen de menigte Lusplaatzen, van meer of minder uitgestrektheid, welke men aldaar aantrest. Het is geen Kerkdorp, maar eene tamelijk groote Buurt, met een Kerkhof, bij welken een Klokhuys staat, van een Uurwijzer voorzien. De Roomsgezinden hebben 'er eene Statie. Men ontmoet 'er, in den omtrek, veele Warmoezierslanden en Tuinen, welker voortbrengzels, onder andere, dienen om *Amsterdam* en *Haarlem* te spijzigen.

TEXEL, het Zuidlijkste der Eilanden, welke de Noordzee van de Zuiderzee afscheiden, legt ten Noorden aan den Uithoek van Holland, aan dien kant, op den afstand van iets meer of minder dan eene Mijl. Het befaamde Water, het Texelsche Gat, anders ook het *Marsdiep* genoemd, stroomt tuschen beiden. De Zuidkant des Eilands legt also tegen het Dorp *de Helder* over. Ten Zuiden en ten Westen heeft *Texel* vrij zwaare Duinen, die, egter, niet overal even breed zijn. Aan den Zuidwestkant heeft men de grootste breedte. Bij het Dorp *de Koog*, Noordwaarts gelegen, zijt ze zeer smal. Aan den Noordkant grenst het Eiland aan het *Eierland*. De Oostzijde heeft geene Duinen, maar moet door Dijken, tegen de hooge Vloeden, beveiligd worden.

Reeds

Reeds voor lang is *Texel*, als een afzonderlijk landschap, bekend geweest. In de Lijst der goederen, aan St. Martens-Kerk, te *Utrecht*, toebehoorende, vindt men het reeds in den Jaare 900 vermeld. Doch in dien tijd schijnt het nog geen Eiland, maar met het vaste Land verbonden geweest te zijn. Veel verschilde de gedaante des Eilands, in dien tijd, van die het tegenwoordig heeft. Behalven zijne meerdere uitbreiding na binnen of Oostwaarts, in de Zuiderzee, strekte het zich zeer verre uit na den Westkant, in de Noordzee. Toen de steller van dit Artikel, nog geene dertig jaaren geleeden, dit Eiland bezogt, herinnert hij zich, aldaar Landslieden te hebben gesproken, toenmaals tusfchen de vijftig en zestig jaaren oud, die hem verzekerden, hoe het hun heugde, wanneer zij, in hunne aankoomende jongelingschap, met den Hooiteelt onledig waren, dat hunne landen zo verre Westwaarts lagen, dat zij, op een Zomerschen dag, niet meer dan vier vragten Hooi konden thuis haalen; terwijl tegenwoordig, het verst afgelegene Land, aan het uitrijden, het belaaen van den Wagen en het te rug keeren, weinig meer dan anderhalf uur tijds zoude vorderen. Ook herinnert zich de zelfde steller, hoe hij, op zekeren tijd, met een Kaagschipper buiten Duin wandelende, op een vasten grond, met eene soort van Gras begroeid, van den geloofwaardigen man verfondt, dat hij, in vroegere dagen, ter zelfde plaatze, menigmaalen met zijn Kaagschip voor anker hadt gelegen. Ongelooflijk veele moeite heeft zich wijlen de kundige Alkmaarsche Regent, de Heer en Mr. R. PALODANUS gegeven, om door onwraakbaare bewijzen, de aloude zeer grootte Westlijke uitgestrektheid van *Texel* aan te toonen. Uit de aangevoerde getuigenissen van Vischers en Lootslieden blijkt, hoe op *de Haaks*, eene droogte, eene goede halve Duitfche Mijl in Zee gelegen, eertijds een Bosch moet gestaan hebben; als mede, dat dezelve, na verlorene Ankers vischende, telkens bleeven hegen aan de Stammen en Wortels van boomen, welke zij, zontijds, boven water haalden; strekkende zich deeze rasfige grond langs de geheele buitenkust van *Texel*, naar gissing omtrent anderhalve Mijl, van den wal, en wel agter het Noordlijkste Dorp *de Koog*, zo wijd in de

breedte uit, dat men het Land uit het gezicht moet zijn, voor dat men geheel vrij van de boomen, struiken en heester is. Niet langer geleeden dan het Jaar 1776, was, bij eene verklaring van geloofwaardige lieden, voor Notaris en Getuigen, al het bovenstaande den bovengenoemden Oudheidkenner gebleeken. De zelfde reden, welke de geheele Zeekust, tot aan den Zuidlijken Hoek van Holland, allengskens, heeft doen inkrimpen, zal ook de afspoeling van ons Eiland veroorzaakt hebben.

Intusfchen, hoe algemeen men ook van gevoelen zij, dat *Texel*, in overoude tijden, aan den Oostkant en aan den Zuidkant, met het vaste land verbonden geweest is, ten aanzien van den tijd der afscheuringe is men 't op verre na niet eens. Wij hebben ons eenige moeite gegeven, om dit oudheidkundig geschil te onderzoeken, doch allerwegen zo veel duisterheid en onzekerheid gevonden, dat wij, voor ons zelve, hier omtrent niets stelligs durven bepaalen. Dat het in de Dertiende Eeuw nog met de vaste kust vereenigd was, gelijk de Heer ALTING meende, schijnt, uit de nader aangevoerde bedenkingen van den genoemden Heere PALUDANUS, van alle waarschijnlijkheid niet ontbloot te zijn. Menigvuldige hooge Watervloeden vinden wij, in 's Lands aloude Kronijken, vermeld. Een derzelve zal, ten langou laatste, *Texel* van het vaste land afgescheurd, en aldus in zijne tegenwoordige gedaante van een Eiland gebragt hebben.

Aangaande de Historie van het Eiland *Texel*, in 't algemeen, ontmoeten wij de volgende bijzonderheden.

Naa dat dit gewest, 't zij geheel, of voor een gedeelte, eenigen tijd, aan de Utrechtsche Kerk behoord hadt, wierdt het, in den Jaare 985, bij gifte van Keizer OTTO DEN III, de eigendom van DIRK DEN II, Graave van Holland; hebbende hij hetzelve, alvorens, ter Leen bezeeten. Een geruimen tijd bleef het, zedert, in Graaflijke handen. Dus vinden wij, dat, in den Jaare 1182 of 1183, Graaf FLORIS DE III de Friezen op *Texel* bedwong, en hen noodzaakte, vierduizend Markten Zilvers aan hem op te brengen. WILLEM DE I stelde, in 't Jaar 1204, zijne Nigt, de Graavin ADA, op het Eiland *Texel* gevangen. Die van *Texel* hadden met de
Dreg-

Dregter-Friezen zich, in den Jaare 1288, aangekant tegen de onderneemingen van Graave FLORIS DEN V tegen Westfriesland, en onderwierpen zich in den Jaare 1289. Wij vinden dat *Texel*, als een Graaflijk Leen, weleer is bezeeten geweest bij JAN VAN HENEGOUWEN, *Heere van Beaumont*, die het, bij Handvest van den Jaare 1317, alle Regten vergunde, die zijn Broeder Graaf WILLEM DE III van dien Naam, of DE GOEDE, aan die van *Hoogtwouder-Ambagt en Dregterland* vergund hadt. Naderhand hebben zijne Opvolgers uit den Huize van CHATILLON, *Graaven van Blois*, meede verfscheiden Voorregten aan die van *Texel* gegeven. Naa het afsterven van GUY VAN BLOIS, verviel dit Leen aan Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN, in of omtrent den Jaare 1398. Hij schijnt 'er zijne tweede Gemaalinne MARGARETA VAN KLEEVE mede begiftigd te hebben, dewijl men een Handvest van haar vindt van den negenden Junij des Jaars 1401, die door Hertog ALBRECHT in den zelfden jaare bekrachtigd wierdt. Ook bezat zij het naa zijnen dood, gelijk blijkt uit een Brief, gegeven in *Texel* den eersten September des Jaars 1405; Hertog WILLEM DE VI, *Graaf van Holland*, schonk op den zesentwintigsten Maart des Jaars 1414, naar loop van den Hove, en aldus in den Jaare 1415, aan die van *Texel* het Poortregt en gelijke Vrijheden als die van *Alkmaar* bezaten, in welk Regt zij ook door Schout, Schepenen en Raade der Stad *Alkmaar*, in den Jaare 1434 zijn erkend. Naa het overlijden van deezen Graave heeft zijne Weduwe, MARGAREET VAN BOURGONJE, Moeder van Vrouw JAKOBA, de Heerlijkheid van *Texel* in Lijfstogt bezeeten; 't welk blijkt uit een Oktrooi, door haar in den Jaare 1436, gegeven om den Polder van *Waalenburg* en eenige andere nabijgeleegene Polders te bedijken. Uit kragte der bezittinge, die Vrouwe MARGARETA VAN BOURGONJE gehad heeft, vindt men waarschijnlijk onder de Privilegien van *Texel*, het Handvest van Hertog FILIPS VAN BOURGONJE, wegens den Eed, welken hij gedaan heeft aan alle de Ingezeerenen der Landen, die hem naa den dood van Vrouwe MARGAREET waren aanbesorven. Gemelde Hertog beloofde in den Jaare 1442, voor hem en zijne Naamloomingen, de Heerlijkheid en 't Land van *Texel* in Hoogen

S s s s s s s 2

noch

noch in Laage Geregten ooit te zullen verkoopen of ver-
vreemden. Die van *Texel* verlooren egter, onder de Regee-
ring van deezen Vorst, alle hunne Regten en Handvesten,
om dat zij zich, in of omtrent den Jaare 1416, met de Ken-
nemers oproerig en wederhoorig tegen hunnen Landsheer ge-
draagen en getragt hadden hem de Stad *Haarlem* te ontwel-
digen. Dit Vonnis wierdt hun, in den Jaare 1456, gelijk
meede het opbrengen van zeker ongewoon Haardstedegeld,
kwijtscholden, en zij in huone Voorregten hersteld. In
den Jaare 1491, bemagtigde JAN VAN NAALDVIJK *Texel* en
Wieringen, en kreeg aldaar veel aanhang. Hij bragt omtrent
deeze Eilanden den meesten Zomer door, en hieldt de Zui-
derzee en Zeegaten onveilig. Die van *Texel* mengden zich
toen ter tijd nevens de Kennemers in 't zo genaamde *Kaas-*
en Broodspel, waar over zij naderhand door den Hertog van
Saxen gevoelig gestraft wierden. „ Vijfëntwintig perfoonen
„ van *Texel* moesten in 't zwart, blootshoofds, ongedord en
„ knielende, vergiffenis koomen verzoeken. De Handvesten
„ des Eilands moesten den Hertoge in handen gesteld worden.
„ De Hertog behieldt de straffe der Eilanderen, die tot den
„ vijand overgelopen waren, aan zich. Zij moesten zijn
„ Huis sterk maaken, naar inhoud der Brieven, hun door
„ den Raad van Holland toegezonden. Voorts moesten zij
„ duizend Andries Guldens aan boete en twee Maanden lang
„ vijfëntwintig Knegten betaalen, die onder den Schout van
„ *Texel* staan en dienen zouden om 't Eiland in rust te hou-
„ den.” De verlooren Voorregten zullen hun, naar alle
waarschijnlijkheid, of te gelijk met de andere Kennemers en
Kennemervolgers, of in den Jaare 1494, weder gegeven
zijn. Het Regt, ten minsten van den Wind en de Lammer-
tienden, die zij in Erfpact bezaten, en welke aan den Bal-
juw van *Medenblik* waren overgegeeven, wierden hun, in
het laatstgemelde jaar, wederom opgedraagen. In 't Jaar 1522,
wierdt *Texel*, tweemaal door de Geldersche Friezen, ge-
brandſcha. In den aanvang van Maart des Jaars 1571, deeden
de Watergeuzen eene Landing op *Texel*. Het Huis van den
Schout en eene Kerk wierdt door hen verbrand. Dikwijls
heeft *Texel*, door hooge Vloeden en zwaare Stormen, geleeden,
en

en men hadt hier zwaare inbreuken in de Jaaren 1625, 1628 en 1629; doch zedert het leggen van den Zanddijk, waar door het Eierland aan *Texel* vereenigd wierdt, is het Eiland meer beveiligd. In Oorlogstijden, heeft men gemeenlijk zorge gedraagen om *Texel* te versterken, en behoorlijk bezet te houden. In Julij des Jaars 1672, poogde de Engelsche Vloot hier eene Landing te doen; doch 't wierdt haar door eene ongewoone Ebbe, die twaalf uren duurde, belet. Op de Ebbe volgde eene hevige Storm uit den Noordwesten, die twee vijandlijke Schepen deedt vergaan, en veele anderen zwaar beschadigde. In den Jaare 1756 gebeurde bij *Texel* een voorval, welk merkelijk opziens baarde. Een Duinkerksche Kaaper, in de gedaante van een Poon of Goereelsche Vischerfchuit, naderde een Engelsch scheepje, van *Nieuw-Turk* na *Amsterdam* bestemd, 't welk thans niet verre van het Nieuwe Diep voor anker lag. Daar men geen vermoeden van Kaaperij, in eene onzijdige haven, hadt, viel de bemagtiging gemaklijk, en zelden de *Franschen*, voorts, met den Prijs na Zee, den zo genaamden Praaijschipper toeroepende, *Ik weet wel dat Holland en Frankrijk het eens zijn.* Welhaast viel de Engelsche Gezant hier over klagtig bij de Algemeene Staaten, eischende dat de Prijs, in den zelfden staat als hij genomen was, zou worden te rug gegeeven. Zo gelukkig slaagde hier in de Staatsche Gezant aan 't Fraische Hof, de Heer LESTEVENON VAN BERKENRODE, hoewel met zeer veele moeite, dat, in de te rug gave van Schip en Laading, eerlang aan den eisch van den Engelsman voldaan wierdt.

Op de reize van den Prinse Erfstadhouder met zijne Gemaal, in den Jaare 1768, door de voornaamste Gewesten van Holland, hadt ook *Texel* de eere der tegenwoordigheid van het Vorstelijk paar. Het genoot, op de Reede, een Watervermaak, 't welk, van wijd en zijd, eene menigte nieuwsgierigen lokte. Bij de aankomst aan *de Helder*, wierden hunne Hoogheden begroet met Eereschooten van de Batterijen, die bij *Kijkduin* en op het Strand geplant waren. Nevens vijf Oorlogschepen, onder bevel van den Vice-Admiraal ROEMER VLACQ, lagen 'er zeven Admiraliteits Jagten

§§§§§§§ 3

op

op de Reede. Straks naa de komst van hunne Hoogheden op een dier Jagten, zag men van hetzelfde de Vlag van den Admiraal Generaal waaien, en wierden dezelve met eenëntwintig schooten van de Oorlogschepen begroet. In een oogenblik zag men van de mastoppen der Oorlogschepen de Vlaggen van alle bekende volken waaien, die 's avonds even spoedig wederom verdweenen. Naa de overnachting, in een der Jagten, op de Texelsche Reede, begaf zich het Vorstlijk paar, 's anderendaags morgens, na het Admiraalschip *de Phoenix*, hieldt 'er het Ontbijt, gedurende 't welk men de Schepen verscheiden verrigtingen zag doen, en vertrok van daar na den Texelschen Wal, om het Eiland te bezigtigen. In vragdebedrijven zagt hier de een den anderen den loef af te steeken. Eene aartige verrassing, voor hunne Hoogheden, was de verwelkooming, uit naam van de Regeeringe des Eilands, in schoone en welgepaste dichtregels. De Heer BALTAZAR HUIDECOPER, Baljuw van *Texel*, overbekend door zijne Dichtkunde, hadt ze opgesteld en den Eilanderen toegezonden. In den Jaare 1778 deedt men, op *Texel*, eene ontdekking, in zich zelve van klein belang, doch voor den Oudheidkundige van veel gewigts. Onder het graaven in zehere Hoogte, bij het Dorp *de Waal*, *Sommeltjesberg* geheeten, vondt men eene aloude Begraafplaats, en in dezelve verscheiden gereedschappen en sieraaden, aanwijzende hoe men 'er, weleer, een voornaamen Held, of anderen man van aanzien, ter aarde hadt besteld. Van meer belangs, ten algemeenen beste, was de aanleg van eene nieuwe Haven, ten Oosten van het Eiland, op verzoek van de Kaag- en Ligterschippers aan zijne Hoogheid, toen dezelve, in den Jaare 1778, eenen keer na deeze oorden deedt. Op 's Vorsten veelvermogene voorspraak bij 's Lands Staaten, maakte men wel haast eenen aanvang van het werk, en zette het met zo veel spoeds voort, dat in het laatst van September des Jaars 1780 de nieuwe Haven geopend wierdt. Ruim genoeg is deeze Haven, voor belaadene Ligterschepen, om, met staande Zeilen, daar te kunnen laveeren. Het getal der Vaartuigen, welke zij kan bevatten, is vrij aanmerkelijk. Twee weken naa de eerste opening, telde men 'er reeds bij de zestig, van
 aller-

allerlei slag, welke 'er eene wijk- of legplaats zогten. Hoewel deeze Haven alleenlijk van dienst is voor kleine Vaartuigen, zij dient, nogthans, eenigermaate, ter vergoedinge van een verlies, door *Texel* gelegen, in het verloopen van *de Horst*, een Zandbank, welke eertijds, met een bolronden rug, aan de Zuidzijde van het Eiland na den kant van *de Helder* plagt uit te steeken. Behalven de kleinere binnelandfche schepen, vonden de Koopvaardijvaarders, uit Zee koomende, daar agter eene veilige legplaats tegen de inloopende golven der Zee. Nog geene dertig jaaren geleeden, hielden meer dan honderd schepen, van allerlei grootte, daar agter winterlaage, tot geen klein voordeel der Eilanderen, vooral van het nabuurig Dorp *de Hoorn*. Sedert is de diepte, agter den nuttigen Zandbank, allengskens toegenomen, en de uitsteekende punt omgekruid: zo dat dezelve, thans, met den vasten Wal van het Eiland vereenigd is. Na iйver, of eenige andere reden, zal de oorzaak geweest zijn van het opschorten en staaken der maatregelen, 't eenigen tijd in 't werk gesteld, om het ontstaan diens voorvals te verhinderen.

Van den algemeenen toestand des Eilands zullen wij nu nog eenig verslag doen. Volgens de jongste meeting, beslaat *Texel*, binnen de Dijken en Duinen, eene uitgestrektheid van zevenduizend tweehonderd vijfenzestig Morgens en zesēnegentig Roeden, Rijnlandfche maate. Bij het opmaaken der Verpondingslijsten, in den Jaare 1749, telde men, op het geheele Eiland, twaalfhonderd en acht Huizen, en vijf Molens. Een dier Molens, in het Dorp *Koog*, is, zints dien tijd, afgebroken. Behalven verscheiden Buurten en Gehugten, telt men 'er zes Kerkdorpen: *den Burg*, *de Hoorn*, *Oosterend*, *de Waal*, *Koog* en *het Oude Schild*. Het *Nieuwe Schild* mag insgelijks den naam van Dorp draagen, om de menigte van huizen en bewooners. Van het eertijds zeer aanzienlijk Dorp *de Westen* is niets meer overig, dan de Kerktoren en eenige hier en daar verspreide Huizen. Van de opgetelde Dorpen, die ieder huunen afzonderlijken Leeraar hebben, is *de Burg* het voornaamste. Zie daar van een afzonderlijk Artikel, Deel VIII. bl. 1156. De Doopsgezinden

Sssssss 4

zijn

zijn 'er vrij talrijk. Tegenwoordig, egter, zijn 'er niet meer dan vier Vergaderplaatzen. De leden dier Gezinte aan *den Hoorn*, tot de vereenigde Vlaamsche en Waterlandsche behoorende, staan op zich zelve. Die van *Burg, Waal* en *Oosterend*, hoewel zij ieder eene Vergaderplaats hebben, zijn eene vereenigde Gemeente, tot de zo genaamde Vlamingen of Friezen behoorende. Wijders vindt men 'er ook vele Roomschezinden, die in ieder Dorp, behalven aan *de Waal*, eene Vergaderplaats hebben. Uit dit alles is gereedelijk af te leiden, dat het getal der Opgezeetenen geenzins gering is. De Regeering, het geheele Eiland betreffende, bestaat uit Schout of Baljuw, vier Burgemeesteren en zeven Schepenen. Van de laatstgenoemden worden twee uit *de Burg* gekoozen; uit ieder der overige Dorpen één. Een voornaam tak van het bestaan der Opgezeetenen, is de Schaapenteelt. Door de verzending van Lammeren, Wolle en de vermaarde Texelsche Kaas, geeft deeze neering een aanmerkelijk vertier. Daarenboven heeft men 'er zeer goede Bouw-, en uitsteekende Wei- en Hooilanden. Het Rundvee valt 'er gemeentlijk tamelijk zwaar. Als eene bijzonderheid moeten wij hier aanrekenen, dat men slegts eene enkele reizē, en toen nog voor een korten tijd, van de Veepest bezogt geweest is. Nog andere Opgezeetenen geneeren zich met de Scheepvaart, de Visscherij of het lootzen van uitgaande en thuisloomende Koopvaardijfchepen. — Van het nabuurig Eilandtje, *Eierland* genaamd, ten Noorden aan *Texel* grenzende, is op een afzonderlijk Artikel gesproken. Zie Deel XIII. bl. 238.

TEYLER; (PIETER) VAN DER HULST, naam van zeer veel vermaardheids, zedert de perfoon, welke dien voerde, het plan beraamd heeft tot eene Stigtinge, welks volvoering, zedert, veele geleerde en schrandere pennen aan werk geholpen, en den minnaaren van Godgeleerde en Natuurkundige weetenschappen veele keurige Geschriften heeft aangeboden. De Heer TEYLER VAN DER HULST, een schatrijk burger van *Haarlem*, en behoorende tot de Gezinte der Doopsgezinden, wierdt in de gemelde Stad gebooren in den Jaare 1702, en eindigde aldaar zijne dagen, in de maand April des Jaars 1778.

Door

Door eigen lust genoopt, en door zijne onmeetelijke rijkdommen in staat gesteld, tot het verzamelen van gewrochten van Natuur en Kunst, wierdt hij, al vroeg, te raade, 't eenigen tijde een Genootschap in de waereld te brengen, 't welk dienen zoude, om de neigingen, ten deezen opzigte, die hem zelven beheerden, ook bij zijne Landgenooten en elders te verwekken of aan te kweeken. Onloochenbaare blijken zijn 'er voorhanden, volgens welke de Heer TEYLER het ontwerp, omtrent een te sigren Genootschap, de fraaie Kunsten en Weetenschappen betreffende, bij hem zelven hadt beraamd, eer nog iemand, hier te Lande, voortgelijk eenen invul hadt gehad; bijkans twintig jaaren vroeger zelf, dan iemand, over de oprichting der Hollandsche Maatschappije der Weetenschappen te *Haarlem*, de gedagten hadt laten gaan. Bij het openen van 's Mans Laatste Wille, bleek zijne begeerte, dat, uitgezonderd eenige Goederen, over welke eene afzonderlijke beschikking was gemaakt, de zeer aanzienlijke Nalaatenschap altoos zoude blijven onder het opzigt, bewind, den aanleg en de beheering van vijf door hem benoemde perfoonen, nevens eenen Boekhouder, insgelijks benoemd, en vervolgens van hunne Opvolgers, in den tijd; dat de opkomsten der nalaatenschap, onder andere, voornaamelijk moesten dienen en aangeleid worden tot onderhoud van twee altoosduurende Genootschappen, ieder bestaande uit zes perfoonen, insgelijks door den Overleedenen benoemd, en welker getal, bij overlijden van een of meer derzelven, telkens moest worden aangevuld. Voorts moest, volgens TEYLER'S Uitersten Wille, het eerste deezer Genootschappen dienen ter verhandeling van allerlei onderwerpen, *de Waarheid en de Vrijheid, in den Christlijken Godsdienst en den Burgerstaat* betreffende; het ander, van stukken, tot de *Natuurkunde, Dichtkunde, Historiekunde, Tekenkunde* en de *Penningkunde* behoorende. Om hier aan te voldoen, moest ieder Genootschap, jaarlijks, eene Vraag, de gemelde onderwerpen rakende, uitschrijven, met uitlooving van eenen Gouden Eerepenning van de innerlijke waarde van vierhonderd Guldens, aan den Schrijver van het best gekeurde Antwoord. Tot Keurmeesters, over de waarde der ingekoomene Verhandelingen, moesten dienen, zo veel het eerste of Godgeleerde

Genootschap betreft, de Direkteurs der Stigtinge, nevens de Leden van het eerste Genootschap alleen, en ten aanzien van het tweede Genootschap, de opgemelde Bestuurders, nevens alle de Leden der beide Genootschappen. Ter belooninge voor hunne moeite zouden de Heeren Direkteurs, gelijk ook de Boekhouder genieten, jaarlijks, ieder duizend Guldens, en de Leden der beide Genootschappen elk honderd guldens. Wijders was de uitdrukkelijke begeerte des Heeren TEYLER VAN DER HULST, dat het Huis, door hem bewoond, en hem in eigendom behoorende, staande in de Damstraat, agter en dicht bij de Waag, altoos zoude blijven onverkogt en onvervreemd, om te dienen tot eene Vergaderplaatze, zo van Heeren Direkteuren, als van de Leden van beide Genootschappen. In het zelfde Huis moest ook bewaard worden de Boekerij, nevens de Verzameling van Tekeningen en Prenten. Ten allen tijde zouden alle de Leden daar toe een vrijen toegang, midsgaders vrijheid van behandeling en gebruik hebben. Eindelijk moest de Verzameling telkens vermeerderd worden, door den aankoop van alle zodanige voorwerpen, welke men oordeelde tot nut of sieraad der beide Genootschappen te kunnen strekken; zijnde aan de Heeren Direkteuren de onbepaalde magt en vrijheid gelaaten tot het aankopen van al dat geen, waar door, naar 't oogmerk des Overleedenen, de bevordering van Godsdienst, de aanmoediging van Kunsten en Weetenschappen, en het nut van 't algemeen zouden kunnen voortgezet of bereikt worden.

Aan de perfoonen, zo tot Direkteurs of Bestuurders der Stigtinge, als tot Leden der beide Genootschappen benoemd, was de begeerte van wijten hunnen Stadgenoot niet gebleeken, of dezelve beraamden de dienstige maatregels, ter bevordering van een oogmerk, waar uit zij begreepen, zeer veel nuts te kunnen voortvloeien. Naast het uitdenken en waereldkundigmaaken van Prijsvraagen, de beide Genootschappen betreffende, was, onder andere, eene der eerste werkzaamheden, het beraamen van het plan tot een *Museum*, of bewaarplaatze van Kostbaarheden van Natuur en Kunst, deels door den Heer TEYLER VAN DER HULST reeds verzameld, deels, van tijd tot tijd, nog aan te koop, ten dien-

ste der Stigtinge. Eene Vorstelijke Zaal mag dit *Museum* heeten. Men vindt het onmiddelijk agter het Huis van den Stigter, thans *Teijler's Fondatiewhuis* genaamd. De gedaante daar van is een langwerpig Eirond. Gelijksgronds ziet men, langs heenen, eene menigte Kasfen, met glaazen Raamen, dienende tot bergplaatzen van allerlei Werktuigen, tot de Wis- en Proefondervindelijke Natuurkunde behoorende; als mede, in kleine Laadtjes, van Ertzen, Versteeningen en andere Natuurlijke Zeldzaamheden. Onder de Natuurkundige Werktuigen bewondert, vooral, het kunstkundig oog eene Elektrizeer-Machine, van buitengewoone grootte, nevens den rijken toestel, daar toe behoorende, voornamelijk de zo genaamde Batterij. In 't midden der Zaaie, langs haaren grootsten middellijn, staat een Tafel, van Mahoniehout, van een keurig maakzel, dienende ter bewaarplaatze van eene rijke Verzameling van Tekeningen en Prenten. Boven de gemelde Kunstkasfen, loopt, rondom de Zaal, eene Gaanderij; even zo veele Kasfen als beneden ontmoet men hier, geschikt voor eene Verzameling van de uitgelezenste Boeken, in allerlei taalen en over allerlei Weetenschappen en Kunsten. Nog hooger zijn, in den omtrek, de Glasraamen, door welke de overbezienswaardige Zaal genoegzaam licht ontvangt. Boven op het Dak heeft men een klein Vertrekje of Zitplaats getimmerd, van waar men, over den vermaaklijken omtrek der Stad *Haarlem*, een verrukkend uitzigt heeft. Als eene vrugt der werkzaamheden van de Bestuurders der Stigtinge en van de Leden der beide Genootschappen, heeft men, van tijd tot tijd, zien uitschrijven zeer belangrijke Vraagen, en op dezelve Antwoorden volgen, blijken draagende van de Geleerdheid en Oordeelkunde der Schrijveren, en, uit dien hoofde, te regt bekroond met den uitgelooften Eerepenning.

Zie de *Voorrede voor de Godgeleerde en Natuurkundige Verhandelingen*; als mede *Uit Medegedeelde berigten*.

THAMEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, ligt bij het Dorp *Uithoorn*, aan den Amstel. De uitgestrektheid der Heerlijkheid vinden wij op driehonderdzevenëntachtig Morgens en tweeënnegentig Roeden begroot. Door middel van eenen Dijk, de *Thamendijk* genaamd, wordt het Distrikt in twee deelen gescheiden; het eene draagt den naam van Binnendijkschen, het ander dien van Buitendijkschen Polder. De laatstgemelde is genoegzaam geheel uitgeveend, en vertoont de gedaante van eene groote waterplas. Meer droog lands, hoewel insgelijks veel waters, bevat de andere Polder. Van ouds stondt de Kerk van het Dorp *Thamen* binnenwaarts, op eenigen afstand van den Amstel. Thans staat zij aan de genoemde Rivier, en pronkt aldaar met een sierlijk Koepeltorentje. Zij wordt, zedert het Jaar 1624, bediend door haaren eigen Leeraar, dien zij, voormaals, met het Dorp *Mijdrecht* plagt gemeen te hebben. Van ongelijk langer duurzaamheid was de vereeniging der twee Dorpen in het burgerlijke. Tot in den Jaare 1755 hadden zij den Schout gemeen, en bestondt de Regtbank, aan welks hoofd de Schout van *Mijdrecht* was, uit zeven Schepenen, vijf van het laatstgenoemde Dorp, de overige twee uit *Thamen*. Het gunstig verhoor, bij 's Lands Staaten, om een eigen Schout, wierdt, eerlang, gevolgd van een ander, om een afzonderlijken Regtbank: om alzo de ongellegenheid, om telkens te *Mijdrecht* te regt te moeten staan, te voorkoomen. Ook dit verzoek wierdt ingewilligd, en verkreegen de Dorpelingen, door verkiezing van den Proost van St. Jan te *Utrecht*, onder wiens Regtsgebied het Dorp *Thamen* behoort, uit eene overgeleverde Nominatie, eenen derden Schepen. Behalven den Regtbank van Schout en Schepenen, heeft men 'er twee Buurtmeesters, twee Kerkmeesters, twee Armmeeesters van de buitenarmen, eenen Sekretaris en eenen Bode. Men telt 'er ruim honderd Huizen.

THABOR, weleer een aanzienlijk Klooster, bij het Friesche Dorp *Tsbrrechtum*, in de Grierenij *Wijmbritzeradeel*, omtrent een half uur gaans van de Stad *Sneek*. Het volgde de regels van de Orde

Orde der Reguliere Kanunniken te *Windesheim*, bij *Deventer*. De Stigter van dit Klooster was een Friesch Edelman, RIENK BOKKEMA. Met den Koning van *Engeland*, hadt deeze, zijnde voorheen geweest Heerschap te *Sneek*, in den afloop der Veertiende Eeuwe, de Turken beoorlogd, en was, ter belooninge van zijne dapperheid, door den zelfden Vorst tot Ridder geslagen. Naa den dood zijner Echtgenoot, BOT SIKKINGA, dogter van FEKKE SIKKINGA, Edelman te *Dongjum*, reisde hij, in bedevaart, na *Jerusalem*. Uit het Oosten te rug gekeerd, verzelde hij, in den Jaare 1390, Hertog WILLEM VAN GELDER na *Lithawen*, om den wederspannigen Vorst van dat Gewest, ten behoeve der Duitfche Ridderen in *Pruisfen*, te helpen beteugelen. Bij de verovering van het Slot *Gaarde* vondt BOKKEMA een Mariabeeld, welk hij na *Friesland* voerde, en, bij zijne wederkomst, in de St. Antonis- of Kruisbroeders Kerk, te *Sneek*, deedt plaatzen. In den Jaare 1398 ontving hij, uit handen van Hertog ALBREGT van *Saxen*, de waardigheid van Baljuw van *Wijmbritzeradeel*, *Gaasterland* en *Doniawerftal*. Doch vermids hij de zijde der Landzaaten volgde, welke men Hollandsgezinden noemde, verloor hij, door bewerking der andersgezinden, die waardigheid, en wierdt hij tevens, in den Jaare 1349, genoodzaakt, het Land te ruimen. Zijn Huis, *Roodenburg* genaamd, staande in de Burgstraat, te *Sneek*, wierdt, bij die gelegenheid, vernield. Omtrent deezen tijd, met den aanvang der Vijftiende Eeuwe, trof Hertog ALBREGT een Bestand met de *Friezen*. Verscheiden uitgeweekene Edelen kwamen toen te rug, en onder deeze RIENK BOKKEMA. Een jaar lang onthieldt hij zich te *Stavoren*. Op de uitnodiging der *Sneekers*, keerde hij vervolgens in hunne Stad te rug, en wierdt 'er, in den aanvang des Jaars 1402, met algemeene blijdschap ontvangen. Nog in dat zelfde jaar gaf hij zijne dogter ten huwelijk aan den Edelen AGE HARINXMA, die hier door Heerschap van *Sneek* wierdt, in de plaats van zijnen Schoonvader, welke voorts het Kloosterleeven omhelsde, om het overschot zijner dagen aan stille godsdienstoeffening te wijden. Het boven genoemde Klooster te *Windesheim* was de wijkplaats, welke hij verkoos. Gedurende zijn verblijf aldaar beving hem

hem de lust, om in zijn Vaderland diergelijk eene stigting op te rigten. Ten dien oogmerke droeg hij zijne landerijen, omtrent *Sneek* gelegen, nevens nog eenige andere, op aan het Kapittel van gemelde plaatze, onder voorwaarde van 'er een Klooster te bouwen. Gereedelijk wierdt zijne aanbieding aangenomen, en het Klooster gestigt op den grond van eenige Huizen, bij den naam van *Aborth* bekend. Volgens de geestigheid dier tijden, veranderde men, door letterverzetting, dit woord in dat van *Thabor*; welken naam de Bischof, bij de inwijding, aan het nieuwe gestigt gaf. Sints het Jaar 1410 tot in den Jaare 1437 droeg *BORREMA* het Ordenskleed; en eindigde zijne dagen, in het door hem gebouwde Klooster. Van een zijner Opvolgeren in het Kloosterbewind, worf *VAN THABOR*, vindt men dit merkwaardig zeggen aangetekend, *dat de Duivel altijd zijne wooning in den Kap der Monniken gehad heeft*. Nevens de overige gewijde gestigten, ten platten Lande van Friesland, is ook dit, eerlang, verdweenen, en tot waereldlijke gebruiken aangewend.

Zie *SCHOTANUS* en *WINSEMIUS*.

THEMAAT, eene Haerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*; paalende, ten Noorden, aan *Breukelen* Nijenrodes Geregt. De geheele uitgestrektheid beslaat vijfhonderd negenēnzestig Morgens. In 't geheel telde men 'er, nu veertig jaaren geleeden, veertien Huizen.

THETINGA, welcer eene zeer aanzienlijke State, of adelijk gestigt, bij het Dorp *Wieuwerd*, in de Friesche Grietenij *Baarderadeel*. Eerst diende zij, geruimen tijd, ter woonplaatze van het adelijk Geslagt van *WALTA*. Naderhand wierdt zij, door koop, de eigendom van de dweepende Gezinte der *Labbadisten*, die 'er een Klooster bouwden. De geleerde *ANNA MARIA SCHUURMAN*, tot die Gezinte behoorende, eindigde hier haare dagen. Naderhand wierdt de State de eigendom van den Veldmaarschalk Graave *MAURITS VAN NASSAU*, uit wiens handen zij kwam aan Jonkheere *HANS WILLEM*,

Baron

Baron van Alva, Grietman van deezen Deele; welke, vervolgens, het Huis in een nieuwen sijnak begon te vertimmeren. Eer nog het werk was afgedaan, overleedt, in den Jaare 1733, deeze Edelman; wiens erfgenaamen niet slegts den opbouw sjaakten, maar ook de weleer aanzienlijke State in de gedaante van eene gemeene Boerderije bragten.

THIEL; zie TIEL.

THIN. (MR. FLORIS) In het Sticht van *Utrecht*, oven als in *Holland*, hadt men, bij ouds, een aanzienlijken Amptenaar, welke den titel van Advokaat voerde, zedert in dien van Raadpensionaris veranderd. Niet meer dan vier perfoonen, egter, hebben deezen post bekleed, welke, vervolgens, in dien van den Sekretaris van Staat verfmolten is. Mr. FLORIS THIN was de eerste op die lijst. Hij was een man van veel gezags, en in welken 's Lands Staaten groot vertrouwen sfelden. Toen de Hertog van ALVA, in den Jaare 1570, tegen de Stichtenaars het wreede vonnis hadt geveld, om hune toegeevendheid jegens de Onroomschen, waarbij, onder andere, de Steden des Landschaps van het Voorregt, om ter Staatsvergaderinge te verschijnen, beroofd wierden, zondt men Mr. THIN, herhaalde reizen, na *Brabant*, om, door aanbiedingen van geld, den Landvoogd te vermurven; doch alles zonder vrugt. Gelukkiger slaagde hij, in den Jaare 1579, in de bewerking der *Utrechtsche Unie* of Vereeniginge. Nevens Mr. FLORIS VAN HEERMALE, was Mr. THIN het voornaamste werktuig, waar van Prins WILLEM DE I, ten dien einde, in het Landschap van *Utrecht* zich bediende. In den Jaare 1586 gevoelde Mr. THIN, nevens anderen, de felle slaagen van LEICESTERS heerschzucht. Op aanhouden van zekeren Engelschen Heere NORTH, gebodt hem de Vroedschap, te gader met eenige andere ingezeetenen, de Stad *Utrecht* te verlaaten. Hij begaf zich na *Montfoort*, en gaf, van daar, den Staaten van *Holland* kennis van zijn wedervaaren. Deeze hem, nevens de overige nitgezetten, houdende voor eerlijke sieden, nodigden hen na hun Gewest, om 'er zich in regten te kunnen verantwoorden. Onder vrijgeleide van LEICESTER

te

te *Utrecht* zijnde te rug gekeerd, ontving de Advokaat, nevens eenige anderen, eerlang briefjens, waar bij hem, van nieuws, gelast wierdt, zich binnen vijf dagen te begeeven na eene onpartijdige plaats; met bedreiging, dat, in gevalle van nalaatigheid, zijne goederen, tot 's Lands gebruik, aangellagen, en zijn huis zou geplonderd worden. Andermaal begaf zich Mr. THIN na *Holland*, alwaar hem de Staaten in hunne hoede namen. Zijn Ampt wierdt hem, zedert, ontnomen, met behoud, nochtans, naar het schijnt, der daar op geseelde *Jaarwedde*. Bij de verandering, in den Jaare 1588 voorgevallen, kwam Mr. THIN in de Stad te rug, en wierdt in zijnen post hersteld. Gelijk 's Lands Advokaat, JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, in *Holland* geweest was een der voornaamste bewerkers van de opdracht der Stadhouderslijke waardigheid aan Prinsse MAURITS, dus vindt men ook, in *Utrecht*, Mr. FLORIS THIN genoemd onder de zulken, welke, in het genoemde Gewest, 's Prinses bevordering bewerkt hadden. Dit viel voor in den Jaare 1590; en dit was tevens het laatste merkwaaardige bedrijf van 's Mans leeven, naardien hij in dat zelfde jaar overleedt.

THOLEN, (*Het Eiland*) een der Eilanden van de Provincie *Zeeland*, en wel het Oostlijkste, wordt ten Oosten bespoeld van het *Volke Rak*, ten Westen van de *Keeten*, ten Zuiden van de *Schelde*, hier *Beooster Schelde* genaamd, en ten Zuiden door een smal water, de Rivier de *Eendragt*, van de vaste Kust van *Staats-Brabant* gesecheiden. De uitgestrektheid van het Eiland vinden wij begroot op vijftiengintduizend vijfhonderd vijfenveertig Gemeten en honderdachtentachtig Roeden. Ten aanzien der grootte is het dus het vierde in rang onder de *Zeeuwse Eilanden*. Behalven de Stad van den zelfden naam als het Eiland, vindt men 'er nog eene smalle Stad, *St. Maartensdijk*; en verscheiden doorgaans fraaie Dorpen, nevens een goed getal Polders. De meeste Dorpen hebben hunne afzonderlijke Kerken, die door eigen Leeraars bediend worden.

THOLEN,

1772. In dem Jahre 1772. wurde die Stadt...

DE STAD THOLEN.

Tholen, alsoo Gelegen inden Jaere 1595

Slikenburgh.

RIVIERE

DE

EENDRECHT.

- 1. Kerk. 2. Waterpoort.
- 3. Cappel. 4. Stadhuis.
- 5. Stadhuis. 6. Waterpoort.
- 7. Kerk. 8. Kerk.
- 9. Kerk. 10. Kerk.
- 11. Kerk. 12. Kerk.
- 13. Kerk. 14. Kerk.
- 15. Kerk. 16. Kerk.
- 17. Kerk. 18. Kerk.
- 19. Kerk. 20. Kerk.
- 21. Kerk. 22. Kerk.

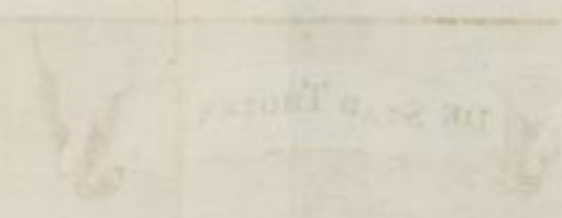

1. Kerk. 21. Watermolen.
2. Capel. 22. Sluick huys.
3. Stadhuis. 23. Water Poort.
4. Beurs. 24. Kruyt Tuyn.
5. Waegh. 25. Schutters hof.
6. Kerkhof. 26. Verbrande Poort.
7. Cromhilt. 27. Weeskuyt.
8. Mesfave. 28. France Kerk.
9. 't Veer. 29. Oude landstpoort.
10. Timmer. 20. 't Remaese Poort.

THE GREAT TOWER

THOLEN, (*De Stad*) gelegen op het Eiland van dien naam, bekeedt den vierden rang onder de Zeeuwsche Steden. Zij legt in het Oostlikste gedeelte des Eilands, aan de Rivier *de Eendragt*, de scheiding tuschen hetzelfde en *Staats-Brabants*. Niet meer dan een uur gaans, hemelsbreedte, legt *Tholen* van *Fergen op den Zoom*. 'Er is 'er, die den naam afleiden van den *Tol* of *Thol*, welken de Schippers, van *Holland* of *Brabant* varende, hier plagten te betaalen. Hoewel deeze afleiding eenigzins algemeen mag schijnen, meent men 'er, egter, eenigen grond voor te vinden, bij de oude Schrijvers, welke deeze Stad, in het Latijn, *Tolna* of *Tolonium* noemden. De geleerde ADRIANUS HOFFERUS, Rentmeester van het Eiland *Tholen*, was van dit gevoelen, schrijvende, in een Latijnsch Gedigt; de volgende regels:

- „ Thola Brabantinae nymium contermina terræ
 „ A veteri priscum munere nomen habet.
 „ Scilicet hac data fuit quondam Portoria sede,
 „ Cum merx finitimis transveheretur aquis.”

Waarschijnlijk moet de oorsprong deezer Stad worden toegeschreeven aan het Veer, 't welk men nog heden ten dage bij dezelve aantreft, en eene zeer gereede en gemaklijke gelegenheid verschaft, om, door het overvaaren van de Rivier *de Eendragt* met eenen Pont, te lande in *Brabant*, en vervolgens in *Holland* te kunnen koomen. Naastdenkelijk zal men, bij het Veer, ten behoeve der Reizigers, eerst eenige Huizen gebouwd hebben, die voorts in getal zijnde toegenomen, tot een Dorp, en eindelijk tot eene Stad zijn aangegroeid. Al vroeg moet dit zijn voorgevallen, naardien wij *Tholen*, reeds in den Jaare 1399, eene *Stad* genoemd vinden.

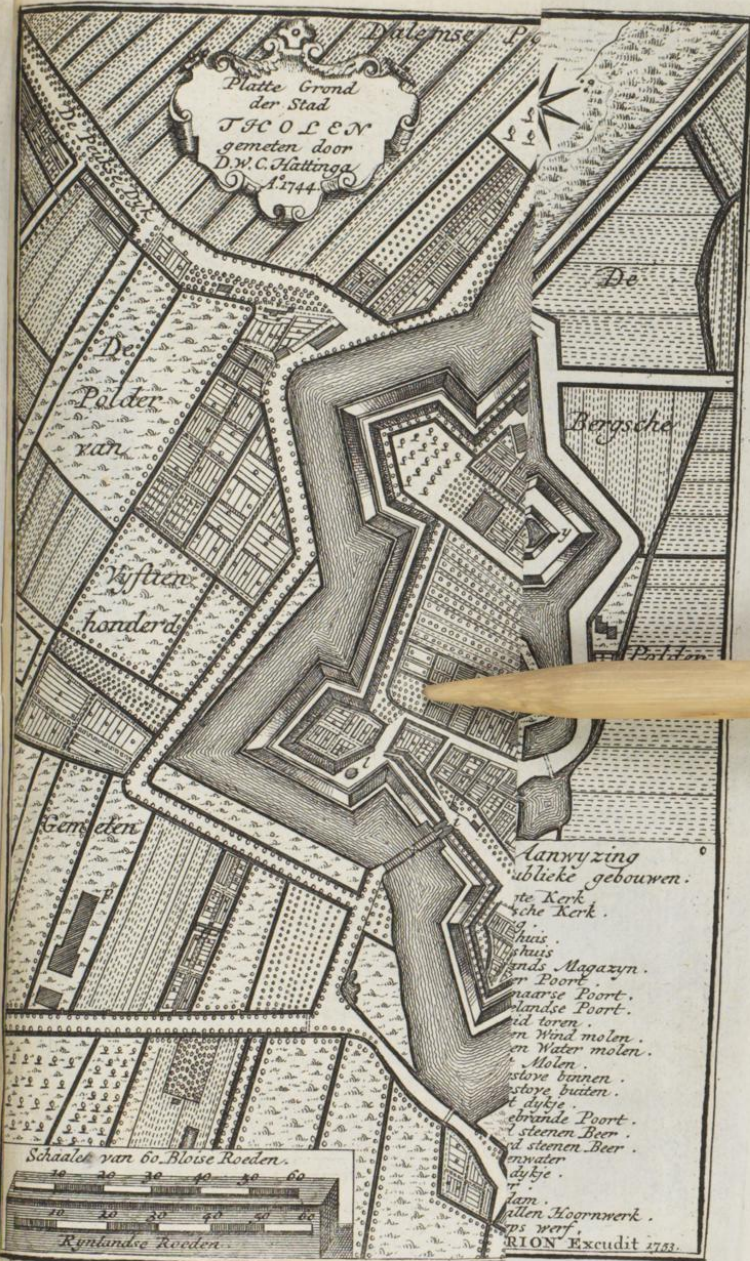
Even als de meeste andere Zeeuwsche Steden, dus was ook, eertijds, *Tholen* eene afzonderlijke Heerlijkheid, welker bezitters dezelve van de Provincie ter Leen bezaten. Om trent het midden der Dertiende Eeuwe, vinden wij JAN VAN AVENNES, *Graaf van Henegouwen*, als den eersten Heer genoemd. Een broeder van Graave WILLEM DEN GOEDEN, JAN

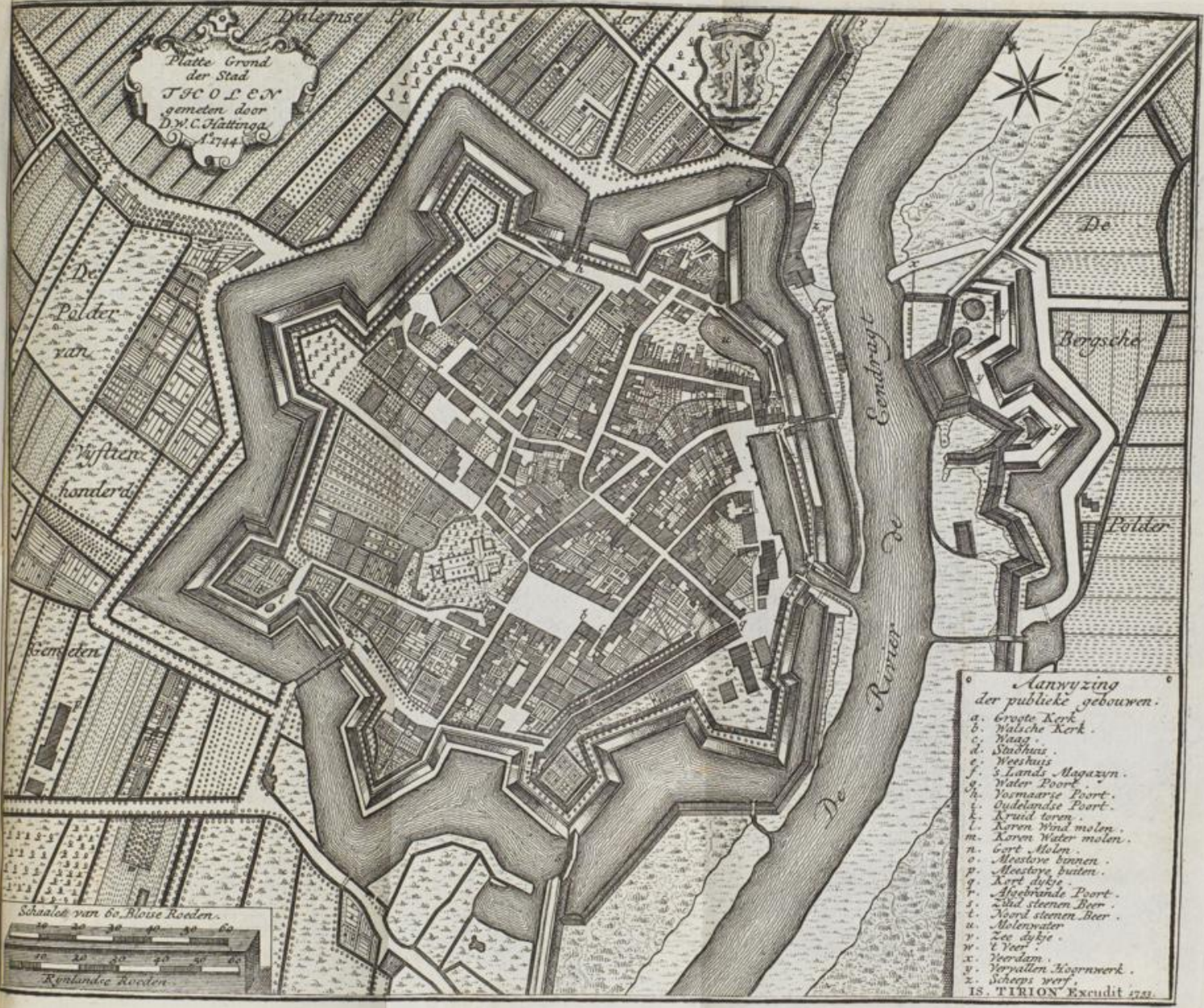
geheeten, was 'er, honderd jaaren laater, eigenaar van, en deedt zeer veel, ter verbeteringe en versterkinge der Stad. Hem volgde zijne dogter, JOHANNA VAN HENEGOUWEN, Graavin van *Soissons*, welke drie Zoonen naaliet, die elkander in 't bezit der Heerlijkheid volgden. Door het kinderloos overlijden des laatsten broeders, kwam, in den Jaare 1397, de Heerlijkheid aan de Graaflijkheid, in gevolge, meent men, van een Besluit van eenige Steden en Dorpen, volgens 't welk, bij het uitsterven van hunne tegenwoordige wettige Heeren, geene nieuwe in de plaats verkoozen, maar de bijzondere Heerlijkheden aan de Graaflijkheid zouden worden opgedraagen. — Onder de lotgevallen der Stad verdienen de volgende de meeste opmerking. Een zwaare brand, in den Jaare 1452 voorgevallen, rigtte 'er deerlijke verwoestingen aan. De meeste Huizen, en onder dezelve het Gasthuis, wierden een proef der vlammen. Men rekende dat nauwelijks het zesde gedeelte der Stad behouden was gebleeven. Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE beraamde, bij die gelegenheid, eenige schikkingen, tot den herbouw der Stad behoorende. Om de nabijheid van *Tholen* aan *Brabant*, heeft men, in de gemelde Stad, meermaalen de Vergadering van *Zeeland* gehouden. Onder andere geschiedde dit in den Jaare 1500. Vijftien jaaren daar naa wierdt *Tholen* verpand, ter afbetaalinge der schulden van Koning KAREL van *Kastilie*. De Stad wierdt hierom, verscheiden maalen, ter Vergaderinge der Provincie niet beschreeven. Ook verloor zij den rang boven *Goes*, die, voormaals, naa *Tholen* ter Staatsvergaderinge plagt te stemmen. Toen de *Nassauschen*, in den Jaare 1572, eenige voordeelen in *Zeeland* behaald hadden, schepten zij daar uit zo veel moeds, dat zij, op het aanhouden van eenige Vlaamsche Edelen, op den dertienden November, onder beleid van ARENT VAN DORP, Gouverneur van *Zierikzee*, eenen aanslag op *Tholen* waagden. Doch zij wierden, van den Overste MONDRAGON, zo kloekhartig ontvangen, dat zij, met verlies van zeer veele manschap, eerlang, de wijk namen. Nog ongelukkiger slaagde een tweede aanval, met versterking van nieuw volk ondernomen. Veele Officieren en omtrent twee derde deelen der Gemeenen lieten 'er het leven. De
 Stad,

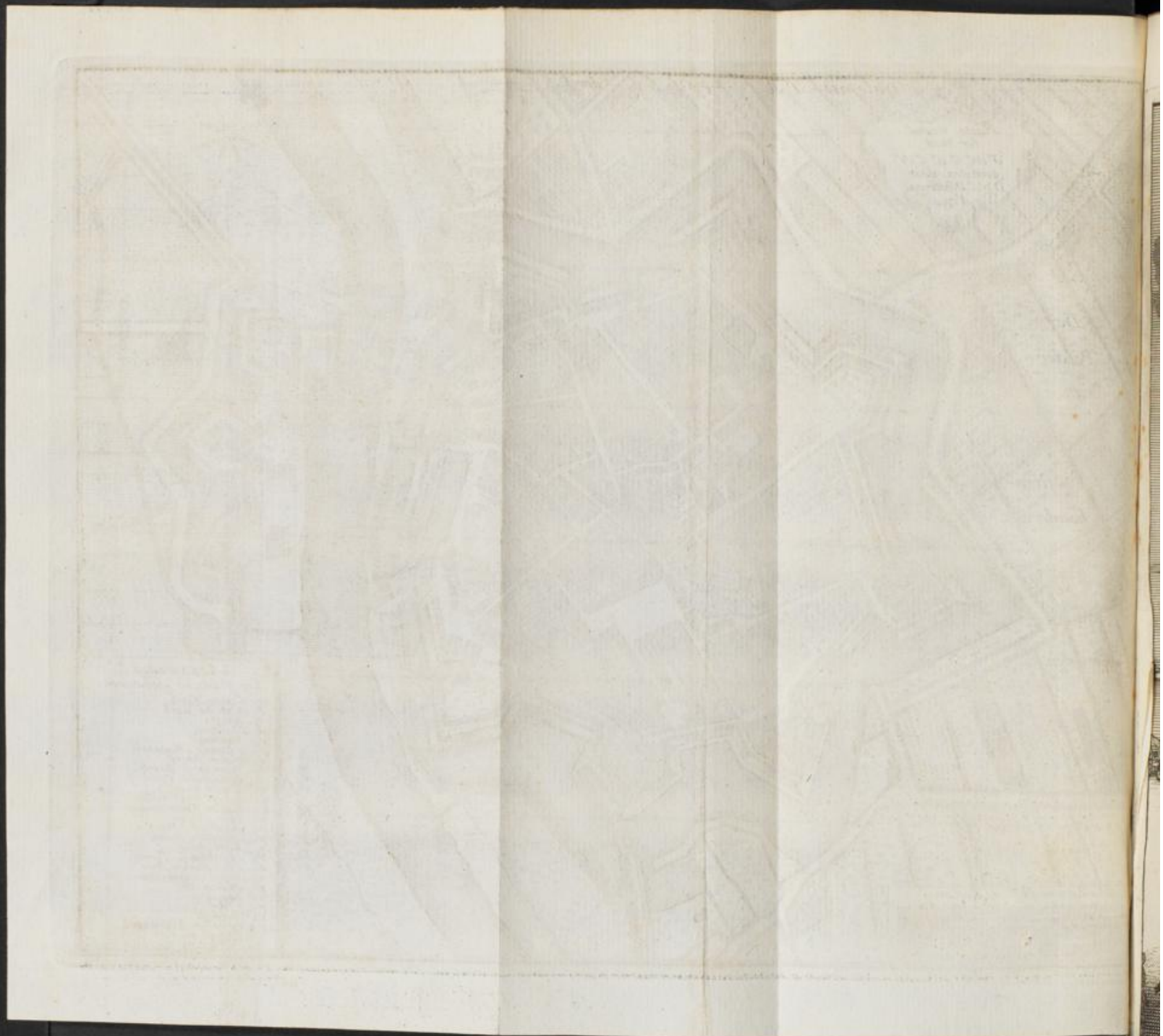
Platte Grond
der Stad
TSCOLEN
gemeten door
D. W. C. Flåttinga
A. 1744

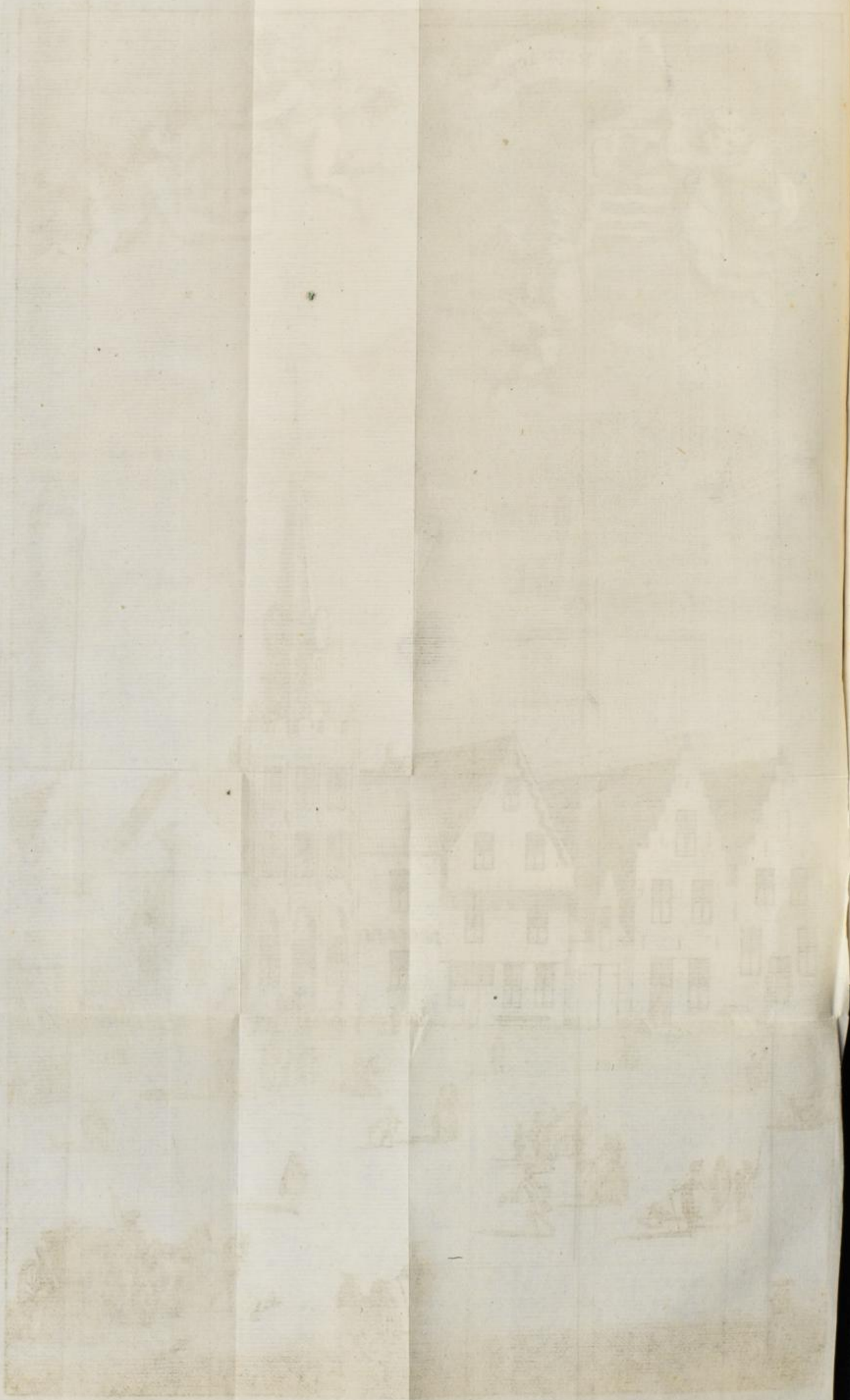
Pl. 540. N. 3.

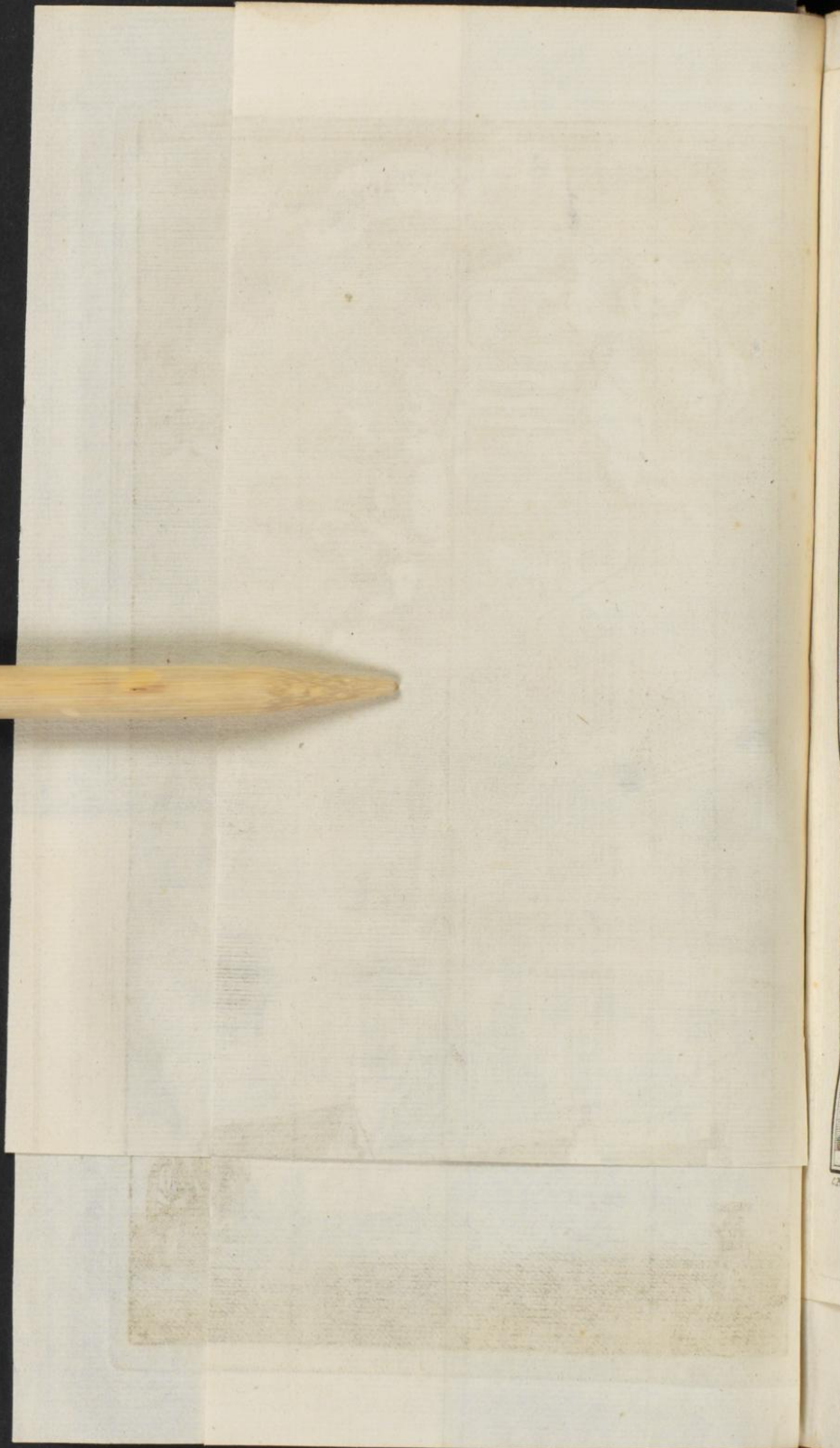

Prontk. ad viv. del. 1743.

J. C. Philips fecit. 1747.

STADHUIS te TOLEN .
IS . TIRON exc. c. Privil.

Stad.
April
ORANJ
Doerla
tienden
zelfde
VAN PA
antlag
zijde
MONTI
FELD.
waarn
door
Aldus
Doel
Zee
met
wee
weer
fchap
aan,
staaks
aflog
door
Sponj
flaagd
en 15)
MAN
den t
ten,
De e
WILLI
mifuc
me,
in na
in 'e
van
deedt

Stad, nogthans, wisselde, eerlang, van partij: in de maand April des Jaars 1577 verdroeg zij zich met den Prins van ORANJE, onder zekere bepaalde voorwaarden, tuschen zijne Doorluchtigheid en de Gemagtigden der Stad, op den zeventienden dier maand geflooten. *Tholen* ontving, nog in het zelfde jaar, Staatse bezetting. Vergeefs deed de Hertog VAN PARMA, in de maand September des Jaars 1588, eenen aanslag, om het Eiland nevens de Stad van de Spaansche zijde af te trekken. Ten dien einde zondt hij den Heer van MONTIGNI, en OCTAAF, eenen der jonge Graaven van MANSFELD, met achthonderd man derwaarts. Het laagste water waarneemende, löbberden zij door de *Vosfemaar*, gedekt door tweeduizend Schutters, die boven op den Dijk lagen. Aldus meenden zij den toegang te openen voor de Troepen. Doch EVERHARD, *Craaf van Solms*, Kolonel van een Zeeuwsch Regiment, die op het Eiland het bevel voerde, met tweehonderd en vijftig man toeschietende, stelde zich te weer op den Dijk, bij de Stad, agter de opgeworpene Borstweeringen. Van deeze plaats deedt hij niet alleen de manschappen, die zich te water hadden begeeven, te rug deinzen, maar noodzaakte hen ook, eenen tweeden aanval te staaken. De Heeren MONTIGNI en MANSFELD raakten, in den sfocht, zo vast in het slijk, dat ze niet dan met moeite, door de hunnen, daar uit gered wierden. Aan vierhonderd Spanjaarden kostte deeze aanslag het leeven. Even vrugtloos slaagden de onderneemingen des vijands, in de Jaaren 1594 en 1597, de laatste door verraad, 't welk aan PIETER HARINKMAN en DIRK VAN SYPESTEIN, beiden in dienst der Staaten, den hals kostte. Gelijk elders, dus ontstonden ook te *Tholen*, van tijd tot tijd, verscheiden aanmerkelijke beweegingen. De eerste beweging viel voor, naa het overlijden van Prins WILLEM DEN III, in den Jaare 1702. Het Gemeen was zeer misnoegd op PIETER KAREL DE BILS, *Heer van Koppensdamme*, om dat hij, zo als men zeide, bij 's Prinzen leeven en in naam van denzelven, een willekeurig gezag hadt geoeffend in 't stuk der Regeeringe. De komst van eenig Kriegsvolk, van wegen de Staaten van het Gewest, derwaarts gezonden, deedt den oproer spoedig bedaaren. Doch de rust was van

geen langen duur. Men zegt 'er verandering in de Regeering, en kon gemaklijk een voorwendzel vinden, om, van nieuws, de gemocderen gaande te maaken. Straks viel men klagtig over het bezwaar en den overlast, welken de Stad van de onlangs daar binnen gezondene Soldaaten leedt. Daarenboven hadt JAKOB WOUTERS, *Heer van St. Jansleem*, Rekenmeester en permanente Raad der Stad, te wege gebracht, dat, door eenige burgers, een Verzoekschrift wierdt ingeleverd bij de Staaten der Provincie, waar bij zij begeerden, dat, op de aanstaande bestelling der Wet, orde mogt gesteld worden, om reden dat het Regeerings-Reglement, in den Jaare 1675 gemaakt, zedert de aalijvigheid des Stadhouders, van geene kracht was, en alzo niet meer konde gelden. Hoewel bij de Staaten het besluit was genomen, dat de tegenwoordige Regeering, die in de maand Maij veranderd moest worden, bij voorraad nog zes wecken in 't bewind zoude blijven, vernieuwden, egter, de Wethouders zelve, op den gewoonlyken dag, de Regeering. WOUTERS, bij die gelegenheid van zijne Raadsplaatze ontzet, vervoegde zich hier op bij 's Lands Staaten, met klagte over het onrege, 't geen hem was aangedaan. Tot nog toe was het Krijgsvolk binnen *Tholen* gebleeven. Doch naauwlijks was het, in de maand Junij, vertrokken, of 'er ontfondt eene geweldige beweeging in de Stad, en vervolgens over het gantsche Eiland, tuschen den Baljuw NIKOLAAS DUURKANT met zijnen aanhang, en de zulken, die het met WOUTERS hielden. Het bleef niet bij schelden en dreigen; men viel op elkander aan met gelaaden geweer; zo dat eenige burgers zwaare kwetzuuren ontvingen, of het leeven verlooren. WOUTERS zegepraalde in deezen strijd; waar naa hij, op den eenëntwintigsten der genoemde maand, door lieden van zijnen aanhang, na het Stadshuis geleid, of liever gedraagen wierdt. Met bewilliging der zamengevloede menigte ging men straks over tot het verkiezen van eene nieuwe Wethouderschap, en wierdt WOUTERS in zijne waardigheid hersteld. Intusschen hadden 's Lands Staaten, te *Middelburg*, van het voorgevallene te *Tholen* de tijding ontvangen, en namen het zo euvel, dat WOUTERS te raade wierdt, elders eene schuilplaats te zoeken. Hun Edel Mogende deden hem, zedert,

zedert, openlijk indaagen, en gaven verlof aan het Hof van *Holland*, om eenige uitgeweekene *Tholenaars*, die zich in dat Gewest onthielden, en voor hoofden der oproermaakers gingen, gevankelijk na 's *Hage* te voeren. Terstond daar op deeden de Staaten, door Gemagtigden, de Wet, van nieuws, veranderen. Het gerugt liep, zedert, en het vondt geloof bij veelen, dat WOUTERS een ontwerp gesmeed hadt, om den Koning van *Pruisen* aan het Markgraaffschap van *Veere* en *Vlissingen* te helpen, en zelf aan het Stadhouderschap der voornaamste Gewesten. De Stad kwam, binnen kort, wederom in rust.

Zwaarder, dan uit deeze bewegingen ontstaan, was de ramp, welke de Stad, in den Jaare 1712, trof. Een troep Franschen kwam, op den vierëntwintigsten Augustus, 's morgens met het aanbreeken van den dag, onder 't geleide van den Brigadier JAKOB PASTEUR, bij 't Botschoofd aan de Pont, waar mede zij de Rivier overvoeren en verder naa en in de Stad trokken. Zij plonderden de Stad meest leeg, namen eenige Regenten en Burgers mede, en vertrokken wederom, naa een kort verblijf van weinige uren, met hunne roof, die wel op driemaal honderd duizend Guldens begroot wierdt, naa dat zij alvorens den Baljuw DUURHOUT hadden genoodzaakt, te teekenen voor tienduizend Rijksdaalders, om de Stad, en den Baljuw van *Nieuw Vosmaar*, om die plaats voor afbranding te bevrijden. Hunne Gevangenen wierden na *Namen* gevoerd. Tot vergoeding van die brandschatting, gelijk mede wegens de kosten van het onderhoud der te *Namen* zijnde Gevangenen, wierdt in 't vervolg bij de Staaten ook een besluit ter betaalinge genomen. Men wil dat deeze overrompeling tot weerwraake over eene strooping der Bondgenooten in *Frankrijk*, door eene bende der Bondgenooten, onder 't gebied van den Generaal Major GROVESTEINS, in Junij van dat zelfde jaar gedaan, geschied zou zijn. Zoo haast de tijding van dit ongeval op dien zelfden dag binnen *Middelburg* gekoomen was, vergaderden de Staaten nog in dien zelfden nagt, om zo veel mogelijk voor verdere onheilen zorg te draagen; zendende eenige manschap uit de bezettingen der Steden *Vlissingen* en *Veere* voor *Bergen*

op den Zoom, om den vijand in zijnen afrogt te sluiten, en voornaamelijk om de overige Eilanden der Provincie tegen verderen inval, in geval van nood, te beschermen. Doch het bleef bij dien ramp, welke tot merkelijk nadeel van de Stad en verarming van haare Ingezeetenen strekte; des men voor hun, op verzoek van die van *Tholen*, ter Staatsvergadering gedaan, binnen *Middelburg* en andere Zeenwfsche Steden, eene Collecte deedt, ter ondersteuninge der meest noodlijdende huisgezinnen.

Wanneer de Stad *Bergen op den Zoom*, in den Jaare 1747 door de Franschen belegerd wierdt, was men in *Tholen* in geene kleine verlegenheid. Men nam egter ten eersten alle moogelijke voorzorg: want bedugt zijnde dat de Franschen, alvorens met die belegering voort te gaan, zich eerst meester van *Steenbergen* zouden gemaakt hebben, om, langs dien kant, agter of binnen de Linien koomende, *Bergen* aan de Westkant geheel in te sluiten, zo wierdt het noogdig geoordeeld *Steenbergen* af te snijden, en zo veel mogelijk was, den toegang na *Bergen* en tot den *Eendragt* en 't Eiland van *Thalen*, te beletten door het Inunderen der Polders van het *Westland*, *Aanwas Rubeere*, en nog eenige naastaangelegene Landen. Te *Thalen* wierdt een Schipbrug geleid over den *Eendragt*, en het Hoornwerk tot een voorpost (*Tête du Pont*) gemaakt: doch de vijand liet *Steenbergen* onaangeroerd. Zedert wierdt de Schipbrug verlegt na het *Botshoofd*, één uur van *Tholen*, also de Bergsche Polder mede onder water gezet was door eene doorsnijding aan ieder einde van 't *Lange Water*, en eene aan den *Eendragt* tuschen *Tholen* en de *Schelde*. Bij het Fort *Zeelandia*, op den hoek van den Bergschen Polder, wierdt de Binnen- of zo genaamde Groenedijk doorgesloken, waar door de Glijmes Polder onder water raakte; en ook een doorsnijding aan den Kladschendijk, daar die aan den *Eendragt*-Polder eindigt, gemaakt; zo dat van de *Schelde* tot aan *Steenbergen* eene doorgaande Inundatie kwam. Op de noodige plaatsen wierden ook Batterijen met geschut voorzien gemaakt, als op 't Fort *Zeelandia* en den Kladschendijk; en aan de Westkant van den *Eendragt*, op plaatsen daar de Rivier bij laag water de minste diepte heeft.

De

De Verschanzingen en Batterijen met geschut bezet, waren van den Zeedijk der Hikke-Polder tot *Tholen* twaalf, en van *Tholen* tot de *Schelde* langs den Zeedijk vijf in getal.

Bij het onvoorziens inneemen van *Bergen*, op den zestiensten September van dat jaar, was het alarm in *Tholen*, en het vlugten uit *Bergen* derwaards, onverbeeldelijk. Zes Regimenten uit de Linien van agter *Bergen*, kwamen toen binnen *Tholen*. De Stad zelve wierdt toen, benevens het geheele Eiland, van alles tot verweeringe voorzien, zo dat zij ook behouden bleef, en met haar gantsch *Zeeland*, dat anderszints in groot gevaar zoude geweest zijn van overmeesterd, of ten minsten van *Holland* afgesneeden te worden.

De laatste merkwaardige gebeurtenis, de Stad *Tholen* betreffende, die wij zullen verhaalen, is, het voorgevallene ter gelegenheid der verheffing van Prinsse WILLEM DEN IV tot Stadhouder van het Gewest. De laatste der Zeeuwfche Steden was *Tholen*, welke in deeze bevordering stemde; zij geschiedde aldaar op den zevenëntwintigsten van Majj des Jaars 1747. Het gemeen hadt daar van geene kennis gekreegen, of de boeren van *St. Anne-Land* en anderen, ter Stad in gerukt, vorderden verandering in de Regeeringe. Men riep „dat de „Regenten 't Land verraaden hadden, en dat men, te *Zie- „rikzee*, 't verraad klaarlijk ontdekt hadt.” Doch-deeze ontdekking bestondt alleenlijk hier in, dat men, in eene oude kist, die 't volk meende met buskruid gevuld te zijn, niet dan zand gevonden hadt, behalven dat het geschut van binnen vol steentjes zat. Men begeerde dan, ook te *Tholen*, 't geschut en den voorraad van 't buskruid te onderzoeken. 't Geschiedde. Doch 't geschut wierdt wel gelaaden bevonden. De tonnetjes buskruid, opgeslaagen, ter keure van de boeren, die 'er den arm, tot op den bodem, instaken, waren ook behoorlijk gevuld. Toen wilden de boeren de proef neemen van 't geschut. Zij staken een stuk af, zonder te gedoogen, dat 'er de kogel afgenomen wierdt. De kogel snorde eenen renbode van den Hertog VAN KUMBERLAND, toen juist den dijk langs rijdende, voorbij, zonder hem te raaken; docht hij klaagde, naderhand, zeer, over 't gevaar, welk men hem hadt doen loopen. De boeren, hier op na huis ge-
Tttttt 4 keerd.

keerd, zonden, eenige dagen laater, eene bezending, met den Predikant en Sekretaris van *St. Anne-Land* aan 't hoofd, na *Tholen*, om eenigen uit de Regenten te ontzetten van 't bewind, of ten minste te bevorderen, dat hun eenige bijzitters uit het platte Land wierden toegevoegd. De Stad, raakte, hier op, in roere. De Regenten verlieten 't Stadhuis, daar de boeren en 't graauw, drie dagen lang, huis hielden, alles doorsnuffelende; en alles, met naame, al wat in de Fransche taale geschreeven was, voor blijken van Landverraaderije opneemende. Daar waren 'er zelfs, die, op 't zien van een affchrift der Verklaaringe des Konings van *Frankrijk* van den zeventienden April uitriepen: *al weer een brief van den Koning van Frankrijk!* Doch de Predikant KAREL THI-PAUT bragt de woeste menigte, eindelijk, tot bedaaren en bewoog ze, naa huis te gaan. De Regenten namen toen hunne plaatsen wederom in, schoon zij in geduurigen angst waren, voor de boeren: waarom de Poorten gelooten bleeven. Zelfs liet de Wethouderschap zeker geschut, welk een stuk wegs van de Stad stondt, vernagelen, op een gerugt, dat die van *St. Anna-Land* voor hadden, zich meester van het zelve te maaken, om het tegen de Stad te gebruiken. Die van *Vosmaer*, kennis gekreegen hebbende van dit vernagelen, kreeten 't uit, als een tastbaar bewijs, dat men, in *Tholen*, verstand hieldt met den vijand. De Drosfaard van *St. Maarsuisijk* schein zelf niet te weeten, wat hij van dit vernagelen van 't geschut denken zou, en was niet voldaan, over de reden, die 'er hem de Wethouderschap van gaf. Te *St. Anne-Land*, bleeven de boeren oproerig, tot dat 'er, op verzoek van die van *Tholen*, vijftig Dragonders, uit de bezetting van *Bergen op den Zoom*, in 't Dorp gelegd wierden, die 'er, eenigen tijd, huis hielden. De Predikant ADOLF VAN LOON, die zich, in den aanvang der beweeginge, aan 't hoofd der bezendinge bevonden hadt, wierdt toen, gevanke-lijk na *Tholen* gebragt, daar hij een tijd lang in begtenis zat. Doch, eindelijk, beweezen hebbende, dat men hem tot het aanneemen van den last gedwongen hadt, wierdt hij op vrije voeten gesteld. De Stad en het Eiland raakten dus allengkens in rust.

Thans

Thans zullen wij overgaan tot eene meer bijzondere beschrijving van de gelegenheid en merkwaardigheden der *Stad Tholen*. Men heeft aldaar drie Poorten, behalven eenen uitgang, aan de Oostzijde der Stad, door het Kontrescharp, na het buitendijksche Land aan de Rivier *de Eendragt*. Derselver naamen zijn, de *Oudelandsche*, ook de *St. Andries-Poort* en de *Voormäärsche-Poort*; de derde is eene Waterpoort, aan den Rivierkant. Men gaat door dezelve na het Veer, alwaar men, met een Pont, na het vaste Land van *Brahant* wordt overgezet. Veel grooter, dan tegenwoordig, was eertijds het getal der Huizen. Brand en plondering hebben hetzelfde, zo wel als het vermogen der burgeren, merkkelijk doen afneemen. Voor ruim vijftig jaaren telde men 'er slechts driehonderd drieënzestig Huizen; de meesten van welken, egter, in goeden staat zijn, en van den welvaart der bewooneren duidelijke blijken draagen. Men heeft 'er drie Markten: de Groote Markt bij de Kerk, de Botermarkt en de Koornmarkt. Het Stadshuis, staande op de Hoogstraat, hoewel onderwetsch, is een vrij aanzienlijk gebouw, van Witten Arduinsteen opgehaald, en versierd met een niet ongewallig spits uitlopend Torentje. Men klimt, ter wederzijde, langs vier Trappen na de Puik, die met vier Leeuwen pronkt, houdende ieder een Wapen. Van binnen ontmoet men de noodige Vertrekken, naar de onderscheidene oogmerken des gestigts berekend. Voorts heeft men te *Tholen* een Ammuntiehuis of Lands Magazijn, een Kruidtoren en eene Waag. De Nederduitsche Gereformeerde Kerk is een groot en aanzienlijk Gebouw, even als het Stadshuis van Witten Arduinsteen opgehaald. De tijd haarer stigtinge is niet bekend. Zij wierdt, naa de voltooiing, aan onze *Lieve Vrouwe* toegewijd. De oudheid van het gestigt mag men daar uit afleiden, dat het reeds in den Jaare 1404, tot eene Collegiaale Kerk wierdt verheven. 'Er waren, ten dien tijde, in dezelve verscheiden Alkaaren en Vikarijen, ook eene dus genaamd *Gulde Mis*, die rijklijk begiftigd was. De gedaante der Kerke is een Kruisgebouw, hebbende een steenen Gewelf, 't welk van des kundige lieden voor een bezienswaardig Kunststuk wordt gehouden. In het Choor ziet men ver-

T t t t t t 3

schei-

scheiden Graftomben, als die van Heere GUY VAN BLOIS, Jaatten Heere van *Tholen*, en van zijne Echtgenootte, CLARA VAN BOTLAND; voorts de Tombe van den Heere van *Poortvliet*, en insgelijks die van deszelfs Huisvrouwte. Wijders pronkt het Kerkgebouw met een hoogen vierkanten Toren, die in een Spits eindigt. Twee Predikanten, die onder de Klasfis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom* staan, verrigten hier den predikdiens. Uit deeze, nevens vier Ouderlingen, en even zo veele Diakenen, bestaat de Kerkenraad. Voorts is 'er eene Walsche of Fransche Gemeente, die haare Vergaderplaats heeft in een Gebouw, weleer de Vleeschhal, staande aan de Groote Markt, en door éenen Leeraar bediend wordt. Behalven deeze twee, zijn 'er, van eenige andere Christlijke Gezintheden, geene Godsdienstige Vergaderingent. Een Weeshuis, welk 'er de Hervormden hebben, staat agter de Gereformeerde Kerk. Het wierdt in den Jaare 1632 gebouwd, en heeft vrij goede inkomsten: zo dat 'er een goed getal Weeskinderen rijklijk kan verzorgd worden. De Geearing bestaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, negen Schepenen, vier Vroedschappen of Raaden, voorts een Pensionaris, een Thesaurier en een Sekretaris. De Baljuw wordt door den Stadhouder verkoozen, uit eene Nominatie van drie perfoonen. Zijn ampt is zeer aanzienlijk. Hij is Super-Intendant van het geheele Eiland, en heeft in Oorlogstijden eenen Land-Majoor onder zich. Aan deezen geeft hij het Wagtwoord, welk hij moet brengen aan den Kapitein en de andere Krijgsbevelhebbers, die, tot het houden van Wagt en goede orde ten platten Lande, door den Baljuw worden aangesteld. Voorts is hij Dijkgraaf over alle de Polders onder 't Regtsgebied van *Tholen*, en Rentmeester van de Graaflijkheids Domeinen over het Kwartier van *Tholen*. Eindelijk is hij ook President van de Weeskamer. Van de twee Burgemeesters draagt de eene den naam van Burgemeester of Heer buiten den Bank of Vierschaar, zijnde President van de Politie, de andere dien van Burgemeester binnen den Bank of Vierschaar, welke dus zo veel als de negende Schepen is. Het bewind van Schepenen strekt zich niet alleen uit over de Stad *Tholen* en derzelver Regtsgebied, maar ook over de

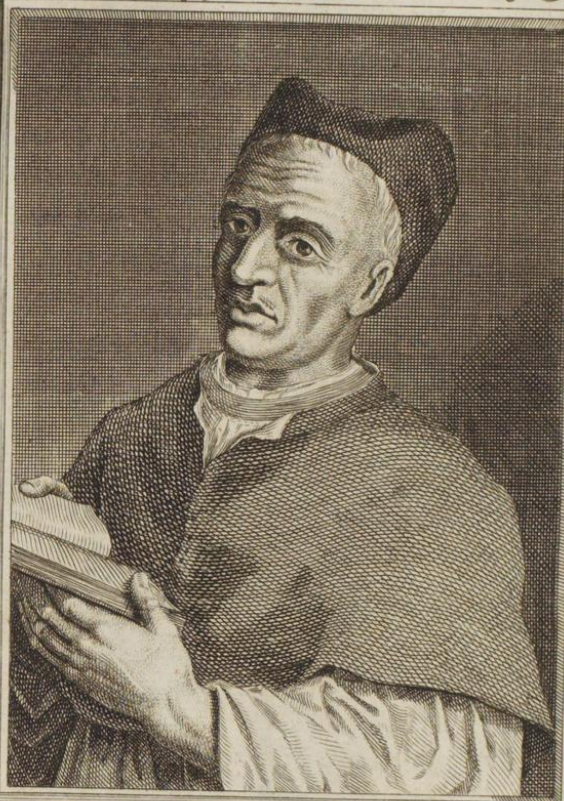
Heer-

Blau,
CLARA
Poort-
ijders
oren,
r de
igten
gen,
oortu
lega-
man-
end
re
st.
que
: ge-
goed
ege-
ege-
in,
doo-
: pe-
luse-
eren
Wag-
and-
ge en
car-
onder
alijp-
lijt in
largo
Heer
Poli-
ic of
n is
er de
de
re-

THOMAS VAN KEMPER
[Faint, illegible text below the name, possibly a title or address]

THOMAS VAN KEMPEN .

*Zie hier dien Kempenaar, d'eer van sint. Agnes stoel
By Zwol, die d'enzaamheid koos voor het aards gewoel,
En met een boekje in zyn hoekje t'rustig leeven
Vertoonde te bestaan, in Christus na te streeven.*

G. Outhof.

A. Vander Leeu del. sculp.

H
G
sen
lijkt
ven
een
der
kooj
gele
nog
bron
burge

Tu
tijd,
Mijst
cie t
hij h
de A
heilig
baten
Nestij
beker
dellijk
volg
ven,
spronkt
loofle
zullen
t' Fran
en doe
scheide
voorge
zeer ve

Tuys
in de
Harde

Heerlijkheid *Poortvliet*, alwaar zij insgelijks, in naame der Graaslijkheid, het regt over lijffstaffelijke misdaden doen oefenen. Gelijk elders, dus hebben ook hier de Raaden alleenlijk stem in burgerlijke zaaken. Zij blijven hun geheele leven in 't bewind. Behalven deeze, heeft men nog te *Tholen* een Kollegie van Kleine Zaaken, en een ander van Stadhouder en Leenmannen, voor 't welk, bij versterking of verkoop, de Leenen, onder de Stad of derzelver Regtsgebied gelegen, moeten worden opgedraagen. Eindelijk merken wij nog aan, dat de Landbouw en de Meereederij als de hoofdbronnen van het bestaan van het meerendeel der Tholensche burgers moeten worden aangemerkt.

THOMAS à KEMPIS, man van veel vermaardheids in zijnen tijd, vooral om zijn ijverig drijven van het leerstelsel der Mijstike Godgeleerdheid. Hij wierdt gebooren in de Provincie *Overijsel*, in den Jaare 1379. In dat Gewest droeg hij het Monnikskleed, in het Klooster van *Augustijnen*, op de *Agnitenberg*, bij *Zwolle*. De reuk zijner godsvrugt en heiligheid drong door tot afgelegene Gewesten, en lokte veele buitenlanders, zo wel als landzaaten, om een man, welke zo lieflijk eenen geur verspreidde, te zien en te spreken. Het bekende stigtelijk Werk, 't welk op het inwendig en gemoedelijk Christendom met grooten ernst aandringt, *over de Naavolging van Christus*, wordt gemeenlijk aan hem toegeschreeven, hoewel anderen hem het regt, van daar van de oorspronkelijke Schrijver te zijn, betwisten. Onder andere beoefde voormaals de geleerde Abt LANGLET DE FRESNOY, te zullen betoogen, dat het beroemde Bock, oorspronkelijk, in 't *Fransch* geschreeven is, door zekeren GERSEN of GERSON, en door THOMAS à KEMPIS slegts in 't Latijn vertaald. Verscheiden geleerden hebben, over dit geschil, hunne gedagten voorgedragen. De vermaarde GYSBERTUS VOETIUS maakte zeer veel ophefs van dit Geschrift.

THYSIUS (ANTHONIUS) zat op het Hoogleeraars gestoelte in de Godgeleerdheid, aan het Geldersch Hoogeschool, te *Harderwijk*, ten tijde als het Dordrechtsche Nationaale Sijnode

node

node bij een vergaderde. Op aanschrijving der Staaten van *Gelderland* was hij lid der vermaarde Kerkvergaderinge. Reeds in den aanvang wierdt, nevens andere Godgeleerden, het werk der Overzieninge van de Vertaalinge des Ouden Verbonds aan hem opgedraagen. Gedurende de werkzaamheden van het Sijnode was THYSIUS geenzins een ledig aanschouwer. Hij verhandelde menig geschilstuk, waar in hij de gevoelens der Remonstranten met ernst en nadruk te keer ging. Onder andere deed hij, in de Vierēnzestigste Zitting, eene uitvoerige Verhandeling, sin welke hij twee Vraagstukken ten onderwerpe hadt genomen: *Voorreest* „ Of het besluit Gods, om de „ Geloovigen Zalig te maaken, ware het gantsche besluit van „ de Voorbeschikkinge ter Zaligheid?“ *Ten andere* „ Of het „ Geloof eene Voorwaarde zij, die vereischt wordt in de „ geenen, die verkoozen zouden worden, dan of het zij eene „ vrugt, uit de Verkiezing volgende?“ Daarenboven bediende men zich van zijne kundschap en penne, tot het zamensstellen van een Leerchrift, raakende de vijf vermaarde geschilstukken, welke, onder andere, de aandagt der Kerkvergaderinge voornaamelijk bezig hielden. Het is bekend, dat van de Nederlandsche Geloofsbelijdenisse uitgaven in de Fransche, Nederduitsche en Latijnsche taale voorhanden waren, tuschen welke men, ten aanzien van zommige bewoordingen, eenige verscheidenheid aantrof. Eene der laatste verrigtingen van het Sijnode was, het benoemen van eenige Gelastigden, om uit de drie onderscheidene uitgaven eenen druk te vervaardigen, welke, voortaan, voor echt en oorspronkelijk zou gehouden worden. Nevens HERMANUS FAUKELIUS, DANIEL COLONIUS, FESTUS HOMMIUS en GODEFRIDUS UDEMANNUS, wierdt onze THYSIUS tot het volvoeren van dit werk benoemd. De ijver, met welchen onze Godgeleerde, op het Dordrechtse Sijnode, zich hadt gekweeten, bleef niet onbeloond. Bij de zuivering van het Leidse Hoogeschool van Remonstrantsche of Remonstrantsgezinde Hoogleeraaren, viel hem een der opengevallene gestoelten te beurt, op raad van het Zuidhollandse Sijnode, welk hem den Heeren Bezorgeren daar toe hadt aangepreezen. Het beroep aanvaard hebbende, deedt hij zijne Intreerede, op den tienden December des Jaars 1619,

Over

Over de Godgeleerdheid, en de wijze, op welke de beoeffening van dezelve moet worden aangeleid.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie*,
MEURSUS, *Athen. Bat.*

TIBAUT. (PIETER JANSZOOM) Wij maaken van deezen persoon gewag; om onze Leezers te doen opmerken, hoe al vroeg, zints de eerste verkondiging, de gezuiverde Leere der Onroomfchen te *Amsterdam* ingang hadt gevonden, en met een, op hoedanig eene wijze dezelve aldaar verspreid wierdt. TIBAUT, naamelijk, was een Boekdrukker in de gemelde Stad. Op den zevenden Augustus des Jaars 1628 wierdt hij veroordeeld, bij Vonnis van Schepenen, om twee uren, op de Kaak te staan, en vervolgens eenen Bedevaart te doen na onze *Lieve Vrouwe te Rijsfel*. De misdaad, hem ten laste geleid, en om welke hem deeze straffe wedervoer, was, het drukken van *schandelijke en onearlijke briefgens*. De Heer WAGENAAR is van oordeel, dat deeze *briefgens* by de Leere der Onroomfchen doelden, en dat door dezelve moeten verstaan worden zekere kleine *Liedekens*, welke, zo als uit eene Keure der Stad van den Jaare 1531 blijkt, langs de straaten en voor de Huizen gezongen wierden, om alzo de begrippen en leerstellingen van de predikers der Kerkhervorminge te verspreiden. Een niet ongepaste inval voorwaar. Men weet, hoe men, ter verspreidinge van zekere staatkundige begrippen, het zelfde hulpmiddel, meermaalen, met een gewenscht gevolg, te baate heeft genomen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam*.

TICHELAAR, (WILLEM) man van slegt berugte zeden, Wondheeler te *Piershill*, een Zuidhollandsch Dorp, in het *Land van Putten*. 't Is bekend, dat de beroemde KORNELIS DE WITT de waardigheid van Ruwaard van dat distrikt bekleed-

kleepte. In zekeren zin, derhalven, was TICHELAAR aan zijn gebied onderhoorig. Wat den man de eerste aanleiding gaf tot zijn volgend sneed bedrijf, is twijfelagtig; maar dit zeker, dat hij den Ruwaard, bij het Hof van Holland, verklaagde, als schuldig aan eenen toeteg op het leeven des Prinzen VAN ORANJE. Gelijk de tijden toenmaals boos en agterdochtig waren, leende men aan des Wondhealers zeggen gehoor, en vondt het, uit hoofde der veelvuldige omstandigheden, met welke hij zijne beschuldiging bekleedde, zo aanneemelijk, dat de Advokaat Fiskaal, Mr. JOAN RUISCH, na *Dordrecht* wierdt gezonden, om den Ruwaard te ligten, en na 's *Graavenhage* te voeren. Hier bragt men hem in de Kasteleinijs van den Hove van Holland, alwaar TICHELAAR insgelijks verscheen, doch vrijheid van gaan en koomen hadt. Hij keerde, eerlang, na *Piershill*, om, zo als hij zeide, nadere bewijzen te haalen van de misdaad, waar mede hij den Ruwaard beschuldigd hadt. 's Mans aanbrenge en beschuldiging kwam, hoofdzaakelijk, hier op neder: „ Op den „ zevenden Julij des Jaars 1672, gekoomen zijnde aan het „ Huis van den Ruwaard, om hem te spreken over zeker „ regtsgeding, waar in TICHELAAR tegen den Heer en den „ Schout van *Piershill* was ingewikkeld, tot 's anderendaags „ was uitgesteld. Op den bestemden tijd zich, andermaal, „ vervoegd hebbende, was hij bij den Ruwaard toegelaaten, „ hoewel deeze nog te bedde lag. Van de bijzonderheden, „ in deeze zamenkomst voorgevallen, gaf de Wondheeler het „ volgende verslag: Dat de Ruwaard beloofd hadt, hem in „ zijn regtsgeding behulpzaam te zullen zijn, mids hij zich „ verbondt, den Ruwaard ook zekeren dienst te zullen doen; „ dat TICHELAAR zich hier toe genegen en bereid getoond „ hebbende, de Ruwaard hem, met veel omslags van woorden en redenen, hadt voorgehouden, dat de Prins nu Stad- „ houder geworden was, en men niet zoude rusten, voor „ en aler men hem Souverein gemaakt hadt; dat dit, intus- „ schen, zeer verderflijk voor den Lande was, naardien de „ Prins ligtelijk met eene dogter van de eene of andere buitenlandsche Mogendheid konde trouwen, en alzo het Land „ aan eenen vreemden Heer brengen; dat het 'er eindelijk

„ onder of over, buigen of barsten moest, en het den Lande
 „ niet wel konde gaan, of de Prins moest van kant geholpen
 „ worden; dat 'er wel dertig voornaame lieden waren, wel-
 „ ke het hier op hadden toegelegd, die alleenlijk na een be-
 „ kwaam voorwerp zогten, om het stuk te volvoeren; dat
 „ hij Ruwaard, ten dien einde, het oog op hem hadt laten
 „ vallen, en, indien hij zich wilde verbinden, op de eene of
 „ andere wijze, 't zij door vergif, staal of schietgeweer,
 „ den Prins van kant te helpen, hem eene belooning van
 „ dertigduizend Guldens zoude bezorgen, behalven het Bal-
 „ juwfschap van *Beijerland*; dat hij, verleid door zo free-
 „ lende beloften, zich, ter volvoeringe van het stuk, bij
 „ eede verbonden, en voorts, van den Ruwaard, zes Zilve-
 „ ren Dukatonnen op hand hadt ontvangen; dat hij hier op
 „ van den Ruwaard was gegaan, doch, naa verloop van acht
 „ dagen, zijne verbintenis nader overwoogen hebbende, eene
 „ zo ondraaglijke wroeging van de fnoodheid van het stuk
 „ hem hadt aangetast, dat hij zich na het Leger bij *Bode-*
 „ *grave* begeeven, en aldaar, eerst aan den Heere VAN AL-
 „ BRANTSWAARD, 's Prinzen Hofmeester, en vervolgens aan
 „ den Heere VAN ZULENSTEIN, het gantsche geheim ontdekt
 „ hadt; dat nij voorts, met den eerstgenoemden Heere, na
 „ 's *Graavenhage* gereisd zijnde, de zaak aan zijne Hoogheid
 „ zelve hadt geopenbaard, door welke 'er het Hof van Hol-
 „ land kennis van hadt gekreegen.”

Intusfchen was TICHELAAR, op sterk aanhouden der Regee-
 ringe van *Dordrecht*, in naauwe bewaaring gesteld op de
 Voorpoort van den Hove, werwaarts de Ruwaard, uit de
 Kasteleij, insgelijks was overgebracht. Hij zat aldaar, tot
 zo lang het Vonnis van den Ruwaard was opgemaakt. Toen
 stelde men hem op vrije voeten. Eer hij de hegtenis ver-
 liet, was hem door zekere iemand in 't oor geluisterd, dat
 over den Ruwaard geene zwaarder straffe, dan die van bal-
 lingschap, was uitgesproken; doch dat hij (TICHELAAR) nu
 maar na buiten gaan moest, en het volk ophitzen, om zulk
 eenen schelm, die den Prins hadt willen vermoorden, van
 kant te helpen. Hoe getrouw hij aan deeze opstooking het
 oor leende, is genoeg bekend. Want nauwlijks was het

Raad-

Raadpensionaris JOAN DE WITT, met oogmerk om zijnen broeder den Ruwaard af te haalen, op de Voorpoort getreeden, of TICHELAAR tradt na buiten. Onder het gaan over het Buiten- en Binnenhof wierdt hij door zommigen staande gehouden, tegen welke hij zeer stoute redenen gebruikte; zeggende, onder anderen, dat de Ruwaard zijn Vonnis hadt, doch niet zwaar genoeg, alzo een van hun beiden zekerlijk zijn leeven hadt behooren te verliezen: de Ruwaard, indien hij schuldig ware, of hij zelve, indien hij hem vatschelijk betigt hadde. Zijnen weg vervorderende tot aan de Kasteleinij, ontmoette TICHELAAR aldaar eenen befaamden Ligtmis, Jonker VAN DER MOESEL in de wandeling geheeten. Met deezen aan de praat geraakt zijnde, tradt hij voorts na binnen, daar hij vervolgens plaats nam voor de opengefchoovene glasraamen. Gedagtig aan de opstookingen, bij zijne loslating hem in 't oor gefluisterd, wendde hij thans zijne aanspraak tot de menigte, die, van tijd tot tijd, begon aan te groeien. Hij zeide, onder andere, „ dat men den Ruwaard slegts om de leus gepijnigd hadt; dat men hem den kop voor de voeten hadt behooren te leggen; doch dat de Regters hem slegts met ontzetting van zijne ampten en met ballingschap gestraft hadden, om dat de Regters, zo wel als de Ruwaard zelve, schuldig waren.” Door zulk eene taal de gemoederen van het volk, tot eene aanmerkelijke hoogte, hebbende opgezet, en daar uit hoop scheppende op het treffen van zijn doelwit, stak hij het hoofd buiten het Vensterraam, en riep met luider stemme: *Mannen, die Hond, meenende den Ruwaard KORNELIS DE WITT, zal daadelijk met zijnen broeder (den Raadpensionaris JOAN DE WITT) uitkoomen. Wreekt u nu aan die Schelmen.* De andere daar naa. *Daar zijn 'er nog wel dertig aan vast.* Hoe gelukkig dit middel van opstookinge voor den booswigt, doch hoe rampzalig voor de gebroeders slaagde, is van elders bekend, en zal, op het Artikel dier slagtoffers van Staat, door ons verhaald worden.

Hoe het kwaad dikmaals zijnen meester straffe, blijkt uit de lotgevallen, welke vervolgens deezen snooden onverlaat bejegenden. De Heer J. WAGENAAR meldt, hier omtrent eenige

een
van
ticht
„
verh
ten h
kenm
welk
Land
hem
antw
HEER
het z
Hij v
schag
gewo
JOHAN
den J
te ver
hem g
ken.
iet at
de,
't ge
om
ook
TICHE
ruim
1703,
SEROO
voort
„ dat
„ ac
„ dit
„ daa
„ spr
„ we
zoeken
XXI

eenige bijzonderheden, die, in allen deelen, het voorkomen van echtheid hebben. Op 's Mans bekende kunde en omzigtigheid ons verlaatende, zullen wij dezelve hier overneemen.

„Niet lang naa het ombrengen der broederen DE WITT (dus verhaalt de naauwkeurige Historieschrijver) kwam TICHELAAR ten huize van den Heere VAN HEEMSTEDÉ, toen oudsten Rekenmeester van Holland, begeerende van hem het Ampt, welk hem toegezeid was, voor den dienst, dien hij aan 't Land gedaan hadt. De Heer VAN HEEMSTEDÉ vraagde, *wie hem het Ampt toegezeid hadt? De Heer VAN ZULENSTEIN,* antwoordde TICHELAAR. *Ga dan,* hernam de Heer VAN HEEMSTEDÉ, *na den Heer VAN ZULENSTEIN, en laat die u het Ampt geeven.* TICHELAAR kreeg, eerlang, een Ampt. Hij wierdt Stedehouder van den Heer JOHAN FRANÇOIS VAN SCHAGEN, *Heere van Heenvliet,* die Ruwaard van *Putten* geworden was, in de plaats van KORNELIS DE WITT. Doch JOHAN BOREEL, Luitenant-Kolonel, in Staatschen dienst, in den Jaare 1681, Ruwaard geworden zijnde, gaf den Prins te verstaan, dat hij met TICHELAAR niet te handelen wist, en hem gaarne, met goedvinden van zijne Hoogheid, zou afdanken. Hij vraagde, te gelijk, of zijne Hoogheid zich ook iet aan deezzen mensch liet gelegen zijn? De Prins antwoordde, *neen: dārbij voegende, geef den hondsvot een' voet in 't gat, en laat hem loopen.* Hij wierdt ook, kort hier naa, om zeker misdrijf, afgedankt. 't Schijnt egter, dat de Prins, ook naa dat hij Koning van *Groot-Britannie* geworden was, TICHELAAR nóg mer een Jaargeld ondersteund heeft. Immers, ruim een jaar naa 's Konings dood, in den Zomer des Jaars 1703, verwoegde hij zich bij GODARD WILLEM VAN TUL VAN SEROOSKERKE, *Heere van Welland,* toen, wegens *Utrecht,* voortsittende ter algemeene Staatsvergaderinge, hem zeggende „dat hij, van wegen zijne Koninklijke Majesteit, jaarlijks, „achthonderd guldens ontvangen hadt, in vergelding van dien „dienst, door hem, in 't jaar 1672, aan den Lande ge- „daan; dat de Akte, welke hij hier van hadt, egter maar „sprak van vierhonderd guldens, willende zijne Majesteit niet „weeten, dat hij hem, jaarlijks, zo veel gaf.“ Voorts, verzoekende „dat hunne Hoog Mogendheden, als Executeurs

„ van 's Konings Testament, hem, die nu oud en behoeftig
 „ was, uit 's Konings domeinen, de jaarlijkſche achthonderd
 „ guldens lieten trekken, als te vooren.” Doch men kan
 ligtelijk denken, dat zulk een verzoek toen geen' ingang
 vondt. TICHELAAR verviel, daar naa, tot de diepſte elende.
 Men heeft hem, in eenen hoogen ouderdom, op krukken, in
 den *Hage*, zien bedelen, zonder dat iemand bijna, die hem
 kende, zich zijns erbarmde. Ook ſleet hij zijne dagen in ge-
 duurige ongeruſtheid, erkennende, nu en dan, onder vier
 oogen, dat hij den Ruwaard valſchelijk beſchuldigd hadt, en
 oorzaak van den moord der twee Broederen geweest was.
 Hij is, volgens zommiger verhaal, in of omtrent het Jaar
 1714, in den *Hage*, geſtorven.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie*.

TIDEMAN, (PHILIPS) hoewel een buitenlander, verdient,
 nogthans, eene plaats in onze Verzameling, om dat hij in de
 Nederlanden, met naame te *Amſterdam*, zijnen meesten en
 beſten leeftijd geſteeten heeft, en ook geſtorven is. Hij
 wierdt, naamelijk, gebooren te *Hamburg*, op den twaalfden
 December des Jaars 1657. Gelijk het verborgen kunstver-
 mogen, al vroeg, te weeten op het twaalfde jaar zijns ouder-
 doms, door eenen inwendigen aandrang zich ontwikkelde, zo
 wierdt zijn Vader wijslijk te raade, deeze leiding der Natuure
 te volgen. Hij beſteede hem in de plaats zijner wooninge,
 bij zekeren RAAS, een Kunſtſchilder van veel vermaardheids.
 Acht jaaren lang het onderwijs diens Meesters genooten heb-
 bende, beving TIDEMAN de lust, zich na *Amſterdam* te be-
 geeven, om 'er voor eigen onderhoud te zorgen. Vooraf,
 eger, begaf hij zich onder het getal der Leerlingen van den
 vermaarden GERARD DE LAIRES, die toen een zeer beroemden
 naam hadt, wegens zijne bekwaamheid in het ſchilderen van
 Hiſtoriën; een vak der Schilderkunde, 't welk ook inzonder-
 heid in TIDEMANS ſmaak viel. Niet langer evenwel dan een
 half jaar genoot hij thans dit onderwijs. Hij ging voor hem
 zelve werken, en hadt, wel haast, zeer veel aanzoeks om
 voort-

voortbrengzels van zijn penfel. Doch het leedt niet lang, of LAIRES lokte hem wederom in zijnen dienst; in welken hij nu twee jaaren volhardde, om vervolgens, in de hoedanigheden van meester en leerling, voor altoos te scheiden. Het goed gertigt, 't geen van TIDEMANS bekwaamheid, intusschen, was uitgegaan, bezorgde hem, zints het eerste oogenblik, dat hij, voor eigen rekening, de schilderkunst begon te oefenen, zeer veel aanzoeks, en gaf hem de handen vol werk. Dit deed hem het besluit neemen, om te *Amsterdam* zijn bestendig verblijf te houden. Hij kocht het burgerregt, en begaf zich tevens in den huwelijkenstaat; Onder de groote stukken, aan welke hij zijn kunstvermogen heeft te werk gesteld, en die nog heden van de kenners bewonderd worden, munt vooral uit het Orgel in de Luthersehe Oude Kerk te *Amsterdam*. De menigte van tekeningen en schetsen, zo van Historien als Fabelen en Zinnebeelden, welke hij heeft naageleaten, strekken tot onwraakbaare bewijzen, zo wel van 's Mans bekwaamheid, als van zijnen onvermoeiden ijver. En, inderdaad, men vindt hem zelden ledig. Den tijd, welken hij buiten het schilderen besteedde, sleet hij met het leezen van 't een of ander nuttig boek, of met het beschouwen van tekeningen. Zo hij al eenige uitspanning nam, 't was met de Viool, waarop hij meer dan gemeen bedreeven was. Daarenboven gaat hem de naam naa van opregtheid en vroomheid van gedrag; waar toe hij, nog in zijn uierste, zijne kinderen ernstig vermaande. TIDEMAN overleedt, op den negenden Julij des Jaars 1705, in den ouderdom van ruim achtënveertig jaaren.

TIEL, een van ouds beroemde Stad, in *Gelderland*, in het Kwartier van *Nieuwmegen*, aan den rechter Oever van de Rivier de *Waal*, tuschen de Steden *Nieuwmegen* en *Bommel*, zes uren gaans beneden de eerstgenoemde, en drie uren boven de laatstgemelte Stad gelegen. Zij is tegenwoordig de hoofdstad van de *Tielerwaant*, en was het, eertijds, van het Graafschap *Teisterbant*; althans wordt zij, bij zommige Geldersche Historieschrijvers, daar voor gehouden. De tegenwoordige gelegenheid der Stad, wat de omme-

Vvvvvvvv z

lan-

landen betreft, verschilt van de aloude uitwendige gedaante. Volgens het gevoelen van zommigen, zou, van ouds, de Rivier *de Waal* haar omvangen, en alzo tot een Eiland gemaakt hebben. Men wil, naamelijk, dat de gemelde Rivier, een weinig boven de Stad, zich in twee armen verdeeld hebbende, een weinig beneden dezelve zich wederom vereenigde. Van grond is dit gevoelen niet ontbloomt, alzo men, in de nabuurschap, eenen strook lands ontmoet, zijnde thans zeer voortreffelijk Weiland, welke nog den naam van *Waal* voert. Het oude bed der Riviere zou over dien grond gelooopen hebben.

Niet even eens wordt de naam der Stad gespeld. Zommigen schrijven *Thijt* of *Thiel*, anderen *Tijt* of *Tiel*. De meesten houden de laatste voor de echte leezing, en zoeken den oorsprong der benaaminge in de betekenisfe diens woords, zijnde zo veel als *rij* of *regel*, welk zij dan meenen te doelen op een *tal* of *regel* Huizen of Viscchershutten, welke, om de bekwaame gelegenheid tot eene landing, hier zouden gebouwd zijn, en vervolgens met een Burgt of Kasteel, tot dekking of bescherming, voorzien; al hetwelk dus den eersten grond der volgende Stad zoude geleid hebben. Zo veel althans is zeker, dat, uit even geringe beginzelen, menig eene wijdvermaarde Stad is voortgekoomen.

Wat de eerste opkomst van *Tiel* betreft, of den tijd, in welken het eene Stad is geworden, de Oudheidkundigen zijn het daar omtrent op verre na niet eens. Met zommigen te beweerden, dat zij reeds omtrent het midden der Vijfde Eeuw eene Haven van *Belgisch Gallie*, en, gevolglijk, zo niet eene Stad, immers eene bewoonde plaats zoude geweest zijn, schijnt meer na grootpraak en eene buitenspoorige gesteldheid op eene vroege afkomst, dan na de eenvoudige waarheid te zweemen. Doch wij willen liever dit geschil onbeflist laten, en de Historie der Stad, zo veel wij deswegen met zekerheid kunnen melden, kortelijk verhaalen.

Reeds zedert haare vroegste vermaardheid, heeft *Tiel* dikmaals een pijnlijk gevoel gehad van de herhaalde slagen van brand, oorlog en inwendige beroerten. In den Jaare 838, of, volgens anderen, in 880, wierdt zij, door de alles af-

loe

loopende *Noormannen*, voor de eerste reize, en andermaal in den Jaare 1007 of 1009, verwoest en geplonderd. Een felle brand, in den Jaare 1134, leide een gedeelte, en, twee jaaren laater, een diergelijk ongeval een ander deel der Stad in koolen. Nog grooter was de ramp, welken, in den Jaare 1420, deeze Stad, door een gelijken ramp, geleeden heeft. Niets anders spaarde het alvernielend vuur, deeze laatste reize, dan de *St. Walburgs-* en de *St. Martenskerk*, nevens het Tolhuis en nog tien burgerwooningen. Eenige jaaren naa de tweede verwoesting, hadt de Hertog van *Brabant*, uit handen van Bischof *ADELBOLD van Utrecht*, onze Stad ter leen ontvangen. Reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe moet *Tiel* met muuren beslooten geweest zijn. Want men vindt aangetekend, dat Graaf *REINOUDE I*, in den Jaare 1304, op de aannadering der *Brabanders*, de Stad verlieten en van alle haare Vestingwerken ontbloomt hebbende, de burgers, in het volgende jaar, de muuren wederom hebben opgebouwd. Doch deeze stonden niet langer, dan tot in den Jaare 1332, wanneer zij, door de *Gelderschen*, van nieuws om verre geworpen wierden. *Tiel* stondt toen nog op zich zelve. Naa de bemagtiging der Stad, door *REINOUDE II*, Hertog van *Gelder*, omtrent dien zelfden tijd voorgevallen, wierdt zij, bij het Verdrag van *Vrede*, kort daar op geslooten, met *Gelderland* voor altoos vereenigd. Gedurende de befaamde burger- of liever adeltwisten, tusfchen de *Bronkhorsten* en *Hekerens*, welke *Gelderland* niet minder dan die der *Hoekschen* en *Kabeljauwschen Holland* beroerden, hieldt *Tiel* het met de laatstgenoemden. De Heeren *VAN VALKENBURG*, *VAN ASPEREN* en *VAN ARKEL*, allen *Bronkhorstgezin-*den, en die het met Hertog *REINOUDE* hielden, overvielen, uit dien hoofde, de Stad, in den Jaare 1346, als ook om dat zij het met *EDUARD*, jonger broeder, doch te gelijk vijand van gemelden Hertog, hieldt. De *St. Walburgskerk* wierdt in brand gestoken, en honderdvijfveertig menschen, die op den Toren gevlugt waren, verlooren 'er het leeven in de vlammen. Het dak der Kerke, 't welk, bij die gelegenheid, merkelyk beschadigd was, wierdt, in den Jaare 1388, of volgens andere, eerst in den Jaare 1400, wederom hersteld,

feld, door WARNER VAN BUUREN, Kommandeur van het Duitfche Huis. In den Jaare 1374 bevestigde Heer REINOUW VAN BREDERODE de Stad. De Waaldijk, tusfchen *Tiel* en *Zandwijk*, wierdt doorgestoken, en het water froomde met zo veel gewelds ter Stad in, dat de Dampoort 'er door inftorte. Op Paaschdag des Jaars 1378 ontftondt 'er, onzeker om welke reden, eene geweldige beweeging in de Stad. De burgers fchaarden zich in twee hoopen, en vatteden tegen elkander de wapens op. Veelen der voornaamften sneuvelden aan wederzijden. Men behieldt, zedert, de gedagtenis des treurigen voorvals, in de benaaming van *kwanden Paaschdag*. Den brand, in den Jaare 1420 voorgevallen, hebben wij reeds vermeld. In den Jaare 1528 heeft *Tiel*, boven veele andere Steden, zich beroemd gemaakt, door eenen kloekmoedigen en dapperen tegenftand aan Keizer KAREL DEN V, die, met een Leger van achttien of twintigduizend man, het beleg rondom de Stad geflagen hadt. Ondanks zijn hevige befchieten en herhaald storm loopen, was hij genoodzaakt, het beleg op te breeken en af te trekken. In den aanvang der Spaanfche beroerten hadt *Tiel* veel te lijden van den overlast der Spaanfche en Walfche Krijgsbenden. Doch nauwelijks waren deeze ter Stad uit getrokken, of de burgers koozen de Staaftche zijde. Prins WILLEM DE I, hier van de lucht gekreegen hebbende, wierdt ftaks te raade, in de maand Februarij des Jaars 1579, om den Amptman DIDERIK VYGH, *Heer van Zoelen*, last te geeven, om op zijnen naam Krijgsknegten aan te neemen, en de Stad op de best mogelijke wijze te befchermen. Met lof kweet hij zich van den opgedraagen last. Want als de Hertog VAN PARMA vergeefs zijne poogingen te werk ftelde, om zich door geweld van de Stad te verzekeren, floeg hij eenen anderen weg in, om door aankoopping zijn doelwit te bereiken. Ten dien einde zegt hij, door groote beloften, den gemelden Amptman in zijne belangen over te haalen. Doch 's Mans eerlijkheid en trouwe deedt hem, ook ten deezen opzigte, het hoofd ftoeten. Minder getrouw aan de belangen van den Staat was een ander Amptman, JAKOB MOM genaamd. Reeds vóór het uitgaan van het twaalfjaarig Bestand met *Spanje*, hadt deeze met den vijand

vijand heimelijk verstand gehouden, en de belofte gedaan, de Stad *Tiel* in deszelfs handen te zullen leveren. EIBERT VAN ROTBERGEN, Geldersch Edelman, ADRIAAN VAN EINDHOUTS, Schout in het Overkwartier van *Kuik*, en eenige anderen waren zijne deelgenooten in den verfoeielijken toelag. Doch hun handel wierdt nog bij tijds ontdekt, en aan de Vloekverwanten de verdiende straffe geoeffend, door hun het hoofd voor de voeten te doen leggen. Op den zeventienden April des Jaars 1621 ontvingen zij allen drie, in 's *Graavenhage*, hun doodvonnis. Ten tijde van den inval der Franschen in de Veréénigde Gewesten, in den Jaare 1672, bevondt zich *Tiel* genoegzaam zonder Vestingwerken, zonder Magazijn, zonder Bezetting, zonder alles, 't geen, tot het bieden van tegenstand, vereischt wordt. Hierom vaardigde de Wethouderschap eenigen uit haar midden af aan den Prinse, om eenigen bijstand te verzoeken. Doch deeze wierdt hun geweigerd, immers niet gezonden. Om evenwel den vast naderenden vijand, zo veel mogelijk, te keer te gaan, wierdt men te raade, den Dijk, tusschen de Over- en Neder- *Betuwe*, met eenige manschap te bezetten. Hier door, meende men, zouden *Tiel* en *Tielerwaard*, nevens de Landen tusschen *Waal* en *Rhijn*, benedenwaarts, kunnen verzekerd worden. Met dit ontwerp zonden de Tiefsche Heeren eenige Afgevaardigden aan den Amptman en aan de Ridderfchap van de *Neder-Betuwe*; die hetzelfde goedkeurden, en 'er voorts den Prins van verwittigden. Doch de Stadhouder was reeds opgebroken, en de vijand naderde. De meesten van de Wethouderschap waren na *Holland* gevlugt. Die nog in de Stad gebleeven waren, de Burger-Kapiteinen op het Stadshuis ontbooden hebbende, wierden met dezelve te raade, nogmaals Afgevaardigden aan den Prinse, om onverwijlden bijstand, te zenden. Doch deeze keerden insgelijks onverrigter zaake terug: weshalven men besloot, aan den Franschen Maarschalk Hertog DE *TURENNE* Gelastigden uit de Stad te zenden, om van zijne Excellentie Vrijehoede te verzoeken. Op den zeventienden Junij des Jaars 1672 maakten zich de Franschen meester van de Stad. Zij vertoefden 'er, tot op Paaschtijd des Jaars 1674. Naa den dood van den Stadhouder, Prinse

WILLEM DEN III, ontstonden, onder andere, in *Gelderland* zeer zorgelijke beweelingen, die haaren grond hadden in het groot gezag, welk de Stadhouder, zints het Jaar 1672, atdaar hadt geoeffend. Verscheiden lieden, hem, zo hij meende, minder genegen, waren uit de Regeering gezet, en hier door veelen misnoegd geworden. Zints het gemelde sterfgeval niet meer onder het Stadhouderlijk bedwang staande, zogen veelen, voormaals verstooten, wederom op het Kusfen te geraaken. Ginds en elders was de Burgerij bedagt op eene grondwettige herstelling, en het vernieuwen der Voorregten, op welke zij meende een wettige aanspraak te hebben. Dit laatste hadt, onder andere, in onze Stad plaats. Volgens een aloud regt, zo als zij beweerden, maakten de Dekens der Gilden aanslal, om Gemeenslieden te verkiezen. De nieuw verkoorenen, zich aan het hoofd eener groote menigte Volks geplaatst hebbende, dwongen drie Schepens, JOAN VAN LIDT DE JEUDE, WILLEM KASPAR MATTHEUS VAN VINCELOR en LOUIS KREYVANGER, onder zwaare bedreigingen, afftaad te doen van hunne Ampten. De Staaten van het Gewest, hier van de tiiding bekoomen hebbende, zetteden de nieuw aangestelde Regenten wederom af, en de ouden van nieuws in het bewind. Doch, hoewel van hooger hand geschraagd, zij zaten, nogthans, zeer los en wankel. Onder de hand werkte men om verandering. Onder andere hadt Doktor MATTHEUS VAN ECK, in de maand December des Jaars 1702, eene Vergadering van laatst afgezette en dus Volksgezinde Gemeenslieden, en van verscheiden andere burgers, beleid, om in dezelve dienstige maatregelen te beraamen. De Regeering, hier van kennis gekreegen hebbende, deed den Artz, nevens JOANNES KNYF, Deken der Gilden, in hegtenis neemen. Naauwlijks was het gerugt hier van door de Stad verspreid, of de burgers lieten daar over hun misnoggen bliken, door het houden van geduurige bijeenkomsten, in welke men, onder de hand, den weg baande tot eene nieuwe geheele verandering der Regeeringe, die reeds in de maand Januarij des volgenden Jaars 1703 voorviel. Zints dien tijd tot heden toe, ontmoeten wij geene merkwaardige voorvallen of gebeurtenissen, de Stad *Tiel* afzonderlijk betreffende.

Wij

Wij gaan nu over tot eene meer bijzondere beschrijving van de inwendige gelegenheid der Stad, en de bijzonderheden, daar toe behoorende.

Onmiddelijk aan de rivier *de Waal* gelegen, bezit de Stad, aan die zijde, eene natuurlijke sterkte, welke men, ter dier plaatze, met twee Bolwerken heeft vermeerderd. Men heeft 'er vier Poorten, twee aan de Landzijde, en twee aan den Rivierkant. De twee eerstgemelde voeren de namen van de *Zandwijkstraat* en de *Buurenstraet Poort*, de andere die van *Kleibergstraet* en *Westluidenstraet Poort*. Onder de Openbaare *Waereldlijke* Gebouwen, voor hoedanigen het Stadshuis, Gasthuis en Weeshuis gehouden worden, verdient geen van allen eenige bijzondere opmerking. Het zo genaamde *Armenhuis*, hoewel niet tot de Openbaare Stads Gebouwen behoorende, is een treffelijk gestigt. Volgens het Jaargetal, welk men in den Voorgevel leest, zoude het reeds in den Jaare 1562 getimmerd zijn. In de tegenwoordige Eeuwe heeft men het merkelyk veranderd en verbeterd.

Twee Kerken, ten dienste der Nederduitsche Gereformeerden, heeft men te *Tiel*: de *Groote* of de *St. Maartenskerk*, en de *Kleine* of *Cecilienkerk*. De Groote, of *St. Maartenskerk*, dus genoemd naar den H. MARTINUS, Bischop van *Tours*, staat aan het benedeneind der Stad, tegen of gedeeltelyk bijkans in den Wal. De juiste tijd der stigtinge is niet bekend. Zij moet reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe in weezen geweest zijn, naardien men vindt aangetekend, dat zij, in den Jaare 1327, met verscheiden Voorregten wierdt begiftigd; voorts, dat men, in den Jaare 1378, een nieuw gebouw aan den Toren heeft ondernomen; dat men, twee jaaren later, het Kruiswerk der Kerke aan de Noordzijde, in den Jaare 1394 aan de Oostzijde, en in den Jaare 1403 aan de Zuidzijde heeft begonnen te vernieuwen, en, eindelijk, in den Jaare 1410 het geheele getimmerde voltooid was. In 't eerst stondt op de Kerke een houten Toren, gebouwd in den Jaare 1387, zeventig voeten hoog, en met leien gedekt. In den Jaare 1431 wierdt de tegenwoordige Toren naast de Kerke gebouwd. Het is een hoog zwaar vierkant, van steen, met eenen spits gedekt. Van ouds was de Kerke

Vvvvvvvv 5 veel

veel grooter dan tegenwoordig, zedert het Koor, of liever deszelfs puinhoopen, door een zwaaren brand veroorzaakt, is weggenomen. Het marmeren Praalgraf van den Generaal Graave VAN WELDEREN is het voornaamste sieraad, welk men van binnen aantreft. Ook ziet men 'er Gedenktekens van 's Graaven naazanten. De andere, of *Cecilienkerk*, heeft weinig aanzien. Zij is, waarschijnlijk, het overblijfsel van het *Cecilien-Klooster*, 't welk, volgens SLIGTENHORST, eertijds binnen *Tiel* zou gestaan hebben. Ouder, dan de twee voorgaanden, was de *St. Walburgskerk*, aangaande welke men vindt aangetekend, dat zij reeds omtrent het Jaar 950 bekend was. Na herhaalde lotgevallen is zij ten eenemaale verdweenen, en de geheugenis daar van alleen overgebleeven in den grond, die nog heden den naam van *St. Walburgs Kerkhof* draagt, hoewel het niet meer tot eene begraafplaats dient. Van eenige andere gewijde Gestigten of Kloosters, welke men eertijds te *Tiel* hadt, ontmoet men nog ginds en elders eenige overblijfsels. De Hervormden te *Tiel* worden door twee gewoone Predikanten bediend, en eenen, derden hun toegevoegd, om dat hij enkel de weekbeurten, en, in drie wintermaanden, de Zondags avondbeurten waarneemt. Gemeenlijk wordt dit werk verrigt door den Leeraar van het een of ander Dorp, in de Klasfis van *Tiel*, op aanstelling van de Regeeringe der Stad.

Behalven die der Hervormden, heeft men ook eene Gemeente van *Remonstranten* binnen *Tiel*; doch deeze bestaat uit een zeer klein aantal Ledemaaten. De *Roomschgezinden* hebben 'er eene Statie, die door eenen Priester van de Orde der Predikheeren wordt bediend.

De Regeering van *Tiel* bestaat uit eenen Rigtcr over de Stad en het Gerigt van *Zandwijk*, eene streek lands rondom de Stad, die in Schepensbank voorzit, doch in burgerlijke zaaken niets te zeggen heeft; hij wordt gemeenlijk uit de Ridderfchap verkoozen; voorts uit twee Burgemeesteren, die twee jaaren aanblijven. Die in het tweede jaar zijner Regeeringe is, wordt, bij uitsteekendheid, *Regeerend Burgemeester* genoemd. Van de twee jaaren, welke zij buiten Burgemeestersbank zijn, bekleeden zij, het eerste jaar, de

waar-

waarc
en ha
men
zo we
Eindelij
als de l
zen we
Kollegie
Men
zesbond
wordet.
zo gena
Kulen,
na Dord
lang de
voornaa
van wel
oefende,
vooru de
wijders ja
eersten Ho
deren Re
land: en
ABELBOLD

TIELZAN
Nieuwege
de straks b
de eenige
zeer groot
de Linge

waardigheid van Voorzittend Schepen en Opperkerkmeester, en het volgende jaar die van Vice-Président. Wijders heeft men 'er, als leden van Regeeringe, zeven Schepenen, die, zo wel als de Burgemeesters, Raaden zijn voor hun leeven, Eindelijk telt men 'er nog veertien Gemeenslieden, die, even als de Raaden, door de gezamentlijke Gildebroeders verkozen worden, en insgelijks hun leeven lang aanblijven, Het Kollegie van Raaden is een Sekretaris toegevoegd.

Men schat het getal der Huizen binnen *Tiel* op ongeveer zeshonderd, die van bij de drieduizend ingezeetenen bewoond worden. 'Er gaat niet veel handels om. Men heeft 'er eenige zo genaamde Groot-Schippers; zij drijven eenigen handel op *Keulen*, van waar zij veele goederen na *Holland*, met naame na *Dordrecht* voeren, om van daar wederom andere Waaren langs den Rhijn na boven te brengen. *Tiel* heeft eenige voornaame Mannen voortgebracht, onder andere DIDERIK VYG, van welken wij boven spraken, en die 'er zo groot gezag oeffende, dat hij *Koning van Tiel* plagt genoemd te worden; voorts den vermaarden Zeeheld, MOOY LAMBERT genaamd; wijders JOHANNES POSSELIUS en RUTGERUS van NYEL, den eersten Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Keulen*, den anderen Regtsgeleerde en Koninklijken Raadsheer in *Gelderland*; en eindelijk den voormaals insgelijks reeds genoemden ADELBOLD, Negentienden Bisfchop van *Utrecht*.

Zie PONTANUS, *Gelder. Geschied.*
 SLICHTENHORST, *Tooneel van Gelderland*;
 ALTING, *Notitia Germ. Infer.*
 VALKENIER, *Verward Europa*, enz.

TIELERWAART, een der zes Ampten van het Kwartier van *Nieuwmegen*, in *Gelderland*. Het ontleent zijnen naam van de straks beschreevene Stad *Tiel*, die 'er de Hoofd- of liever de eenige Stad is, daar binnen gelegen. De Landstreck, die zeer graan- en boomrijk is, en zich, tusfchen de *Waal* en de *Linge*, van *Tiel* af, voorbij de Dorpen *Aperen* en *Heuskelom*

kelom tot een weinig voorbij *Loevestein* uitstrekt, is thans een Eiland. Voorheen plagt zij een Schiereiland, en, voor een gedeelte, aan den vasten wal verknogt te zijn. Door middel van eene doorgraavinge, uit de *Linge* in de *Waal*, bragt **DIDERIK VYG**, Heer van *Zoelen*, Amptman van *Tiel* en *Tielerwaard*, het distrikt in de tegenwoordige gedaante. Men heeft in de *Tielerwaard* de volgende eenentwintig Kerspels of Dorpen en Heerlijkheden: *Tuil*, *Sennewijne*, *Op-Hemert*, *Varik*, *Heezel*, *Op-Tnen*, *Neer-Tnen*, *Hiern*, *Haafsten*, *Heeloud*, *Herwijnen*, *Vuuren* en *Est*; alle deeze behooren onder den Geregtsbank van *Tuil*; wijders, *Deil*, *Drumpt*, *Wadenoijen*, *Geldermassem*, *Enspijk*, *Rumpt*, *Gellekom* en *Meteren*, allen aan den Geregtsbank van *Deil* onderhoorig. Zommigen deezer Dorpen hebben eigen Predikanten, anderen eenen Leeraar met een nabuurig Dorp gemees.

TIENHOVEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Holland*, in het *Land van Vianen*, tuschen *Ameide* en *Langerak*, ten Noorden van de Lek. Te gader met *Ameide*, waar nevens het aan éénen Ambagtsheere behoort, vinden wij het getal der Morgens Lands op ruim achthonderd begroot. *Tienhoven* bevat, verre weg, hier van het kleinste gedeelte. Volgens de jongste opneeming, stonden in het Ambagt zevenënveertig Huizen en een Steenplaat. Het Dorp, aan den Lekdijk gelegen, heeft een klein Kerkje, met een vierkanten spitzen Toren voorzien. Digt bij het Dorp plagt eertijds het Huis *Herlaar* te leggen, weleer, naar 't schijnt, een sterk Slot, doch nu geheel verdweenen. De Predikant van *Ameide* neemt ook den dienst te *Tienhoven* waar. Eertijds was deeze Heerlijkheid een eigendom der Heeren van **BREDERODE**.

TIENHOVEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, aan de regterzijde van de Rivier de *Vegt*, strekkende tot aan het Hollandsche grondgebied onder *Loosdrecht*. De Veenen daar mede onder gerekend zijnde, wordt de uitgestrektheid van het Ambagt op achthonderd Morgens gronds begroot. Het behoorde eertijds aan de
Kerk

Kerk van *St. Pieter te Utrecht*. Het Kapittel verkogt het, in den Jaare 1621, aan den Heere ADRIAAN PLOOS VAN AMSTEL. Zedert is het Ambagt meermaalen van eigenaaren veranderd. Het Dorp *Tienhoven*, omtrent anderhalf uur van *Breukelen*, en even zo verre van *Maarzen* gelegen, is tamelijk volkrijk en welvaarend. De Kerk is een klein gebouw, hebbende, op den Voorgevel, slegts een spitsagtig Koepeltorentje. De Hervormde Gemeente wordt 'er door haaren eigen Leeraar bediend.

TIETJERK, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Tietjerksteradeel*, welke van daar haaren naam ontleent, en in welke zij zesëndertig Stemmen uitbrengt. Het Dorp, 't welk klein is, en uit slegts weinige Huizen bestaat, legt aan den Rijdweg, die van *Leeuwarden* na *Groningen* loopt. De Gemeente der Hervormden wordt, nevens die van *Zuwoude*, door éénen Leeraar bediend.

TIL, (SALOMON VAN) een vermaard Nederlandsch Godgeleerde, zag het eerste levenslicht, in Holland, in de Stad *Weesp*, in den aanvang des Jaars 1643. Zijn Vader was JOANNES VAN TIL, uit een niet on aanzienlijk geslacht in Kleefland afkomstig. Te *Weesp*, alwaar hij zich met der woon hadt nedergezet, geneerde hij zich met eenig tijdelijk beroep, en bekleedde 'er, eenige maalen, den post van Onderling der Hervormde Gemeente. Doch vermits 's Mans zucht tot de beoeffening der Godgeleerdheid overhelde, maakte hij, onder het waarneemen van zijn beroep, zo groote vorderingen in dezelve, dat hij zich, eindelijk, aan die weetenschap, en daar mede vermaagschapte kundigheden, geheel overgaf, en vervolgens in Noordholland tot Leeraar te *Zuidfcharwoude* en *Broek* beroepen wierdt. Het voorwerp des tegenwoordigen Artikels was toen reeds gebooren. De Leeraar, in zijnen Zoon een leergierigen en veel goeds beloovenden inborst bespeurende, zondt hem in 't Latijnsche School te *Alkmaar*. Dewijl hij aan zijns Vaders verwaginge in allen deele beantwoordde, wierdt deeze te raade, ONZEN SALOMON na *Utrecht*, aan 't Hoogefchool, te zenden. Een geregeld plan van letteroef-

oeffeningen volgende, besteedde hij eerst eenigen tijd aan de beoeffening der Wijsbegeerte en fraaie Letteren, vooral aan die der Oostersche taalen. Daar aan zich meer bepaaldelijk op de Godgeleerdheid zullende toeleggen, verkoos hij tot zijne eerste Leermeesters den vermaarden GISEBERTUS VORTIUS en ERPENIUS; vervolgens genoot hij de lessen van FRANCISCUS BURMANNUS. Onder den laatstgenoemden verdedigde hij eenige Stellingen: *De Veteri Testamento*, „Over het Oude Testament.”

Hoewel dus de letteroeffeningen van onzen VAN TIL in zulkervoege wierden ingerigt, als dienftig was om hem tot eenen Openbaaren Verkondiger van het Euangelium te vormen, scheen hij, nochtans, zijn besluit deswegens niet vast bepaald te hebben. Hij was, naamelijk, met eenige belemmering in zijne uitspraak gekweld. Dit deedt hem, bij wijlen, angstige vermoedens opvatten aangaande zijne bevoegdheid tot het predikamt. En vermids hij, nevens zijne algemeene zucht tot kennis en geleerdheid, eenige overhellende geneigdheid tot de Geneeskunde gevoelde, wierdt hij te raade, zich ook op die weetenschap toe te leggen, om, in allen gevalle, indien het ongemak, om 't welk te verdrijven hij zijne uiterste poogingen aanwendde, hem niet verliet, en hij dus tot den Kamzel onbevoegd mogt bevonden worden, eene andere toevlugt open te hebben. En, inderdaad, zo gelukkige vorderingen maakte hij in de Geneeskunde, dat hij, in den Jaare 1662, en dus slegts negentien jaaren oud zijnde, in overleg nam, eene Verhandeling in 't licht te geven, onder den titel, *Hortus Sanitatis, continens plurimã diversorum morborum remedia, in unum codicem digesta*: „Gezondheidshof, bevattende zeer veele geneesmiddelen van „verschillende ziekten, in één boekdeel verzameld.” Doch, 't zij hem de uitgave door meer kundigen wierdt ontraaden, of om eenige andere reden, de ortworpene Verhandeling heeft nooit het licht gezien. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat VAN TIL, naderhand, een dienftig hulpmiddel tegen zijne belemmerde of stotterende uitspraak vondt, in het zorgvuldig vermijden van zodanige woorden, die hem de meeste hapering veroorzaakten. Van hier dat hij naderhand

den

J. Schayer delin.

Adm. P. Vinkels, sculp.

an de
I aan
belijkt
tot
pross
cus
lige
sta.
Zul-
tot
vor-
est
m-
vij-
ge-
e
n
en
n,
zo
ter
id
e-
na
r:
en
n,
en
en
re-
es
y

m

den K
van o
den w
Ond
voor z
amt,
bleef d
meenin
gen,
o-ffnit
in eene
onderzo
bij well
gelchree
meer,
BURMAN
verdere
vorderin
Hier t
DANUS,
onder t
deeze
met naa
wijs va
verbaalt
cocceyo
felde V
raa het
ver erent
„ Zoon,
„ wijde
„ maakt
op tot a
„ nisten
„ Ziele,
Terwij
den raad
wijze de

den Kancel beklimmende, bij niemand, voor 't overige daar van onkundig, van zulk een ongemak verdagt konde gehouden worden.

Ondanks des Jongelings beoeffening van de Geneeskunde, voor zo veel hij eene bovendrijvende zucht tot het Leeraar-ampt, en de daar toe dienftige wetenschappen koesterde, bleef de Godgeleerdheid zijne hoofdstudie. Om in de waare meening der gewijde Schriften zo veel te dieper door te dringen, leidde hij zich, onder andere, toe op eene naarftige beoeffening der Brieven van PAULUS; tredende, ten dien einde, in eene nauwkeurige Ontleding van dezelve, en zorgvuldig onderzoekende den juisten tijd, wanneer, de gelegenheid, bij welke, en het bijzonder oogmerk, waar toe ieder Brief gefchreeven was. Door dit alles won VAN TIL, meer en meer, de genegenheid en vriendschap van den Hoogleeraar BURMANNUS, die hem, vervolgens, den raad gaf, om, ter verdere voortzettinge en uitbreidinge van reeds gemaakte vorderingen, ook het *Leidensche* Hoogeschool te bezoeken.

Hier bloeiden thans de wijdvermaarde Mannen ABRAHAM HERDANUS, JOHANNES COCCEJUS en JOHANNES HOORNBEEK, bekend onder de grootfte Godgeleerden van hunnen leeftijd. Alle deeze wierden zijne Leermeesters. In de Oosterfche taalen, met naame in het Arabifch, bediende hij zich van het onderwijs van den niet minder beroemden JOHANNES GOLIUS. Men verhaalt, dat VAN TIL, bij zijne komst te *Leiden*, zich bij COCCEJUS vervoegende, en denzelven eene door hem opgeftele Verhandeling ter hand stellende, van den Hoogleeraar, naa het Gefchrift doorbladerd te hebben, dus minzaam en vererende wierdt aangesproken: „Wat beweegt u, mijn „Zoon, daar gij, in zo jonge jaaren, in de kennis der gewijde Letterkunde, reeds zo groote vorderingen hebt gemaakt, u bij mij te vervoegen?” en dat de Jongeling hier op tot antwoord gaf: „Om door u in de binnenfte geheimenissen van het Heilig Boek, den eenigen wellust mijner „Ziele, dieper te worden ingewijd.”

Terwijl VAN TIL te *Leiden* vertoefde, en voornaamelijk den raad en het geleide van COCCEJUS volgde, begon de leerwijze des vermaarden Mans bij zommigen in 't oog te loopen,

pen, en bespeurde men reeds eenige vonken van dien Godgeleerden twist, welke, zedert, de Nederlandsche Hoofdkerk zo jammerlijk ontruste. Het gerugt hier van kwam ook ter ooren van den Vader onzes wakkeren Jongelings, en maakte hem dermaate bekommerd, uit vreeze dat de bekende aankleefing van den verdagten Hoogleeraar zijaen Zoon, in 't vervolg, zoude nadeelig zijn, dat hij hem verboodt, de Schriften van zijnen hooggeschatten Leermeester te leezen, en tot het aankooopen van dezelve penningen weigerde te verspreken. Doch zo groot was de begeerte des Jongelings om met die schatten zijnen leergraagen geest te verrijken, dat hij, hoe gehoorzaam, voor 't overige, aan zijnen Vader, in dit opzigt zijnen wil tegenstondt, en zich een geruimen tijd zeer zuinig beholp, om voor de uitgespaarde penningen zich van de gretig begeerde Schriften te voorzien. Een zeldzaam voorbeeld, voorwaar, hooglijk te roemen boven het gedrag veeler Jongelingen, die het geld, door hunne Ouderen zomtijds met zuinig overleg bespaard, in losbandigheid verkwisten.

Ten deezen tijde begon zich VAN TIL ook op de beoeffening der Profeetische Schriften toe te leggen. Gelijk hij eenen gereeden toegang tot COCCEJUS hadt, bediende hij zich van die gunstige gelegenheid, om in zaaken, die hem duister voorkwamen, raad en opheldering te vraagen. Onder andere raadpleegde hij zijnen Meester over het volgende onderwerp, 't welk de overdenkingen van eene menigte Godgeleerden heeft bezig gehouden: „ Of de woorden der Profeeten, in „ het Nieuwe Verbond aangehaald, volgens het oogmerk der „ Profeeten waren bijgebracht? dan of zij, zo als veelen wilden, „ alleenlijk op het een of ander voorval waren toegepast? „ Indien zij volgens het oogmerk der Profeeten waren „ aangevoerd, vraagde hij na een middel om dit uit de Profeeten „ zelve te bewijzen: alzo hij voornaamelijk zich hier „ over bezwaard vondt, dat, naamelijk, de meeste voorzeggingen, „ den Messias betreffende, verbonden waren niet „ slegts aan beloften, maar ook aan dreigementen, op den „ uitwendigen en tijdelijken toestand des Israëlitischen Volks „ doelende.” Des jongen VAN TILS diep inzicht van zaaken kan uit deeze proeve worden afgeleid.

In 't voor
wij boven,
neeskunde,
sche Hooggele
Mer eenen
melde kan v
in den Jaare
Niet lang st
jaar aanvaar
hoek van Ho
ze afgelegene
geleide gron
bouwen. De
een zwak ge
leeren van z
hij, zedert,
de, langs dui
hemi op een
gers heeft ge
korte schets
ke hij de h
een en ander
ook dit uit
mangel aan
Maar ook h
Leden zijner
de gewijde Sc
bekwaam om
pen. Met de
verbondt zich
wat hij gelees
melde hij voor
het voor de
naderhand den
Gedurende
van de Godge
schap zijn hoo
beoeffening de
XXVIII. D

In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat het geen wij boven, aangaande des Jongelings beoeffening van de Geneeskunde, verhaald hebben, op zijn verblijf aan 't *Leidensche* Hoogeschool moet worden thuis gebragt.

Met eenen schat van kundigheden, als uit het reeds vermelde kan worden opgemaakt, toegerust, wierdt VAN TIL, in den Jaare 1666, tot den predikdienst bekwaam verklaard. Niet lang stondt hij ledig op de Markt. Nog in dat zelfde jaar aanvaardde hij het Leeraarampt, in den Noordelijksten hoek van Holland, te *Huisduinen en op de Helder*. In deeze afgelegene plaats genoot hij ruimte van tijd, om op de geleide gronden van verscheiden weetenschappen verder te bouwen. Doch hoe rijk ook in kundigheden, VAN TIL bezat een zwak geheugen. Dit belemmerde hem in het van buiten leeren van zijne opgestelde Leerredenen. Meermaalen plagt hij, zedert, te verhaalen, hoe hij dikmaals, deswegen schreien-de, langs duinen en dalen hadt gezworven. Dit gebrek deedt hem op eene predikwijze vallen, welke zedert veele naavolgers heeft gevonden. Hij overdagt en schreef vervolgens een korte schets zijner Leerrede, in de Latijnsche taale, in welke hij de hoofdzaaken en schriftuurtexten optekende, om 't een en ander op den Kanzel verder uit te breiden. Doch ook dit uitbreiden viel hem, in 't eerst, bezwaarlijk, bij mangel aan genoegzaamen voorraad van gepaste woorden. Maar ook hier tegen vondt hij een hulpmiddel. Onder de Leden zijner Gemeente hadt hij een persoon, zeer kundig in de gewijde Schriften, doch, door volslagene blindheid, onbekwaam om zich te oeffenen in Godgeleerde Weeten-schappen. Met deezen man maakte onze Leeraar verkeering, en verbondt zich, om genoegzaam dagelijks hem te verhaalen, wat hij geleezen of overdagt hadt. Langs deezen weg verzamelde hij voorraad van woorden, en oeffende zich tevens in het voor de vuist spreekken. Aan zijne Leerlingen gaf hij naderhand den raad, om dit voorbeeld te volgen.

Gedurende zijn verblijf aan *de Helder*, hoewel VAN TIL van de Godgeleerdheid en daar mede vermaagschapte weeten-schap zijn hoofdwerk maakte, keerde hij tevens te rug tot de beoeffening der Geneeskunde. Aanleiding daar toe gaf een

zweevend gerugt, volgens 't welk alle Leeraars, die de gegrippen van coccejus volgden, en openlijk predikten, van hunne posten zouden ontzet worden. Zelf verspreidde men onder de hand eene lijst van gedreigde Predikanten, op welke het onweder in de eerste plaats zoude nederdaalen. Op die lijst las men ook den naam van onzen VAN TIL. Om zich regen het gedreigde gevaar te wapenen, en voor zijn gezin te kunnen zorgen, vondt hij het geraaden, zich tot het beoeffenend gedeelte der Geneeskunde bekwaam te maaken. Doch, gelijk het vervolg zal leeren, VAN TIL, nevens alle de anderen, kwam vrij met den schrik.

Elders genoegzaam onbekend sleet aldus onze Leeraar zijnen tijd aan *de Helder*, dien bestedende aan de stigting zijner Gemeente en de beoeffening van nutte weetenschappen. De vermaarde Zeeflag, voor *Kijkduin*, onder het beleid van den Admiraal DE RUYTER, in de maand Julij des Jaars 1673 voorgevallen, gaf aanleiding om hem eenigzins te doen bekend worden. Zie hier het zonderling beloop dier zaake. Op het gerugt der naderende vijandelijke Vlooten, in het gezicht van het Hollandsche strand, hadden verscheiden aanzienlijke Mannen, onder andere van *Amsterdam*, zich na *de Helder* begeeven. Nevens deeze, terwijl de Vlooten aan elkander waren, hadden zich ook de Dorpelingen Duinwaarts begeeven. VAN TIL bevondt zich onder dezelve. De vreemdelingen onzen Leeraar in het oog krijsende, wierden te raade, hem te verzoeken tot het doen van een vuurig gebed tot God, om zegen en hulp voor de onzen. Hij voldeedt aan dit verzoek, en met zo veel ernst, vuur en gepaste uitdrukkingen, dat hij de goedkeuring der verstandigen wegdroeg. Zedert wierdt hij meer bekend, en ging van hem een gunstig gerugt uit bij mannen, wier aanprijzing ter bevordering hem van dienst konde zijn.

En, inderdaad, nog drie jaaren verliepen 'er, wanneer hij in de bloeiende Gemeente in *de Rijk*, in Waterland, tot Leeraar wierdt beroepen. Hier hadt hij beter geoeffende toehoorders, dan op zijne eerste standplaats, en gevoelde hij, diensvolgens, meer opgewektheid om hunne kundigheden verder voor te lichten. Behalven de gewoone oefeningen voor de

de sank
middag,
ruus.
lums, v
jaaren ve
Rijk, wa
alwaar zi
jaars 164
niet lang
1683. E
king, inz
Burgeme
ging van
den gelee
tot zijne
stondt va
Schriften
ter van e
lijkste Ste
zamen kw
tot nut e
figtte hier
lijkheid, t
het Oude
zelve uit
tot titel v
„hof der
verschuldigd
ste Hoofdsta
Een jaar
Leeraaramt
Stad en G
Doch de D
ren kennen.
om hem te
vermeerderi
digheid van
Geschiedeni

de aankoomende Jeugd, verklaarde hij, des Zondags na den middag, aan de meer bedreevenen, het *Euangelium van MATTHEUS*. Dit leide den grond tot de Uitlegging diens Euangeliums, welke naaderhand in openbaaren druk verscheen. Zes jaaren vertoefde aldus VAN TIL, met nut en stigting, in *de Rijp*, wanneer hij na *Medenblik* wierdt verroepen. Hij deedt aldaar zijne eerste Leerrede op den achtsten November des Jaars 1682. Doch zijn verblijf aldaar was van korten duur; niet langer dan tot den zevenden Julij des volgenden Jaars 1683. Hij vertrok, naamelijk, na *Dordrecht*, door bewerking, inzonderheid, van den Heere ARNOLD MOIS VAN HOLY, Burgemeester van die Stad. Spoedig won VAN TIL hier de agting van de aanzienlijkste inwooners, onder anderen van den geleerden JAN DE WITT, die hem eenen vrijen toegang tot zijne keurlijke Boekerij verleende, en het gebruik toefondt van zondanige Werken, als hem in het opstellen van Schriften van dienst konden zijn. VAN TIL was hier de stigter van een uitgelezen Gezelschap van eenigen der aanzienlijkste Stedelingen, die, op eenen gezetten dag der weeke, zamen kwam, om door leerzaame gesprekken over en weder tot nut en vermaak te zijn. Onze Leeraar, evenwel, verfigte hier het meeste werk. Zijne bedenkingen over de godlijkheid, het gezag en de echtheid der historische boeken van het Oude Verbond deelde hij zijnen Vrienden mede, die dezelve uit zijnen mond op het papier stelden. Zijn Werk, tot titel voerende *Atrium Gentium apertum!* „Het Voorhof der Heidenen geopend”, is hier aan zijne geboorte verschuldigd, gelijk ook zijne *Bedenkingen over de acht eerste Hoofdstukken van 't Boek Genesis*.

Een jaar of daar omtrent hadt VAN TIL te *Dordrecht* het Leeraarampt bekleed, wanneer het beroep in de aanzienlijke Stad en Gemeente van *Amsterdam* hem wierdt opgedraagen. Doch de Dordrechtenaars, nu 's Mans waarde hebbende leeren kennen, beslooten hierop tot het doen van eene pooging, om hem te behouden. Zij booden hem aan, niet slegts eene vermeerdering van Jaarwedde, maar ook den titel en waardigheid van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenisfen. Naar den wensch der aanbiederer gelukte

Xxxxxxxx 2

deezē

deze pooging. VAN TIL verbondt zich, van nieuws, aan *Dordrecht*, en paarde, zedert, nevens het openbaar Kerke-lijk onderwijs, het geeven van lesfen ten zijnen huize. Zo hoog geagt en gezien wierdt hij, meer en meer, onder de Stedelingen, dat men hem, veelal, met den naam van *Vader VAN TIL* begroette. Het Hoogleeraarampt hadt onze Leeraar aanvaard, met het uitspreeken van eene Latijnsche Redevoering, *De Officio Magistratus erga scholas et gymnasia, atque eos, qui studiorum patrocinia pro viribus suscipiunt*; „Over „den pligt der Wethouderen omtrent de laagere en Kweek- „schoolen, en de zulken, die de voortzetting der letteroef- „feningen naar vermogen op zich neemen.”

Verfcheiden Werken gaf VAN TIL in 't licht, gedurende zijn verblijf te *Dordrecht*, getuigenis dragende van zijne uitgebreide geleerdheid, en ervarenisse in veelerhande weeten- schappen: Wijsbegeerte, Penning-, Tijdreken- en Aardrijks- kunde, Joodsche, Grieksche en Romeinsche Oudheden, en verdere takken van Geleerdheid, die den dooroeffenden God- geleerde vormen. Onder de Schriften, welke VAN TIL, ge- duurende zijn verblijf te *Dordrecht*, het licht deedt zien, zijn deeze de voornaamste: *Methodus Concionandi*, „Pre- „dikwijze”; wordende voorafgegaan van eene Verhandeling, getiteld, *Methodus Studendi*; „Manier van studeeren” 1688. *Dicht- Zang- en Speelkunst, zo der Ouden, als bijzonder der Hebreen*, 1692. *Het eerste Boek der Psalmen des Konings en Profeeten Davids*, 1693. *Het Voorhof der Heidenen voor alle Ongeloovigen geopent*, 1694. *Vervolg op het Voorhof der Heidenen*, 1695. *Het tweede Boek der Psalmen, beginnende met Psalm XLII, en eindigende met Psalm LXXII*. 1696. *Eerste Werelds Op- en Ondergang, na Mosis oogwit en beschrijving ontvouwt*, 1697. *Het derde Boek der Psalmen, beginnende met Psam LXXIII, en eindigende met Psalm LXXXIX*, 1698. *Phosphorus Propheticus, seu Mosis et Habacucii Vaticinia, &c.* 1700. *Malachias illustratus, &c.* 1701. Wij zwijgen van zijne bezorging der uitgaven van Geschriften van andere voornaame Mannen.

Ruim

R
strek
zelvt
der
Op d
gers
Godg
van c
recht
verve
exiru
„den
Met g
vermit
Leertit
zucht
vrijen
draage
geleid,
aanvang
der, al
verdere
gen g
zijne l
verzog
met ee
onder
kundige
zijne l
halven
uitgeev
welken
leerdhei
vloedigt
Onder
zomtijdt
waar a
verfchei

Ruim negentien jaaren hadt dus VAN TIL ten sieraad verstrekt voor de Gemeente van *Dordrecht*, en voor de Stad zelve, wanneer de tijd verscheen om het luisterrijkst tooneel der Geleerdheid in de Veréénigde Gewesten te betreedén. Op den zesden Maj des Jaars 1702 beriepen hem de Bezorgers van het Leidensche Hoogeschool tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Deeze aanbieding meende hij niet te mogen van de hand wijzen. Hij vertoefde nog eenigen tijd te *Dordrecht*, tot omtrent het midden van Augustus, en aanvaardde vervolgens zijn ampt te *Leiden*, met eene Redevoering, *De exitu Ecclesiae Reformatae ex Babylonia spirituali*; „Over den uitgang der Hervormde Kerke uit het geestlijk Babel.” Met groote toejuiching bekleedde hij zijnen aanzienlijken post, vermits hij, uit verscheiden Gewesten, ook van buitenlands, Leerlingen trok; alle welken, indien hij in dezelve eene zucht voor waare Geleerdheid bespeurde, tot hem eenen vrijen toegang hadden. VAN TIL, naamelijk, konde niet verdraagen, dat Jongelingen, die tot het Predikampt wierden opgeleid, terstond bij hunne komst aan 't Hoogeschool, eenen aanvang maakten met de beoeffening der Godgeleerdheid, zonder, altoorens, in de Wijsbegeerte, Taalkunde, Historien en verdere takken eener geleerde Opvoedinge, eenige vorderingen gemaakt te hebben. Onze Hoogleeraar, niet lang na zijne komst te *Leiden*, door de Wethouderschap der Stad verzogt zijnde, om maandelijks de Nederduitsche Gemeente met eene Leerrede te stigten, nam ook dien last op zich, onder andere met oogmerk, om zijnen Leerlingen proefkundige voorbeelden te geeven van de regels, welke hij in zijne lesfen over de Predikwijze aan jde hand gaf. Behalven dit alles ging VAN TIL voort met het schrijven en uitgeeven van Werken over verschillende onderwerpen; alle welken, zo wel van 's Mans uitgebreide en algemeene geleerdheid, als van zijne zeer naarftige tijdbesteedinge, overvloedige getuigenisfen draagen.

Onder zo veele werkzaamheden wierdt onze Hoogleeraar zomtjids merkeliijk belemmerd met een pijnliijk Voeteuvel, waar aan hij, reeds geduurende zijn verblijf te *Dordrecht*, verscheiden jaaren hadt gezukkeld. Onder dit lastig onge-

Xxxxxxx 3

mak

mak wierdt hij van eene Beroerte aangetast, die hem eerst van zijn geheugen beroofde, en voorts van het leeven, op den eersten November des Jaars 1713, en dus in den ouderdom van ruim zeventig jaaren. Wie begeerig is na eene Lijst van 's Mans Werken, zo in 't Latijn als Nederduitsch geschreeven, kan zijnen lust voldaan vinden, in eene Voorrede, door den Heer HERMANUS VAN DE WALL geplaatst voor een der Werken van zijnen Vriend, getiteld *Commentarius de Tabernaculo Moysi*.

Tweemaal is onze Hoogleeraar gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenootte was MARIA TETRODE, en hij bij haar Vader van twee Dogters; eene van welke zich in den echt begaf met BENJAMIN VAN HEES, Leeraar onder de Hervormden. De tweede Echtgenootte van den Heere VAN TIL, was AGATHA CATHARINA MOLENSCHOT, bij welke hij verwekt heeft eenen Zoon, JOHAN ROCHUS VAN TIL, Pensionaris van *Purmerend*, Bailjuw van de *Beemster*, en vervolgens, van wegen de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden, Resident aan het Hof van *Portugal*.

Zie HERMANI VAN DE WALL *Prefatio in Commentarium de Tabernaculo Moysi*.

TILBURG, een Dorp in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, in het Kwartier van *Oosterwijk*, aan de Rivier de *Leije*, ongeveer vier uren gaans van de Stad 's *Hertogenbosch*, in het Zuidwesten. Volgens sommigen zou de oorspronkelijke benaming *Drieburg* zijn, naar de drie Burgten of Kasteelen, welke 'er van ouds zou gestaan hebben. Veel meer den naam van *Stad*, dan dien van *Dorp*, zou deeze Plaats verdienen, indien men de uitgebreidheid en het getal der Huizen in aanmerking neeme. Althans beliep hetzelfde, voor ruim veertig jaaren, weinig minder dan dertienhonderd. De bloeiende staat der Lakenweeverijen is 'er de oorzaak van. Want, in dien zelfden tijd, vinden wij het getal der Weefgetouwen op ruim vijfhonderd begroot. De Gereformeerde Kerk, die midden in

in l
gro
gro
Lee
't w
hoort
zevet
tinge
den
Plaat
ruim
den,
Een e
Jaarm
de we
Laker
de di
boven
legie t
ger, C

TILB
nen, di
vorming
dwaalde
in welk
des En
onderri
der Vij
dom be
en hij
Hoewel
denkwi
bij hem

In het Dorp, op een ruim Kerkhof staat, is een schoon en groot gebouw, gelijk ook de Toren, die van boven met een grooten Knop, in de gedaante van een Peer, pronkt. De Leeraar deezer Plaatze neemt ook den dienst waar te *Goorle*, 't welk te gader met *Tilburg*, onder eenen zelfden Heer behoort. Het Geregt bestaat uit Drosfaard, eenen Burgemeester, zeven Schepens en twee Tienmannen, of Gaarders der belastingen; alle welken, uitgezonderd de laatsten, verkoozen worden door den Heer van *Tilburg*, wiens inkoomen van deeze Plaats op ruim vijfduizend Guldens begroot wordt. Op een ruim Plein, met fraai geschoorene Lindeboomen beplant, worden, behalven de Weeklijksche, vier Jaarmarkten gehouden. Een deerlijke ramp wedervoer den *Tilburgers*, op eene dier Jaarmarkten, in den Jaare 1672. De *Franfchen* overvielen de weerelooze Dorpelingen, en beroofden dezelve van hunne Lakens, huisgeraden, geld, vee en andere goederen. Doch de drukke Lakenweeverij deedt hen dien ramp spoedig te boven koomen. Eindelijk merken wij nog aan, dat het Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, te *Tilburg* eenen Ontvanger, Contrarolleur en eenen Commies ter Recherche houdt.

Zie *Tegenw. Staat van Staats-Brabant.*

TILEMAN. Gaarne vermelden wij de naamen van personen, die, reeds vóór het opgaan van het licht der Kerkhervorminge, de diepe duisternis bemerkten, in welke zij herom dwaalden, en uit dien hoofde verlangden na betere tijden, in welke de verstanden der Christenen van den klaren glans des Euangeliums zouden bestraald worden. Zulk een beter onderrigt Geestelijke was TILEMAN. Hij leefde in het laatst der Vijftiende Eeuwe, wanneer hij een zeer hoogen ouderdom bereikt hadt. Zijne woonplaats was de Stad *Croningen*, en hij aldaar Monnik onder de Orde der Minderbroederen. Hoewel, veelligt, ook bij andere gelegenheden, bleek zijne denkwijze, op eenen tijd, als zeker burger, JAN LUDEK genaamd, bij hem ter biegt kwam. Want als deeze zijnen Geestelijken

Xxxxxxx 4

Vader

Vader klaagde, dat men zijn gemoed met allerlei ik weet niet welke menschelijke inzettingen bezwaarde en verstrikt hieldt, gaf hij zijnen biegteling tot antwoord „ Dat tegen die menschelijke inzettingen veel te zeggen viel; maar dat het vrijmoedig voordraagen van zijne begrippen, daar omtrent, niet vrij stondt: alzo hij, die de waarheid sprak, groot gevaar liep; dat hij, wat aangaat de voorwaarden van een wigge behoudenis, de zaak aldus moest begrijpen: te weten, dat CHRISTUS voor ons gestorven, en alleen onze Zaligmaaker is, op welken men zijn vertrouwen moest stellen; dat alle andere dingen, als Afsaaten en diergeelijken, niets meer of anders dan loutere beuzelingen waren, van welke men, derhalven, wat het weezen der zaake aanbelangde, geen werk moest maaken.”

Zie *Catalogus Testium Veritatis*.

TILIUS, (THOMAS) was een persoon, die van de noodzaaklijkheid eener Kerkhervorminge, en de schriftmaatigheid der begrippen van de zodanigen, die dezelve voorstonden en dreeven, in goeden ernst moet overtuigd geweest zijn. Dit althans schijnt men te moeten besluiten uit de zeer aanzienlijke tijdelijke oposseringen, die hij aan zijn Geweeten deedt. Hij was, naamelijk, Abt van *St. Bernard*, bij *Antwerpen*, en trok, van die waardigheid, een jaarlijksch inkoomen van zestigduizend guldens. Aan de leere der Omroomschen kennis gekreegen, en dezelve aan de gewijde Schriften getoetst hebbende, vondt hij zo veele overeenkomst tuschen dezelve, dat hij van eenen zwaaren gemoedsangst wierdt bestreeden, en bij zich zelve rust nog duur hadt, voor dat hij het Pausdom openlijk verzwakt hadt. Te *Antwerpen* konde zulks niet geschieden, buiten dreigend lijfsgevaar, vermits aldaar de vervolgingen zeer geweldig woedden, ten tijde als de twijfelingen meer en meer op zijn gemoed indrongen. Hierom wierdt hij te raade, zijne Abtdij en Vaderland te verlaaten, en eene schuilplaats te zoeken in het Land van *Kleef*. Hij volvoerde dit ontwerp in den Jaare 1567, niets anders met

met
pen
gewa
Inust
afschet
vondt
Dit en
baar;
te H.
Jaare
zen r
verand
niet w
lijke v
hebbet
het L
entwin
de St.
rede te
zijne R
schrijve
der Ve
vonder
volg,
uit de
aldus d

TILLY
in diens
hage, t
rampzal
wierden,
gaf hij,
gezinnhe
gemeen

met zich neemende, dan vierhonderd guldens aan gereede penningen. In het gemeide Landschap leidde hij het geestlijk gewaat af, en begaf zich in den echten staat. Niet genoeg, inusschen, oordeelde hij het, van de Roomfche Kerk zijn afscheid te hebben genomen. Door drang zijns gemoeds vondt hij zich genoopt, de gezuiverde Leere te verkondigen. Dit en zijne begaafdheden wierden, eerlang, in *Holland* rugtbaar; waar op men hem beriep tot Leeraar der Hervormden te *Haarlem*, en naaderhand te *Delft*, alwaar hij, in den Jaare 1590, zijne dagen eindigde. HOOFT verhaalt, van onzen TILIUS, eene bijzonderheid, volgens welke hij, tot de verandering van zaaken, te *Amsterdam*, in den Jaare 1578, niet weinig toegebragt; althans de gemoederen, tot de daadlijke volvoering van het ontworpen plan, kragtdaadig zou hebben aangezet. Te weeten, terwijl hij nog te *Haarlem* het Leeraarampt bekleedde, kwam hij, op Zondag den vijftwintigsten van Maij des Jaars 1578, nabij *Amsterdam*, op de *St. Anthonisdijk*, om 'er de Hervormden met eene Leerede te stigten. Welken Text hij verkoozen hadde, en of zijne Redevoering tot ophitzinge diende, zegt de Historie-schrijver niet te weeten; dit wel, dat straks naa het scheid der Vergaderinge, veelen zijner toehoorderen zich gemoedigd vonden om de handen uit den mouw te fleeken; met dat gevolg, dat de tegenwoordige Wethouderschap, kort daar naa, uit de Stad gedreeven, de geheele Regeering veranderd, en aldus de Hervormde Leere openlijk wierdt ingevoerd.

Zie HOOFT, *Nederlandsche Historien*.

TILLY, (*Graaf van*) bekleedde den post van Ritmeester, in dienst van den Staat, en lag in Bezetting in 's *Graavenhage*, ten tijde als de Gebroeders DE WITT op de bekende rampzalige wijze de slagtoffers der woede van het Graauw wierden. Hoewel gehoorzaam aan de bevelen der Overheid, gaf hij, eger, geene onduidelijke blijken van zijne gunstige gezintheid jegens het doortluchtig broederpaar. Terwijl het gemeen omtrent de Voorpoort zamenrotte, en telkens nieuwe

X x x x x x 5

drei-

dreigementen uitfloeg, ontving TILLY schriftlijk bevel van Gekommitteerde Raaden, om zijne eigen Compagnie Ruiters, en nog twee andere, ten spoedigste te doen opzitten; hij zelve moest de Wagt betrekken, en de twee andere op de Plaats doen post vatten. Voorts wierdt hem belast, niets te doen, maar de bevelen van Gekommitteerde Raaden af te wagten. Kort daar op ontving hij last, om met zijne Compagnie, op de Plaats, buiten de Gevangenpoort, voor de Herberg *de Zwaan*, en de twee andere, de eene op den Kneuterdijk, de andere op het Buitenhof, te doen post vatten. Eene zeer ongunstige standplaats hadt TILLY, om dat twee Burger Vaandels zich zo kort voor en nevens zijne Ruiters plaatsten, dat de paerden zich nauwlijks konden bewegen, zonder de burgers uit het gelid te dringen. Terwijl TILLY aldaar stondt, verspreidde zich spoedig een gerugt door *'s Graavenhage*, dat de boeren, uit den omtrek der Hofplaatze, in aantogt waren, om de Heeren DE WITT te ontzetten; welk gerugt, naaderhand, bleek verzonnen te zijn, alleen met oogmerk, om de Ruitery, vermits dezelve den burgeren, in hun ontwerp omtrent het broederpaar, over de hand was, te doen aftrekken, om de toegangen te bezetten. Naar wensch slaagde men in dit Ontwerp. TILLY ontving bevel om de boeren te gemoet te trekken. Doch, voor zo veel dit bevel hem slegts mondeling wierdt gegeven, weigerde hij te gehoorzaamen, en zijnen post te verlaaten, 't en ware hij daar toe schriftlijken last ontving. Niet lang leedt het, of hij ontving met 'er daad zodanigen last. Thans zeide ik: *Ik zal gehoorzaamen*, maar voegde 'er deeze merkwaardige woorden nevens: *doch nu zijn DE WITTEN doode luiden*. De uitkomst vervulde spoedig deeze voorzegging.

Zie COSTERUS, *Historisch Verhaal*.

TIRNS, in de landtaal *Tuns*, een Dorp, in de Friesche Grietenij *Wijmbritzeradeel*, onder het Kwartier van *Wester-go*. Ouder de achtëntwintig Dorpen dier Grietenije is het, in rang van stemmen, het drieëntwintigste, met drieëntwintig stem-

fiemdraagende Plaatzen. *Tirns* legt aan de Vaart, die van *Sneek* na *Franeker* loopt. Men vindt 'er slegts weinige Hui-zen. Met *Tsbregtum* en *Tjalhutzen* heeft het den Leeraar gemeen. Niet verre van het Dorp legt een hooge Wier; waar uit zommigen besluiten, dat weleer hier eene adellijke State heeft gelegen.

TITELMAN. (PIETER) Wij maaken gewag van deezen per-foon, onder andere om het merkwaardig getuigenis, welk hij van de Doopsgezinden gaf, ten tijde als deeze lieden onder de zwaarste vervolgingen zuchten, van welke hij zelve het vuur help stookte. Hij was Deken te *Ronsen*, en Inquisiteur van *Vlaanderen*. Van 's Mans bedrijven, in de laatste hoe-danigheid, zullen wij thans verslag doen, met oogmerk om onze Leezers te doen opmerken, het overgroot geluk der tegenwoordige in vergelijking van vroegere tijden, met opzigt tot het onbelemmerd genot van vrijheid, om den Almagtigen, naar de inspraak des Geweetens, openlijk te mogen dienen.

Op den twintigsten April des Jaars 1554, wierdt voor hem te regt gesteld, zekere GELEYN DE MUELERE, Schoolmeester van Vlaamsche leerkinderen te *Oudenaarden*, van Ketterij be-tigt, om dat hij zich zeer naarstig in de gewijde Schriften oeffende. Hij vondt zich in geen klein gevaar. Van den eenen kant, vreesde hij God en de waarheid te beleedigen; aan de andere zijde drukte hem de zorg voor Vrouw en vijf jonge Kinderen. Geen veiliger weg meende hij dan te kunnen inslaan, dan zich, voor den Inquisiteur, op de Wet-houderschap der Stad, zijnen wettigen Regter te beroepen. Doch TITELMAN hier op geene agt slaande: *Dit dient niet ter zaake*, gaf hij hem tot antwoord; *gij zijt door mij ge-vangen, die des Pausen en des Konings Gemagtigde ben. Antwoord daarom op mijne vraagen.* Als de gevangene bij zijne beroeping volhardde, sprak hem TITELMAN aldus aan:
 „ Daar staat geschreeven: alwie mij belijden zal voor de
 „ menschen, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader,
 „ die in de Hemelen is; maar wie zich mijns en mijner
 „ woorden schaamt, voor dit overspeelig geslagt, diens zal
 „ zich de Zoon des menschen ook schaamen, wanneer hij
 „ koo-

„koomen zal in de Heerlijkheid zijns Vaders, met de Heilige Engelen. En de H. PETRUS gebiedt, dat wij altijd „bereid zullen zijn om reden te geeven allen den geenen, „die van ons rekenschap eischen, van de hoop, die in ons „is. Ik begeer dan te deezer uure rekenschap van uw ge- „loof.” Thans des Schoolmeesters tong los gebroken zijnde, en hij allen schroom ter zijde stellende: *O mijn God*, riep hij uit, *'t is nu tijd: slaa mij bij naar uwe belofte.* Zich voorts tot den Inquisiteur wendende: *Vraag nu wat gij wilt*, voegde hij 'er nevens, *ik zal u rondelijk antwoorden, 't geen mij Gods Geest zal ingeeven te spreken, en niets verzwijgen.* En, inderdaad, de gevangene deed hierop eene belijdenis, waar in hij het Pausdom ronduit verzaakte. Als men hem hier op aan zijne Vrouw en Kinderen deedt gedenken, en hem vragde, of hij dezelve niet lief hadde: „Gij weet”, gaf hij tot antwoord, „dat ik die van harte beminne. Ik „zeg u de waarheid, indien de geheele waereld louter goud „ware, en mij toekwam, dat ik die zeer gewillig zou over- „geeven, om mijn Vrouw en Kinderen bij mij te hebben, „met brood en water, in gevangenis en smaad.” Als men hem hier op te gemoet voerde, dat hij, om bij Vrouw en Kinderen te koomen, slegts zijn gevoelen hadt te herroepen, verklaarde hij, zulks gaarne te zullen doen, zo 't niet met Gods gebod en zijn Geweeten onbestaanbaar ware. TITELMAN het Vonnis van hardnekkige Ketterije over hem hebbende uitgesproken, wierdt de Gevangene gesteld in handen der waereldlijke Overheid, en voorts geworgd en verbrand.

In den Jaare 1560 viel, op aanbrenge van den Pastoor, in handen van den TITELMAN, zekere JAN DE CREUS, welke, na *Yperen* gevoerd zijnde, door den Inquisiteur ondervraagd, en voorts op den Pijnbank wierdt gebragt. Alzo hij bij zijn gevoelen volhardde, deedt hem de Kettermeester in den Ban, en gaf hem aan den waereldlijken Regter over, om volgens den inhoud der Plakaaten behandeld te worden.

Dus als een andere SAULUS, welke naam hem door zommingen wierdt gegeven, voortflaande in zijne woede, ontmoette hij, eerlang, eenigen tegenstand van eenige Leden van den Raad van *Vlaanderen*; welke tevens aanwees, hoe zeer

zee
ge
oog
de
ten,
lo
zi
V
v
h
bi
m
za
bi
te
g
ze
tot
bekre
van
eindt
moe
In
waar
van
Op
rondt
derhe
TELM
hem
kl
da
ee
ge
gemo
want
geen

zeer het Geloofsonderzoek, op de wijze, zo als het wierdt geoeffend, zelf bij Roomschegezinde Overheden, begon in 't oog te loopen. 't Was, naamelijk, in den Jaare 1564, dat de gemelde Raaden hunne bezwaaren tegen TITELMAN inbragten, klaagende „ dat hij zich gedroeg als Inquisiteur des Ge-
 „ loofs, hoewel hij zijnen Lastbrief nooit vertoond hadt, en
 „ zich dagelijks vervorderde, ten nadeele van 's Lands oude
 „ Vrijheden en gewoonten, zonder kennis van zaaken te doen
 „ vangen zulke perfoonen, als 't hem goed dagt, ja die uit
 „ hunne huizen te doen trekken, en huiszoeking te doen
 „ buiten weeten der Wethouders, alleen tot zijne hulpe nee-
 „ mende de Baljuwen en Schouten, die hem in verscheiden
 „ zaaken geenen bijstand durfden weigeren, uit vreeze van
 „ bij hem verdagt of aangeklaagd te worden. Zaaken, meen-
 „ den zij, van zulk een gevolg, dat indien men den Inquifi-
 „ teur zulke ongerijmde en onverdraaglijke nieuwigheden lan-
 „ ger liet gebruiken, het te vreezen stondt, dat de Gemeente
 „ zoude aan 't muiten slaan.” Hier op volgde een verbod tot bescheidenheid aan den Inquiteur TITELMAN; doch deeze bekreunde zich diens weinig, maar zocht zijn Regtsgebied, van tijd tot tijd, nog al verder uit te breiden. Zijne woede eindigde alleen met zijnen dood, die omtrent het Jaar 1566 moet zijn voorgevallen.

In 't begin deezes Artikels gewaagden wij van een merkwaardig getuigenis, welk deeze wreedaart, 't eenigen tijde, van de Doopsgezinden gaf. Het geval wordt aldus verhaald. Op zekeren tijd, van slegts twee of drie Dienaars verzeld, rondloopende, om lieden, die bij hem verdagt waren, inzonderheid Doopsgezinden, te zoeken en te vangen, wierdt TITELMAN ontmoet van de, dus genaamde, Rooderoede, die hem met verwondering vraagde, „ hoe hij met zulk een
 „ klein gezelschap durfde uittrekken om de luiden te vangen,
 „ daar ik, zeide hij, mijn ampt niet kan oeffenen, dan met
 „ eene menigte van Dienaaren, wel gewapend, en met lijfs-
 „ gevaar?” Het antwoord, welk TITELMAN hem hier op te gemoet voerde, luidde aldus: *Ik heb hier niet te vreezen; want ik gaa alleen uit om goede menschen te vangen, die geenen tegenstand bieden, en zich gewillig laten vangen.*

„ Is

„ Is 't zo gelegen”, sprak hier op de andere, „ dat gij uit-
gaat om de goeden, en ik om de kwaaden te vangen,
wie zal dan ongevangeu blijven?”

Als eene bijzonderheid, welke, behalven het reeds verhaalde, het karakter van TITELMAN met eenen zwarten kool kent, vinden wij vermeld, dat hij, vóór zijne bevordering tot het Deken- en Inquisiteurschap, van de begrippen der Hervormden niet afkeerig was; dat hij zulks in zijne Leerredenen niet onduidelijk deedt uitschijnen; ja, dat hij, vervolgens, lieden ter dood veroordeeld heeft om gevoelens, welke zij van hem hadden ingezooen.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie*.

TJALLEBIRD, een vrij aanzienlijk Dorp, in het Kwartier van Friesland, de *Zevenwouden* genaamd, onder de Grietenij *Engwirden*, welke zo klein is, als bestaande uit slegts vier Dorpen, dat men 'er niet meer dan ééuen Hervormden Leeraar vindt; deeze heeft zijne Pastorij en Wooning te *Tjallebird*. De Kerk is zonder Toren. Het Dorp heeft dertig Stemmen.

TJALLEHUIZUM, in de meergemelde Friesche Grietenij *Wijmbritzeradeel* gelegen, is een klein Dorpje, gelijk blijken kan uit het gering getal van acht Stemmen, welke het kan uitbrengen. Men wil dat het voormaals grooter was, en zijne tegenwoordige geringheid, onder andere, heeft dank te weeten aan de verwoestingen der Spanjaarden, die, in den Jaare 1516, dit en eenige andere Dorpen in koolen leidden. In dit Dorp woonde, weleer, een vermogende Boer, revens Dorpregter en Ontvanger, WIBE KLAASSEN genaamd. De verraaderlijke hand eens doodslagers, die bij nacht met hem over den weg reisde, misfchien verlost door eenig geld, welk de ongelukkige bij zich hadt, maakte een einde aan zijn leeven. Dit viel voor in het begin van Maart des Jaars 1627. Op
eenen

eenen Graffteen, in zes platte Latijnsche dichregels, wordt het treurig voorval vermeld.

- „ Siste pedem quisquis sacras intraveris aedes,
 „ Et lege quam misera morte peremptus homo,
 „ Quem tenet hic tumulus: noctu comitando necatur
 „ Nescius a Socio vulnere: grande nefas!
 „ Spiritus inde brevi petir alti palatia coeli;
 „ Corpus ubi, Christo mite vocante, manet.”

Elders hebben wij reeds aangemerkt, dat dit Dorp, met *Tirns* en *Ubbregtum*, eenen Leeraar in gemeenschap heeft.

TJERKGAAST, in rang het zevende Dorp in de Grietenij *Doniawerstal*, in het Friesche Kwartier van *Zevenwouden*, omtrent een half uur gaans van de Stad *Sloten*. Men vindt hier veele welgestelde Huislieden. Men telt 'er vijfenveertig stemdraagende Boerderijen, de meeste van welke door eigenaars bewoond worden. Weleer stondt hier een vrij grootte Kerk, nevens den Toren geheel van Duifsteen gebouwd. In 't begin deezzer Eeuwe wierdt dezelve openlijk geveild, op voorwaarde dat de Kooper, volgens een bepaald bestek, eene steenen Kerk in de plaats daar van zoude stigten. Het Kerkje, 't welk, even als het geheele Dorp, op eene hoogte, of foort van heuvel staar, is een net en zindelijk gebouw, pronkende met een spits Torentje. In den Windwijzer ziet men de letter *M* uitgehouwen, betekenende, naar men wil, zo veel als *Makkum*, om dat de aanneemer een burger van dat Vlek was. Met het nabuurige *St. Niklaasga*, wordt dit Dorp door éenen Leeraar bediend.

TJERKWERD, een vrij aanzienlijk en aangenaam gelegen Dorp, in het Friesche Kwartier *Westergo*, onder de uitgestrekte Grietenij *Wonzeradeel*, in welke het, onder de overige Dorpen, het vijfëntwintigste in rang is, en wel eenënzestig Stem-

Stem-

Stemmen uitbrengt. *Tjerkwerd* legt aan de Trekvaart, tusschen *Bolswerd* en *Workum*, ongeveer een half uur gaans van de eerstgenoemde Stad. De Kerk is zonder Toren. De Leeraar, welke in dezelve den Predikdienst waarneemt, bedient ook het nabuurig Dorp *Dedgum*. Onder het Dorp behooren verscheiden kleine Buurten of Gehugten. Van ouds lagen hier verscheiden Adellijke Staten, zedert in gemeene boerewooningen veranderd. Eene derzelve, *Hoitema-Stat*e genaamd, vertoont nog heden de kennelijke blijken van haaren alouden luister. Het Huis legt, naanelijk, beslooten binnen eene wijde Graft, over welke een steenen brug, of, zo als men 't in *Friesland* noemt, een Pijp legt; boven welke een Poort staat, groot genoeg, bijkans, om voor eene Stadspoort te dienen. Langs eenen ruimen eiken Wenteltrap klimt men hier na een groot Bovenvertrek, van waar men, op de nabuurige Stad *Bolswerd*, een vermaaklijk uitzigt heeft. Volgens overlevering, zou deeze Poort zesduizend guldens gekost hebben. In eene der Kameren der aloude Heerenhuizinge, welke men, van wegen haare bouwvalligheid, in den Jaare 1779, meerendeels afgebroken en vertimmerd heeft, zag men, eertijds, twee fraai gewerkte houten deuren, welke den toegang gaven tot een ander Vertrek, in 't welk een sierlijk Roomsche Altaar stondt. Men besluit hier uit, dat Jonk. heer HOITEMA, ten dienste van zich zelven en zijner Huisgenooten, eenen Kappellaan zal gehouden hebben. Voorts gaf de geheele inrigting des gebouws eenen vermogendet eigenaar te kennen.

TJUM, bij zomnigen *Tzum* gespeld, is, in rang, het eerste Dorp in de Friesche Grietenij *Franekeradeel*, in het Kwartier van *Westergo*. Nevens de Buurten of Gehugten, tot hetzelfde behoorende, bevat het zesënvijftig Stemdraagende Boerderijen. Het Dorp is vrij geregeld aangeleid; het bestaat uit eene breede Straat, ter wederzijden met Huizen bebouwd, op welke eenige mindere Straarjes uitloopen. De Kerk is een ruim gestigt. Nevens dien van het Dorp *Koudum*, wordt de Toren deezer Kerke voor den hoogsten in de Provin-

T' DORP TJUMMARUM.

vinci
dema
scheit
lijk d
ing, n
Medu
grond
gestigt
overst
genoo
den. a
Rooms
vormde
den ja

Tju
tier v
het de
brengr.
deezes
vincie,
soort v
in den
Landza
het te
liggende
is zeer
De Ker
Toren,
aar, w
insgelij
Voorhee
in welk
tijd tot
vermind
is men,
overoud
sum, v
XXVII

vincie aangezien. Jaarlijks wordt hier een vrij bloeiende Paer- demarkt gehouden. Eertijds lagen in en bij dit Dorp verscheiden aanzienlijke adellijke Staaten, van welke men alleenlijk de overblijfsels in groote Boerderijen ziet. Daarenboven lag, niet verre van *Tjum*, eertijds, een Vrouwen Klooster, *Medum* genaamd. Twee Boerderijen, naar men wil, op den grond daar van gelegen, voeren nog dien naam. Het gewijde gestigt was aan MARIA MAGDALENA geheiligd. Eene zwaare overstroming deedt het dermaate verarmen, dat de Zusters genoodzaakt waren, hetzelve te verlaten, en met haarer handen arbeid den kost te winnen. MARTINUS ELIUS, eerst Roomsch Priester in dit Dorp, doch vervolgens der Hervormde Leere toegedaan, deedt, op last der Regeeringe, in den Jaare 1566, de eerste Leerrede te *Leeuwarden*.

TJUMMARUM, een aanzienlijk Friesch Dorp, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij *Barradeel*, in welke het den derden rang bekleedt, en achtëndertig Stemmen uitbrengt. Zeer aangenaam en vermaaklijk is de gelegenheid deezes Dorps, in het best en vrugtbaarst gedeelte der Provincie, in 't midden van keurlijke bouwlanden, die de beste foort van Graanen, in menigte, voortbrengen. Van hier dat, in den zomertijd, de doortogt zeer menigvuldig is, en de Landzaaten, om hunne oogen in het bekoorlijk gezigt van het te velde staande Koorn te verlustigen, deezzen en den om- liggenden oord zeer druk koomen bezoeken. Het Dorp zelve is zeer geregeld aangeleid; het bestaat uit eene dubbele buurt. De Kerk is groot, en pronkt met een dikken vierkantigen Toren, die in een schuins opgaand dak eindigt. De Leeraar, welke hier de Hervormde Gemeente bedient, verrigt insgelijks het predikwerk in het nabuurig Dorpje *Birdgum*. Voorheen hadden 'er ook de Doopsgezinden eene Vergaderplaats, in welke een Leeraar der nabijgelegene Stad *Franeker*, van tijd tot tijd, eene Leerrede deedt. Doch, van wegen de verminderde en genoegzaam uitgestorvene Leden der Gezinte, is men, zints veele jaaren, daar mede uitgescheiden. In overoude tijden zag men, in de nabuurschap van *Tjummarum*, veele adellijde Staaten, zommige van welke, onder de

gedaante van aanzienlijke Boerderijen of Burgerlijke Lustplaatzen, nog in weezen zijn. Zo wel onder de eene als andere gedaante ziet men 'er, onder andere, *Harkema-State*, eenen vermogenden burger van *Harlingen* toebehoorende. Om de bovengemelde reden vindt men insgelijks in de Kerk verscheiden aanzienlijke begraafplaatzen; onder andere die van den Edelen HARING POPPEMA, *Heere van Terschelling en Grind*, op den zevenëntwintigsten Maart des Jaars 1553 in of bij dit Dorp overleeden. Zijn hoogbejaarde Vader was toen nog in leeven, en rigtte hem een Gedenkteken op, volgens den inhoud van het volgende Grasschrift, welk men op den Zark leest:

- „ Quem monumenta tuum referunt, Haringie, nomen,
 „ Poppema, decrepitus condidit ipse pater.
 „ Carpe Viator iter, sed ne peregrina capeſce
 „ Nomina, sunt patriæ stemmata clara fure;
 „ Sunt domini Schellinga tui, et tua jura tuentur,
 „ Quæque jaces avido Gryna subefo falo.
 „ Te tamen o! Sublate patri magis illa bearunt
 „ Ante, per ingenium dona sublata tuum.”

TOLHUIS, (*Het*) van ouds een zeer vermaard gebouw, en inzonderheid befaamd geworden, zedert den overtocht der Franschen over den Rhijn, in den Jaare 1672, welke bij dit gestigt geschiedde. Het *Tolhuis* legt in het Kwartier van *Gelderland*, de *Over-Betuwe* genaamd, doch zeer nabij het Dorp *Lobeth*, tot het Kleeffche grondgebied behoorende. Voorheen wierdt dit Gestigt van den Rhijn bespoeld. Doch zedert het doorsteeken van het Panderensche Gat (zie Art. PANNERDEN, Deel XXIII.) heeft die Rivier een anderen loop genomen; waar door veroorzaakt is, dat het gestigt, of liever deszelfs puinhoopen, meer dan een half uur gaans landwaarts van het water gevonden worden. Van het *Tolhuis* vindt men aangezekend, dat het, in zijnen bloeienden staat, zo vast en sterk was, dat het muurwerk met geene Kanonkogels kon doorboord worden. Het was een eigendom der Geldersche Hertogen, die 'er, van tijd tot tijd, hun Zomerverblijf kwamen

nee-

neem
 voor
 Adolf
 Zeeho
 Zeeho
 Zeeho
 dan vijf
 hebben
 in den
 het ge
 gevolge
 gende is
 De Pr
 magtigd,
 melde St
 de West
 en hoer
 eenige p
 ter, de
 van den o
 goeder v
 JAN PIET
 Hij was
 stand de
 berigte
 opgemerk
 was, die,
 terij zeer
 dezelve ge
 wezene
 eene klein
 was de
 dit alles
 Stroom,
 menal der
 zan, im
 Tolhuis,
 Aange
 tnbrenge

neemen. Aan den ongelukkigen Hertoge ARNOUD diende het, voor een korten tijd, tot eene Gevangenisfe; zijn Zoon ADOLF hadt hem derwaarts doen voeren. In 't einde der Zestiende Eeuwe maakte 'er zich Prins MAURITS meester van. Zedert leide men 'er Bezetting binnen, om, van dien kant, den vijand het inrukken binnen Gelderland te beletten. Boven hebben wij, met een woord, aangetekend, dat de *Franschen*, in den Jaare 1672, alhier over den Rhijn trokken. Van het gedenkwaardig voorval, van wegens deszelfs heillooze gevolgen voor de Veréénigde Gewesten, vinden wij de volgende bijzonderheden aangetekend.

De Prins VAN CONDÉ, naa de Stad *Emmerik* te hebben bemagtigd, bevondt zich, in 't begin van Junij, binnen de gemelde Stad, en beraamde 'er het ontwerp van eenen inval in de Veréénigde Nederlanden. De *Rhijn* lag tusschen beiden; en hoewel deeze Stroom, door den droogen Voorzomer, op eenige plaatzen, voor de Ruitelij, waadbaar was, hadt, eger, de *Fransche* Bevelhebber geene genoegzaame kundschap van den oord, om den overtocht te durven onderneemen. Ter goeder ure kwam hem thans een verraderfche Geldersman, JAN PIETERSZ genaamd, zijnen dienst en geleide aanbieden. Hij was een Veerman, en dus in de gelegenheid om den toestand des *Rhijnstrooms* naauwkeurig te kunnen kentten. Hij berigtte den Prins VAN CONDÉ, hoe hij al voor lang hadt opgemerkt, dat, bij het *Tolhuis* eene droogte in den *Rhijn* was, die, bij het tegenwoordige laag water, van de Ruitelij zeer gemakkelijk kon doorwaad worden; als mede, dat dezelve geringen tegenstand zoude ontmoeten, alzo de aangewezene plaats, door den Kolonel VAN AYLVA, slegts met eene kleine bende Ruitelij bezet wierdt. Een gunstig berigt was deeze opening van den trouwloozen Geldersman. Met dit alles lag 'er evenwel ook nog andere Bezetting langs den Stroom, onder JAN BARTON DE MONTBAS, Kommissaris-Generaal der Ruitelij van den Staat; deeze lag op drie plaatzen, langs den oever, tusschen het Dorp *Heusen* en het *Tolhuis*.

Aangemoedigd door het berigt van den boven genoemden aanbrenger, besloot de Prins VAN CONDÉ, den Stroom te
 Yyyyyyy 2 doon

doen bezigtigen. Doch de Bevelhebber, welken hij, ten dien einde, hadt afgevaardigd, keerde onverrichter zaake te rug, hebbende met het volk van MONTBAS schutgevegt gehouden. Toen wierdt CONDÉ te raade, van eenige anderen verzeld, in eigen persoon, het werk te gaan opneemen. Tot zijne verwonderinge vondt hij de bezette posten verlaaten. Men weet, hoe de Heer MONTBAS, om deeze ontwijking van den vijand, zich den haat van Grooten en Gemeenen op den halze haalde, en vervolgens wierdt te regt gesteld; zo dat hij zekerlijk zijn bedrijf met den hals zou hebben moeten boeten, indien hij niet uit zijnen Kerker ontvlooden ware. In 't voorbijgaan merken wij hier aan, dat volgens de aantekening van zommigen, MONTBAS voldoende bewijzen in handen hadt, om zijne schijnbaare misdaad te regtvaardigen; doch dat de gelegenheid des tijds niet toeliet, zich van dezelve te bedienen. Zie, op 's Mans naam, Deel XXIII, bl. 95. CONDÉ, intusfchen, vermoedende, dat de onzen slegts geweeken waren, om vervolgens, wanneer de overtocht zoude ondernomen worden, te heviger aan te vallen, sprak zijne Troepen moed in 't hart, door de voorstelling van het gewigt der onderneming, en de eere van het volvoeren. De overtocht wierdt op den twaalfden Junij ondernomen. De Graaf VAN GUICHE reedt eerst in den Stroom, geleid wordende door den gemelden JAN PIETERSZON; dien, evenwel, nu het hart geduurig ontzong: zo dat hij telkens met eene teug Brandewijns moest gemoedigd worden. De Graaf VAN GUICHE vondt den Stroom waadbaar op twee plaatzen, op de eene voor acht en tien man naast elkander, op de andere voor een geheel geschaard Eskadron. Veertig Fransche Edellieden reeden vooruit, en bereikten, ondanks het schieten der Staatschen uit eenen Toren bij het Tolhuis, de overzijde der Riviere. Doch hier eenige Staatsche Ruiters ontmoetende, wierden zij te rug gedreeven in den Stroom; uit welken zij andermaal voet aan land zetteden, doordien de Staatschen, voor het vuur eener Fransche Batterije, aan de overzijde van den Stroom, de vlugt moesten neemen. Dit schieten, intusfchen, was de oorzaak van het omkoomen van een goed deel Franschen in de Riviere, naardien zij, door het schrikken van hunne paerden

voor

voor het schieten, van het pad gedwaald waren. Eindelijk gelukte het den Graave VAN GUICHE, zo veel volks over den Stroom bij een te bekoomen, dat hij in de Betuwe konde post vatten.

Deeze merkwaardige overtocht geschiedde in de tegenwoordigheid en onder 't oog van Koning LODEWYK DEN XIV, die zich begeerig toonde, om, even als zijne Troepen, de Rivier te paerd te doorwaaden. De Prins VAN CONDÉ raadde hem zulks af, welken het Voeteuvel verhinderde, te water te gaan, doch die, evenwel, niet zou hebben durven agterblijven, indien de Koning hem ware voorgegaan. Sedert liet de Prins zich over de Rivier zetten. Wat al leeds en onheils voorts den Lande wedervoer, is van elders bekend; ons plan verbiedt ons het verhaal daar van.

Kort na den overtocht, maakten zich de *Franschen* meester van het *Tolhuis*, en verwoestten het ten eenemaale. Geene andere overblijfsels zijn 'er van voorhanden, dan eenige zwaare puinhoopen, gelegen in eenen diepen Kuil, eertijds de Graft, welke het Kasteel omringde. Wij hebben reeds aangetekend, dat het *Tolhuis* niet meer aan den Rhijn, maar op eenigen afstand van daar landwaarts is gelegen.

TOMBE, (LA) een vermaard Kunstschilder, wierdt gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1616. In 't eerst beoeffende hij de kunst in zijn Vaderland. Begeerte na hooger vorderingen deedt hem het kunstkweekend *Italie* bezoeken. Hij vertoefde aldaar verscheiden jaaren, en een goed gedeelte van dezelve te *Rome*. Zo zeer was hij ingenomen met de schoonheid der Voorwerpen, welke Natuur en Kunst, in dat Gewest, voor het Penfeel, in groote menigte, uitleveren, dat hij, naa zijne wederkomst in het Vaderland, bijkans niets anders dan *Italiaansche* Gezigten, Graften, Grotten en Bergwerken schilderde. LA TOMBE overleedt in zijne Geboortestad, in den Jaare 1676, het zestigste zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

Yyyyyyy 3

TONGE

bij, ten
zaak te
gt gehou
ren ver
en. Tot
verlenen.
ontwijking
neenen op
steld; zo
n moeten
ten ware
de aan-
in han-
en; doch
ezelven te
CONDÉ,
ken wa-
rromen
i moet
dermee-
wierdt
twiema
n gemel-
gedruig
is moest
Stroom
en tien
gehoord
bruit, en
ten Turat
Doch hier
te rug ge-
al voet an
vuur een
room, de
was de oor
tohen in de
nime paerden
voor

TONGE; (OUDE) zie OUDE TONGE, Deel XXIII. bladz. 302.

TONGELAAR, (*Het Land van*) een distrikt, in het gedeelte van *Staats Brabant*, bij den naam van *Land van Kuik en Stad Graave* bekend. *Tongelaar* is onderhoorig aan een klein Dorpje, omtrent een vierendeel uur gaans van de Stad *Graave* gelegen. Men ontmoet in het Landfchapje een Kasteel; 't welk, egter, weinig aanzien heeft.

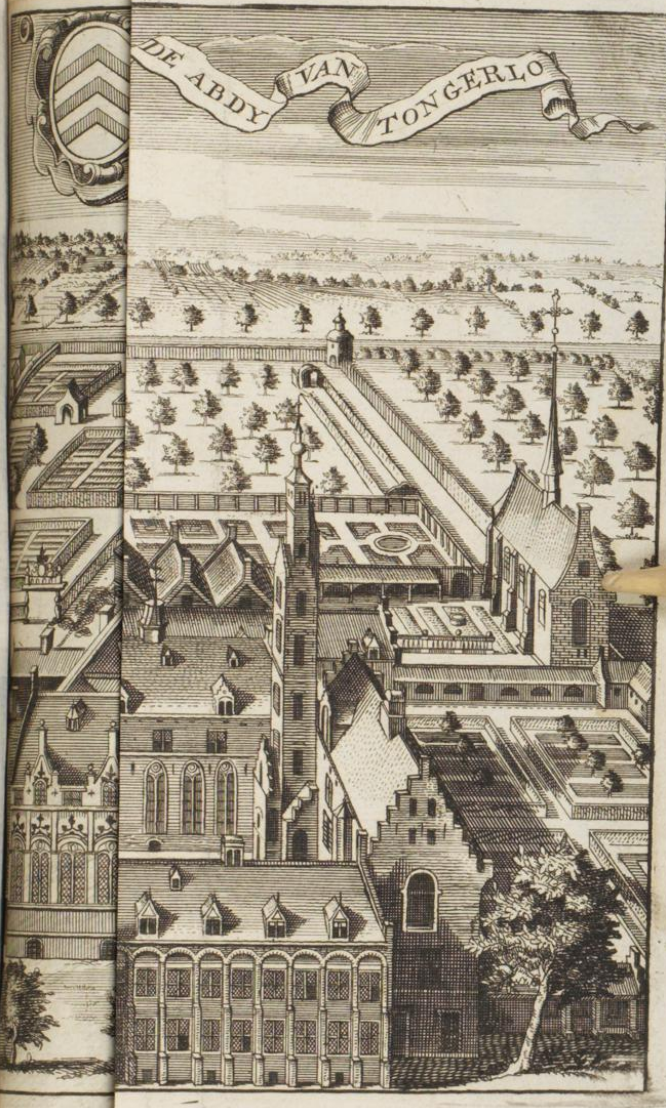
TONGELRE, ook wel *Tongerlo* of *Tongereren* genaamd, een Dorp in *Staats Brabant*, in de Meerij van 's *Hertogenbosch*, tusfchen de Steden *Helmont* en *Eindhoven*. Het getal der Huizen wordt op ongeveer honderdëndertig begroot. De Hervormden hebben 'er eene Kerk, staande, nevens haaren spitzen Toren, midden in het Dorp, die door den Predikant van *Woensel* wordt bediend.

TONGEREN, eene Buurt van flegts eenige weinige Huizen, in het Geldersch Kwartier, het *Landdrostamt van Veluwe* genaamd, niet verre van het aanzienlijk Dorp *Eepe*.

TOORNEBURG, een van ouds vermaard Kasteel, in *Kennemerland*, in den Jaare 1255, door Graaf WILLEM DEN II gebouwd, volgens BEKA, tot een eeuwigduurende aansloot der *Friezen*, naamelijk der *Westfriezen*, als die daar door in dwang gehouden wierden. Volgens MELIS STOKÉ, lag dit Kasteel tusfchen het van ouds vermaarde *Vroonen* en *Alkmaar*, en wel zo dicht bij twee andere Kasteelen, dat ze, over en weder, elkander konden befchieten. Tegenwoordig zijn 'er, van het aloude Gefigt, geene Overblijfsels te vinden.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.*

TOREN. (*Blaauwe*) Bij deezen naam is bekend een Heerenhuis, in de *Tielerwaard*, in het Dorp *Herwijnen*. De tegenwoordige gedaante, zijnde die van een zwaaren ronden Toren, met een spits leijen dak, wijst uit, dat het, voor-
maals,

enz.
 300.
 edel-
 Knie
 een
 Stad
 Kas-
 , een
 woch,
 l der
 De
 aaren
 lthant
 Hui-
 van
 e.
 enne-
 ll ge-
 st der
 in be-
 g dit
 Aik-
 it ze,
 voordig
 te vin-
 Injer.
 Hieres
 De u
 a mi
 g, m
 ma,

3. nr.
 302.
 gebed-
 van Kist
 aan een
 de Sed
 een kas-

 md, een
 rindert,
 ent der
 or. De
 haren
 rekintar

 Hal-
 van
 pe.

 kenne-
 ll ge-
 at der
 in be-
 g dit
 Ab-
 u ur,
 oordig
 te via-

 302.
 De
 302

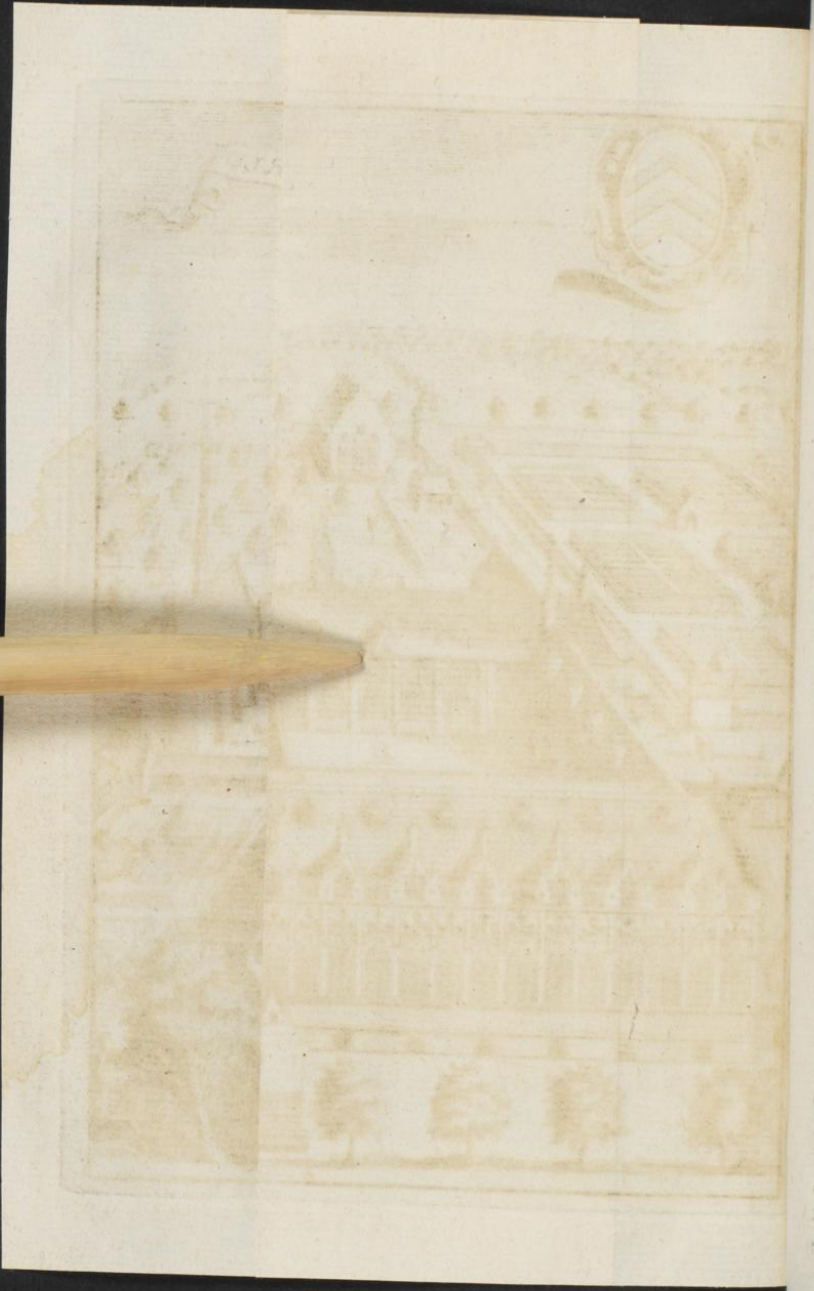

ma
zou
Blo
T
sterc
welc
gan
deer
bek
and
hulp
geev
baar
jakk
sch
ter
van
ginn
om
haar
mee
za
ze
bev
had
sch
van
heir
ong
ge
ge
on
sch
sch
Ee
Lo
Ka

f
i
g
h
l
f
o
v
g
o
h
w
z
z
b
h
s
v
h
o
g
g
o
s
s
E
L
K

maals, eene Sterkte of Kasteel geweest is. Volgens zommigen zoude het, eertijds, Hertoge KAREL van Gelder tot een Blokhuis tegen de Hollanders gediend hebben.

TORRE. (JAKOB DE LA) Van de koenheid van veele Amsterdamsche burgers, in het bieden van tegenstand aan de gewelddaadigheden van 't Spaansche Hof, ten tijde van het opgaand licht der Kerkhervorminge, kan het wedervaaren van deezen perfoon, onder anderen, ten bewijze dienen. 't Is bekend, hoe de Heer VAN BREDERODE, nevens verscheiden andere Edelen, om des te beter der goede zaake van hunne hulp te dienen, in den Jaare 1567, zich na *Amsterdam* begeeven hadt. Dit der Landvoogdesse zijnde overgebrieft, baarde ten Hove geen geringen agterdogt. De genoemde JAKOB DE LA TORRE bekleedde thans den post van Geheimschrijver van den Geheimen Raad, en bevondt zich te *Utrecht*, ter verrigtinge van eenige zaaken, de belangen des Konings van *Spanje* raakende. Hier ontving hij last van de Hertoginne-Landvoogdesse, om zich na *Amsterdam* te begeeven, om de Regeering te vermaanen, tot het doen ontzeggen van haare Stad aan den Heere VAN BREDERODE, des noods zelf met geweld van Wapenen. Geene kleine verlegenheid veroorzaakte deeze boodschap bij Burgemeesteren, als die zich verzekerd hielden, dat de Heer VAN BREDERODE aan zulk een bevel zich weinig stooren zoude. 't Geen zij zich voorspeld hadden, gebeurde inderdaad aan eene bezending uit de Vroedschap. Toen begaf zich DE LA TORRE, in eigen perfoon, van twee Schepenen verzeld, bij den Edelman; die den Geheimschrijver insgellijs afwees, voor reden geevende zijne ongehoudenheid om zich naar 't bevel der Landvoogdesse te gedraagen. Intusfchen hadt het gerugt deezer onderhandelingen zich door de Stad verspreid, en onder de Gemeente, onder welke BREDERODE veele vrienden hadt, merkelijske opschuddingen veroorzaakt. 't Bleeft hier niet bij. De Geheimschrijver DE LA TORRE kwam, eerlang, in merkelijsk gevaar. Eenige Friesche en andere Edellieden, onder andere LANCELOT VAN BREDERODE, bestonden hem, in zijne Herberg en Kamer, op den Dam, te overvallen, en tot 'sanderendaags

Yyyyyyy 4

in

in gijzeling te houden. Zij doorfuffelden zijne papieren, en bragten de gewigtigste derzelven bij den Heere VAN BREDERODE. DE LA TORRE, welken men, zo als hij zelve naderhand verhaald heeft aan iemand, die dit schrijft, in dit bezoek, met woorden en wapenen, den dood bedreigd hadt, zich binnen *Amsterdam* niet veilig agtende, verliet in allen spoed en heimelijk de Stad.

Sedert viel DE LA TORRE, eenigen tijd, in ongenade bij den Hertog VAN ALVA. Men weet, hoe deeze dwingeland het opbrengen van den Tienden en Twintigften Penning den Landzaaten opleide, doch tevens van zommigen merkelyken tegenstand ontmoette. Van deeze onwilligheid in het voldoen aan zijn Gebod, zegt de Hertog de reden, onder andere, in de verspreiding van zekere Pauslyke Bulle, naar de eerste woorden in *Coena Domini* genaamd. Deeze dreigde met den kerkelyken Ban eenen iegelyk, die dusdanige schattingen inwilligde of ontving, buiten toestemming van den Paus. De Geheime Raad hadt, tot het doen drukken der Bulle, verlofgegeeven, en de Geheimschrijver DE LA TORRE den Verlofbrief ondertekend. De Hertog strafte hem daar voor met bekommering in zijn huis, en verbod om zijn ampt in den tijd van een rond jaar te mogen oeffenen.

Zie P. C. HOOFT.

TORRENTIUS. (JOAN) Niet t'onregt leggen zommige Dichters onder den blaam, van hun edel vermogen misbruikt te hebben in dichterlyke tafereelen, door het schetzen van de ontucht in een bevallig licht, en dus de harten der Jeugd besmet en de zaaden des bederfs in dezelve gestrooid te hebben. Even zeer staan verscheiden Schilders aan die misdaad schuldig. De edele Schilderkunst, geschikt om verhevene denkbeelden in de Ziel te verwekken, diende, in de hand van TORRENTIUS, om geilen wellust en ontucht voort te planten. In den Jaare 1589 wierdt hij te *Amsterdam* gebooren. Hij leide zich inzonderheid toe op het schilderen van Stukken, die de kuifche oogen kwetften, en den vleeschlyken wellust prik-

prikkelden. 't Zij om deeze reden, en zijn daar nevens ge-
paard slegt gedrag, 't zij om eenige andere oorzaak, ons niet
gebleeken, zeker is het, dat hij, 't eenigen tijde, zijne Ge-
boortestad verliet, en zich met der woon te *Haarlem* neder-
zette. Zijn aanhoudende voortgang in slegtigheden, zo van
de eene als van de andere soort, deedt hem hier, bij de Re-
geering, dermaate in 't oog loopen, dat hij gevat en in het
Tuchthuis wierdt opgeslooten. Dit viel voor in den Jaare
1630. Niet lang, evenwel, schijnt hij aldaar vertoefd te
hebben. Immers vindt men aangetekend, dat TORRENTIUS, op
hooge voorspraak, uit den Kerker ontslagen zijnde, na zijne
Geboorteplaats wederkeerde; alwaar hij ook zijne dagen ein-
digde. Eenen Voorganger in het kwaade hadt onze TORREN-
TIUS in zijnen Vader; van welken de Schepen GERARD SCHAAP
Pieterszoon verhaalt, dat hij de eerste Tuchteling in het Am-
sterdamsche Rasphuis geweest is.

Zie HOUBRAKEN, en J. WAGENAAR, *Be-
schrijving van Amsterdam.*

TRELCAIUS, (LUCAS) Predikant in de Walsche Gemeente,
en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool te
Leiden, was van geboorte een Franschman, als zijnde ter wa-
reld gekoomen te *Erin*, bij *Douay*, in den Jaare 1542. Hij
hadt eene Moei, die, in de even genoemde Stad, den post
van *Mater*, of Opzieneres van een Nonnenklooster bekleed-
de. Deeze nam de zorge en kosten zijner opvoedinge op
zich, en zondt hem in het Latijnsche School te *Douay*, met
oogmerk om hem tot den Geestlijken stand op te leiden.
Naa de eerste gronden der taalkennis geleid te hebben, ver-
trok hij na *Parijs*, alwaar hij zich, in de talen en andere
voorbereidende weetenschappen, verder oeffende. De twee
vermaarde mannen JOHANNES MERCERUS en PETRUS RAMUS
hadt hij hier tot Leermeesters.

Onder dit alles vatte hij eenige vermoedens op, omtrent
de misbruiken en bijgeloovigheden der Roomsche Kerke. Van
hier dat hij zijne oeffening inzonderheid inrigtte tot het rechte

YYYYYYY 5

be-

begrip der gewijde Schriften. 't Gevolg was, dat hij van de tot nog toe aangekleefde dwaalingen overtuigd wierdt, en tot de gemeenschap der Hervormden overging. Ligt is het te denken, dat zijne Moei, en de verdere bekostigers zijner opvoedinge, hem, zedert, de gewoone hulp onttrokken. In deeze verlegenheid vondt hij eene uitkomst, in de genegene aanbieding van eenige Rijsfelsche Kooplieden van de Gezinte der Hervormden; deeze beloofden hem hunnen bijstand, onder voorwaarde, dat hij, naa de voleindiging van den gewoonen loop zijner letteroeffeningen, zich ten dienste van hunne verdruchte Gemeente zou laten gebruiken. Diensvolgens vertoefde hij nog eenigen tijd te *Parijs*, en vervolgens te *Orleans*; zich met onvermoeiden vlijt toeleggende op het verzamelen van kundigheden, in eenen bekwaamen Leeraar noodig. De burgerlijke onlusten, welke, intusfchen, het Koninkrijk *Frankrijk* begonnen te beroeren, noodzaakten hem, elders eene veilige schuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve in *Engeland*.

Geduurende zijn verblijf in *Frankrijk*, was TRELCAIUS, te *Santerre*, in den echt getreden. Om voor hem zelven en zijn gezin een voegzaam onderhoud te vinden, opende hij nu een School te *Londen*, waar in hij de Jeugd in de Latijnsche taale onderwees. Den ledigen tijd, die hem, van het waarneemen van zijn hoofberoep, overschoot, besteedde hij aan de verdere beoeffeninge der Godgeleerdheid, en van daar mede vermaagschapte Weetenschappen. In deeze leevenswijze wierdt hij gestoord, door het opontbod der *Rijselaaren*, die, ingevolge der voorheen gemelde voorwaarde, hem opeischten, om hunner Gemeente ten dienste te staan. Vier kinderen hadt hij thans reeds bij zijne Huisvrouw verwekt. Met dit gezin vertrok hij na *Antwerpen*, met oogmerk om aldaar, omtrent zijne bedreevenheid in Godgeleerde Weetenschappen onderzraagd, en tot den Predikdienst bevorderd te worden. Kort daar naa vertrok hij na *Rijsfel*. Doch de boosheid der tijden, vooral de haat tegen de Hervormde Leeraars, gedoogde aldaar geen lang verblijf. Met goedvinden en toestemming zijner Gemeente, verrok dan TRELCAIUS na *Brusel*. Zes jaaren nam hij hier den Predikdienst waar, en eindigde dien

met

met de overgave der Stad, aan den Hertog VAN PARMA, in den Jaare 1585. Zedert vertrok hij na *Antwerpen*, en wierdt vervolgens in verscheiden Gemeenten beroepen. Benevens andere, bezat TRELCAIUS, in groote maate, de hoedanigheden van nederigheid en onbaatzuchtigheid. Van hier dat hij weigerde eene keuze te doen, maar de beslissing zijns lots, ten aanzien eener vaste standplaatze, overliet aan de uitspraak zijner medebroederen, in een Sijnode vergaderd. Deeze wezen hem toe aan de Walsche Gemeente te *Leiden*. Nog in het bovengenoemde Jaar 1585 maakte hij aldaar eenen aanvang van zijnen dienst. De ijver, met welken hij zich van zijnen post en plicht kweet, en de lof, welken hij daar door behaalde, was de oorzaak, dat de Bezorgers van het Hoogschool, reeds in den Jaare 1587, te raade wierden, den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan hem op te draagen. Hij aanvaardde deeze nieuwe bediening, en behaalde daar mede geenen minder roem. De Pest, welke, in den Jaare 1602 verscheiden andere beroemde Leeraars wegrukte, maakte ook een einde aan zijne bezigheden. TRELCAIUS overleedt, op den achtëntwintigsten van Augustus, in den ouderdom van zestig jaaren. Hij liet tien kinderen naa; van eenen derzelven zullen wij in 't volgende Artikel spreken.

Zie FRANC. JUNIUS, *Oratio Funeris in
Lucam Trelcatium*; MEURSIUS, *Athene
Bat.*

TRELCAIUS, (LUCAS) *de Jonge*, Zoon van den bovengemeld, en zijn Opvolger in het Hoogleeraarampt, was gebooren te *Londen*, op den vijfëntwintigsten April des Jaars 1570, terwijl zijn Vader zich aldaar met het ampt van Latijnschen Schoolmeester geneerde. Reeds in zijne vroege jeugd vertoonde hij de blijken van eenen veelbeloovenden geest; ten bewijze waar van men, onder andere, vindt aangetekend, dat hij reeds zo vroeg als in zijne zeventiende jaar den Predikstoel openlijk hadt beklommen. Zo uitsteekende begaafdheden voor den Kanzel bezat hij, dat hij deswegen wierdt

ge-

gepreezen van den zeer bevoegden oordeelaar, den beroemden SCALIGER, naar wiens oordeel hij in 't Nederduitsch en in 't Fransch even gelukkig slaagde. Gedurende den aanvang der Nederlandsche Kerkgeschillen leide hij een getuigenis af, waar uit men schijnt te moeten besluiten, dat TRELCAIUS *de Jonge* van de leere van ARMINIUS niet zeer afkeerig was, althans dezelve in liefde konde verdraagen. Op de klagte, naamelijk, der Klasfis van *Dordrecht*, over de verschillen omtrent de leere der Hervormde Kerke gereezen, hadden de Bezorgers van het Hoogeschool aan de Hooggeleeraaren gevraagd, of hun eenige geschillen bekend waren. Waar op TRELCAIUS, met zijne Amptgenooten ARMINIUS en GOMARUS de zaak overleid hebbende, zij gezamentlijk in geschrifte verklaarden „ dat zij wel wenschten, dat de Klasfis van *Dordrecht* met beter orde in deezen hadt gehandeld; dat zij „ wel geloofden dat onder de Studenten meer geschillen vielen dan hun lief waren; doch dat zij niet wisten, dat, zo „ veel de fundamenten der Leere aanging, onder de Hooggeleeraaren der Godgeleerde Faculteit eenig geschil was; wilstende zij zich voorts benaarsfigen, om de geschillen onder „ de Studenten te doen ophouden." Deeze Verklaring wierdt gedaan in den Jaare 1605. Eene spoedige en aanmerkelijke verandering moet, zedert, in de godgeleerde denkwijze van TRELCAIUS zijn voorgevallen. Want als hij, niet meer dan twee jaaren daar naa, een Werk, onder den titel van *Godgeleerde Onderwijzingen*, hadt in 't licht gegeven, klaagde ARMINIUS, in zekeren Brief, dat daar in zaaken gedreeven wierden, die geheel nieuw, en ten hoogsten ongerijmd waren, strijdende tegen de Schriftuur, tegen de geheele Oudheid, en tegen de gevoelens van veele Hervormde Leeraaren. TRELCAIUS *de Jonge* overleedt in den bloei zijner dagen, op den twaalfden September des Jaars 1607, in den ouderdom van vierëndertig jaaren.

Zie PETRUS BERTIUS, *Oratio funebris in Lucam Trelcatium.*

TRESEL,

TRESSEL, (DANIEL) Eerste Klerk der Algemeene Staaten, is, in 's Lands Geschiedenisfen, vermaard, om dat hij zijn huis leende tot eene zamenkomst tusfchen eenige Hollandfche en Stichtfche Heeren, in den Jaare 1618, om te raadpleegen over zaaken van de hoogfte aangelegenheid, welke, ten dien tijde, de aandagt van veele Leden van Regeeringe bezig hielden, vooral met opzigt tot de aanmatiging van meer dan dienftig gezag, van welke Prins MAURITS, bij veelen, wierdt verdagt gehouden. 't Is bekend, hoe, ondanks alle poogingen, daar tegen aangewend, zijne Doorluchtigheid over zijne tegenftanders zegpraalde: Alle deeze, en veelen van dezulken, die 't met hun gehouden hadden, vonden, bij de omwenteling van zaaken, zich genoodzaakt, het Vaderland te verlaaten. Onder de laaften bevondt zich TRESSEL; die, zedert, ingedaagd, doch niet verfcheenen zijnde, met eene ballingfchap van twee jaaren geftraft, en, daarenboven, in eene boete van tweeduizend Guldens wierdt verweezen: zonder dat, evenwel, 't geen opmerking verdient, zijn Vonnis van eenige bijzondere misdaad gewag maakte.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

TRESLONG. (WILLEM VAN BLOIS VAN) In het Zesde Deel deezes *Woordenboeks*, op bladzijde 698, beloofden wij een uitvoeriger levensberigt, wegens deezen verdienstelijken Vaderlandfchen Held. Thans gaan wij ons van deeze belofte kwijten. Wij doen zulks met te meer genoegen voor ons zelve, zints het ons heeft mogen gebeuren, door de edelmoedigheid en het vertrouwen van eenen nog leevenden aanzienlijken aflammeling des doorluchtigen Admiraals, met echte en oorspronkelijke aantekeningen begiftigd te worden; waar door wij zijn in staat gefield, eenige nadere veelal onbekende bijzonderheden, het hoogloflijk Geflagt betreffende, aan het licht te brengen, en tevens den volgreeks der naakoomelingen, tot op den tegenwoordigen tijd, te vermelden. De aanzienlijke Zender, welks naam is CORNELIS JOHANNES BLOYS VAN TRESLONG, Oud-Burgemeester en Thefaurier der Stad
en

en de Landen van *Steenbergen*, thans woonende in 's *Hage*, ontvangt, bij deezē, onze oprechte dankbetuiging voor de betoonde edelmoedigheid. Mogten de Leden van nog andere stoude Vaderlandsche Geslagten, door dit voorbeeld, ter even gulhartige mededeelingē, worden uitgelokt.

Wanneer in ons *Woordenboek* eenige misflag ingesloopen, of eenige onnaauwkeurigheid begaan is, rekenen wij ons verplicht, en zijn zelf overbodig genegen, het onnaauwkeurige of kwalijkt gestelde te verbeteren. Dus zullen wij, in het tegenwoordige geval, handelen. Toen het boven gemelde Artikel, in het Zesde Deel, gesteld wierdt, hadden wij niet den toegang tot de bronnen, welke nu voor ons geopend zijn. Volgens de kundigheden, daar uit ontleend, zullen wij, met weglating der Zijlingsche takken, ons alleen tot het regtrecht opgaande en onmiddelijk nederdaalende Geslagt van onzen Admiraal bepalen, met tusschenvoeging der voornaamste levensbijzonderheden van onzen Vaderlandschen Held, Vooraf zullen wij laten gaan een Afschrift in de Fransche taal, met eene Nederduitsche Overzetting, van een echt Gedenkstuk, door den boven genoemden Heer Berigter, ons ter hand gesteld, als zullende hetzelfde over het doorluchtig Geslagt een nieuw licht verspreiden, en kunnende, daarenboven, dienen, om hetgeen in het gemelde Artikel verkeerd mogt gesteld zijn, te recht te brengen. Van woord tot woord luidt het echte Stuk, in het Oorspronkelijke, aldus:

„ Nous Arnaud Jean Philippe de Raet van der Voort,
 „ Chevalier de L'ordre Militaire de Jesus Christ &c.
 „ Certifions et Attestons, a la Riquisition de Messire Jasper de Blois de Trelon van Ginderdeuren Chr, que nous
 „ (apres plusieurs recherches faites tant dans nos archives
 „ memoires et notices genealogiques et Armoliales, que dans
 „ les Vieilles Chartres et muniments, reposants en divers lieu
 „ de ces pays) avons trouvé, que la Famille de Blois de
 „ Trelon, procede par successions de temps et Representation
 „ de Personnes en ligne directe et masculine de L'ancienne et illustre Famille de Chastillon sur marne; et que
 „ vers L'an 1350. Jean de Chastillon 2e. du nom Comte de
 „ Blois

J. B. de Witt

Admiral van Blois, 1672

„ B
„ di
„ et
„ Fe
„ te
„ pre
„ M
„ qu
„ Se
„ At
„ Bl
„ B:
„ Sei
„ le
„ de
„ ra
„ il
„ B/
„ Co
„ fte
„ tre
„ Sei
„ a
„ equ
„ G
„ ner
„ don
„ de
„ Ad
„ du
„ no
„ a
„ gn
„ il
„ le
„ pu
„ Li
„ ne

„ Blois et Dunois, Duc de Gueldre, Sire d'Avennes de Lan-
 „ dresfies, de Chimay, de Trelon, de Gouda, Schoonhoven
 „ et Tertholen &c. (lequel ne laissant aucun hoirs de sa
 „ Femme Marguerite Fille de Renaut, Second huitieme Com-
 „ te et Premier Duc de Gueldre) avant son mariage avoit
 „ procréé de Sophie de Dalem, de la noble et Ancienne
 „ Maison d'Arkel deux Fils naturels (ou selon L'opinion de
 „ quelques uns, d'un mariage Clandestin avec la dite Dame
 „ Sophie) scavoir Jean B: de Blois Chr, de L'ordre de St.
 „ Anthoine, Conseillier du Comte d'Hollande, et Guy B: de
 „ Blois Chr. Seigneur de Hasten en Zelande, le quel Jean
 „ B: de Blois recevoit de son Pere entre autres Terres et
 „ Seigneuries celle de Trelon en Haynaut, la quelle a donné
 „ le nom de Trelon a la Posterité du dit Jean, du sur nom
 „ de Blois, qui epousa Marie de Heemstede, Fille de Ge-
 „ rard et de Marie de Polanen de Wasenaar, de la quelle
 „ il en gendra Plusieurs Enfants, et parmi ceux Lois de
 „ Blois de Trelon Chr. Seigneur de Cabau, Conseillier du
 „ Comte d'Hollande qui s'allia a une autre Marie de Heem-
 „ stede, Fille de Rasse et d'Agnes d'Ostende, dont il eut en-
 „ tre autres un Fils nommé Jean de Blois de Trelon, Chr.
 „ Seigneur de Cabau, grand Ballieu de Goude et Conseillier
 „ a la Haye, qui prit a Femme Etiéne de Bouckhorst, la
 „ quelle lui donna Jasper de Blois de Treslong 1e. du nom,
 „ Grand Bailly de la Ville d'Haerlem, et du Balliage de Ken-
 „ nemerland, Marié avec Catherine Oem van Wijngaarden,
 „ dont est issu Guillaume de Blois de Trelon Seigneur d'Ou-
 „ denhoorn et Pettegem &c. Grand Veneur d'Hollande et
 „ Admiral de Zeelande; Conjoint avec Adrienne d'Egmont,
 „ du quel mariage vint Jasper de Blois de Trelon 2e. du
 „ nom, né L'an 1576 Sr. d'Oudenhoorn et Pettegem, allié
 „ a Lucrece de la Salle, Fille de Jean Francois Chr. Sei-
 „ gneur de Crabbendyck dont il laissa plusieurs Enfants: Or
 „ il est bon de remarquer icy, avant de les poursuivre, que
 „ le sieur du Chesne paroît n'avoir pas sceu cette alliance,
 „ puis qu'il le nomme mort, sans avoir été Marie, dans son
 „ Livre intitulé Histoire de la Maison de Chastillon sur Mar-
 „ ne; Imprimé a Paris L'an 1621 ce que Pontus Heuterus
 „ sem-

„ semble fuivy; or il est Constant par le reverend Père
 „ Christophore. Bulkens Prelat de St. Sauveurs en Anvers
 „ dans son Livre intitulé Genealogies des Seigneurs Nobles &c.
 „ Tome 4me reposant dans nos Archives; comme par plu-
 „ sieurs autres bons Auteurs, dont les ouvrages sont en
 „ grande Veneration et estime, aussy bien que par des beaux
 „ Documents Domestiques qui nous ont été exhibés, si bien
 „ que vray est que le Sumommé Jasper de Blois 2e. du
 „ nom, qui naquit L'an 1576 Trepassa L'an 1620, par un
 „ accident de Glace Fondu sous luy, laissant de sa dite Fem-
 „ me Lucrece de la sale Jean de Blois de Trelon, Philip
 „ Robert de Trelon, Eleonore et Elisabeth de Trelon; le
 „ quel Jean eut à Femme Magdalene Fille de Jean Donker,
 „ Grandveneur de l'Empereur Rudolphe second d'Auguste
 „ Memoire; la quelle entres autres heritiers luy donna Jasper
 „ de Blois de Trelon 3e. du nom, le quel d'Elisabeth de
 „ Ginderdeuren Procrea Jean Babilste de Blois de Trelon,
 „ qui joignit le nom de Ginderdeuren, a celuy de sa Famille,
 „ a cause du Prerogative, que son oncle Adrien de Ginder-
 „ deuren lui fist par Testament (a nous pareillement Exhibé)
 „ moyennant et a condition qu'il porta le nom de Ginder-
 „ deuren en sa Memoire; il contracta Mariage avec Jacque-
 „ line Menton, dont est issue le sieur requisant; le quel
 „ comme descendu en ligne directe et masculine legitime du
 „ su nommé Jean B. de Blois Chr. Seigneur de Trelon, avec
 „ tous ses devanciers, a porté ses Armes de Gueule a deux
 „ fasces rebreteceés d'Argent qui est d'Arckel au Franc quar-
 „ tier du premier a trois pats de vair au chef d'or (qui
 „ est de Chastillon) ainsy que le susdit Jean B. de Blois,
 „ les a pris de sa Mere, et les a brisé de Chastillon son
 „ Pere au quartier dextre, l'ecu sur morte de deux timbre
 „ d'Argent, Couronnés d'or, le premier timbre sommé d'un
 „ Dragon naissant de Gueule (Cimier de Chastillon) les
 „ Lambrequins d'or, de Gueule et d'Azur; le second timbre
 „ sommé d'un Cigne Volant d'Argent, accollé d'une Couronne
 „ d'or, (Cimier d'Arckel) les Lambrequins d'Argent et de
 „ Gueule, iceluy ecu supporté de deux Lions d'or, ainsy
 „ qu'elles sont cy dessus peintes et blasoneés; et Certifions

„ en

„ en outre que la ditte Famillie de Blois de Trelon est no-
 „ ble et reconnue pour telle dans ces Pays, comme il paroît
 „ par les ordres Militaires et Chevalleries ou ils ont été re-
 „ cues, comme celle de l'ordre Teutonicque, dont plusieurs
 „ ont mérités d'être Chevaliers, et Commandeurs d'Utrecht,
 „ de Rene et de Maasland, de la quelle dignité ils se sont
 „ acquites avec beaucoup de Gloire en de Reputation; aussy
 „ voit on les Filles de cette Famille recues au rang de
 „ Chanoinesses ou Religieuses des Chapitres et Couvents
 „ d'Ancienne Noblesse, Communement dit Adelycke Stiften,
 „ ce qui est une marque evidente de leur Noblesse; outre
 „ qu'ils se sont acquis beaucoup de lustre a raison de la
 „ grandeur de leurs alliances Conjugiales qu'ils ont contractés
 „ avec les premières Familles des Paysbas, comme Egmont,
 „ Croy, Ligne, Barbanfon, Montmorency, Merode, Lannoy,
 „ Humieres, Rubempré, Borselen, Asfendelft et plusieurs
 „ d'autres.

„ Certifions et Attestons encore que le Sieur Requirant
 „ avec tous ses sus successeurs ont toujours Vecus, tant en
 „ Hollande qu'ailleurs fort splendidement et en Personnes de
 „ Qualité et Condition sans avoir jamais fait aucune profes-
 „ sion Villé ou Mecanicque et derogeante a la Noblesse.

„ Et comme il est juste et raisonnable de donner temoigna-
 „ ge de la Verité, nous avons donné ce present a la requisi-
 „ tion de Mesfire &c., sous nos seing et scel de nos Armes,
 „ Utrecht ce douzieme du mois d'Avril l'An de Grace
 „ Mille six cents quatre vint et quinze. (En is onderrykent)
 „ *Arnold Jean Philip de Raet van der Voort.*”

Ter zyden stont het Wapen van den Heere
 De Raet van der Voort, op het Perga-
 ment in rood Lak.

De zin deezes Getuigschrifts koomt hier op neder.

„ Wij ARNOUD JAN PHILIPS DE RAET VAN DER VOORT, Rid-
 der van de Krijgsorde van JESUS CHRISTUS, enz.

„ Verklaaren en getuigen, op verzoek van den Heere JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG (*) VAN GINDERDEUREN, Ridder, dat wij (naa veelvuldige naaspooringen, zo in onze Archiven, Memorien en Geslagt- en Wapenkundige Bescheiden, als in de oude Handvesten en Gedenkstukken, op verscheiden plaatzen hier te Lande berustende) gevonden hebben, dat het Geslagt van BLOIS VAN TRELON, in vervolg van tijd en door persoonsvertegenwoordiging, in regelrechte en mannelijke linie, afkomstig is van het aloud en doortuchtig Geslagt van CHASTILLON SUR MARNE; en dat omtrent het Jaar 1350, JAN VAN CHASTILLON, de Tweede van dien naam, Graaf van Blois en Dunois, Hertog van Gelder, Heer van Avennes, Landrechies, Chimay, Trelon, Gouda, Schoonhoven, Tertholen, enz. (dewelke, geene kinderen naalaatende bij zijne Vrouwe MARGARETA, dogter van REINOUT den Tweeden, achtsten Graave en eersten Hertog van Gelder) vóór zijn huwelijk hadt geteeld, bij SOPHIA VAN DALEM, uit het adelijk en oude Huis van ARKEL, twee natuurlijke Zoonen (of, volgens het gevoelen van zommigen, in een heimelijk huwelijk met de gezegde Vrouwe SOPHIA) te weeten, JAN B. VAN BLOIS, Ridder, van de Orde van S. ANTONY, Raad van den Graave van Holland, en GUY B. VAN BLOIS, Ridder, Heer van Hasten

(*) Aldus wordt, bij wijlen, deeze naam gespeld; zomtijds ook TRELONG, of wel TERLON; doch de waare spelling is TRESLONG. Zo schrijft men ook nu eens BLOIS, en dan wederom BLOYS. „ Guy, Grave van Blois of Bloys in Frankryk, Heere van Gouda, Schoonhoven, Tertholen &c., zijn Graafschap van Bloys in den Jare 1391 aan den Hertoge van Orleans verkogt hebbende, bragt hij den naam van dit Graeffchap over op zijne Heerlijkheden in Noord-Holland, aan de Zaan gelegen; welke Heerlijkheden, als doe, te samen genomen, bekend waren, met de naam van Zaanen of Saande, en die van die tijd af, zoo als nog op den huydigen dag, met den naam van de Landen van BLOYS, genoemd worden.”

in *Zeeland*; welke JAN B. VAN BLOIS, van zijnen Vader, onder andere Landen en Heerlijkheden ontving die van *Trelon* in *Henegouwen*; naar welke de naakoomelingſchap van den gemelden JAN; genaamd VAN BLOIS, den naam TRELON ontleend heeft; welke trouwde MARIA VAN HEEMSTEDÉ, dogter van GERARD, en van MARIA VAN POLANEN VAN WASSENAER; bij welke hij veele kinderen verwekte, en onder andere LODEWYK VAN BLOIS VAN TRELON, Ridder, Heer van *Cabau*, Raad van den Graave van *Holland*, die insgelijks ten huwelijk nam eene MARIA VAN HEEMSTEDÉ, dogter van RAES, en van AGNES VAN OOSTENDE, bij welke hij, onder andere; éenen Zoon hadt; genaamd JAN VAN BLOIS VAN TRELON; Ridder, Heer van *Cabau*, Hoofdschout van *Gouda* en Raadsheer in 's *Hoge*; welke ter Vrouwe nam STÉPHANA VAN BOUCKHORST, welke hem baarde JASPER VAN BLOIS VAN TRELON; den Eersten van dien naam, Hoofdschout der Stad *Haarlem*; en Baljuw van *Kennemerland*, gehuwd aan CATHARINA OERM VAN WYNGAARDEN, waar uit gesprooten is WILLEM VAN BLOIS VAN TRELON, Heer van *Oudenhoorn* en *Pettegem*, enz Opperjaagarmeester van *Holland* en Admiraal van *Zeeland*; gehuwd aan ADRIANA VAN EGMONT; uit welk huwelijk gebooren is JASPER VAN BLOIS VAN TRELON, de Tweede van dien naam, in den Jaare 1576, Heer van *Oudenhoorn* en *Pettegem*, gehuwd aan LUCRETIA DE LA SALE, dogter van JAN FRANÇOIS, Ridder, Heere van *Krabbendijk*, bij welke hij verſcheiden kinderen heeft naagelaaten. Eer wij voortgaan tot de verdere afſtammelingen, is het dienſtig, hier aan te merken, dat de Heer DU CHENE van deeze verbinteniſſe onkundig ſchijnt geweest te zijn; dewijl hij zegt dat hij ongehuwd overleeden is, in zijn werk, getiteld: *Hiſtorie van het Huis van Chastillon ſur Marne*, gedrukt te *Parijs*, in den Jaare 1621; 't geen door PONTUS HEUTERUS ſchijnt gevolgd te zijn. Maar het is bekend, uit het Boek van den Eerwaardigen Vader CHRISTOFFEL BUTKENS, Priester van *St. Sauveur* te *Antwerpen*, getiteld, *Geflagregisters der Heeren, Edelen, enz* Deel IV, in onze Archiven berustende, gelijk ook uit veele andere goede Schrijvers, welker Werken in groote agting en aanzien zijn, als mede uit voortreffelijke

Z z z z z z z z

Faint-

Familieberigten, welke aan ons vertoond zijn; zo dat het waarheid is, dat de gemelde JASPER VAN BLOIS, de Tweede van dien naam, welke gebooren wierdt in den Jaare 1576, overleeden is in den Jaare 1620, door te verongelukken in het ijs; naalaatende, bij gemelde zijne Vrouw LUCRETIA DE LA SALE, JAN VAN BLOIS VAN TRELON, PHILIP ROBERT VAN TRELON, ELEONORA EN ELIZABETH VAN TRELON; welke JAN ter Vrouwe hadt MAGDALENA, dogter van JAN DONKER, Opperjaagermeester van Keizer RUDOLFUS DEN II, doorluchtiger gedagtenisfe; dewelke, behalven andere erfgenaamen, hem baarde JASPER VAN BLOIS VAN TRELON, den Derden van dien naam; die, bij ELIZABETH VAN GINDERDEUREN, verwekte JAN BAPTISTA VAN BLOIS VAN TRELON, welke, bij zijnen Geslagt-naam, dien van GINDERDEUREN voegde, ter ootzaake der Voorregten, welke zijn Oom ADRIAAN VAN GINDERDEUREN hem besprak bij Uitersten Wille (insgelijks aan ons vertoond) mids en op voorwaarde dat hij den naam van GINDERDEUREN, ter zijner gedagtenisfe, zoude voeren; hij tradt in 't huwelijk met JAKOBA MENTON, uit welke de Heer Requirant gesprootten is; dewelke als in onmiddellijke en wettige mannelijke Linie afftammende van den boven genoemden JAN B. VAN BLOIS, Ridder, Heere van *Trelon*, nevens alle zijne Voorzaaten, hebben hunne Wapens gevoerd, het eerste Quartier met Zilvere Balken op een Rood Veld, aan twee zijden met Zilver opgeslagen, zijnde dat van VAN ARKEL; in het eerste Quartier met drie Zilvere Bellen op een blaauw Veld, daar boven Goud, zijnde dat van CHASTILLON, zoo als de bovengenoemde JAN B. VAN BLOIS, dat van zijne Moeder verkregen, en het met dat van CHASTILLON, zijn Vader, in 't Register Quartier gebroken heeft; het Wapenschilt verheven met twee Helmen van Zilver, met Goud gekroond, boven de eerste Helm, een, zijn bek openende draak, met het Helmstuk van CHASTILLON; de Helmdekfels van Goud, open en hoogblaauw, boven de tweede Helm een vliegende Zwaan van Zilver, met een Goude Kroon om den hals, met het Helmstuk van VAN ARKEL, de Helmdekfels van Goud, open en hoogblaauw; dezelve Wapens ondersteund door twee Gouden Leeuwen, zo als die hier boven behoorlijk geschilderd en uitgelegt zijn.

„ En

„ En getuigen wij daarenboven, dat het genoemde Geslagt VAN BLOIS VAN TRELON van adel is en hier te Lande daar voor erkend wordt; gelijk blijkbaar is uit de Krijgs- en Ridderorders, in welke zij zijn aangenomen, als in de Duitfche Order, van welke het Lidmaatschap aan veelen is opgedraagen, en van de Kommandeurs van *Utrecht*, van *Rheenen* en van *Maasland*, welke waardigheid zij met grooten roem en lof bekleed hebben. Ook heeft men de Dogters deezes Geslachts zien aangenomen worden in den rang van Kanunnikessen of Geestelijke Dogters van Oudadelijke Kapittels of Kloosters, gemeenlijk *Adelijke Stiften* genaamd, 't geen ten klaarblijkelijken bewijze van haaren adeldom verstrekt. Behalven dat zij veel aanzien hebben verworven, uit hoofde der grootheerlijkheid hunner huwelijksverbintenissen, welke zij met de voornaamste Geslagten in de Nederlanden hebben aangegaan, als met die van EGMONT, CROY, LIGNE, BARBANSON, MONTMORENCY, MERODE, LANNOY, HUMIERES, RUBÉMPRÉ, BORSSELEN, ASSENDELFT en veele anderen.

„ Verklaaren en getuigen wij, daarenboven, dat de Heer Requirant en alle zijne Voorzaaten, altoos, zo in *Holland* als elders, zeer luisterrijk geleefd hebben en als perfoonen van rang en vermogen, zonder immer eenig veragtelijk beroep of handwerk gedreeven te hebben, 't welk vernederende was voor den Adelstand.

„ En gelijk het redelijk en billijk is, aan de waarheid getuigenis te geeven, hebben wij de tegenwoordige Verklaaring gedaan, op verzoek van den Heere enz. met ons gewoon Zegel en Handtekening bekrachtigd.

„ Utrecht den twaalfden van de maand April van 't jaar onzes Heeren duizend zeshonderd vijffennegentig. (Was geteekend) ARNOLD JAN PHILIP DE RAET VAN DER VOORT.”

Ter zijden stondt het Wapen van den Heere
DE RAET VAN DER VOORT, op Pergament
in rood Lak.

Zzzzzzz 3

Thans

Thans gaan wij over tot onzen Grooten Admiraal; naa alvorens, 't geen in ons Zesde Deel, aangaande deszelfs Voorouders, niet of gebrekkig gemeld is, te hebben aangeteekend. Wij maaken eenen aanvang van zijnen Oud-Overgrootvader; deeze was JAN VAN BLOIS, welke, van zijnen Vader, onder andere Goederen en Heerlijkheden, die van *Treslong*, in *Henegouwen*, hadt verkreegen. Hij nam ter Vrouwe MARIA VAN HEEMSTEDÉ, dogter van *Gerard van Heemstede* en van *Maria van Polanen van Wasfenaar*. Behalven verscheiden andere kinderen, verwekte hij bij haar,

LOUIS of LODEWYK VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, *Heer van Cabau*, Raadsheer in den Hove van *Holland*. Hij tradt in 't huwelijk met eene Jonkvrouwe van den zelfden naam als zijne Moeder, MARIA VAN HEEMSTEDÉ, dogter van *Raas van Heemstede* en van *Agnes van Oostende*, en wierdt bij haar Vader, van

JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, *Heere van Cabau*, Raad in 's *Graavenhage*, en Hoofdbaljuw van *Gouda*. Zijne Echtgenootte was STEVINA VAN BOEKHORST, en hij bij haar Vader, van

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, Hoofdschout van *Haarlem* en Baljuw van *Kennemerland*. Hij begaf zich in 't huwelijk met CATHARINA OEM VAN WYNGAARDEN. Behalven andere Kinderen, wierdt uit deezen echt gebooren de hoofdpersoonadje van ons tegenwoordig Artikel,

WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, *Heer van Oudenhoorn en Pettegem*, *Admiraal van Zeeland*, *Overste van Oostende en Kapitein van twee Compagnien Voetknegten*, en vervolgens *Lieutenant Houtvester en Groot Valkentier van Holland en Westfriesland*, overleeden in den Jaare 1597.

De dageraat der Nederlandsche Vrijheid was het tijdstip van zijnen bloeienden leeftijd. In verscheide Leden van zijn Geslacht hadt hij het voorbeeld van kloeke poogingen, ter afschuddinge van het Spaansche juk. Zijn Broeder JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, hadt het vermaarde Verbond, en het Smeekschrift der Edelen ontworpen en benevens hem onderteekent; voor welke Vrijheidsliefde gemelde zijn Broeder, in den Jaare 1568, onder meer andere 's Lands Edelen, te *Brus-*

sel,

sel, onthoofd is geworden. Dien zelfden geest ademende, wierdt onze Held niet afgeschrikt, maar begaf zig te Velde, en zocht de goede zaak te helpen schraagen, onder de banieren van Graave *LODEWYK VAN NASSAU*, broeder van Prinsse *WILLEM DEN I.* In het straks genoemde jaar vezelde hij deezen op den togt na *Groningen*, en van daar, in den aftogt, na *Jemmingen*, een Dorp aan de rivier de *Eems* gelegen. Bekend is de *Veldslag*, welke, bij dit Dorp, voorviel, op den veertienden Julij, tuschen den Hertog *VAN ALVA* en Graaf *LODEWYK*, als mede de zwaare nederlaag, den laatstgenoemden aldaar toegebracht. Onder het dapper strijden, bekwam *TRESLONG* eene zwaare wonde, doch hadt het geluk van 's vijands handen te ontkoomen, en, over den Stroom, na *Emden* gevoerd te worden. Hier deedt hij zich geneezen, en diende vervolgens, eenigen tijd, den Graave van *Oostfriesland*, als Edelman.

Intusfchen gebeurde het, dat Prins *WILLEM*, in de hoope van gelukkiger te Water dan te Lande te zullen slaagen, bestelling ter Zee uitgaf, aan gevlugte Edelen en Kooplieden, om met schepen, voor eigen rekening uitgerust, den vijand alle mogelijke schade toe te brengen. *TRESLONG*, onder andere, aanschrijving van den Prinsse bekoomen hebbende, voorzag hij zich van een schip, en diende *KORNELIS GERLOFSZON ROOBOL* onder hem als Luitenant. Naa dat hij dit beroep eenigen tijd hadt bij de hand gehad, en terwijl hij, in 't begin des Jaars 1571, te *Emden* lag, deedt hem de Graaf in verzekering neemen. De reden of het voorwendzel dier behandelinge, was, dat *TRESLONG*, binnen *Emden*, zekeren *Amsterdamschen* burger rantsoen hadt afgedwongen, en dat zijn Luitenant *ROOBOL*, op 's Graaven bodem, eenige vijandlijkheden hadt bedreeven. *TRESLONG* zat verscheiden weeken in hegtenis, doch verworf, eindelijk, verlof tot het vrije gebruik der straaten van *Emden*, onder eenen borgtogt van duizend guldens, en de belofte van, zonder 's Graaven toestemming, de Stad niet te zullen verlaaten. Intusfchen hielt men zijne zaak al aan sleepende. Dit verveelde zijnen werkzaam geest. Op zekeren tijd den kans schoon ziende, ontzeilde hij de Stad, agterlaatende eene Verklaaring, bij welke

Zzzzzzz 4

hij

hij beloofde, altoos te zullen gereed zijn, zich te vervoegen ter plaatze, alwaar men hem geregteijk zoude aanspreken.

Uit zijne heftenis ontlagen, begaf zich TRESLONG in dienst van den Prinse VAN ORANJE. In den aanvang des Jaars 1572 ontving hij last van zijne Doorluchtigheid, om twee schepen in Zee te brengen. Met een van deeze hengelde hij, in de maand Febrnarij, omtrent en binnen het Texelsche Zeegat. Hier noodzaakte hem het vriezend weder, onder het Eiland *Wieringen* te loopen. Door bezetting van het Ys, moest hij aldaar tot in de maand Maart vertoeven. Terwijl TRESLONG aldaar lag, gaf hij, van tijd tot tijd, vrijheid aan zijn volk om aan land te mogen gaan. Zeer duur stondt deeze vrijheid aan zeventien perfoonen. Op grond van eenigen moedwil, door hen bedreeven, wierden ze allen, in éenen nacht, omgebragt door de *Wieringers*; welke, daarenboven, TRESLONG, onder eede, deeden belooven, dien moord nimmer aan hun te zullen wreeken.

Onder dit alles kwam de maare deezer beklemminge van TRESLONG tot BOSSU, van wegens den Hertog VAN ALVA, Landvoogd over *Holland*. Deeze zondt den Onderadmiraal JAN SIMONZOOËN ROL, met vier Vaandels Knegten, om het schip te bemagtigen. Het wierdt eerst, naar Krijgsgebruik, opgeëischtr. Als TRESLONG, wijzende op zijn geschut, hun ten antwoord gaf, dat hij niets dan kruid en lood ten beste hadt, rukten de Spanjaards aan, doch wierden in zulkervoege ontvangen, dat zij raadzaamst oordeelden, zich agter den Dijk te verschuilen. Toen stelden de Spanjaards praamen en sleden met aarde toe, en bragten dezelve met het grof geschut op het Ys; slaakende voorts bijkans tweehonderd schoorten op het schip; die, egter, door TRESLONG zodanig ontvangen wierden, dat ze andermaal moesten te rug wijken. Intusschen arbeide het volk van TRESLONG met onvermoeiden vlijt om het schip los te bijten; 't geen eindelijk ook gelukte. Ondanks het schieten en schelden des vijands, schoot het schip uit het Ys, en ontquam het dreigende gevaar, met verlies van slechts éenen man.

Dus

Dus de ruime Zee te baate hebbende, wendde TRESLONG den steven na *Engeland*, om 'er zich te voegen bij 's Prinzen Vloot, die aldaar lag, en nu door WILLEM, *Graaf van der Mark*, *Heer van Lumel*, als Admiraal gebooden wierdt. Bekend zijn de redenen, welke de Vaderlandsche Helden *Engeland* spoedig deeden verlaaten: de herinnering, naamelijk, der schande, voor eerlijke lieden, om zich met enkel zee-schuiimen te geneeren, en het bevel der Engelsche Koninginne, door opflooken des Hertogs VAN ALVA, aan onze Zee-lieden, om de Engelsche Havens te verlaaten.

Nevens de overigen stak hierom TRESLONG in Zee, den steven wendende na *Texel*, met oogmerk om vijandlijke schepen te bemagtigen, of zich van de eene of de andere Noordhollandsche Stad te verzekeren. Het keeren van den wind deedt hen van koers veranderen, en dien na de *Maaze* zetten. Thans deedt TRESLONG den voorslag om, ware het mogelijk, *den Briel* te bemagtigen; het geen door den Graave VAN DER MARK, als Vlootvoogd, en de verdere Scheepskapiteinen wierdt goedgekeurd. Eerst twee, en vervolgens nog vierëntwintig schepen, strijken, op den eersten April des Jaars 1572, 's naamiddags ten twee ure, voor het Hooft van *den Briel*. Niemand dagt aan de *Watergeuzen*. De Veerman JAN PIETERSZOOM KOPPESTOK kreeg daar van den eersten inval. Straks roeit hij met zijn Vaartuig na de Vloot, en vraagt na TRESLONG, welken hij, in perfoon kende, alzo TRESLONGS Vader Baljuw van *den Briel* geweest was. Zo ras hadt onze Held zulks niet vernomen, of hij treedt ten voorschijn, en van den Veerman verwelkoomd zijnde, brengt hij den man bij den Admiraal, Graave VAN DER MARK; welken hij voorts berigt, dat deeze de rechte man was, die tot hun oogmerk konde dienen. Men begeert dan op hem, dat hij eene boodschap in de Stad gaa doen. KOPPESTOK, niets te verliezen hebbende, aanvaardt dien last, mids voorzien wordende, op zijn verzoek, om te meer geloofs te vinden, van TRESLONGS Zegelring, om straks genoemde reden bij de Wethouderschap van *den Brielle* wel bekend.

Aldus uitgerust, begeeft zich de Veerman na de Stad, alwaar hij de Wethouderschap vergaderd vondt. Hier diende

Zzzzzzz 5

hij

hij derzelve aan, hoe hem door den Graaf VAN DER MARK, nevens TRESLONG en andere van 's Prinzen Hoplieden was gevraagd, te verzoeken dat de Magistraat twee Gemagtigden, om met hun te spreken, na buiten geliefde te schikken, de welken niets kwaads wedervaaren zoude, alzo de komst der Vloote alleenlijk diende, om de Stad van ALVA's dwingelandij, den Tienden Penning en het Spaansche juk, te verlossen. Dit gezegd hebbende, bragt hij, ten bewijze der echtheid van zijnen last, TRESLONGS Zegelring ten voorschijn. Naa eenigen tegenstand kreeg hij 'er twee mede, die den Graave, nevens TRESLONG en anderen, midlerwijl aan land getreden, ontmoetten in een huis, tuschen het Havenhoofd en de Stad, Hier verworven ze twee uren beraads. Deezen tijd verstrecken, en een beslissend antwoord nog niet zijnde binnen gekoomen, besloot de Admiraal, uit vreeze dat men zich van binnen sterken zoude, met zijn Volk in twee hoopen aan te rukken. Hij zelve stelde zich aan het hoofd der eene bande. De andere, gang neemende na de Zuidpoort, wierdt door onzen TRESLONG aangevoerd. Hij ontmoette aldaar den Rentmeester JOAN VAN DUIVENVOORDE, die het vlugten in den zin hadt, doch welken hij bewoog tot blijven. Terwijl de Graaf, de Noordpoort bemagtigd hebbende, 's avonds ten negen ure de Stad binnen trok, deedt TRESLONG, ten zelfden tijde, zijne intrede door de Zuidpoort, aan 't hoofd van omtrent tweehonderdvijftig man, in alles, ten deele Luikervaaen, rap Volk, maar moedwillig, ten deele geyluchte Nederlanders. 's Daags naa deeze merkwaardige bemagtiging, ging het op een stormen der beelden, schenden en berooven van Kerken en Kloosters. Doch de burgerij wierdt gespaard. Hadde men voorts 's Graaven zin gedaan, men zou de Stad in brand gestoken, en met den stank geruimd hebben. Doch TRESLONG, nevens JAKOB SIMONZON DE RYK, en eenige andere Hoplieden, verklaarden zich daar tegen. Men hadt nu, zeiden ze, den voet op den drempel, en moest dieper na binnen zoeken door te dringen. Men moest, voegden ze 'er nevens, nu het geluk hun in den mond liep, en men den sleutel des Lands in handen hadt, den Prinse daar van kennis geeven, die den misflag niet begaan zoude, om hen verlegen

gen
en d
zette
Ze
en g
van
door
naau
Brie
eenig
doen
land
grof
neven
alwa
steeki
zendi
bevin
ten,
zij he
op 'N
die v
'r
bij d
aan d
Wi
JAKOB
Prinse
landse
verrig
afgele

gen te laten. Door zulk eene verstandige taal van TRESLONG en diens lotgenooten, liet de Graaf VAN DER MARK zich omzetten, en gaf den Prinse kennis van de behaalde zege.

Zedert vertoefde TRESLONG nog eenigen tijd in *den Briel*; en gelijk hij de bemagtiging hadt bevorderd, zo was hij ook van merkelijken dienst, om eene pooging ter heroveringe, door den vijand te werk gesteld, te doen mislukken. Want nauwelijks hadt de Hertog VAN ALVA het verlies van *den Briel* vernomen, of hij zondt den Graaf VAN BOSSU, met eenige schepen, derwaarts, met oogmerk om hem de Stad te doen herwinnen. Terwijl het Spaansche Krijgsvolk, voest aan land gezet hebbende, de Stad naderde, en aldaar, uit het grof geschut, raauwelijk ontvangen wierdt, voer TRESLONG, nevens ROOBOL, met eenig Volk, na het Water *de Bornisfe*, alwaar BOSSU zijne schepen gelaaten hadt. Een deel derzelve steekt TRESLONG in brand, boort anderen in den grond, of zendt ze van den oever op de ruimte. Zo zwaar een schrik beving hier door de Spanjaards, dat ze straks de Stad verlieten, en zich in het Water *de Bornisfe* worpen; door 't welk zij het, met zwemmen, op het Land van *Putten*, en voorte op *Nieuw-Beijerland* ontkwamen, uitgezonderd eenigen, die verdronken, of in den modder verfmooden.

't Is eene overbekende zaak, en van agteren gebleken, dat bij deeze gelegendheid, alhier in *den Briel*, de Eerste Steen aan deeze Vrije Republiek gelegd is geworden.

Wij zullen hier laten volgen den Brief van den Kapitein JAKOB SIMONZOOON DE RYK, wegens deeze gebeurtenis, aan Prinse WILLEM DEN I geschreeven, door eenen onzer Vaderlandsche Dichters in Vaerzen gebragt: te meer, om dat de verrigtingen van TRESLONG daar in zeer kragtig worden afgeschetst.

JACOB

JACOB SIMONSZOON DE RYK

A A N

WILLEM DEN EERSTEN,

PRINSE VAN ORANJE.

„Ik schrijf, Doorlugte Vorst! dees brief u uit den Briel;
„Denk, denk niet meer: De Rijk zwerft troosteloos op de stroomen,
„En vind in Neerland geen verblijf dan op zijn Kiel;
„O Neen, mijn Prins, God lof den Briel is ingenoomen.
„Geheel de Vloot ligt thans geänkerd voor den wal.
„God lof! die Stad heeft reeds Oranjes zij gekooren.
„Gij schrikt... Ik weet, dat u deez' maar ontzetten zal;
„Doch, scep nu moed: de hoop op Vrijheid is geboren;
„De Spanjaards vlugten, — wij zijn Meester van de Stad,
„En onzer aller trouw, hoe 't ga zal nooit bezwijken,
„Al dreijgde ons Alva zelfs met galg en strop en rad;
„Wij zullen voor Bosfu de Oranje vlag niet strijken.
„Dat vrij het Beulenrot ons Watergeusen noem;
„Wij zworven lang genoeg als arme Bannelingen,
„Doch dragen op dien Naam, uit zucht tot Vrijheid, Roem,
„Maar ook niet minder moed op onze helden Klingen.

„ 't is

„'t Is waar: het heeft voor lang mij, Ziele wee gedaan,
 „Dat ik uit Eerlijk bloed van ouds hervoord gesprooten,
 „Niets tot behoudenis van 't Land kon onderstaan;
 „Mogt ik slegts, door mijn Schip, uw Oorlogsroem vergrooten;
 „Dan, 'k heb uw taay geduld, o! Vorst! te lang gerekt,
 „'k Moet U in dezen brief, onze overwinning schrijven,
 „Op dat U dapperheid, die 't Land tot heil verstrekt,
 „Nu onze kleine magt met Oorlogsvolk zou slijven.
 „Der Britten Koningin, geperst door Alva's taal,
 „Deed aan Lumey 't verblijf der Vloot in 't Rijk ontzeggen.
 „Wij volgen dra den raad van uwen Admiraal,
 „Om 't dus op Texel, of Enkhuijfen aan te leggen.
 „Wij steevenen driftig voort, daar elk de Vrijheid mint.
 „De wakkere van der Mark doet aller moed ontbranden;
 „Roept „Mannen! Zeilen bij!.. Klampt aan! en overwint....
 „Schiet toe” zoo dat wij fluks twee Scheepen overmanden.
 „De wind loopt eensklaps om, met aangenaam geblaas,
 „Jaagt met een slijve koelte, ons over Nereus stroomen,
 „Wij zeilen met de Vloot tot in de breede Maas,
 „En zijn, schier eer men 't dacht, dus voor den Briel gekoomen.
 „De Stad loopt uit, en kijkt verleegen van den Wal,
 „Wij strijken Zeil, en zien den Veerman tot ons naderen.
 „„Treslong! waar is Treslong? (dus roept hij overal)
 „„Ik ken dien Dappren Held, beroemd door brave Vaderen!”
 „Treslong ontfangt hem ras met gulle minzaamheid,
 „En zegt: „aan Koppefstok durf ik de zaak betrouwen.”
 „Dies word hij in der ijl naar van der Mark geleijd,
 „Om dus ons Krijgsbesluit aan deezen man t'ontvouwen.

„ Hij

„Hij neemt den voorflag aan, roeijt driftig naar de Stad,
 „Vraagt uit des Graaven naam, den Magistraat te spreken,
 „Toont hun iets van Treslong, daar hij zijn Handring had;
 „Maar zag geheel den Raad, door bange schrik, verbleekens
 „Voorts zegt hij „Van der Mark, des Princen Admiraal,
 „„Komt, tegen Alvaa's woen, en voor de Vrijheid vegten,
 „„Kies vrijheid of den dood..... wie volgt mij uit dees Zaal?
 „„Besluit.. hij heeft voor 't minst vijfduisjendt Oorlogsknegten,
 „Men sammelt; doch in 't eijndt komt Koppeflok aan bood,
 „De fiere Graaf ontfangt met hem twee Zendingen,
 „En vraagt uit uwen naam de Sleutels van de Poort;
 „Of dat hij hen eerlang tot de overgaaf zal dwingen.
 „Verbeeld U welk een angst dit in de Stad verwekt!
 „De Raad was 't eijnde raad, want niemand dorst zig uiten;
 „En daar men dus den tijd met overleggen rekt,
 „Moest van der Mark met ons, tot Krijgsgeweld besluijten.
 „De Vlootling word ontscheept, men grijpt een zwaren Mast,
 „Rammet dus op de Poort, dat slot en grendels kraaken.
 „Voorts was 'er froo en pik en rijs op een getast,
 „Om door het woedend vuur, een grooter log te maaken.
 „Och! kon ik U, o Vorst! den onverschrokken moed,
 „Van Robol, Entes, Brandt, Ruijkhaver, Abelszoonen,
 „En Everdingen, Looy, Dirk Duijven, van den floet
 „Dier Helden, naar den eijfch in dezen brief vertoonen?
 „Maar 'k weet dat gij hun dengd en dappre daaden kent:
 „'k Noem slegts Merout, Vlietrop, van Utrecht, Daam en Franfen,
 „Gelain, en Cabeljauw, en Spiegel en van Gejt,
 „Al Mannen, waardig om met Laauwerblaau te kranfen!

„ Dees

„ Dees Helden door Treslong en d'Admiraal der Vloot,
 „ Trouwhartig aangevoerd, doen ons de Stad verwinnen.
 „ Lumey zwaait met zijn Staf... we ontzien geen nood of dood,
 „ Maar streeven, als een heir van Leeuwen, fier naar binnen.
 „ Toen hief het Krijgsgefehrej der Vlootelingen aan...
 „ 't Was moorden!... doch wij doen de Plonderzucht bedaaren.
 „ Dan, ach de Geestlijkheid kon 't woeden niet ontgaan;
 „ Des trachten wij vooral de Bürgerij te spaaren.
 „ Lumey, wel stout van hart; maar al te woest van aart,
 „ Sloeg driftig voor, om heel de Stad in brand te steeken;
 „ Doch, door Treslong en mij, en Entes wat bedaard,
 „ Ziet hij de schoone kans, en laat zig overspreeken;
 „ Ja zegt getroost te zijn, met ons, het wreedst geweld
 „ Des trotschen Spanjaards zelfs, het uiterst af te wachten.
 „ Dus blijft dit Krijgsbesluit bij allen vastgesteld;
 „ De Stad word dra versterkt met onvermoeijde kragten,
 „ Ach, zaegt gij zelfs hoe thans, hier in den Vrijen Briel,
 „ De Vrijheidmin herleeft, door zulk een zwaay der zaaken;
 „ Dat zou u Vorstelijk Hart, uw vrijebooren Ziel,
 „ Nog meer, dan ooit voorheen, in Heldevuur doen blaaken,
 „ O! Heil en Heul des Volks, die 't kwijnend Nederland,
 „ Van 't prangendt Oorlogs-wee, eens eindelijk zult bevrijden!
 „ Versterk gij onzen moed, door sterken onderstand.
 „ Blijf, nooit volroemde Vort, den Spaanschen Beul bestrijden!
 „ 't Geschut der Vloot staat reeds gelaaden op den muur;
 „ Veel gaten zijn gestopt met Vis- en Haaringtonnen.
 „ De Vrouwen schreeuwen: „ Sa, geeft op den Spanjaard vuur,“
 „ En draaijen van heur kleen, ons Lonten voor Canonnen.

„ Zelfs

- „Zelfs roept de hef des Volks, samt heel de Burgerij:
 „„Oranje leeeve en blijve in 's Koonings naam regeeren,“
 „In 't eijnd, de Magistraat vloekt Alvaas dwinglandij.
 „Elk wenscht U, hier, o Prins! als zijn beschermer te eeren.
 „Godlof! mijn hoop herleeft, hoe mindert nu mijn smart!
 „Ik zie de goude Zon der Vrijheid eindelijk daegen.
 „De mensch is altijd veeg: maar 't deugd beminneend hart
 „Blijft willig goed en bloed, voor de Edele Vrijheid waegen.
 „Daar zal ik proef van doen, tot ik mijn geest vergiet:
 „Ja moet ik, braafste Vorst; voor Recht en Vrijheid sterven!
 „Mijn Heijl berust in Hem, die al mijn daaden ziet!...
 „'k Schep moed!... 'k zal nu een graf in 't Vaderland verwerven.”

G. B E I J E R.

Niet lang naa *den Briel*, wierdt ook *Vlissingen* omgezet, en de Spaansche bezetting daar uit verdreeven. Onkundig van 't geen aldaar was omgegaan, was *Don PEDRO PACIECO*; Spanjaard van hoogen rang, Opper-Ingenieur des Hertogs *VAN ALVA*, in de Haven van *Vlissingen* binnen geloopen, en straks in hegtenis genomen. Omtrent dien zelfden tijd, vernomen hebbende wat 'er in *Zeeland* gaande was, hadt *TRESLONG*, met drie schepen, aldaar binnen gebracht stijf tweehonderd man. Het waren meestal Haagsche, Delftsche, Rotterdamsche en Brielsche burgers, uitgestreeken met Kazuifels, Monnikskappen en diergelijk gewaat, in plaats van wapenrusting. Op stroom deedt men hen wapenen en monstereu. Kort naa *TRESLONGS* komst te *Vlissingen*, verwees men den Spanjaard *PACIECO* ter galge. En wanneer deeze, op zulk een einde geene rekening gemaakt hebbende, groot losgeld aanbodt, drong *TRESLONG* op voortgang met het gevelde Vonnis, uit weerwraak, meent men, van zijnen broeder, welken de Landvoogd Hertog *VAN ALVA*, in den Jaare 1568, nevens

ande-

andere Edelen op het Schavot te *Brusfel*, hadt doen ombren- gen. TRESLONG, naamelijk, was van oordeel, ALVA geenet gevoeliger spijt te kunnen aandoen, dan met eenen sehandelij- ken dood van zo aanzienlijk een personaadje, welke men zei- de den Hertoge in den bloede te bestaan.

Door zo veel ijvers, ten algemeenen beste, met een geluk- kigen uitslag bekroond, hadt TRESLONG de algemeene agting en het vertrouwen der Overheid verworven. Van hier dat hem, eerlang, de aanzienlijke rang en waardigheid van *Ad- miraal van Zeeland* wierdt opgedragen; in welken post hij zich ook altoos, ten nutte van de goede zaak, met den meesten ijver heeft bezig gehouden. Zo hoorde men, in den Jaare 1578, van onzer Held spreken, ter gelegenheid van een ontwerp, 't welk, indien het tot rijpheid gekoomen en volvoerd ware, den reeds behaalden toem merkelyk zoudt vergroot hebben. Te weeten, om den Spanjaarden ter Zee, zo wel als te Lande, afbreuk te doen, wierdt, bij de Alge- meene Staaten, in overleg genomen, de voorflag eener lan- dinge op de Zeekusten van *Spanje*, of anders het aantasten en bemagtigen der Spaansche Zilvervloot, die uit de West- indiën verwaagt wierdt. 't Was onze Admiraal TRESLONG, die dit Ontwerp aan de hand gegeeven, en bij veelen smaakelyk gemaakt hadt. Hij beweerde gezags en invloedt genoeg te bezitten, om zommige steden en bijzondere perfoonen te be- weegen tot het oprigten eener Maatschappije, die achientwin- tig schepen zoudt verschaffen, het kleinste van tachtig lasten, ieder voorzien van insgelijks tachtig bootsgezellen, nevens twaalf metaalen of ijzeren Gotelingen, schietende ieder niet minder dan acht of tien ponden ijzer, en met mondbehoeften en krijgsmoodwendigheden voor zes maanden voorzien; alles buiten kosten van 's Lands Staaten, mids deeze konden ver- staan daar nevens te voegen zes Jagten, behoorlyk uiterust, met twaalf of vijftienhonderd kloeke Nederlandfche Soldaten bemand, onder den Graave VAN HOHENLO, of eenig ander Opperhoofd van gelijke agtbaarheid. Het ontwerp behelsde wijders, dat de buit, dien men zou behaalen, zoudt koomen ten voordeele van de Reeders: uitgenomen, dat de Krijgsteden het gewoonlyk aandeel der bootsgezellen daar van genie-

ten, en ook de Overheid en Amptenaars, naar gebruik en behoorlijk, zouden erkend worden. Zo streefende was het Ontwerp, 't geen het vernuft van onzen Admiraal beraamd hadt; zo veel behagens vondt daar in Prins WILLEM DE I, dat deeze het den Algemeene Staaten voorgeleid en aangepreezen, en reeds den Admiraal eenen Lastbrief hadt ter hand gesteld, om tekening en inlaag der Maatschappije te bevorderen. Waren 'er geene onverwinnelijke hinderpaalen in den weg gekoomen, het zou, hoogstwaarschijnlijk, in het uitzigt op een gewenschten uitslag, voortgang gehad hebben. Doch, ongelukkiglijk, deden de aanwasfende inwendige verdeeldheden, die thans het Vaderland jammerlijk beroerden, den streefenden toelag in rook verdwijnen.

Hoewel TRESLONGS Boedel, door het uitrusten van schepen, voor eigen rekening, in het manhaftig voorstaan der Vrijheid, en zijnen ijver tegen de Spanjaarden, zeer verminderd was; te meer, daar hij de Penningen, gevonden aan boord van veroverde Spaansche schepen, in 's Lands Schatkist aanbragt, kocht hij, nochtans, in den Jaare 1580, als de Staten van Holland, naa den afval des Graaven VAN RENNEBERG, de goederen diens trouwloozen hadden aangeslagen, uit dezelfde, de Heerlijkheid *den Ouden Hoorn*, voor zestien duizend guldens; eene zeer aanzienlijke somme in dien tijd, de schaarsheid van penningen in aanmerking genomen zijnde.

Daar TRESLONG allerlei soort van bootsvolk op zijne schepen hadt, allen den Vaderlande niet even eens gezind, is 't geen wonder, dat hij, bij wijlen, met wederhoorigheid moest worstelen, vooral wanneer de betaaling der soldije traaglijk binnen kwam; een voorval, dan 't welk niets natuurlijker viel in die zorgelijke tijden, in welke een klein Land tegen den Koning van een uitgebreid Rijk de wapenen moest voeren. Zulk een morrend ongenoegen, van de zijde van zijn scheepsvolk, bejegende den Admiraal, in den Jaare 1583. Hij lag thans mer de Vloot in Zeeland. Door gebrek aan betaaling veel honger en kommer lijdende, hadt men de Vlootelingen al eenigen tijd hooren mompelen, zij wilden tot den vijand overloopen, zo ras *Duinkerken* in de magt der Spanjaarden zoude gekoomen zijn. Nog luider hoorde men hier

van

van spreken, zints de bemagtiging van die Stad door den Hertog VAN PARMA; vooral zints toen Doorluchtigheid die Stad voor eene vrije Haven hadt verklaard, die voor alle volken open stondt. En, inderdaad, kwamen reeds veelert van dreigementen tot daadlijkheden, en hadt men een grooter verloop te vreezen, zonder dat de Admiraal zich in staat bevondt, dien vloed te keeren. Eenige behoedmiddeten, door den Prins, met behulp der Hollanders en Zeeuwen, daar tegen te werk gesteld, dedden, ten langen laatste, den oproer bedaaren.

Bij de reeds verkreegene waardigheden, welke TRESLONG nu bekleedde, kwam, eertlang, eene nieuwe, dienende ten klaarsprekenden bewijze van het groot vertrouwen, welk Prins WILLEM in hem stelde. In de maand Junij des Jaars 1584 ontving hij eenen Lastbrief van zijne Doorluchtigheid, bij welken hij tot Overste of Stadvoogd van *Ofsende* wierdt aangesteld. Eene gevaarlijke munitij, in die Stad uitgebroken, riep hem spoedig derwaarts, en hadt hij het geluk om de rust aldaar te herstellen. Te weeten, bij gebrek aan betaaling, was de Bezetting van *Ofsende* aan 't muiten geslagen; en wierdt daar in gestijfd, doordien de Hertog VAN PARMA, door eenigen zijner Zendingen, eene belofte hadt gedaan van acht maanden soldije, in gereede penningen. Zo hoog rees de muitzucht, dat veelert, zo uit de Magistraat, als uit de aanzienlijkste burgers, zich huns lijfs niet veilig agtende, van daar geweeken waren. In zulk eenen hachelijken stand van zaaken wierdt TRESLONG na *Ofsende* gezonden, om de geenen, die hij aan wederspannigheid of weifeling schuldig vondt, aan te tasten, en de Bezetting te veranderen. Bij zijne komst te *Ofsende*, vondt hij alles in verwarring; met ongelooflijke moeite en niet zonder gevaar van zijn leeven, gelukte het hem, de gemoederen der Krijgsknegren tot bedaaren te brengen, door betaaling van eene maand soldij; waar op zij, van nieuws, gemonsterd wierden, en den eed van trouwe herhaalden. Zo hoog was de moedwil onder het Krijgsvolk gesteege, en de tucht zo diep vervallen, dat zij, ongestraft, de huizen plonderden of om verre haalden. Vóór zijn vertrek stelde TRESLONG den Hopman MORQUIN aan, om

in zijne plaats en afwezigheid het bestier te oeffenen; hem en den Krijgsraad tevens belastende, het breeken en schenden, bij openbaaren trommeldag, op den hals, ballingschap of andere straffe, te verbieden. Eindelijk was het den Overste TRESLONG ook gelukt, de verandering der Bezettinge, zonder ongemak, te wege te brengen. De uitgeweekenen, door de genomene maatregels gemoedigd, keerden ook eerlang te rug.

Thans zijn wij gekoomen tot bijzonderheden in den levensloop van den Admiraal TRESLONG, die hem bijstere moeite be-rokkenden, en hem in den Kerker bragten; uit welken hij, eger, ten langen laatste, en met eere ontlagen wierdt. Het zonderling beloop van zaaken vordert een omstandig verhaal.

Vooraf moeten wij aanmerken dat Prins WILLEM DE I, aan wiens Hof TRESLONG, als Page, was opgevoed, bij wien hij zeer geacht was, en die hem in veele zwaarwigtige zaaken gebruikte, zodra niet door den moordenaar BALTHAZAR GERARDS, in den Jaare 1584, was omgebracht, of onzen Held wedervoeren allerhande onaangenaamheden: zeer dikwils het ongelukkig lot van uitstekende Mannen; vooral, wanneer zij de Vorsten, bij welke zij zich verdienstelijk gemaakt hebben, koomen te verliezen.

TRESLONG, een man, schrijft HOOFT, „uitstekende in „aanzienlijkheit van persoon, luister van leeven, grootheit „van moedt, en schattende zijne diensten, die gewisfelijk „achtbaar waaren, niet beneeden hunne waarde; kon (gelijk „doorgaands de geenen, die zich in bewindt van waapenen „vinden) quaalijk eenigh wederstreeven, van luiden op 't „kusfen zittende, met geduldt verzwelghen." Uit deezen grond ontfondt het, dat hij, zints eenigen tijd, groot ongenoegen hadt opgevat, voornaamelijk tegen eenen HEEMS, Raadsman, en VALERIUS, Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in *Zeeland*. Dit ongenoegen brak uit in den Jaare 1585. Het geviel, naamelijk, dat hij, zijnde afgezonden van den Graave VAN HOHENLO na *Middelburg*, met Geloofsbriefen van Graave MAURITS en den Raad van Staate, om over zekere aanslagen, en de nodige toebereidzels tot dezelve, te handelen, bij zijne komst

te

te
L.
vo
ma
daa
uit,
de
rev
bru
VAL
gev
den,
der
wel
daar
„ W
„ de
„ M
nein:
„ va
neden
hem
dar t
dien
te zu
hunne
Van
Febru:
Graaf
Hun)
niet v
te wo
geener
ten hi
tot ga
zijn
zulks
regenst

te *Middelburg* geweldig begon te klaagen, dat men twee Lastbrieven, al eenigen tijd geleeden in gereedheid gebragt, voor twee Kooplieden, op zijne benoeming ter vrijbuit gemagtigd, weigerde uit te geeven. Als men hem de redenen daar van onder 't oog bragt, voer hij, met bijstere klagten, uit, tegen den Raadsman HEINS, door wiens bestelling hij zeide deeze vertraaging veroorzaakt te weezen; leggende hem tevens verscheiden vullen stukken ten laste. Desgelijks gebruikte hij zeer hooge woorden tegen den Advokaat Fiskaal VALERIUS, welken hij voor eenen schelm scholdt; met nevensgevoegde klagten over de oneerbiedigheid, met welke hij van denzelven behandeld wierdt. Als TRESLONG thans wierdt onder 't oog gebragt, dat het hier op nu niet aankwam, maar wel op dienst te doen: „Daartoe ben ik bereid”, hernam daar op, in den zelfden toon, de moedige Admiraal; „wer- „waarts men mij beveelt te gaan, zal ik gaan, en de zege „daar af brengen, al zoude ik met al mijn volk bersten. „Maar, om te lijden dat zulk gezelschap” (hij doelde op HEINS en VALERIUS) „over mij den meester maaken, ik ben „van die leest nier.” Hoe zeer men TRESLONG ook zocht neder te zetten, met belofte van onpartijdig regt, tuschen hem en zijne partijen, liep het, egter, ten laatste zo hoog, dat hij zwoer, en voor eerloos wilde gehouden worden, indien hij dien eed niet naa kwam, den Lande geenen dienst te zullen doen als Admiraal, zo lang HEINS en VALERIUS van hunne ampten niet wierden afgezet.

Van dit alles wierdt, 's anderendaags, den zesentwintigsten Februarij, aan de Staaten van *Zeeland* verslag gedaan, door Graaf MAURITS en de Raadslieden van Regeeringe; die aan Hun Edel Mogenden tevens in bedenking gaven, of TRESLONG niet van alle zijne ampten en waardigheden behoorde verlaaten te worden, voornaamelijk om zijn zeggen, van den Lande geenen dienst te kunnen of te zullen doen. Zommigen bragten hier op in 't midden, dat zijne betuiging van gewilligheid tot gaan, werwaarts het hem bevolen wierdt, grootlijks ten zijnen voordeele pleitte; waar op anderen aanmerkten, dat zulks gezegd was op eene voorwaarde, naamelijk, zo zijne tegenstreevers hem voortaan den voet niet dwars zetten.

Aaaaaaaa 3

In

In weerwil hier van, en vermits de menigte der zulken, zo onder de Zeeuwsche Staaten als onder de Raaden ter Admiriteit, die den Admiraal minder gunstig waren, wierdt met meerderheid van stemmen beslooten, en zonder hem vooraf gehoord te hebben dat men TRESLONG van alle zijne ampten ontzetten, en voorts in behoorlijke verzekering zoude stellen, tot dat hij, van het thans voorgavallene, en van 't geen verder ten zijnen laste mogt worden ingebracht, geregteijk zoude gezuiverd weeten.

Nog dien zelfden avond, in den Raad van Staate onthouden zijnde, wierdt TRESLONG kennis gegeven van dit Vonnis, en hij diensvolgens vervallen verklaard van zijne posten van Admiraal van Zeeland, Overste van Osiende en Hopman van twee Vaandelen Voeknegten. In het Admiraalschap hadt TRESLONG tot Opvolger JUSTINUS VAN NASSAU, Bastaartzoon van wijlen Prins WILLEM DEN I.

Terstond naa de uitspraak van dit Vonnis, wierdt de afgezette Admiraal overgeleverd aan DAVID ZOMER, Baljuw van Middelburg; die, gesterkt met eenen hoop burgers, hem kwam afhaalen, en na 's Graavensteen, de gewoone gevangplaats, overbragt. Eerst hadt hij hier 's Graaven zaal, en vervolgens, hooger in het Gebouw, eene andere Kamer tot zijn verblijf. *Zes of zeven weeken zat hij hier, zonder iemands toegang, zelf van zijne Echigenoote.* Vergeefs leverde deeze, aan Graave MAURITS en den Raade van Staate, verscheide Smeekschriften over, om toegang tot haaren man, zo niet voor haar zelve, immers voor eenigen Advokant of Prokureur. Lieden van aanzienlijken rang, Krijgsoversten en Hoplieden, met 's Mans ongelukkig lot begaan, en hem voor onschuldige houdende, keerden zich tot den Graaf van HOHENLO met schriftelijk verzoek, dat TRESLONG voor zijnen bevoegden Regter gesteld, en hem onvertoogen regt mogt gebeuren; dat men hem althans vrijheid gunde, onder genoozaamen borgtocht, om te mogen nict en ingaan, of dat, bij mangel van diep, zijne beschuidigers, nevens hem, in hegtenis mogten gesteld worden. Hoe zeer de Graaf van HOHENLO alle deeze redenen onderschrazgde, met aandrang van zijn verzoek, dat de gevangene onder borgtocht mogt ontslagen worden; alles was vrugteloo. Men gaf tot

tot antwoord, indien TRESLONG zich bezwaard hielt, hij mogt zich tot de Algemeene Staaten keeren, die daar in voorzien mogten, zo als dezelve het zouden geraaden vinden. Maar in die Vergadering was het werk zodanig bestoken, dat TRESLONG, op een Smeekschrift, van zijpntwege ingeleverd, wierdt verweezen aan de gemagtigde Regters, zijnde Graaf MAURITS met den Raad van Staate. Eene laatste, hoewel insgelijke vrugteloze pooging, waagde nog eens de Graaf VAN HOHENLO, met een verzoek, dat den afgezetten Admiraal zijn huis tot kerker mogt gegund worden.

Al eenigen tijd hadt TRESLONG in hegtenis gezeeten, eer men onderrigting (informatien) tegen hem hadt genomen. Eerlang, egter, verpijnde zich de Baljuw ZOMER, om van heinde en verre stoffe ter zijner bezwaarnisse bij een te haalen. Op den vierden en vijfden April des jaars 1585 wierdt TRESLONG, voor de eerste maal, ten overstaan der Wethouders van *Middelburg*, breedvoerig ondervraagd. Weinige dagen later, 's morgens ten tien uren, deedt ZOMER hem, onder een grooten toeloop van volk, in de openbaare Vierfchaar brengen. Hier beschuldigde hij den gevangene met een bijster groot getal van euveldaaden: weder-spannigheid of Majesteitschennis, meenedigheid, roof of verkorten van 's Lands penningen, doodslag, moord en roof; eischende en besluitende, uit dien hoofde, dat hij behoorde gestraft te worden met den zwaarde, voorts zijn hoofd, op een staak, drie uren lang, voor eenen iegelijk ten toon gesteld, met verbeurdverklaring van alle zijne goederen, ten voordeele van den Lande en der Algemeene Staaten. Naa deezen eisch verzogt TRESLONG, wien tot nog toe nooit gegund was, over zijne verdediging, met iemand te mogen raadpleegen, dat de Vraagpunten, nevens ziju antwoord op dezelve, hem mogten worden voorgelezen. Dit wierdt hem toegestaan, en voorts de toegang 't hemwaarts voor zijne Echtgenootte en gezin, ter bescheidenheid van den Baljuw, als mede voor Advokaaten en Pleitbezorgers.

Thans was Zeeland in last, om iemand te vinden, die de verdediging van den ongelukkigen Admiraal op zich wilde nemen. Doch bij niemand vondt men zo veel harts of trouwhartigheids. Elk schoof die taak van den hals, met voorwen-

Aaaaaaa 4 den

den van verscheiden befezelen. Op den Baljuw zeiven viel het vermoeden, allen en eenen iegelijk, onder de hand, eenen angst te hebben aangejaagd. Om dit alles vondt TRESLONG zich genoozaakt, iemand, tot zijne zeer zwaare kosten, uit 's Graveuhage in Zeeland te doen overkomen.

Inusichen hadt men TRESLONGS Geheimschrijver, PIETER VAN LAAR, nevens eenen Hopman OUWEN, insgelijks in verzekering genomen; waar naa den gewezenen Admiraal alle toegang, voor eenigen tijd, wederom ontzegd wierdt.

Op den negenëntwintigsten der gezegde maand, in de volle Vierchaar en in de tegenwoordigheid van een grooten zamenloop van nieuwsgierigen, doch in afweezen des Gevangenen, deedt de Haagse Avokaat eene uitvoerige verweering tegen de aanklagt, eerst bij monde, en gaf voorts dezelve in geschrift over; antwoordende ten principaale, en dringende, bij voorraad, op ontslag onder borgtogt. Doch dit mogt hem niet gebeuren. Met klaare blijken van ongunst tegen den Admiraal; hieldt men de zaak, van den eenen Regtdag tot den anderen, slepende. Veeleer betigtte hem de Baljuw met nieuwe schelmstukken, waar van in den voorigen eisch niet gezegt was. Om het stuk te sterker door te zetten, handelde de Baljuw zeer hard met den Geheimschrijver VAN LAAR; doente hem brengen tot scherp onderzoek; 't welk, egter, niets meer op hem vermogt, dan de aantijging van een enkel punt tot bezwaar van TRESLONG; van 't welk deeze, evenwel, zich volkomen zuiverde.

In deezen toestand van zaaken, kwamen eenigen, 't zij in goeden ernst of uit valscheid, den Gevangene met schrikverwekkende vertellingen aan hoord. Zommigen bragten hem onder 't oog, dat hij den Pijnbank niet ontgaan zoude; anderen, dat hij, waarschijnlijk, zoude moeten sterven, met verbeurdverklaring van goederen, en behoud alleen van de geene, welke zijn Echtgenoot hadt ingebragt.

In deze gemoedsgesteltenisse, en onzeker aangaande zijn toekomstig lot, kwam bij TRESLONG, op zekeren dag, in den Kerker, de Cipier, JAN VAN BOSBEK geheeten. Met een gejaat en woorden, den schijn van medogen draagende, betuigde bij den Gevangene zijn leedweezen ovet den ramp, die hem
be

bejegend hadt, en met een zijnen wensch om hem te kunnen sedden. Tevens vraagde hij hem, wat hij hem geeven wilde, indien hij daar toe zijne hulpe boodt. TRESLONG, hier aan het oor leenende, en overpeinzende het gerugt, wegens de aanstaande pijniging, die, waarschijnlijk, omtrent hem zou worden te werk gesteld, boodt hem straks geld, en sloot het verdrag voor twee duizend guldens, te betaalen de eene helft op hand, de andere naadat hij in vrijheid zou gersaakt zijn. Wijders zou de Cipier met TRESLONG na *Engeland* reizen, en bij overkomst aldaar een geschenk ontvangen, voor 't verlies zijns huisgeraad; voorts, in dat Koninkrijk, kostvrij gehouden worden, tot dat TRESLONG, daar of hier te Lande, hem een bestaan bezorgd hadt. Het Verdrag, in geschrift gesteld, wierd bij beiden ondertekend, en daarenboven, van den kant des Cipiers, onder eede beloofd, hetzelve te zullen naakomen, zonder eenige valscheid, bedrog, erg, of list, op verbeurte van zijn aandeel in 't hemelrijk, en verdoemenis zijner Ziele.

Op de heiligheid van zulk eene plegtig gestaafde Verbintenisfe zich verlaatende, zag TRESLONG vast te gemoet, zijne aanstaande redding uit den Kerker. Doch zie hier een schrikwekken! voorbeeld eener allerverfoeilijkste en godhooendste meinedigheid.

De onderhandeling, tusfchen TRESLONG en de Cipier, was begonnen en voltooid met medeweeten en op aanraaden van den Baljuw; die, wanneer TRESLONGS huisvrouw den Cipier de eerste duizend guldens kwam tellen, niet slechts bij de hand was, maar ze ook na zich strook. Daar en boven ontnam hij haar met geweld, en zeer onwaardige bejegening, nog agt honderd guldens. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat des Baljnws erfgenaamen, volgens Vonnis des Hofs van Holland, deeze somme, nevens de rente, naar het be- loop des tijds, wederom hebben moeten uitkeeren.

Zo dra nu hadt de Baljuw ZOMER de bewijzen voor TRESLONGS voorneemen ter ontvlugtinge niet in handen, of hij meende veel gewonnen te hebben, en vorderde hem ter pijniging. Doch zo wijd konde hij zijne boosheid niet voortzetten. Zijne Voorspraaken dreven, dat gelijk iemand, die in halszaaken zijnen beschuldiger met giften de oogen uitstak,

AAAAAAA 5 daar

daar aan niet verbeurde, alzo ook een gevangen niet, aan 't omkopen van den Stokhouder; staande het eenen iegelijk vrij, zijn bloed te rantsoenen. Dat de betigtiging slegts bestondt uit gissingen zonder blijk; waar op de Wetten uitdrukkelijk verboden Vonnis van pijniging te vellen; 't welk men wel te betragten had, gemerkt een Rechter, die iemand ongeregtelijk ter banke doemde, zelfs strafbaar was aan lijf en leven.

Intusfchen kwam de maare der harde behandeling van den Gevangene ter ooren van eenigen zijner maagen, die zich voorts aan de zaak ernstig lieten gelegen zijn. Zijn Schoonbroeder OTTO VAN EGMONT, *Heer van Keenburg*, Ridder, en andere zijner naaste Bloedverwanten, Edellieden van de aanzienlijkste Huizen in Holland, verzogten, in hunnen eigen naame, dat de Wethouders van *Middelburg*, naa een spoedig verhoor van den Gevangene en het brengen van de zaak in een staat van wijzen, mogt behaagen, dezelve, ten overstaan van eenige hunner Gemagtigden, te doen herzien van een voegzaam getal onpartijdige Regtsgeleerden uit den *Hage*, van *Utrecht* of van elders, en alsdan te vonnissen, naar dat zij Regters verstaan zouden: alles ten koste van de Verzoekers; die zich voorts wilden verbinden, zulk eene somme van penningen in verzekering te geeven, als Burgemeesters en Schepenen van *Middelburg* zouden geraaden vinden. Doch ook dit middel was zonder vrugt, en wierdt de zaak hoe langer hoe meer op de lange baan geschooven.

Terwijl TRESLONG, in den Kerker, met verdriet zijne dagen fteet, wierdt de onderhandeling tusfchen Koningin ELISABETH van *Engeland* en de Algemeene Staaten, over de opdragt der Opperheerschappij aan haare Majesteit, ijverig voortgezet. Nu meende de Admiraal hem den kans schoon te staan, om een einde van zaaken te vinden. Hij hadt, namelijk, verscheiden Vrienden en goede bekenden aan het Hof der Engelsche Koninginne. Deeze nam hij in den arm, en deedt, door dezelve, aan haare Majesteit vertoonen, „ hoe het der Mid-
„ delburgsche Wethouderschap, als onervaaren in het stuk der
„ Oorlogen, aan de nodige kennis ontbrak om over zijn be-
„ drijf te oordeelen; dat hij behoorde te regt te staan voor
„ den Krijgsraad, en voor de zulken, welke het de Algemeene

„ne Staaten behaagde daar nevens te voegen; of dat hij, als
 „een Hollandsch Edelman, anderzins den Hove van Holland
 „onderworpen was, en niet aan een burgerlijken Regbank
 „in Zeeland, veel min dien van Middelburg.” In zo verre
 hadden deeze Vertoogen klem, dat de Koningin, dikmaals,
 ten zijnen behoeve, voorschrijven deedt zenden aan de Alge-
 meene en aan de Zeeuwsche Staaten, mitsgaders aan de Wet-
 houders van Middelburg; alles evenwel, ondanks de magtige
 hand diens voorschrijvens, zonder eenige uitwerking.

Schier wanhoopig aan een gelukkigen afloop zijner zaake,
 was nu de ongelukkige TRESLONG, wanneer dezelve, onver-
 wagt, eene gelukkige wending nam. De overkomst herwaarts
 des Graaven VAN LEICESTER tot Algemeenen Landvoogd veroor-
 zaakte dien gewenschten ommekeer. Naauwlijks was hij eeni-
 germaate in zijn bewind gevestigd, of zich de zaak des Ad-
 miraals aantrekkende, wederriep hij den [last der gemagtigde
 Registers, en stelde andere Pleitbezorgers. Het eerste, 't welk
 de Landvoogd te wege bragt, was dat de Admiraal uit de be-
 flootene hegtenisse wierdt ontslagen, en zijn huis tot Kerker
 verkreeg, mids onder eede zich verbindende, daar binnen te
 zullen blijven. Voorts bezorgde hem LEICESTER de vrijheid,
 om zich na 's Hage te mogen begeeven, en dit tot eene ge-
 vangenis te hebben, mids onder gelijken eed van blijven, en
 daarboven eene bepaalde somme gelds tot borgtogt. Eindelijk,
 op den vijfentwintigsten November des jaars 1586, verworf
 hij verlof, om te mogen gaan vertrekken, werwaarts zijne ge-
 legenheid en 's Lands dienst kwam te vereischen; onder eed
 van ten eersten en alle vermaaning op straffe van belijder en
 overtuigde (*Confessi & Convidi*) in persoon te verschijnen
 voor het Hof van Holland, 't welk door den Graaf en den
 Raad van Staate, tot het uitwijzen der zaake gemagtigd was.
 Nevens den Graaf VAN LEICESTER deedt nu TRESLONG, ingeolge
 des ontvangeren verlofs, eenen keer na Engeland, om de Ko-
 ningin voor haare gunsten te bedanken.

Ondanks deezen gunstigen keer, was de zaak van TRESLONG
 nog niet geheelijk afgedaan. Eer dit gebeurde, verliepen 'er
 nog etlike jaaren. Van hier dat de Admiraal, kort naa zijne
 wederkomst uit *Engeland*, den Baljuw ZOMER voor het Hof
 van

van Holland deedt dagvaarden, om het nog hangend Pleitgeding te agtervolgen. Doch de Baljuw wierdt daar van ontlast, bij Vonnis van 't Hof, alzo hij zeide, dat de zaak hem niet aanging, maar hij zich derzelve eeniglijk gemoeid hadt, op uitdrukkelijk bevel der voorige Regeeringe. Intusfchen bleeven de papieren, het geding betreffende, berusten onder de Wethouderfchap van Middelburg, die, hoe dikmaals ook vermaand om dezelve, geflooten en verzegeld, over te zenden, onder allerlei voorwendzels daar mede draalde, tot in den jaare 1588. Thans verzogt TRESLONG, dat de Advokaat Fiskaal en Prokureur Generaal mogt magt gegeven worden, om de zaak van wegen de Hooge Overheid te vervolgen. Doch beiden verklaarden, naa het overzien der Stukken, zig daar toe niet gegrond te vinden.

De moedige TRESLONG, agtende, met dit alles, de fchenis, zijner eere toegebracht, nog niet geheel te zijn uitgewischt, deedt alle de geenen, welke iets ter zijner bezwaaringe wisten in te brengen, voor het Hof daagen. Doch niemand verfcheen. Dus bleek, naa zo veele jaaren verdriets en moeilijkheids, zijne onfchuld. Op den negentienden Junij des jaars 1595, wierdt hij, eindelijk, van alle misdaden, hem ten laste gelegd, *zuiver en onfchuldig verklaard*. Dit vrijfprekend Vonnis des Hof's bekrachtigden de Staaten van Holland; die hem voorts beloofden, de hand te zullen houden aan zijne bevordering tot eenigen dienst des Lands; hem, intusfchen, teezegging doende van eene Jaarwedde van zevenhonderd guldens. Niet lang daar naa ftelde hem Graaf MADRITS aan, met goeddunken der gemelde Staaten, tot Lieutenant-Houtvester, en vervolgens tot Groot-Valkenier van Holland en Westfriesland.

Tot befluit van dit Verhaal voegen wij hier nog nevens, hoe de Admiraal, zedert, meermaalen heeft getuigd, dat hij, om brieven van voorschrijvinge aan de Engelsche Koninginne te verkrijgen, eene aanzienlijke fomme hadt moeten besteeden; en dat deeze, gevoegd bij de kosten van het Pleitgeding, met den aankleeve van dien, hem te zamen op wel vijftig duizend Guldens te staan kwamen.

Ondanks dit alles, gelijk de Ridderlijke Historiefchrijver elders

ders aanmerkt, *dat nooit iemand zoo eerlyk leefde, oft een anderdeel der menschen lasterd' hem: nocht iemand zoo oneerlyk, oft een anderdeel loofd' hem*, TRESLONG hadt, nog in 't vervolg zijns leevens, de ondervinding van deeze waarheid. Want, opdat wij, nogmaals, des Drosfaarts woorden de onze maaken: „ aangezien al de boven vermelde proeven van „ TRESLONGS onnoozelheit; ongeacht het getal zijner meenig- „ vuldighe dienften; ongevoeldt een' billijk meêdooghen oover „ zijne langduurighe en 't onrecht geleede quellaadjen; speit- „ den zich zijner benijders niet alleenlijk van achterklap niet; „ maar braghten, jaa, te weeghe, dat zeeker amptgenootschap „ (ik vind niet welk) zeer verfoeilijk van hem schreef, aan „ de Staaten van Hollandt. En, vervolgt HOOFD, hoewel zij „ hier meede kleenen dank begingen; ook de Ridderfchap niet „ zweegh dat zulx haar zeer verdroot: de gewortelde wrok „ hiel plaats, oorzaak (mijns bedunkens, zegt de Ridder) „ dat TRESLONG buiten Krijgsberoep bleef, en 't ooverschot „ zijns leevens, in 't oefenen der gemelde Hofampten oeb- „ braght.”

Tot besluit van dit leevensberigt, moeten wij 'er het volgende nog nevens voegen.

Zijne Koninklijke Majesteit van Deenmarken liet den Admiraal, door zijnen Gezant bij de Algemeene Staaten, aanbieden, om als Generaal en Overste van een Regiment in zijnen dienst te treden; dan voor welke Eer en gunst hij beleefdelijk bedankte.

Hoe onzen Admiraal, niettegenstaande zijne voor verhaalde, verregaande en ondankbaare mishandelingen, de goede zaak en den Lande is genegen gebleven, vind men vermeld in de keurige Bijvoegfels en Aanmerkingen, voor het Agste Deel der *Vaderlandsche Historie* van WAGENAAR, door de geleerde Heeren VAN WYN, LAMRECHTSEN, MARTINI en ENGELBERTS, onlangs uitgegeeven, alwaar dezelve, spreekende van TRESLONGS Huisvrouw, aldus schrijven: „, Zij was ADRIANA, Dog- „ ter van OTTO VAN EGMOND, *Heere van Kenenburgh*. De „ nog aanwezige Brief, door TRESLONG aan haar geschreeven, „ den 5 van Hooimaand, op 't oogenblik, dat hij vermeende „ zijne te strenge gevangenis te zullen verlaaten, die brief,

„ zeg

„ zeg ik, met de eenvoudige benoeming van *ARIAANTJEN* be-
 „ ginnende, schetst mijns ziens, genoeg, de eerlijke denk-
 „ wijze, trouwe en liefde voor het Vaderland, van dien,
 „ meer dapperen, dan, mogelijk bescheiden Krijgsman. *Gij*
 „ *zult* „, schreef hij „ *mijne Heeren* „ (doelende op Grave
 MAURITS, den Raad van Staaten, en de Weth van *Middelburgh*)
versekeren, dat ik niet doen of atteneren sal, 't geen dat
soude mogen prejudiciabel wesen, aen onsen bedrukten Va-
derlande, en wat verder: ik verhope te betonen, so lange mijn
siel in 't lijf staet — te wesen een slaef en dienaar van
den Vaderlande — en daer in sal ik volharden en sterven.
 „ Ook heeft zijn volgend Leeven, hoe zeer men hem buiten
 „ Staats- en Krijgsbedieningen hield, nimmer, voor zoo ver
 „ men kan nagaan, deeze woorden wederprooken.”

Van de Échtverbintenisfen en van Naakoomelingen des be-
 roemden Mans, tot op den tegenwoordigen tijd, zullen wij
 nu nog verflag doen.

Tweemaal is onze doorluchtige Vaderlander getrouwd ge-
 weest. Zijne eerste Échtgenootte was *ADRIANA VAN EGMONT*
VAN KENENBURG, Dogter van den Heer *Otto van Egmont van*
Kenenburg van de branche van *Mereskijn*, en van *Agnes*
Croestuck, die, behalven andere kinderen, hem baarde,

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, Heer van *Oudenhoorn*
 en *Pettegem*, van welken in 't vervolg nader.

Naa het overlijden zijner eerste Vrouwe hertrouwde onze
 Admiraal met *CORNELIA VAN DEN HEUVEL*, Weduwe van *BER-*
CHEM, bij welke hij twee kinderen naaliët:

1. *Eneas van Blois van Treslong*, en
2. *Susanna van Blois van Treslong*.

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, boven vermeld, is, even
 als zijn Vader, tweemaal gehuwd geweest. Zijne eerste
 Échtgenootte was *LUCRETIA DE LA SALLE*, Dogter van den
 Ridder *de la Salle*, Heere van *Krabbendijk*, Ritmeester van
 eene Compagnie Cuirassiers in dienst der Veréénigde Gewes-
 ten. Vier kinderen wierden uit dit huwelijk gebooren

- I. *JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG*, die volgt.
- II. *PHILIP ROBERT VAN BLOIS VAN TRESLONG*, volgt insge-
 lijks.

III.

III. *Eleonora van Blois van Treslong.*

IV. *Elizabeth van Blois van Treslong.*

Naa het overlijden der eerste Echtgenoot, hertrouwde JASPER met ADRIANA VAN STEENHUIZEN, Dogter van den *Baron van Steenhuizen, Heere van Herne*, enz. en verwekte bij dezelve vijf kinderen.

A. WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, Majoor in dienst der Veréénigde Nederlanden, overleeden in den Jaare 1676, en in den *Brielle*, met acht Kwartieren, begraven.

B. *Catharina van Blois van Treslong*, gehuwd aan *Willem van Steenhuizen*, Kapitein in dienst van den Staat.

C. *Agnes van Blois van Treslong*, de Echtgenoot van *Maximiliaan van Steenhuizen*, insgelijks Kapitein in dienst deezer Landen.

D. *Sophie van Blois van Treslong.*

E. *Anna Maria van Blois van Treslong.*

I. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, als de oudste Zoon van JASPER, boven genoemd, uit deszelfs eerste huwelijk, nam ter *Vrouwe Magdalena Donker*, Dogter van *Jan Donker*, Opper-Jaegermeester en Groot-Valkenier van Keizer RUDOLFUS DEN II (*), en verwekte bij haar,

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, die in den echt tradt met *Elizabeth van Ginderdeuren*, overleeden in den Jaare 1647; wordende, in het Jaar 1650, van haaren man in het graf

(*) *Uit dit Huwelijk van JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, met Magdalena Donker; uit dat van JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, met Elizabeth van Ginderdeuren; uit dat van JAN BAPTISTA VAN BLOIS VAN TRESLONG, bijgenaamd van Ginderdeuren; en uit dat van JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG VAN GINDERDEUREN, met Geertrude van der Hem, alle alhier agter een volgende genoemd, zijn, van 's Moeders zijde, voortgekoomen, of zijn daar aan, door Huwelijken, vermaagschapt, zeer veele voornaame Familien in de Nederlanden, en voornaamelijk ook binnen de Staat Amsterdam.*

graf gevolgd. Onder andere kinderen was uit dit huwelijk gebooren,

JAN BAPTISTA VAN BLOIS VAN TRESLONG, bijgenaamd *van Ginderdeuren*. Hij overleedt in den Jaare 1650, zijnde gehuwd geweest met *Jakoba Menton*, die in den Jaare 1668 overleedt. Twee kinderen wierden uit deezen echt gebooren:

1. *David van Blois van Treslong van Ginderdeuren*, ongetrouwd gestorven.

2. *Jasper van Blois van Treslong van Ginderdeuren*, Ridder, Baronnet des Heiligen Roomschen Rijks, volgens Diploma van Keizer LEOPOLD, gegeven te Weenen, den zestienden Maj des Jaars 1694. Hij was gehuwd aan *Ceertrui van der Hem*, Dogter van *Laurens van der Hem*, Heere van *Nederstein*, *Carel* en *Hiltebrand*, en van *Margareta Lap van Waveren*, genaamd *Schagen*. Drie kinderen zijn uit deeze Echtverbintenisfe naagebleeven:

1. *Laurens van Blois van Treslong*, Stalmeester.

2. *Agatha Theresia Maria van Blois van Treslong*, overleeden in den Jaare 1695, gehuwd aan *Jakob Lodewijk de St. Gilles*, die bij haar verwekte,

Jan François de St. Gilles.

3. *Jan Baptista van Blois van Treslong*.

II. PHILIP ROBERT VAN BLOIS VAN TRESLONG, *Jaspers* tweede Zoon uit zijn eerste huwelijk, overleedt in den Jaare 1620, zijnde gehuwd geweest met *Sophia Hagens*, Dogter van den Ontvanger *Jeremias Hagens*. Eén Zoon was de vrugt deezer echtverbintenisfe, en zijn naam

CORNELIS VAN BLOIS VAN TRESLONG, die ter Vrouwe nam *Maria Zegers*, met welke hij een ampteloos leeven leidde, op zijn Landgoed, onder het Regtsgebied van Rozendaal, in de Baronij van Breda. Zes kinderen wierden uit dit huwelijk gebooren:

1. *Abraham van Blois van Treslong*, die volgt.

2. *Johan van Blois van Treslong*, volgt hier naa.

3. *Cornelis van Blois van Treslong*; zie hier agter.

4. *Lucretia van Blois van Treslong*, overleeden in den Jaare 1673, en te Rozendaal begraven.

5. Cor-

5. *Cornelia van Blois van Treslong*, volgt insgelijks.

6. *Jacobus van Blois van Treslong*, volgt mede.

Abraham van Blois van Treslong, boven genoemd, bekleedde den post van Sekretaris in de Westindiën, en was gehuwd met *Antonia Enfrenten*, bij welke hij verwekte eene Dogter,

Cornelia van Blois van Treslong, die in den Jaare 1748 overleedt:

Johan van Blois van Treslong, Burgemeester in de Vrijheid van den Oudenbosch, nam ter echtgenoot *Sijke van der Moer*, doch verwekte bij haar geene kinderen.

Cornelis van Blois van Treslong, Contrarolleur van hui Hoog Mogende de Staaten Generaal, ten aanzien van de Spaansche Regten op de Schelde, overleedt in den Jaare 1738.

Cornelia van Blois van Treslong, gehuwd aan *Jakob Cornelis Zegers*, en overleeden te Rozendaal in den Jaare 1678, was bij hem Moeder van twee kinderen:

1. *Cornelis Zegers*.

2. *Magdalena Zegers*.

Jacobus van Blois van Treslong, Burgemeester en Ontvanger der Verpondingen binnen den Oudenbosch, Markgraafschap van Bergen op den Zoom, nam ter huisvrouw *Cornelia Angsten*, Dogter van den Burgemeester *Joost Angsten*, beiden overleeden in den bloei hunner jaaren, in den korten tusschenrujd van negen dagen naa elkander, in den Jaare 1702, naalaatende één Zoontje van veertien maanden, genaamd

Cornelis van Blois van Treslong, Dijkgraaf in den Oudenbosch, overleeden in den Jaare 1747, zijnde gehuwd geweest met *Geertruid van der Straten*, Dogter van *Joseph van der Straten*, Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk in den dienst van den Staat, en van *Maria Boerberghe*. Zij overleedt in den Jaare 1739, zijnde Moeder geworden van zeven kinderen:

1. *Jacobus van Blois van Treslong*, Cadet in het Regiment van de Colonel DIBBITZ, zeer jong, in den Jaare 1741, overleeden.

2. *Cornelis Johannes van Blois van Treslong*, die volgt

XXVIII. DEEL.

Bbbbbbbb

2. Jo

3. *Johan van Blois van Treslong*, volgt insgelijks.
4. *Isaak van Blois van Treslong*.
5. *Bastiaan van Blois van Treslong*. Deeze twee laatste zijn jong gestorven.
6. *Françoisa van Blois van Treslong*.
7. *Cornelia Joachima van Blois van Treslong*.

CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, tegenwoordig Oud-Burgemeester en Thefaurier der Stad en Baronnie van Steenberg, is tweemaal gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenootte was *Willemina de Weert*, Weduwe van *Pelt*, overleeden in den Jaare 1753, zijnde Moeder geweest van drie Zoonen en twee Dogteren, doch die allen in hunne vroege jeugd gestorven zijn. Vervolgens tradt hij in 't huwelijk met *Johanna Isabella Calkoen*, Dogter van *Jakob Calkoen*, eerst Rentmeester der Stad Bergen op den Zoom, en Bailjuw van verscheiden Heerlijkheden, in de nabuurschap dier gemelde Stad gelegen; en vervolgens, naa de overgave der Stad aan de Francken. in den Jaare 1747, Contrarolleur ter Admiraliteit te Amsterdam, en van *Amoudina Bastingius*, Dogter van Mr. *Jeremias Bastingius*, Sekretaris der Stad Bergen op den Zoom, en van *Johanna Isabella van Beaumont*. Tien kinderen zijn in het bovengemelde huwelijk verwekt:

1. *Jakob Arnold Bastingius van Blois van Treslong*, Lieutenant Colonel en Kapitein ter Zee, in dienst van het Edel Mogende Collegie ter Admiraliteit in het Noorderkwartier, gebooren binnen de Stad Steenberg, den tienden Maart 1756.
2. *Cornelis Isaak van Blois van Treslong*, Lieutenant Colonel en Kapitein ter Zee, in dienst van het Edel Mogende Collegie ter Admiraliteit op de Maaze, gebooren den veertienden Augustus 1763, op den Huize Eekelenbergh onder Steenberg.
3. *Willem Otto van Blois van Treslong*, Lieutenant ter Zee, in dienst van het laatstgenoemde Collegie, gebooren den vijfëntwintigsten November 1765, op den Huize Eekelenberg, boven genoemd.

4. *Guy Lodewijk Jan van Blois van Treslong*, gebooren den achtsten Januarij, op den Huize Eekelenberg, overleeden in den Jaare 1770, in 's Graavenhage, en aldaar begraven in de Klooster Kerk, in het Familiegraf, staande ten naame van BALTHASARINA KIEN, Weduwe van *Mourits Pasque de Chavones*, in leeven Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop, en van de verdere descendenten van den President *Aarnout van Beaumont*.

5. *Jan Lodewijk Guy van Blois van Treslong*, Lieutenant ter Zee, insgelijks voor de Maaze, gebooren op den veertienden Julij 1775, in 's Hage.

6. *Cornelia Geertruid van Blois van Treslong*, gehuwd met haaren Neeve *Cornelis Johan van Blois van Treslong*, Colonel en Kapitein ter Zee, in dienst van het Edel Mogen- de Collegie ter Admiraliteit in het Noorderkwartier, gebooren op den Huize Eekelenberg, op den zeventienden September 1757, en bij hem Moeder van drie kinderen, hief naa te noemen.

7. *Jeannetta Huigina van Blois van Treslong*, jong gestorven.

8. *Johanna Amoudina Isabella van Blois van Treslong*, gehuwd aan Mr. *Martinus Carolus Kesfer*, Practizeerenden Advokaat en Notaris te Amsterdam, Zoone van wijlen den Wel Eerwaardigen Heere *Kesfer*, eerst Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Steinfurt, en vervolgens Hoogduitfch' Predikant der Hervormden te Amsterdam. Uit deezen echt is gebooren, een Zoon genaamd *Johan Jakob Kesfer*, binnen Amsterdam.

9. *Wilhelmina Lucretia van Blois van Treslong*, gebooren in 's Hage op den eenëntwintigsten Januarij 1769.

10. *Jacoba Andrijsa van Blois van Treslong*, gebooren in 's Hage den dertienden Maart 1772.

Johan van Blois van Treslong, boven genoemd, als de Zoon van *Cornelis van Blois van Treslong*, en van *Geertruid van der Straten*, was Weesmeester te Steenberg, en overleedt aldaar in den Jaare 1770, zijnde gehuwd geweest met *Johanna den Engelsen*, Dogter van den Schepen *Johan den Engelsen*, en van *Johanna Koorndijker*, en bij haar Vades van de volgende kinderen:

BBBBBBBBB 2

2. COX

a. CORNELIS JOHAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Kolonel en Kapitein ter Zee, in dienst van het Ed. Mog. Kollegie ter Admiraliteit van Noordholland en Westfriesland, gebooren binnen de Stad Steenberg, den zeventienden December 1752, gehuwd aan zijne Nigt *Cornelia Geertruid van Blois van Treslong*, boven vermeld, als de Dogter van CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, bij welke hij verwekt heeft drie kinderen:

(1) JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren in 's Hage, op den vijfentwintigsten Augustus 1787.

(2) *Cornelia Isabella Johanna van Blois van Treslong*, gebooren als boven, op den achttienden Augustus 1788.

(3) CORNELIS GERARD JOHAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren als boven, op den zesentwintigsten Maart 1790.

b. *Cornelia van Blois van Treslong*, overleeden in 't Jaar 1779.

c. JOHAN ARNOLD VAN BLOIS VAN TRESLONG, Kolonel en Kapitein ter Zee, onder het Ed. Mogende Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, gehuwd met *Adriana van den Bergh*, Dogter van den Solliciteur Militair van den Bergh, voormaals Weduwe van den Sekretaris *Kalkart*. Zes kinderen zijn de vrugt deezer verbintenisfe:

(1) JOHAN ARNOLD VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren te Velsen, op den zesden Februarij 1784.

(2) CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren te Delft, op den achttienden April 1785, overleeden 1786.

(3) CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren te Delft, op den vijfentwintigsten Augustus 1786.

(4) JACOB CONSTANT VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren in de Beverwijk, op den dertienden April 1788.

(5) *Adriana Margaretha van Blois van Treslong*, gebooren in de Beverwijk, op den eersten September 1789.

(6) *Johanna Arnoldina van Blois van Treslong*, gebooren in de Beverwijk, op den achtsten September 1791.

d. *Paulina van Blois van Treslong*.

Vier

Vier Kapiteinen en twee Luitenants, uit dit Geslacht, allen hier vooren genoemd, zijn thans in 's Lands Zeedienst. 'Er zijn geene redenen om te twifelen, of dezelve zullen, in allen gevalle, de voetstappen hunner braave Vadersen volgen.

Drie van dezelve, te weeten JOHAN ARNOLD, CORNELIS IZAAK, en WILLEM OTTO VAN BLOIS VAN TRESLONG, hebben, op den dertigsten Maj 1781, met 's Lands Fregat *de Kastor*, onder het bevel van den niet min kundigen dan dapperen Kapitein (nu Schout bij Nagt) PIETER MELVILL, omtrent twee en een half uur, bijna boord aan boord, een allerhardnekigst gevegt, op de hoogte van Kaap *St. Marie*, tegen een verdubbelde magt der Engelschen, uitgehouden; zijnde de vierde JACOB ARNOLD BASTINGIUS VAN BLOIS VAN TRESLONG, in de hoedanigheid van Luitenant, voor de Admiraliteit der Stad Amsterdam, tegenwoordig geweest in het gevegt tegen de Engelschen, op *Doggersbank*, aan boord van het Schip *de Admiraal de Ruiter*, onder Kommando van den dapperen Schout bij Nagt (nu Vice-Admiraal) J. A. ZOUTMAN, op den vijfden Augustus des Jaars 1781. Gelijk zij daar voor ook allen vier, benevens de andere Heeren Officieren, die dit gevegt hebben bijgewoond, met Eeretekenen beschonken zijn geworden.

ELEONORA VAN BLOIS VAN TRESLONG, boven vermeld, onder de kinderen van JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, bij LUCRETIA DE LA SALLE, wierdt de Echtgenootte van *Tomas Cupijt*, Predikant in de Walsche Gemeente te Leiden.

WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, insgelijks boven genoemd, als de Zoon van gemelden JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, bij zijne tweede Echtgenootte ADRIANA VAN STEENHUYSEN, tradt in 't huwelijk met ANNA DE HARTOGE, en heeft bij dezelve twee Zoonen verwekt:

1. *Jan van Blois van Treslong*, Majoor van de Gardes, Ridder van de Teutonische Orde ter Bailluagie van Utrecht; beschreeven in de Orde met vier Kwartieren. Uit zijn huwelijk, met *N. N. van Velsen* zijn geene kinderen naagebleeven.

2. *Otto van Blois van Treslong*, Kapitein ter Zee, in den vermaarden vierdaagschen Zeeslag, in den Jaare 1666, onder den Admiraal *de Ruiter*, voor 't Vaderland moedig strijdende, roemrugtig gesneuveld.

Bbbbbbbb 3

TRICHT,

TRICHT, een Geldersch Dorp, in het Graaffchap *Buuren*, aan de Rivier *de Linge*, en, volgens eene niet onwaarschijnlijke gissing, dus genaamd, omdat men 'er, van ouds, eenen overvaart over de gemelde Rivier hadt. Want, dat deeze de eigenlijke betekenis diens woords is, weeten alle Taalkenners. Het Dorp is vrij aanzienlijk, en een der beste van het Graaffschap. De Hervormde Gemeente wordt 'er door haaren eigen Leeraar bediend. Niet verre van *Buuren* legt de van ouds bekende Heerlijkheid *Rijersvoort*. Van het Huis, op 't welk de Heeren van dien naam hun verblijf plagten te houden, zijn nog eenige overblijfsels voorhanden, aanwijzende, hoe het, eertijds, van geen gering aanzien moet geweest zijn. In den voet van een zwaaren Toren, welks bovenste gedeelte niet meer in weezen is, zijn verscheiden Vertrekken, welke, voormaals, van de Heeren van *RYERSVOORT* bewoond wierden. Men meent, dat deeze, behalven andere uitsteekende Voorregten, het regt van leven en dood bezeeten hebben. Prins *WILLEM DE V* is thans, gelijk van het geheele Graaffschap, ook Heer deezer Heerlijkheid. *KETEL*, laatste Heer van *Rijersvoort*, stondt de Heerlijkheid, nevens alle derzelve Geregtheden, af aan Prins *WILLEM DEN III*, die dezelve met het Graaffschap heeft vereenigd.

TRIGLANDIUS, (JACOBUS) een bekend Nederlandsch Godgeleerde, en ijverig tegenstreever der Remonstranten, wierdt gebooren te *Gouda*, in den jaare 1583, van Roomschegezinde Ouderen. Wat hem bewoog den Vaderlijken Godsdienst te verlaten, vinden wij niet aangeteekend. Omtrent het jaar 1607 moet deeze verandering van Kerkgemeenschap zijn vorgevallen. Van zijne jeugd af eene geleerde opvoeding genooten hebbende, en, waarschijnlijk tot den Geestlijken stand zijnde opgeleid, stelde zijne bedrevenheid in de taalen hem ook in staat, om met zijne kundigheden anderen daarin voor te lichten. Van hier dat het Schoolbewind te *Vianen* hem wierdt opgedraagen. Doch hij begaf zich, eerlang, tot het beroep, waar toe hij bepaaldelijk was opgeleid. De Gemeente van *Starwyk*, een Dorp in de nabuurschap van zijne geboortestad, verkreeg hem tot haaren Leeraar, doch behieldt hem niet

lan-

JACOBUS TRIGLAND,
 Predikant te Amsterdam A^o 1610.
 Profesfor tot Leyden 1654.

V. G. pinxit

J. Hondius sculpit

langer de
tot Leere
wierdt b
duurende
leeraar in
digde hij
derdom
zijne Ke
twisten e
leerde, h
hij konde
door hij
te geevet
Staatkund
deel over
BARNEVEL
„ dat hi
„ gantfct
„ genoeg
„ den ge
„ hij de
„ hoorde
„ Advok
„ in de
„ van de
„ daarna
„ de Kerl
„ om die
„ afgescha
„ ten der
„ formeer
„ ten en
„ Verdraa
„ openlijk
„ zo sche
„ leefdely
„ dienfter
„ me led

langer dan drie jaaren , naa verloop van welke TRIGLAND tot Leeraar der Hervormden in de Gemeente te *Amsterdam* wierdt beroepen. Hij bekleedde aldaar het Leeraarampt gedurende den tijd van vierëntwintig jaaren. Thans tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* beroepen zijnde, eindigde hij aldaar zijne dagen , in den jaare 1654 , in den onderdom van eenēnzeventig jaaren. Van 's Mans Schriften is zijne *Kerkelijke Historie* meest bekend. In de Kerkelijke twisten en oneenigheden der onrustige dagen , welke hij beleefde , heeft hij rijklijk zijn aandeel gehad; hij deedt al wat hij konde om de zaak der Remonstranten te bestrijden; waar door hij , zomwijlen , tot uitersten oversloeg. Om een staal te geeven van 's Mans denkwijze , zo in het Godsdiensfuge als Staatkundige , oordeelen wij genoeg , het melden van zijn oordeel over den persoon en het karakter van JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Hij getuigde dan van den onthalsden Advokaat

„ dat hij was een hoogmoedig en laardunkend man , die 't
 „ gantsche beleid der zaaken van Holland en Westfriesland , en
 „ genoegzaam van de Vereenigde Nederlanden , in zijne handen
 „ gekreegen hebbende , zich hadt laten voorstaan , dat
 „ hij de zaaken der Religie , gelijk de Politieke zaaken behoorden te beleiden naar zijnen last en welgevallen; dat de
 „ Advokaat de waare Religie nooit gunstig geweest zijnde ,
 „ in dezelve verandering zocht te maaken , door de herziening
 „ van de Confessie en den Katechismus , door ARMINIUS , en
 „ daarna den Arminiaanen de hand te bieden , en daar door
 „ de Kerkelijke Orde ten eenemaale te verbreeken ; hebbende ,
 „ om die disordre te doen behouden , de jaarlijksche Sijnode
 „ afgeschafft , en getragt , het valsch en onschriftmaatig gevoelen der Arminiaanen met het schriftmatig gevoelen der Gereformeerde te vermengen; dat hij , ten dien einde Decreeten en Resolutien gesmeed hadt , eerst van de onderlinge Verdraagzaamheid , en daarna van de manier , hoe men openlijk in de Kerk zoude leeren: doende die Resolutien zo scherp stellen , dat vroomen en getrouwen Leeraars , beleefdelyk weigerende dezelve te gehoorzaamen , van hunne dienften zijn afgezet en ter poorten uitgeleid en de vroomen leden op menigerlei wijze gekweld , en van de

B b b b b b b 4

„ oef-

„ oeffening van den waaren Godsdienst beroofd: hebbende al-
 „ zo eene nieuwe Vervolging en Gewetensdwang in de Ge-
 „ reformeerde Kerken aangerecht; dat hij, om die onbehoor-
 „ lijke daaden staande te houden, Waardgelders hadt aangeno-
 „ men, en het land met zijne factie gebragt in gevaar van te
 „ vervallen in een binnenlandschen Oorlog, en dat juist in
 „ den tijd van het Bestand, toen hetzelfde begon ten einde te
 „ loopen; dat het bedenkelijk was, of zulks niet recht daar
 „ toe aangeleid ware, om den vijand goede gelegenheid te
 „ geeven van het Land, met het uitgaan van het Bestand, als
 „ onnagtig te overvallen, of tot een schandelijk verdrag of
 „ tot overgave te dwingen; en of zulks wel konde geschied
 „ zijn, zonder heimelijk verstand met derzelver vijand; dat
 „ die man, die alzo in de Kerk Gods domineerde, als of hij
 „ magt over de harten en Conscientien der menschen hadt ge-
 „ had, die de Religie alzo wilde stellen, en stelde naar zijn
 „ goedvinden, niet anders dan of hij meester in dezelve wa-
 „ re geweest, gelijk de Paus doet in 't Pausdom, alzo een
 „ Politiek Pausdom in de Gereformeerde Kerk oprichtende;
 „ die de Religie veranderen, de Kerken hadt begonnen te ver-
 „ woesten, en den Politieken Staat, daar mede, en nevens
 „ dien, in de uiterste verwarring stelde: dat die man, om dee-
 „ ze zijne daaden, van vierentwintig Regters, naar alle regt
 „ en billijkheid, met den zwaarde was gedood.” *Ex ungue
 Leonem?*

Zie WITTE *Diarium*; J. TRIGLAND, *Ker-
 kelijke Historien*.

TRIGLANDIUS, (JACOBUS) Kleinzoon van den fraks vermel-
 den Hoogleeraar, was de Zoon van eenen insgelijks geheete-
 nen JACOBUS TRIGLANDIUS, laatst Predikant onder de Hervorm-
 den te *Amsterdam*, en van JOHANNA DE MOREES, gesproooten
 uit een deftig gellagt in den Burgerstand in de gemelde Stad,
 nog heden ten dage aldaar bekend en in weezen. Onze JA-
 COBUS wierdt gebooren, op den achtsten Maj des jaars 1652,

in

in he
 Beide
 derde
 corza
 om 't
 worde
 geleer
 om al
 ze wa
 ner be
 maard
 tige G
 danus
 Naa et
 bekroo
 leide e
 den d
 dringe
 veelen
 ten vo
 in het
 gewij
 den.
 Dorp,
 tot Pr
 1681.
 het He
 leedt in
 het wa
 der gel
 Bezorg
 gen.
 met zo
 wijs in
 Geen la
 digheid
 ber des
 maalen

in het nabuurig *Haarlem*, alwaar toen zijne Ouders woonden. Beide deezen ontvielen hem door den dood, toen hij den ouderdom van slegts elf jaaren hadt bereikt. Dit verlies was oorzaak, dat hij zich met der woon na *Amsterdam* begaf, om 'er, onder 't oog en toezigt zijner Bloedverwanten te worden opgevoed. In deeze Stad leide hij de gronden der geleerde Taalkennisfe, en vertrok vervolgens na *Harderwijk*, om aldaar na hooger Weetenschappen te streeven. Onder deeze was thans de Wijsbegeerte het voornaamste voorwerp zijner beoeffeninge. Het Hoogefchool te *Leiden* was thans vermaard, door den roem der Godgeleerdheid van drie doorluchtige Godgeleerden en Oosterfche Taalkenners, ABRAHAM HEIDANUS, CHRISTOPHORUS WITTICHIUS en FREDERIK SPANHEIM. Naa eenigen tijd vertoevens aan het Geldersche Hoogefchool, bekroop den jongen TRIGLANDIUS de lust, om, onder het geleide dier beroemde Mannen, tot in de diepste verborgenheden der Godgeleerdheid in de Oosterfche Taalkunde door te dringen. In naarftigheid en vorderingen muntte hij uit boven veelen zijner tijdgenooten. Doch, vermits hij het overhaasten voor schadelijk hieldt, volhardde hij in zijnen loop, tot in het vierentwintigfte jaar, eer hij zich aanbodt om tot den gewijden Predikdienst bevorderd en bekwaam verklaard te worden. Zedert bekleedde hij het Leeraarampt, eerst op een Dorp, vervolgens te *Breda* en te *Utrecht*, en wierdt daarna tot Predikant te *Leiden* beroepen. Dit viel voor in den jaare 1681. ANTONIUS HULSIUS, die aan het Hollandsch Hoogefchool het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid bekleedde, overleedt in den jaare 1687. De roem, welke TRIGLANDIUS, in het waarneemen van zijnen post, behaald hadt, en de reuk der geleerdheid, welke van hem was uitgegaan, bewoogen de Bezorgers om den opengevallen en stoel aan hem op te draagen. Hij aanvaardde dien post, en kweet zich van denzelven met zo veel roems, dat, in den jaare 1702, ook het onderwijs in de Hebreeuwfche Oudheden hem wierdt aanbevolen. Geen lang genot, nogthans, hadt hij van deeze nieuwe waardigheid; want hij overleedt op den tweeëntwintigften September des jaars 1705, het viereñvijftigfte zijns ouderdoms. Tweemaal, te weeten, in de jaaren 1689 en 1699, hadt hij, op

B b b b b b b 5

aan-

aanprijzing van Prinsc WILLEM DEN III, bij welken deeze Hoogleeraar zeer gezien was, de waardigheid van *Rector Magnificus* bekleed. Behalven drie dogters, liet TRIGLANDIUS eenen Zoon naa, die vervolgens, te Leiden, eenen post in de Regeering der Stad bekleed heeft. Hij heeft geschreeven *de Dodone; de Kareis; Scripture Vindicie*, en verscheidene kleinere stukken, Verhandelingen en Redevoeringen, onder andere eene Vertoog, waar in hij zegt te beweeran, dat de Patriarch Joseph, onder het zinnebeeldig teken van den gewijden Os, van de Egiptenaaren weleer wierdt aanbebeden; en een ander, waar in hij naspoort den oorsprong en de redenen der Mozaïsche plegtigheden.

Zie JOH. A MARK, *Oratio Funebris in* 3.
TRIGLANDIUM.

TRIP. (*Geflagc van*) Van wegen de vermaardheid deezes Geslags, en de veelvuldige takken, daar uit gesprooten, mogen wij niet maalaaten, daar van verslag te doen: te meer, vermits de afstammelingen van hetzelfde nog ginds en elders in aanzien en eere zijn. De Stamvader, althans de eerste, welken wij onder dien naam vermeld vinden, was,

JACOB TRIP; hij leefde, doch op welke plaats vinden wij niet vermeld, omtrent het jaar 1550. Zijne Echtgenootc was N. N. ELIAS, en hij bij haar Vader van

ELIAS TRIP, gebooren te *Bommel*. 't Was deeze, welke dien naam na *Amsterdam* overgebracht, en, door zijne talrijke naazaaten, aldaar heeft voortgeplaut. Aanleiding hier toe gaf zijn huwelijk met eene burgerese van *Dordrecht*, wegens welke Stad hij voorts den post bekleedde van Bewindhebber der Oostersche Maatschappije ter Kamer van *Amsterdam*; hij hieldt zijn verblijf in deeze Stad tot in den jaare 1635, wanneer zijn overlijden voorviel. In zijn eerste huwelijk hadt ELIAS TRIP, in den jaare 1595, ter Vrouwe genomen *Maria de Geer*, van *Lutk*, en bij haar verwekt drie Zoonen, *Jacob*, *Louis* en *Elias*, die wel den mannelijke ouderdom bereikt, doch geene kinderen hebben naagelaaten. Naa het overlijden deezer

Vrou-

Vrouwe, voorgevallen in den jaare 1605, hertrouwde hij met ALETTA ADRIAANS, dogter van *Adriaan Fanszoon*, Burgemeester van Dordrecht, en overleeden in den jaare 1656. Twee Zoonen en drie Dogters waren de vrugten dezer Echtverbintnisse. Zij waren de volgende

A. ADRIAAN TRIP.

B. JACOBUS TRIP.

C. SOPHIA TRIP.

D. MARIA TRIP.

E. JACOBA TRIP. Alle deeze hebben kinderen gehad, en het Geslagt verder voortgeplant.

A. ADRIAAN TRIP, *Heer van Warfumburg*, tradt, in den jaare 1645, in 't huwelijk met ADRIANA DE GEER, dogter van Louis de Geer, den broeder van zijns Vaders eerste huisvrouw. Waarschijnlijk om zaaken van Koophandel begaf hij zich na Zweeden, en zette zich te Noordkopping neder. Eerlang keerde hij terug na Holland, en nam zijn verblijf in de Beverwijk. Wat hem tot eene volgende verhuizing bewoog, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, na Groningerland vertrok, en aldaar zijn verblijf nam op eene Heerlijkheid, naar zijnen naam genoemd, omtrent de Wildervank, alwaar hij ook zijne dagen heeft geëindigd. Twaalf kindeten hadt ADRIAAN TRIP verwekt, doch alleen naakomelingen bij de vijf volgende, die, in het genoemde Gewest, hunnen naam tot heden toe hebben voortgeplant.

I. LOUIS TRIP.

II. JOSEPH TRIP.

III. LAURENS TRIP.

IV. ADRIANA TRIP.

V. SOPHIA CHRISTINA TRIP.

I. LOUIS TRIP, gebooren te Noordkopping, in den jaare 1654, is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Johanna de Geer*, Weduwe van den Hoogleeraar Tobias Andreae, en vervolgens met zijn Nicht CHRITINA TRIP, dochter van zijns Vaders

ders broeder JACOBUS TRIP. Uit dit laatste huwelijk zijn vier kinderen geboren:

1. ADRIAAN JOSEPH TRIP, die volgt.
2. JACOB ELIAS TRIP, volgt insgelijks
3. LOUIZA CHRISTINA TRIP.
4. FLIZABETH SOPHIA TRIP. Welke beiden insgelijks volgen.

1. ADRIAAN JOSEPH TRIP, eerst President van den Krijgsraad, en vervolgens Hoofdman van de Justitie-Kamer van Stad en Lande binnen Groningen, geboren in den jaare 1687, tradt, voor de eerste maal, in 't huwelijk met *Anna Elizabeth Wolthers*, doch verwekte bij dezelve geene kinderen. In den jaare 1714 hertrouwde hij met JOHANNA BONDINA GALES, en wierdt bij haar Vader van

(1) *Louis Trip*, geboren in 1721.

(2) *Vincent Berent Trip*, geboren in 1723.

2. JACOB ELIAS TRIP, gehuwd aan ANNA TITIA NYSINGH, liet eenen zoon na, genaamd

(3) JAN LUCAS TRIP, geboren in 1726, Burgemeester van Groningen, beroemd om zijne uitmuntende Dichtwerken, die hem, op de lijst der vermaardste Nederlandsche Dichters een aanzienlijken naam hebben doen verwerven. Van deezen zijn althans nog twee Zoonen in leeven.

3. LOUIZA CHRISTINA TRIP, gehuwd aan *Gerard Sichterman*, Kolonel in dienst van den Staat, en Kommandeur der Stad Grave, was moeder van

Christina Trip, gehuwd aan *Andreas Conring*, eerst Ontvanger Generaal, en naderhand Raadsheer te Groningen.

4. ELIZABETH SOPHIA TRIP, Echtgenoot van *Jan Wichers*, Raadsheer te Groningen, en bij hem moeder van de volgende zeven kinderen:

(1) *Louis Wichers*.

(2) *Wicher Wichers*.

(3) *Jan Wichers*.

(4) *Rau*.

(4) *Reeria Wichers*, gehuwd aan *H. M. Appius*, Sekretaris der Stad Groningen.

(5) *Witbina Wichers*.

(6) *Christina Wichers*.

(7) *Elizabeth Wichers*.

II. JOSEPH TRIP, gebooren te Noordkopping, in den jaare 1656, en vervolgens Raadsheer te Groningen, was getrouwd met *Beerta Elizabeth Cockinga*, en verwekte bij haar eenen Zoon,

SCATO TRIP, die bij *Maria Lant*, Vader wierdt van de volgende kinderen:

1. *Joseph Trip*.

2. *Hendrik Jan Trip*.

3. *Hendrik Rudolph Trip*.

4. *Anna Trip*, gehuwd aan *W. Muntinghe*.

III. LAURENS TRIP, naa zijns Vaders wederkomst uit Zweden, gebooren in de Beyerwijk, in den jaare 1663, en vervolgens mede te Groningen woonagtig, nam saldaar ter Vrouwe LUCRETIA GOCRINGA, en verwekte bij dezelve twee kinderen:

1. ADRIAAN TRIP, die volgt, en

2. *Henrietta Trip*;

1. ADRIAAN TRIP, gehuwd aan zijne Nicht *Adriana Bothenius*, teelde bij dezelve twee kinderen:

(1) *Laurens Trip*, en

(2) *Adriaan Trip*.

2. *Henrietta Trip*, baarde haaren man *Antony van Peer*, eenen Zoon, wiens naam wij niet vermeld vinden.

IV. ADRIANA TRIP, even als twee van haare bovengemelde broederen, te Noordkopping, en wel in den jaare 1649, gebooren, wierdt de Echtgenootte van *Hendrik Bothenius*, Burgemeester van Groningen, en bij hem moeder van

Adriaan Bothenius, Luitenant Kolonel in diens van hun Hoog Mogende, gehuwd aan *Sophia van Velsen*, bij welke hij de reeds gemelde *Adriana Bothenius* verwekt heeft

V. So-

V. SOPHIA CHRISTINA TRIP, het jongste kind van ADRIAAN TRIP, wierdt gebooren in de Wildevank, in den jaare 1672, en is gehuwd geweest aan *Albertus Brunsvelt*, welken zij eene dochter, ter waereld heeft gebragt,

Adriana Louize Brunsvelt.

B. JACOBUS TRIP, tweede Zoon van den Bewindhebber ELIAS TRIP, is tweemaal getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenootte, uit een doorluchtig Amsterdamsch Geslagt, was ELIZABETH BIKKER, dogter van *Jan Bicker* en *Agneta de Graaff*; zijnde hij aldus de Zwager geweest van den beroemden Raadpensionaris JOAN DE WITT, die eene andere dogter derzelfde Ouderen, *Wendela Bicker*, in huwelijk hadt. Drie dogters wierden uit deezen echt gebooren:

I. ALETTA MARIA TRIP.

II. AGNETA TRIP.

III. CHRISTINA TRIP.

I. ALETTA MARIA TRIP, tracht in 't huwelijk met *Stephanus Wolters*, en baarde denzelfen drie kinderen:

1. *Jan Wolters.*

2. *Elizabeth Wolters.*

3. *Sara Wolters.*

II. AGNETA TRIP, wierdt de huisvrouw van *Arnold van Alfem*, en bij denzelfen moeder van

Elizabeth van Alfem, zedert gehuwd aan *Jakob Frederik du Fay*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, en Bewindhebber der Oostindische Maatschappije.

III. CHRISTINA TRIP, reeds boven vermeld, als gehuwd aan haaren Neeve *Louis Trip*, Adriaanszoon.

Naa het overlijden zijner eerste Echtgenootte, hertrouwdde JACOBUS TRIP met MARGARITA MUNTER, Dogter van den Amsterdamschen Burgemeester *Jan Munter* en van *Margarita Geelvinck*. Drie Zoonen wierden uit dit huwelijk gebooren; die allen hier naa volgen:

I. JAN TRIP.

2. LU-

2. **LUCAS TRIP**, Heer van Berkenrode, vijftienmaalen Burgemeester der Stad Amsterdam, te weeten, in de Jaaren 1707, 1710, 1712, 1715, 1716, 1718, 1719, 1721, 1722, 1724, 1725, 1727, 1728, 1730 en 1731, Curator van 's Lands Hoogeschool te Leiden, Bewindhebber der Oostindische Maatschappij, Directeur der Societeit van Suriname, enz. gebooren in den Jaare 1664, is tweemaal getrouwd geweest: eerst met **MARGARITA NYS**, en vervolgens met *Elizabeth Tielens*. Het laatste huwelijk was onvruchtbaar, maar het eerste gezegend met drie kinderen:

(1) **JAN TRIP**.

(2) **JACOBUS TRIP**.

(3) *Sara Maria Trip*.

(1) **JAN TRIP**, gebooren in den Jaare 1691, Kommissaris der Stad Amsterdam, en Bewindhebber der Westindische Maatschappij, tradt in 't huwelijk met *Petronella Wilhelmina van Hoorn*, Dogter van *Jan van Hoorn*, Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën, en verwekte bij dezelve

Jan Willem Trip, gebooren in den Jaare 1716.

(2) **JACOBUS TRIP**, gebooren in den Jaare 1695, Schepen te Amsterdam in den Jaare 1723, is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Maria Jacoba Six*, Dogter van den Amsterdamschen Burgemeester *Jan Six*, uit welk huwelijk geene kinderen zijn gebooren; en ten anderen met *Agata Maria Pancras*, Dogter van *Gerbrand Pancras*, Burgemeester van de zelfde Stad. Uit deezzen echt zijn twee kinderen gebooren:

a. *Johanna Elizabeth Trip*, gebooren in den Jaare 1719.

b. *Jan Corver Trip*, gebooren in 1720.

(3) **SARA MARIA TRIP**, gebooren in den Jaare 1693, tradt in 't huwelijk met *Jan Corver de Jonge*, Schepen en Raad, en Kolonel der Schutterij van Amsterdam. Dewijl deeze

Echt.

Echtverbintenis kinderloos was, stelde de Heer *Corver* de Diakonie der Hervormde Gemeente tot zijne erfgenaame, met oogmerk dat uit zijne naalaatschap een Godshuis, ten behoeve van oude en behoeftige Echtgenooten, zou gestigt worden. Zijne Weduw *Sara Maria Trip* voegde, ten gelijken oogmerke, daar nevens eene somme van dertigduizend guldens.

2. **LUCAS TRIP**, gebooren in den Jaare 1666, Burgemeester der Stad Amsterdam, in de Jaaren 1720, 1732, 1734, en op den vijftienden November diens jaars overleeden, hadt ter Vrouwe *Elizabeth Calkoen*, en bij haar twee Zoonen:

(1) **DIRK TRIP**.

(2) **CORNELIS TRIP**.

(1) **DIRK TRIP**, Heer van Groet, gebooren in den Jaare 1691, Kolonel van de Burgerije, Schepen in den Jaare 1723, en Burgemeester in de Jaaren 1735, 1742 en 1748, op den tweeden April van welk laatstgenoemde jaar hij overleedt, tradt, voor de eerste reize, in 't huwelijk met *Christina Eigels*, en verwekte bij dezelve

a. *Catharina Elizabeth Trip*, gebooren in 1715.

b. *Lucas Trip*, gebooren in 1720.

c. *Pieter Trip*, gebooren in 1724.

Naa het overliden zijner eerste huisvrouw, tradt hij in een tweede huwelijk met *Agata Levina Geelvinck*, dogter van den Burgemeester *Lieve Geelvinck*; uit welk huwelijk is voortgekoomen,

Jan Trip, gebooren in 1732.

(2) **CORNELIS TRIP**, Vrijheer van Oud- en Nieuw-Goudriaan, gebooren in den Jaare 1695, Schepen in den Jaare 1729, bij de buitengewoone verandering van den Jaare 1748, door Prins WILLEM DEN IV, tot Burgemeester aangesteld, en vervolgens met de zelfde waardigheid bekleed in de Jaaren 1750 en 1753, in welk laatstgemelde jaar hij op den zevendenden Maart overleedt, was getrouwd met *Marie le Seutre*, en verwekte bij dezelve eenen Zoon

Lucas

Lucas Trip, gebooren in den Jaare 1720, Schepen in 1746.

3. JACOBUS TRIP, Commisfaris der Stad Amsterdam, en aldaar zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit wegens het Noorder-Kwartier, was gebooren in den Jaare 1671, tradt in 't huwelijk met *Jacoba Margarita Clopper*, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

(1) JAN TRIP.

(2) *Margarita Trip*.

(3) *Catharina Trip*.

(4) *Sara Agatha Trip*.

(1) JAN TRIP, gebooren in den Jaare 1702, naderhand Sekretaris der Stad Amsterdam, tradt in 't huwelijk met *Elizabeth Johanna Schildhouwer*, en heeft bij dezelve eenen Zoon verwekt,

Jacobus Trip.

(2) *Margarita Trip*, gebooren in den Jaare 1699, wierdt de Echtgenoot van *Herman Hendrik van de Poll*, welken zij kinderen gebaar heeft.

(3) *Catharina Trip*, gebooren in den Jaare 1701, tradt in 't huwelijk met *Gillis van Hoven*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, wien zij baarde:

a. *Jacoba Margarita van Hoven*, in den Jaare 1728.

b. *Catharina Johanna van Hoven*, in 1729.

(4) *Sara Agatha Trip*, gebooren in den Jaare 1704, wierdt de echtgenoot van *François Lestevenon*, Sekretaris der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van,

a. *Jacoba Margarita Lestevenon*, gebooren in 1726.

b. *Geertrui Lestevenon*, gebooren in 1729.

C. SOPHIA TRIP, gebooren in den Jaare 1615, begaf zich in 't huwelijk met *Jan Coijmans*. De volgende acht kinderen wierden uit deezen echt gebooren:

I. *Jan Coijmans*, in den Jaare 1683 Schepen van Amsterdam, getrouwd met *Eikenraat Bernard*.

II. *Elias Coijmans*, in den Jaare 1682, Commisaris van Amsterdam, getrouwd met *Elizabeth Catharina van der Meulen*.

III. *Joseph Coijmans*, gebooren in den Jaare 1686, insgelijks Commisaris, Bewindhebber der Westindische Maatschappij te Amsterdam, en Distgraaf van de Beemster, gehuwd aan *Clara Valkenier*.

IV. *Sophia Coijmans*, getrouwd met *Jan Huidkoper*, Ridder, Heere van Maarveeën en Neerdijk, Burgemeester en Bewindhebber der Oostindische Maatschappij te Amsterdam, en alzo Voorzaat van den tegenwoordigen nog leevenden Amsterdamschen Regent.

V. *Elizabeth Coijmans*, getrouwd met *Willem van der Meulen*, Heere van Niecoop, Blijenburg, enz. Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Utrecht.

VI. *Aletta Coijmans*, getrouwd met *Carel Voet*.

VII. *Johanna Cornelia Coijmans*, gehuwd van *Everard Scott*, Schepen, Raad en Bewindhebber der Westindische Maatschappij te Amsterdam.

VIII. *Eliana Coijmans*, gehuwd aan *Samuel Timmerman*.

D. MARIA TRIP, gebooren in den Jaare 1619, wierdt dé Echtgenootte van haars Zusters Mans ouder broeder *Balthazer Coijmans*, welken zij de volgende Dogters baarde:

I. *Baltina Coijmans*, gehuwd aan *Jan Bernard*.

II. *Aletta Coijmans*, eerst getrouwd met *Geleijn Lamfingh*, en ten andere met *Nicolaus Dag*.

III. *Maria Coijmans*, gehuwd met *Gualterus Boudaan*, Predikant onder de Hervormden te Amsterdam, en Vader van den Burgemeester *Gualterus Petrus Boudaan*.

IV. *Isabella Coijmans*, de echtgenootte van *Jakob Boreel*, Heere van Duisbeek, Westhove en Meerestein, Schout, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, Afgezant van hun Hoog Mogenden de Staaten Generaal in Frankrijk en Muskovie, en Gevolmagtigde op de Vredehandeling te Rijswijk.

5. V. *Sophia Coijmans*, gehuwd aan *Pieter Boudaan*, Bewindhebber van de Oostindische Maatschappij ter Kamer Zeeland.

6. VI. *Constantia Coijmans*, getrouwd met *Karel Smisfaert*, Hoofdschout te Rheenen, en Afgevaardigde in de Generaliteits Rekenkamer wegens de Provincie Utrecht.

E. JACOBA TRIP, gebooren in den Jaare 1622, wierdt de Echtgenoot van *Joseph Coijmans*, neeve des Echtgenoots van haare Zusters *Sophia* en *Maria*, Heere van Bouchem en Nieuwal, en Baljuw van Brederode, doch zonder kinderen overleeden.

Behalven de nu genoemden, vinden wij nog eenige andere Leden van dit Geslagt op de Regeeringslijst van Amsterdam yermeld; waar uit de luister en het aanzien van dit Geslagt mag worden afgeleid. Nog verder kan de rijkdom van eenigen van deszelfs leden blijken uit het zo genaamde *Trippen-Huis*, buiten tegenpraak, wat de grootheid en bouworde aangaat, een der pragtigste en aanzienlijkste burgerwooningen te *Amsterdam*, en van 't welk eene der voornaamste Craften haaren naam ontleend heeft. De Heer WAGENAAR verhaalt, dat de vermaarde MARIA DE MEDICIS, Koninginne-Moeder van *Frankrijk*, ten tijde van haar verblijf te *Amsterdam*, in den Jaare 1638, haaren intrek nam ten Huize van ELIAS TRIP, ten dien tijde eenen der voornaamste Kooplieden. In den Jaare 1674, wist LOUIS TRIP (dien wij, egter, op de bovenstaande Geslagtlijst niet vermeld vinden) toen Burgemeester van *Amsterdam*, nevens zijne Amptgenooten GILLIS VALCKENIER, NICOLAAS PANCRAS en JOAN MUNTER, uit aanmerking dat de Boedel van Prinsse WILLEM DEN III, met veele schulden was bezwaard, en zijne Hoogheid daar door belet wierdt, na een huwelijk, aan zijnen rang voegende, te staan, bij den Raad te bewerken, om ter Vergadering van Holland voor te staan, dat men den Prins behoorde te ontslaan van eene schuld van twee millioenen guldens, die ten zijnen laste liep, en dezelve over te neemen voor rekening der Provincie; zo als ook geschiedde. In de Jaaren 1680 en 1681 hadt de zelfde Heer het opzigt, nevens andere Gelastigden, over de gewigtige onderneming, het maaken van eene nieuwe Waterkeering langs

CCCCCCC 2

den

den Ykant. Waarschijnlijk zal gemelde Heer LOUIS TRIP de stigter geweest zijn van het boven gemelde *Trippen-Huis*, naardien wij, onder de voornaame gebouwen, welke door den zwaaren storm van den Jaare 1674, merkkelijk beschadigd wierden, het Huis van den Heere Burgemeester LOUIS TRIP bij naame genoemd vinden.

Zie J. WAGENAAR, *Befchr. van Amsterdam*.

TROMMIUS, (ABRAHAM) een man, die, door ongelooflijke naarfteigheid en onvermoeiden vlijt, in het zamenstellen der bekende *Concordantien*, zich verdienstelijk heeft gemaakt, wierdt gebooren te *Groningen*, in den Jaare 1633. Zijn Vader was JOANNES TROM, man van eenig aanzien in den burgerstaat, als bekleedende den post van Gezwoorene, en daarenboven dien van Ouderling der Hervormde Gemeente. Naa het schoolstof te hebben afgeschud, om te voldoen aan de bestemming zijner Ouderen en zijne eigen begeerte, genoot hij het hooger onderwijs van MARESIUS, ALTING, ANDREAS, SCHOOCKIUS en andere Hoogleeraaren, in de Taalkennis, Wijsbegeerte, Historiën en anders voorbereidende Weetenfchappen. Vervolgens zich meer bepaaldelijk op de Godgeleerdheid hebbende toegeleid, maakte hij zo kloeke en spoedige vorderingen, dat hij, in het tweeënwintigften jaar zijns ouderdoms, onder het getal der Propenenten wierdt aangenomen. Hoewel het hem daar toe aan geene gelegenheid en zanzoek ontbrak, tót het aanneemen van een vast beroep, konde TROMMIUS toen nog niet besluiten. Onder jonge lieden, welke na hooger vorderingen in geleerdheid streefden, dan tot het zamenstellen van eene Leerrede volstrekt noodzaakelijk vereischt wordt, was, ten dien tijde, in vrij algemeen gebruik, het bezoeken van buitenlandsche Hoogefcholen, en het hooren van Geleerden, van welke een gerugt door de wereld uitging. Diensvolgens ondernam ook onze jonge Geestlijke eene uitlandfche reize. Eerst bezogt hij een gedeelte van *Duitschland*, en vervolgens *Zwitserland*, en wel het laatstgenoemde

Ge-

Gewest, inzonderheid, om 'er door den vermaarden BuxOTR in de Oosterfche taalen verder te worden onderweezen. Op zijne wederreize na het Vaderland, bezogt hij *Frankrijk* en *Engeland*, en vertoefde een geruimen tijd in ieder deezer Koninkrijken.

Met eenen fchat van geleerdheid toegerust, aanvaardde hij, kort naar zijne thuiskomst, het leeraarampt in de Gemeente te *Haren*, een Dorp in *Groningerland*. Hij nam aldaar den gewijden dienst waar, tot in den jaare 1671, wanneer hij na zijne Geboortestad verroepen wierdt. Gedurende zijn verblijf te *Haren*, begon TROMMIUS, in den jaare 1662, te arbeiden aan zijne Concordantie van het Oude Verbond. Aanleiding daar toe zal hem, veelligt, gegeven hebben foortgelijk een arbeid aan het Nieuwe Testament, door zijnen Schoonvader JOHANNES MARTINUS, in dat zelfde jaar, ondernomen. In den jaare 1665 wierdt deeze, door den dood, in zijn nuttig werk gefoord, en TROMMIUS daar op te raade, zijn eigen werk te ftaaken, tot dat hij de afgebroke ne taak des overleedenen zou volvoerd hebben. In Februarij des jaars 1672 verfcheen de eerfte uitgave, in één boekdeel in folio, van meer dan duizend bladzijden. Intusfchen zijne eigen taak niet uit het oog verliezende, bragt hij ook deeze, met een onbezefbaar geduld, in het tijdverloop van achtentwintg jaaren ten einde. Het eerfte deel der Concordantie van het Oude Verbond, bevattende de *Historifche Boeken*, verfcheen in den jaare 1685, het ander, behelzende de zo genaamde *Leer- of Profeerifche Boeken*, van JOB tot aan MALEACHI, in den jaare 1690, te zamen beftaande bij de drieëntwintighonderd bladzijden in folio. Naa dit werk te hebben voleindigd, ondernam de werkzaame TROMMIUS foortgelijk een arbeid, ten aanzien der Griekfche Overzetting van het Oude Verbond, gemeenlijk die der Zeventigen genoemd. Ook hier aan hadt hij reeds in den jaare 1710 de kauftte hand geleid. Eenige vertraagingen van de Drukperze waren oorzaak, dat het niet vroeger dan in den jaare 1718 in 't licht verfcheen, in twee deelen in folio. Reeds meer dan tachtig jaaren oud zijnde, maakte TROMMIUS een ontwerp van Verbeteringen van zijne Nederduitfche Con-

Cccccccc 3

cor-

ordante; doch verscheiden beletzels wederhielden daar van de volvoering.

Ter erkentnisse en openbaare betuiging van de nuttigheid van 's Mans arbeid, vereerde het Hoogefchool van Groningen, onzen TROMMIUS met de waardigheid van Doktor in de Godgeleerdheid. Een geringe belooning, inderdaad, voor eene onderneeming, van welke hij zelve de lastigheid zo leevendig gevoelde, dat hij de bekende regels van den grooten JOSEPHUS SCALIGER op zich zelveen plagt toe te passen.

Si quem dira manet sententia judicis olim,

Damnatum eramuit supplicis que caput;

Hunc neque futuli lascent ergastula massa,

Nec rigidas vexent fossa metalla malus.

LUXICA CONTEXTAT: nam cetera quid moror? omnes

Poenarum facies hic labor unus habet.

Welke regels door TROMMIUS, mischien in een mismoedigen luim, onder een drukkend gevoel van de zwaarte zijns arbeids, aldus waren overgebracht.

„ Is 't dat oijt Rechter wil een schamper oordeel vellen,

„ Waardoor hij allermeeft aan den Misdader quellen;

„ Die laet hem nimmermeer in 't naare Rasp-huis gaen,

„ Noch oock van dach tot dach aen 't sware Berch-werk staen:

„ Maer leg hem op, dat hij gae WOORD-REGISTERS maken,

„ Dus sal hij alle foort' van straffe teffens smaken.”

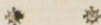
ABRAHAM TROMMIUS, behalven zijne naarftigheid in de zwaarwigtige taak, welke hij ten beste zijner natuurgenoeten aanvaardde en volvoerde, was, daarenboven, een vredelievend en bescheiden Godgeleerde, die den ontijdigen ijver van zommigen

gen

gen menigmaalen betoegelde. Viermaalen is hij getrouwd geweest. Hij overleedt in den jaare 1714, het zevenentachtigste zijns ouderdoms.

Zie HOOGSTRAATEM; als mede de *Voor-*
voor zijne *Concordantie*.

een rechtmatig bezit, waarvan de bezitter de
wett. zij overheid in den jaer 1714, het bezit
zijn overheid.

De hooftzaak is nu de
voor zijn overheid.

